

BIBLIOTEKA VJEV

H.C. Ande

Bajke

I PRIČE

H. C. ANDERSEN

BAJKE I PRIČE

B I B L I O T E K A   V J E V E R I C A

UREDNIK ANA KULUŠIĆ

Naziv originala

EVENTYR OG HISTORIER

Prvi svezak objavljen je
u Köbenhavnu 1835.
pod naslovom
Eventyr fortalte for Börn
(Bajke kazivane djeci)

S danskoga preveo

JOSIP TABAK

Ilustrirala

GITA ROSENZWEIG

Naslovnu stranicu izradila

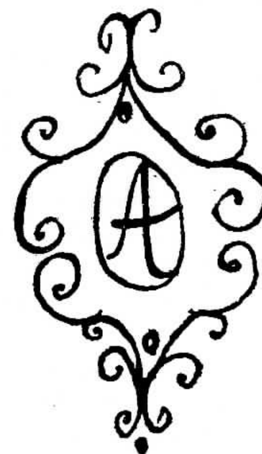
ZLATA ŽIVKOVIĆ-ŽILIĆ

H. C. ANDERSEN

BAJKE I PRIČE

i z b o r

Šesto izdanje

IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE

mladost

ZAGREB 1979.

Štamparski zavod »Ognjen Prica«, Zagreb — 1979.

KRESIVO

Vojnik cestom kroči: jedan, dva! jedan, dva! Na leđa uprtio telećak, sablja mu se o boku njiše — bio je u ratu, sada kući kreće. Na putu se namjeri na staru vješticu, ružnu i odvratnu: donja joj se usna gotovo do prsiju ovjesila.

— Dobàr veče, vojniče! — prozbori mu rugoba. — Gle, kakvu lijepu sablju imaš i koliki telećak! Baš si vojnik odoka! A sada ćeš još dobiti i novaca koliko ti srcu drago!

— Lijepa ti hvala, stara vještice! — dočeka vojnik.

— Vidiš li ovo veliko drvo? — opet će vještica i prstom pokaza na stablo što stajaše do njih. — Sasvim je šuplje unutri! Kad mu se popneš navrh, vidjet ćeš otvor: kliznut ćeš kroza nj dolje, i eto te duboko u drvetu. Svezat ću ti uže oko pasa, da te mogu izvući kad me zovneš!

— A što bih ja dolje u drvetu? — upitat će vojnik.

— Da odande izneseš novac! — odmah će vještica. — Da znaš, kad dođeš drvetu do dna, eto te u veliku hodniku. Sasvim je rasvijetljen, jer ondje gori na stotine svjetiljaka. I vidjet ćeš troja vrata. Možeš ih otključati, ključ je u bravi. Kad stupiš u prvu prostoriju, ugledat ćeš nasred poda veliku škrinju: na njoj sjedi pas s očima popùt zdjelica. Ali ništa ne brini! Evo ti moja pregača s modrim četvorokutima: prostri je po tlu, priđi hitro i ščepaj psa, stavi ga na moju pregaču, otkračunaj škrinju i uzmi novca koliko god želiš. Sav je bakren. Ako ti je draže srebro, a ti uđi u drugu

prostoriju. Ondje ti je pas kojemu su oči velike kao mlinsko kolo. Ali ti ne tari glavu: metni ga na moju pregaču i grabi novac! A je li ti milije zlato, valja ti samo ući u treću odaju. Pas koji ondje sjedi na škrinji s novcem ima u glavi dva oka, svako veliko poput okrugle kule. To ti je grdna psina, vjeruj mi! Ali neka ti zbog toga ne puca glava! Samo ga stavi na moju pregaču, neće ti ništa, pa uzmi zlata koliko ti duša ište!

— Nije loše! — preuze vojnik. — Ali što treba da tebi dadem, stara vještice? A da i ti nešto želiš, to je očito!

— Ništa — objasni vještica — ne treba meni ni pare! Meni ti samo donesi staro kresivo što ga je moja baka zaboravila kad je posljednji put bila tamo dolje!

— Dobro je — pristade vojnik. — Hajde, veži mi uže oko pasa!

— Evo ga! — prihvati vještica. — A evo i moje pregače s modrim četverokutima!

I vojnik se uzvera na stablo, spusti se kroz otvor, i najposlije eto ga, kako je vještica rekla, u veliku hodniku gdje gori na stotine svjetiljaka.

Otvorio je prva vrata. Uh! Tu sjedi pas s očima velikim poput zdjelica, pogled upiljio u došljaka.

— Baš si mi pas i pol! — izusti vojnik, stavi ga na vještičinu pregaču i zagrabi bakarnog novca koliko mu je god u džep stalo. Zatim zaključa škrinju, metnu psa gdje je i bio, i ode u drugu sobu. Ajoj! Tu sjedi još veći pas, u toga su oči kao dva mlinska kola.

— Što si se toliko upiljio u me! — reče vojnik. — Moglo bi ti nauditi očima! — pa vrže psa na vještičinu pregaču, ali kad ugleda silne srebrnjake u škrinji, istrese iz džepova sav bakreni sitniš te i njih i telećak nakljuka samim srebrom.

Tako optrpan uđe u treću sobu. Kad on onamo, a to ondje zaista grozota! U toj je sobi pas doista imao oči velike kao kula, a okretale mu se u glavi baš kao točkovi.

— Dobàr veče! — nazva vojnik i nehotice snimi kapu s glave, jer takva psa nije još nikad vidio. Ali kad ga je malo promotrio, pomisli: Dosta je gledanja! pa ga vrže na pod i otključa škrinju. Bože mili, koliko li tu bijaše zlata! Mogao bi kupiti čitav København i sve slastičarske praščiće od šećera, sve kositrene vojnike, sve bičeve i sve drvene konjiće ovog svijeta. Jest, baš silan novac!

Sad vojnik odbaci sve srebrnjake kojima bijaše nabio džepove i telećak, pa ih zamijeni zlatnicima i opet natrpa sve džepove, telećak, pa kapu i čizme, tako da je jedva hodao! Bijaše u njega sada novca kao pljeve! Psa je vratio na škrinju, zalupio vratima i onda povikao gore kroz drvo:

— Izvuci me sada, stara vještice!

— Jesi li ponio kresivo? — upita vještica.

— Eh, zaista — sjeti se vojnik — sasvim sam smetnuo s uma. I ode i uze kresivo.

Vještica onda svojski poteže konop — i eto vojnika opet na cesti: džepovi mu, čizme, telećak i kapa puni novca.

— A što ćeš ti s kresivom? — upita je vojnik.

— To se tebe ne tiče! — odvrnu vještica. — Eto si dobio novac! Daj mi kresivo, moje je!

— Koješta! — odreza vojnik. — Kazuj odmah što će ti kresivo ili ću isukati sablju i glavu ti odsjeći!

— Neću! — zapišta vještica.

A vojnik, ni pet ni šest, zamahnu sabljom i rugobi odrubi glavu. Vještica se mrtva sruši, a on zaveza sav novac u njezinu pregaču, prebaci zavežljaj preko ramena, tutnu kresivo u džep i uputi se pravo u grad.

Bio je to lijep grad. Vojnik ode u najljepše svratište, i zatraži najbolje sobe, naruči jela koja voli, jer sad je on bogat, pusto blago sa sobom prti.

Sluzi koji mu je čistio čizme činilo se doduše da su to smiješne stare škornje u takva bogatuna, ali vojnik još nije dospio da nabavi nove. A sutradan je osvanuo u čizmama da samo staneš i gledaš,

i u fino se ruho odjenuo. Sad se naš vojnik prometnuo u otmjena gospodina, te su mu ljudi pripovijedali o svemu čime se može podičiti njihov grad, pa tako i o svome kralju i kako je njegova kći ljepota-kraljevna.

— A gdje bih je mogao vidjeti? — pitao je vojnik.

— Nju ne možeš vidjeti — rekoše mu. — Nastan joj je u veliku bakrenu dvoru, opasanu mnogim bedemima i kulama. Nitko osim kralja ne smije k njoj, jer su joj prorekli da će poći za sasvim obična vojnika, a takvo što ne može kralj ni da zamisli!

»Baš bih da je vidim!« pomisli vojnik. Ali ni govora o tome, nisu mu dopuštali da priviri onamo.

Dao se on na lagodan život, odlazio u kazalište, vozio se u kraljevski perivoj. Dijelio je siromasima, davao im mnogo novaca, a to je, dakako, bilo lijepo od njega. Zna on još iz starih dana kako je zlo kada se zavrćeš u nevolji i kad nemaš ni prebijene pare! Sad je bogat, nosi fino ruho, a stekao je i mnogo prijatelja, koji mu odreda govore kako je on izvanredan čovjek, pravi plemić, a to je nekadašnjem vojniku silno godilo.

Ali kako je iz dana u dan trošio a ništa nije primao, to mu najposlije tobolac splasnuo i na kraju preostala samo dva novčića, pa mu se valjade odreći lijepih soba u kojima se šepirio, i preseliti se u komoricu pod samim krovom. Sam je morao čistiti i krpati svoje čizme. Nijedan mu od njegovih prijatelja nije došao u pohode, jer se valjalo uspinjati tolikim stepenicama.

Uhvatila se tamna noć, a on nije imao ni toliko da kupi svijeću, ali se onda prisjeti kako je s onim kresivom što ga je uzeo u šupljem drvetu kamo ga je spustila vještica bio malen ostatak svijeće. Izvuče on kresivo i onaj kusatak svijeće, ali se u isti čas kad je kresnuo i kad su se iskre izvile iz kremena, otvoriše vrata, a pas s očima velikim kao dvije zdjelice, kojega je ono vidio dolje u drvetu, iskrsnu pred njim i upita ga:

— Što zapovijeda gospodar?

»Gle, gle!« pomisli vojnik. »To ti je zgodno kresivo ako po njemu mogu dobiti što zaželim!«

— Nabavi mi nešto novaca! — kaza on psu.

U tren oka pas nestade i opet se pojavi: držao je u gubici poveliku kesu punu novaca.

Sad je vojniku sinulo kakvo je to divno kresivo! Kad bi kresnuo jednom, javio bi se pas koji je ono sjedio na škrinji s bakrenim novcem; kad bi kresnuo dvaput, stvorio bi se pred njim onaj sa srebrnjaka, a kad triput, eto ti psa što je čuvao zlato.

I opet se naš vojnik preselio u lijepe sobe, ponovo osvanuo u krasnu ruhu, a odmah mu se vratiše i svi prijatelji, i svi su ga silno cijenili.

Misli se vojniku uznijele, te će on u sebi: »Ipak je smiješno da ne smiješ vidjeti kraljevnu! Svi vele koliko je krasna, ali na što joj ljepota kad mora uvijek čamiti u pustome bakrenom dvoru s tolikim kulama! Zar ja baš ništa ne mogu učiniti da je vidim? A što je s kresivom?«

I kresnu jednom, i gle! — stvori se pred njim pas s očima velikim kao zdjelice.

— Sad je doduše kasna noć — prozbori vojnik — ali bih ja tako rado vidio kraljevnu, ma bilo samo i na časak!

U isti tren psa nestade, a prije nego što je vojnik stigao razmisliti, eto ga opet s kraljevnom! Sjedi kraljevna psu na leđima i spava, a tako je krasna te odmah možeš vidjeti da je prava. Vojnik naprosto nije mogao odoljeti, morao ju je poljubiti — tä bio je pravi vojnik!

Pas opet odjuri s kraljevnom. A kad je svanulo jutro i kralj i kraljica nalijevali čaj, kraljevna reče kako je noćas usnila čudan san o nekakvu psu i vojniku: na psu je jahala, a vojnik ju je poljubio.

— Gle ti nje! — propiskuta kraljica. — Kakve su to priče!

Onda odrediše da jedna stara dvoranka druge noći bdi kraljevni kraj postelje i vidi je li to zaista san, ili je što drugo posrijedi.

Vojnika je toliko ponijela želja da opet vidi ljepotu-kraljevnu, te se pas pojavi i te noći, uze kraljevnu i s njome potrča iz sve snage. Ali stara dvoranka nije časa časila, nego je nazula kaljače pa brže-bolje za njima. Kad je vidjela kako ih je nestalo u nekakvoj velikoj kući, pomisli: »Sad znam gdje je«, pa komadićem krede našara velik križ na vratima. Pošto je tako obavila svoje, vrati se kući i leže na počinak.

I pas se vratio s kraljevnom. Ali kad je vidio da je križ na vratima gdje stanuje vojnik, uze i on komad krede i stavi znak križa na sva vrata u gradu. A bilo je to mudro od njega, jer sad dvoranka neće pogoditi prava vrata, kad je križ na svima.

Ujutro uranili kralj i kraljica, stara dvoranka i svi velikodostojnici da vide gdje je to kraljevna bila.

— Evo ovdje! — reč kralj kad je ugledao prva vrata i na njima križ.

— Nije, nego tamo, dragi mužiću! — na to će kraljica, koja je vidjela druga vrata s križem.

— Gle, i ovdje je jedan! I ovdje! — povikaše svi odreda.

Kuda god su pogledali, svuda križ na vratima. Mogli su gledati koliko ih volja, nikakve im koristi.

Ali kraljica bijaše mudra žena: znala je ona i drugo, a ne samo voziti se u kočiji. Uze ona svoje velike zlatne nôžice, izreza nešto svile na komade i saši od njih lijepu, malu vreću. Vreću napuni hajdinom krupicom, priveza je kraljevni na leđa, a kad je to bilo urađeno, ureza u vrećici malu rupu, tako da se krupica mogla prosipati cijelim putem kojim bi kraljevna prošla.

U noći pas opet dođe, uze kraljevnu sebi na leđa i odjuri s njome vojniku, kojemu je tako omiljela da bi se najradije pretvorio u kraljevića pa da se njome oženi.

Pas nije opazio kako se krupica sipa sve tamo od dvora pa do vojnikova prozora, kamo se on s kraljevnom uspeo po zidu. Ujutro kralj i kraljica dobro vidješe gdje im je bila kći, pa zapovjediše da uhvate vojnika i da ga vrgnu u tamnicu.

Vojnik se zavrnuo u tijesnu, oko njega mrak i čama... I povrh svega još mu rekli: »Sutra ćeš na vješala.« Nije baš uhu godilo, a svoje je kresivo zaboravio u svratištu.

Izjutra je kroza željezne rešetke na prozorčiću mogao vidjeti gdje svijet navire iz grada da vidi kako će ga vješati. Čuo je bubnjeve i vidio vojnike kako stupaju. Sve se živo užurbalo. Malen postolarski naučnik, s kožnom pregačom i papučama na nogama, tako se zatrčao da mu je jedna papuča odletjela sve do zida za kojim je vojnik sjedio i virio kroz rešetke.

— Hej, mali postolaru! Ne treba ti se toliko žuriti! — reče vojnik. — Ionako neće biti ništa dok ja ne dođem! Ne bi li otrčao onamo gdje sam ja stanovao, i donio mi kresivo? Dobit ćeš četiri novčića. Ali ti valja podbrusiti pete!

Tko ne bi htio četiri novčića! Mali postolar odjuri kao vjetar, donese kresivo, dade ga vojniku, i — evo, sad ćemo čuti!

Izvan grada bila podignuta velika vješala. Oko njih se ustobočili vojnici i sjatile se na stotine tisuća ljudi. Kralj i kraljica sjedili na divnu prijestolju sučelice sucu i cijelome vijeću.

Vojnika su već doveli na stratište, ali kad mu htjedoše namaknuti omču oko vrata, on reče kako je stari običaj da se krivcu, prije nego što se nad njim izvrši kazna uvijek ispuni posljednja bezazlena želja. A on bi tako rado popušio lulu duhana — tà to mu je posljednja na ovome svijetu.

Kralj mu to nije htio uskratiti, pa tako vojnik izvadi iz džepa kresivo i kresnu: jedan, dva, tri! — i sva tri psa stvoriše se pred njim: onaj s očima velikim kao zdjelice, onaj s očima poput mlinskog kola i onaj što mu oči bijahu velike kao kule.

— Pomozite mi sada i uprite da me ne objese! — zapovjedi vojnik, a psi se zaletješe među suce i vijećnike, pa zgrabiše ovog za noge, onoga za nos, te ih bacahu po nekoliko hvati uvis, tako te su padali i razmrskali se na komade.

— Nemojte me! — zavapi kralj, ali najveći pas dohvati njega i kraljicu i baci ih za svima ostalima. Vojnicima to utjera strah u kosti, a sav narod povika:

— Mali vojniče, ti nam budi kralj i uzmi lijepu kraljevnu!

I posadiše vojnika u kraljevsku kočiju. Sva tri psa poskakivala pred njom i vikala »Hura!« dječaci zviždali na prste, a vojnici na vojničku pozdravljali.

Kraljevna iziđe iz svoga bakarnog dvora i postade kraljicom, na svoju veliku radost.

Svadbeno je slavlje trajalo osam dana. I psi su sjedili za stolom i gledali razrogačenih očiju.

MALI NIKOLA I VELIKI NIKOLA

U nekom selu živjela dvojica ljudi kojima bijaše isto ime: i jedan se i drugi zvao Nikola, ali jedan imao četiri konja, a drugi samo jednoga. Da bi ovu dvojicu mogli razlikovati, seljani su onoga koji imaše četiri konja zvali Velikim Nikolom, a onoga što imaše jednoga jedinog nazivahu Malim Nikolom. A sada da čujemo što je bilo s njima dvojicom, jer je ovo istinita priča!

Mali je Nikola sa svojim jedinim konjem po cio božji tjedan morao orati za Velikog Nikolu, a onda bi opet Veliki Nikola pomagao Malome sa svoja četiri konja, ali samo jednom u tjednu, i to baš na samu nedjelju. Haj, hoj! kako je tada Mali Nikola pucketao bičem iznad svih pet konja što u taj jedini dan bijahu gotovo njegovi. Sunce je tako lijepo sjalo, zvonila sva zvona na zvoniku i pozivala u crkvu, a seljani u blagdanskom ruhu išli, s molitvenikom ispod ruke, da čuju propovijed, i prolazeći gledali Malog Nikolu što je zapeo te ore sù pet konja, blista od zadovoljstva pa svaki čas pucketa bičem i uzvikuje:

— Gi-ho! konji moji!

— Ne smiješ tako govoriti! — kazao mu Veliki Nikola; — samo je jedan konj tvoj!

Ali kad bi opet tkogod onuda prošao na putu u crkvu, Mali bi Nikola smetnuo s uma što ne smije kazati, pa bi iznova uzviknuo:

— Gi-ho! konji moji!

— Molim te, okani se toga! — upozoravao ga Veliki Nikola. — Samo li još jednom to izustiš, udarit ću ti konja po glavi da će se odmah opružiti i otegnuti sve četiri!

— Neću više, zaista! — obeća Mali Nikola.

Ali kad seljani opet naiđoše pa mu kimnuše glavom i nazvaše dobro jutro, Mali se Nikola sav razblaži od radosti i pomisli kako je lijepo pogledati što ima pet konja da ore svoje polje, te veselo zapucketa bičem i povika:

— Gi-ho! konji moji!

— Dat ću ja gi-ho! tvojim konjima! — ražesti se Veliki Nikola pa uze toljagu i njome onoga jedinog konja Malog Nikole tako udari po glavi da se odmah srušio i na mjestu uginuo.

— Sad ni toga konja više nemam! — zakuka Mali Nikola te briznu u plač.

Uginulom konju poslije odera kožu, dobro je na vjetru osuši, stavi u vreću, vreću uprti na leđa pa krenu u grad da proda kožu.

Imao je popoići, dobran put prijeći, valjalo mu kroza šumu, veliku, tamnu šumu, a strahovito se nevrijeme oborilo. Sasvim je zalutao, a prije nego što je izbio na pravi put, i večer ga već zateče: bijaše mu predaleko do grada, da bi onamo stigao prije nego što se zanoća, a dobrano je opet odmakao, da bi se do noći mogao kući vratiti.

Odmah kraj puta bio povelik seoski dvor; rebrenice na prozorima bile spuštene, ali je svjetlo kroz njih probijalo. »Valjda će mi dati da prenoćim«, pomisli Mali Nikola pa pođe da zakuca.

Seljakinja otvori, a kad ču kakva mu je želja, kaza mu da proslijedi svojim putem: nema joj muža doma, ne može stranca primiti.

— Nuto, valja mi onda vani prenoćiti — promrsi Mali Nikola, a seljakinja mu zalupi vrata pred nosom.

Pokraj kuće stajao velik plast sijena, a između plasta i kuće bila podignuta malena suša sa slamnim krovom.

»Eno, gore bih mogao prenoćiti!« reče Mali Nikola u sebi kad ugleda krov. »Dobra je to postelja. Neće valjda roda sletjeti i za noge me ugristi!«

Na krovu zaista bila roda što je ondje gnijezdo savila.

I Mali se Nikola pope suši na krov, ondje se opruži i poče okretati s lijeve na desnu, kako bi što udobnije spavao. Drvene rebrenice na prozorima ne bijahu s vrha zatvorene, pa je mogao gledati u sobu.

Unutri prostrt velik stol, a na stolu i vina, i pečenke, i krasne ribe. Za stolom sjedila seljakinja i crkvenjak — nitko više doli njih dvoje. Ona mu točila vino, a on se prihvatio ribe, jer je ribu osobito volio.

»Eh, kad bi me koji zalogaj zapao!« uzdisao Mali Nikola pa istegao vrat primičući se prozoru. Bože, kakav li je divan kolač unutri vidio! Da krasne li gozbe!

Odjednom začuje gdje cestom netko jaše; topot bivao sve jasniji — domaćin se kući vraćao.

Bijaše to veoma dobar čovjek, ali imaše neobičnu manu: ni jednog crkvenjaka nije mogao očima vidjeti. Kad bi ugledao kojega od toga roda, mrak bi mu se navukao na oči. Crkvenjak se i svratio njegovoj ženi, da je pozdravi, znajući da joj muža nije doma, a dobra mu je žena iznijela najbolje jelo što ga je imala.

Kad seljakinja i crkvenjak čuše da se domaćin vraća, silno se uplašiše; seljakinja kaza crkvenjaku da se uvuče u velik, prazan sanduk što je stajao u kutu, a on tako i učini, jer je znao da onaj dobrijan ne trpi crkvenjakâ. Žena ono divno jelo i vino brzo sakri u pećnicu, jer bi muž, kad bi vidio, svakako pitao što to ima da znači.

— Ah, ah! — ote se uzdah Malom Nikoli gore na suši kad vidje kako nesta svega jela.

— Ima li to nekoga gore? — upita seljak i zaviri Malom Nikoli. — Zašto tu ležiš? Uđi radije sa mnom u kuću!

A Mali mu Nikola ispripovjedi kako je zalutao, te zamoli da u njega prenoći.

— Ali nam valja najprije štogod založiti, da dušu povratimo.

Seljakinja ih obojicu veoma ljubazno dočeka, postavi dugačak stol te iznese velik čanak kaše. Seljanin bijaše gladan, pa je jeo, jelo mu išlo u tek, a Mali Nikola nikako da zaboravi onu pečenku, ribu i kolač, za koje je znao da su u pećnici.

Pod stol kraj sebe bijaše stavio onu vreću s konjskom kožom s kojom se, kako već znamo, zaputio u grad naumivši je ondje prodati. Kaša mu nije išla u tek, jedva ju je gutao. Nogom stade na vreću, a suha koža u njoj glasno zaškripi.

— Pst! — okrenu se Mali Nikola vreći, ali opet stade na nju, a koža zaškripi još i više negoli prije.

— Što ti je to u vreći ?— upita ga seljanin.

— Čarobnjak! — odvrnu Mali Nikola. — Evo mi kazuje da ne moramo jesti kaše, jer nam je čarolijom namaknuo punu pećnicu pečenke, ribe i kolača.

— Trista mu jada! — procijedi seljanin te brzo otvori pećnicu, u kojoj ugleda krasno jelo što ga je žena onamo sakrila a za koje on vjerovaše da im ga je čarobnjak iz vreće čarolijom pribavio.

Žena ne smjede ni riječi kazati, nego odmah jelo iznese na stol, a njih se dvojica dohvatiše ribe, dokrajčiše pečenku, smazaše kolač. Pošto to obaviše, Mali Nikola opet stade nogom na vreću, a koža ponovo zaškripa.

— Što sad veli? — upita seljanin.

— Eto veli — odslovi Mali Nikola — da nam je i tri boce vina smogao; eno i njih u pećnici.

Sad morade žena iznijeti i vino što ga je sakrila, a seljanin odmah poteže te se razveseli. I on bi tako rado htio čarobnjaka kakva Mali Nikola imaše u vreći.

— A može li on i đavla čarolijom dozvati? — opet će seljanin. — Htio bih ga vidjeti, tako sam veseo!

— Može! — odvrnu Mali Nikola. — Sve moj čarobnjak može što god zatražim. Nije li tako? Hej! — okrenu se vreći, kao da pita čarobnjaka, pa nogom pritisnu, a u njoj koža zaškripa.

— Eto, ne čuješ li, veli da može! Ali je đavo grdoba, ne valja ga vidjeti!

— Ništa se ja ne bojim, pokazao se ne znam kako!

— Pokazat će se baš kao kakav crkvenjak!

— Uh! do zla boga gadno! — strese se na to seljanin. — Valja ti znati da ja ne trpim crkvenjakâ. Imam hrabrosti, samo neka mi ne dolazi preblizu.

— Sad ću upitati svog čarobnjaka — prihvati Mali Nikola pa nogom stade na vreću i naćuli uho.

— Što kaže?

— Kaže, pođi i otklopi sanduk što je u kutu, pa ćeš vidjeti đavla kako unutri čuči. Samo drži poklopac, da ti đavo ne pobjegne.

— Hajde pomozi mi! — pozva ga seljanin te priđe sanduku u koji je žena sakrila pravog crkvenjaka, što se ondje šćućurio dršćući od straha.

Seljak malko podiže poklopac i zaviri unutra.

— Uh! — uzviknu i odskoči nazad. — Dobro ga vidim, baš je kao naš crkvenjak! Prava strahota!

Na to je valjalo piti, a oni uzeše točiti i salijevati u se do kasno u noć.

— Moraš mi prodati čarobnjaka — zaokupi seljanin. — Traži za nj sve što hoćeš! Odmah ću ti dati cio vagan novca.

— Ne, ne mogu ga prodati! — oprije se Mali Nikola. — Pomisli samo koliku korist mogu od njega imati!

— Tako bih ga rado htio — opet će seljanin i dalje salijećući.

— Dobro! — uzvrati Mali Nikola. — Kad si već tako dobar te mi dao noćište, neka ti bude. Dat ću ti čarobnjaka za vagan novca, ali hoću pun vagan.

— Dobit ćeš ga — odriješi seljak — ali moraš odnijeti onaj sanduk, neću da mi ni časka ostane u kući: tà ne zna čovjek nije li đavo unutri.

Mali Nikola dade seljaku svoju vreću sa suhom kožom i dobi vagan novca, i to pun puncat, a seljak mu povrh toga dade i velike tačke, da na njima odveze novac i sanduk.

— U zdravlju! — doviknu Mali Nikola te krenu sa svojim novcem i velikim sandukom, u kojemu još bijaše crkvenjak.

Na drugoj strani šume protjecala velika, duboka rijeka. Voda u njoj tekla tako brzo da se jedva moglo plivati protiv struje. Preko rijeke bio podignut velik most. Mali se Nikola zaustavi nasred mosta te naglas kaza, tako da ga je crkvenjak mogao čuti:

»Što ću s ovim glupim sandukom? Težak je kao da je kamenje u njemu! Dodijalo mi dalje ga vući. Bacit ću ga u rijeku, pa ako mi doplovi kući, dobro i jest, a ako li ne doplovi, i opet dobro.«

I uze sanduk jednom rukom te ga malo podiže kao da će ga u vodu baciti.

— Nemoj, čekaj! — povika crkvenjak iz sanduka. — Pusti me van.

— Uh! — protisnu Mali Nikola kao da se prepao. — Još je unutri! Moram ga brzo u vodu vrgnuti, da se utopi!

— Ne, ne! — zavapi crkvenjak. — Dat ću ti cio vagan novca ako me pustiš!

— E, to je nešto drugo! — dočeka Mali Nikola te otvori sanduk.

Crkvenjak se odmah izvuče, prazan sanduk baci u vodu pa krenu kući, gdje Malom Nikoli dade cio vagan novca. Jedan bijaše prije dobio od seljaka, tako te sad imaše pune tačke novca.

»Gle, gle! sasvim su mi dobro konja platili!« reći će u sebi kad dođe kući, u svoju sobu, pa istrese sav novac na veliku hrpu nasred poda. »Što li će se jediti Veliki Nikola kad sazna kako sam se obogatio svojim jednim konjem; ali mu neću kazati baš kako je bilo.«

Onda posla nekog dječaka Velikom Nikoli, da mu posudi mjericu.

»Što li će mu mjerica?« začudi se Veliki Nikola pa dno namaza smolom, ne bi li se zalijepilo štogod od mjerene robe. I zaista, kad mu vratiše posudu, nađe na njoj prilijepljena tri nova srebrnjaka.

»Gle čuda!« snebi se Veliki Nikola pa odmah potrča Malome.

— Odakle ti toliki novac?

— Donijela mi ga konjska koža što sam je sinoć prodao.

— Dobro si je unovčio! — pretrže Veliki Nikola te odjuri kući, uze sjekiru, udari njome u čelo sva četiri svoja konja, odera im kožu pa s njome krenu u grad.

— Kože, kože! Tko će kupiti kože! — vikaše kroz ulice.

Strčali se svi postolari i kožari da ga za cijenu pitaju.

— Vagan novca za svaku! — zacijeni Veliki Nikola.

— Jesi li poludio? — začudiše se svi odreda. — Zar misliš da je u nas novca na vagane?

— Kože, kože! Tko će kupiti kože! — izvikivaše ponovo, a svakom onom što bi za cijenu upitao, odgovaraše:

— Vagan novca!

— Smatra nas budalama, ruga nam se! — povikaše svi odjednom, te cipelari dohvatiše svoje pavezine, a kožari kožne pregače pa udri po Velikom Nikoli.

— Kože, kože! — vikahu za njim rugajući se. — Uštavit ćemo mi tvoju kožu da će iz nje crvena juha poteći! Van iz grada!

A Veliki Nikola podbrusio pete da se sve prašilo, jer takvih batina nije za sveg života izvukao.

»Hm, hm!« progunđa kad stiže kući. »Mali će mi Nikola to platiti, ubit ću ga za to!«

U Malog Nikole međuto umrla starica baka; bijaše ona, pravo da se kaže, goropadna baba i zla prema njemu, a on se ipak sasvim ražalostio: uze mrtvu ženu pa je položi u svoju postelju, ne bi li se kako u život vratila; naumi je tako ostaviti cijelu noć, te sam sjede u kut, da spava na stolcu, kako je i prije često činio.

I dok je tako sjedio noću, odjednom se otvoriše vrata, a unutra banu Veliki Nikola sa sjekirom u ruci; znao je gdje je postelja Malog Nikole, te pođe pravo onamo i mrtvu baku kvrcnu po čelu, misleći da je to Mali Nikola.

»Eto ti na! Sad više nećeš od mene praviti budalu!« Tako reče i vrati se kući.

»Gle, zla i opaka čovjeka!« uzdahnu Mali Nikola. »Htio me ubiti. Sreća što baba već bijaše mrtva, inače bi joj bio život uzeo!«

Nato odjenu staru babu u nedjeljno ruho, uze u susjeda konja, upreže ga u kola, postavi babu na stražnje sjedalo, da ne bi za vožnje ispala, pa potjera kroza šumu.

Kad je sunce granulo, bijahu stigli pred veliku krčmu, i tu Mali Nikola zaustavi kola te siđe da se čimgod okrijepi.

Krčmar bijaše veoma bogat, a uz to i prava dobričina, duša od čovjeka, ali naprasit, kao da je u njemu sama paprika i duhan.

— Dobro jutro! — dočeka on Malog Nikolu. — Jutros si poranio u blagdanjem ruhu.

— Jesam — uzvrati mu Mali Nikola. — Valja mi sa bakom u grad, eno je vani na kolima, neće da ovamo uđe. Bi li joj htio odnijeti čašu medovine? Ali joj moraš dobrano viknuti, jer slabo čuje.

— Veoma rado — preuze krčmar i natoči veliku čašu medovine pa je odnese mrtvoj baki što bijaše uspravljena u kolima.

— Sin vam evo šalje čašu medovine! — povika joj krčmar. Ali mrtva žena ne uzvrati, već i dalje mirno sjeđaše.

— Zar ne čujete! — prodere se krčmar iz sveg glasa. — Sin vam evo šalje čašu medovine!

Viknu tako jedanput, dvaput, a kako se ona i ne maknu s mjesta, on se ražesti te joj baci čašu u lice; poteče joj medovina niz nos, a ona pade nauznak u kola, jer bijaše samo uspravljena, a ne i privezana.

— Što uradi! — zapišta Mali Nikola i skoči na vrata te krčmara pograbi za prsa. — Babu si mi ubio! Pogledaj kolika joj je rupa na čelu!

— Gle nesreće! — zakuka krčmar i zalomi rukama. — Gle što uradi moja naprasitost! Dragi Mali Nikola, dat ću ti pun vagan novca i babu ću ti pokopati kao da je moja rođena, samo da šutiš, jer će mi inače glavu odrubiti, a to je strašno!

Tako Mali Nikola dobi pun vagan novaca, a krčmar pokopa babu kao da je njegova rođena.

Kad je s onim pustim novcem došao kući, posla odmah svog dječaka Velikom Nikoli da mu posudi mjericu.

»Sto mu gromova!« snebi se Veliki Nikola. »Zar ga nisam ubio? Moram to sam pogledati!« pa s mjericom pođe Malom Nikoli.

— Odakle ti toliki novac? — upita ga i izbulji oči kad vidje koliko je još novca zgrnuo.

— Babu si mi ubio, a ne mene! — objasni mu Mali Nikola. — Lijepo sam babu prodao i za nju ukesio vagan novca!

— Dobro si je prodao! — potvrdi Veliki Nikola te poteče kući, pograbi sjekiru i njome odmah usmrti staru svoju baku, postavi je na kola i krenu u grad gdje življaše ljekarnik; njega upita bi li htio kupiti mrtvaca.

— Tko je to i odakle ti? — pitaše ga ljekarnik.

— Moja baba! — odreza Veliki Nikola. — Ubio sam je da dobijem vagan novca.

— Bože sačuvaj! — prepade se ljekarnik. — Što ti ne bulazniš! Ne govori takvo što, jer bi te moglo glave stajati!

I sad mu objasni svu strahotu toga djela, objasni mu kakav je zao čovjek i kako bi ga trebalo kazniti.

Veliki se Nikola toliko uplaši da iz ljekarne skoči ravno na kola, ošinu konje i potjera kući. Ljekarnik i ostali mišljahu da je lud, pa ga stoga pustiše kamo hoće.

»Platit ćeš mi to!« zaprijeti Veliki Nikola kad je na cestu izbio. »Platit ćeš mi to, Mali Nikola!«

Kad stiže kući, odmah uze najveću vreću što ju je mogao naći pa ode Malom Nikoli te mu reče:

— Opet si me namagarčio! Najprije sam potukao svoje konje, a sad sam i staru baku ubio! Sve si to ti skrivio, nećeš se više sa mnom šegačiti!

I pograbi Malog Nikolu za vrat, strpa ga u vreću te s njome zametnu govoreći:

— Sad ću s tobom u vodu, da te utopim!

Do rijeke mu valjalo prijeći podobar dio puta, a Malog Nikolu ne bijaše baš lako nositi. Put vodio pokraj crkve; čulo se kako u njoj orgulje sviraju i kako narod lijepo pjeva. Veliki Nikola spusti vreću s Malim Nikolom kraj crkvenih vrata, misleći da nije na odmet svrati li unutra i čuje molitvu prije nego što pođe dalje. Ta Mali se Nikola nije mogao izvući, a sav svijet bijaše u crkvi. I tako uđe.

— Jao meni, jao meni! — kukao Mali Nikola u vreći, okretao se i migoljio na sve strane, ali ne mogaše vreće odriješiti.

Uto naiđe stari pastir, kose bijele poput snijega, s velikim štapom u ruci; tjeraše pred sobom veliko stado krava i volova, što pođoše na vreću u kojoj bijaše Mali Nikola, te je prevrnuše.

— Ah, ah! — uzdisaše Mali Nikola. — Tako sam mlad, a već moram u nebo.

— A ja jadnik ostario — prihvati gonič — pa još ne mogu gore!

— Odriješi vreću! — povika Mali Nikola. — Uvuci se umjesto mene, pa ćeš odmah u nebo!

— Hoću, hoću! — dočeka gonič te odriješi vreću, a Mali se Nikola odmah iz nje izvuče.

— Hoćeš li mi čuvati stado! — upita starac uvlačeći se u vreću, koju Mali Nikola zaveza, a onda pođe svojim putem sa svim kravama i volovima.

Malo poslije eto ti Velikog Nikole iz crkve; opet uprti vreću na leđa, ali mu se učini mnogo lakšom, jer starac gonič bijaše upol lakši od Malog Nikole.

»Gle što je olakšao!« pomisli Veliki Nikola. »Zacijelo je to zato što sam bio u crkvi!«

I pođe na rijeku, što bijaše duboka i velika, te vreću sa starcem goničem baci u vodu i još povika za njim, sve misleći da je to Mali Nikola:

— Eto ti sad! Nećeš me više namagarčiti!

Potom krenu kući, ali kad stiže na prekrižje, susrete Malog Nikolu, koji tjeraše svoje blago.

— Grom i pakao! — zagrmje Veliki Nikola. — Zar te nisam utopio?

— Jesi — uzvrati mu Mali Nikola; — bacio si me u vodu ima jedno pô sata.

— Pa odakle ti onda tolika divna stoka? — upita Veliki Nikola.

— Podmorska je to stoka! — odvrnu Mali Nikola pa muproslijedi ovako kazivati:

»Ispričat ću ti cijelu priču, a valja da ti zahvalim što si me utopio, jer evo me opet, bogata kao nikad, možeš mi vjerovati! Bijaše me strah dok sam bio u vreći; vjetar mi zazujao oko ušiju kad si me s mosta bacio u hladnu vodu. Odmah sam potonuo na dno, ali se nisam udario, jer ondje raste najfinija meka trava. I kako ti ja padoh, vreća se odmah odriješi, a prekrasna djevojka, odjevena u snježnu bjelinu, sa zelenim vijencem na mokroj kosi, uze me za ruku govoreći:

— Jesi li to ti, Mali Nikola? Evo ti za početak nešto stoke! Pođeš li dalje putem, naići ćeš na cijelo stado, koje ti darujem.

Vidjeh da je rijeka onome podvodnom svijetu isto što i cesta nama. Dolje se po dnu kreću i voze od samog mora duboko u kopno, pa sve rijekom do izvora. Ondje ti je prava milina, lijepo cvijeće, trava tako svježa, a ribe ti plivaju oko ušiju kao što ovdje ptice lete. Kakva li ondje lijepa svijeta ima, a kakve li istom stoke, što pase uz prokope i po omeđi . . .!«

— A što si odmah ovamo izišao? — presiječe ga Veliki Nikola. — Ja to ne bih učinio, kad je dolje tako lijepo!

— Eh — odmahnu Mali Nikola — to i jest dosjetljivo od mene! Ta čuo si što ti rekoh: podmorska je djevojka kazala kako se milju dalje putem (a rijeka je njoj put, jer drugim ne može) nalazi još cijelo stado stoke što je meni namijenjena. Ali ja znam kako rijeka krivuda i vijuga, sad ovamo, sad onamo, tako te valja previše zaobilaziti; mnogo je kraće ako se iziđe na suho te prijekim putem udari na rijeku; uštedjet ću tako gotovo pol milje i brže doći do svoje podmorske stoke.

— Sretan si ti čovjek! — zavidno će Veliki Nikola. — Što misliš: bih li i ja došao do podmorske stoke kad bih se spustio rijeci na dno?

— Dabome da bi! — dočeka Mali Nikola. — Ali te ja ne mogu nositi u vreći, previše si mi težak. Pođeš li sam pa se onda uvučeš u vreću, drage ću te volje baciti.

— Hvala ti! — uzvrati Veliki Nikola. — Ne domognem li se podmorskog blaga kad siđem, dobro me se čuvaj: svojski ću te izbiti!

— Nemoj, molim te, tako zlo!

I krenuše na rijeku. Kad blago, koje bijaše žedno, ugleda vodu, pojuri što je brže moglo da se napoji.

— Gledaj samo kako se požurilo! — kaza Mali Nikola. — Jedva čeka da na dno siđe!

— Najprije mi pomozi! — povika Veliki Nikola — jer ću te inače izbatinati!

I uvuče se u veliku vreću što jednom volu bijaše prebačena preko leđa.

— Metni kamen unutra, jer se bojim da neću potonuti!

— Ne boj se! — dočeka Mali Nikola, ali ipak stavi kamen u vreću, dobro je zaveza pa je baci u vodu.

Pljus! Veliki Nikola pade u vodu i odmah potonu.

»Sve se bojim da neće blaga naći!« kaza u sebi Mali Nikola, pa sa svojom stokom krenu kući.

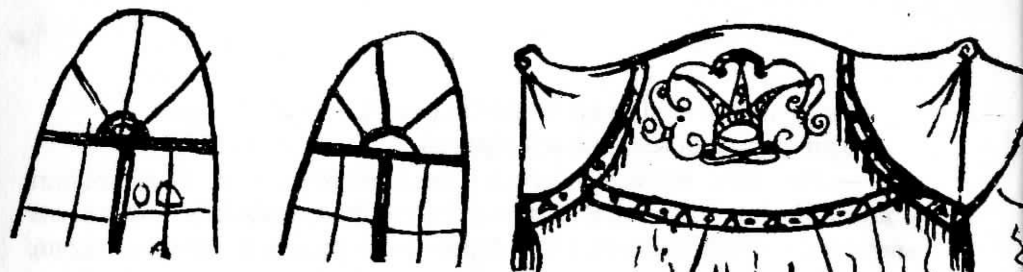
KRALJEVNA NA ZRNU GRAŠKA

Ono vam jednom bio kraljević koga je ponijela silna želja da se oženi kakvom kraljevnom. Ali je morala biti prâva pravcata. Obilazio on bijelim svijetom da bi je našao, ali bi se uvijek štogod ispriječilo i pomrsilo mu račune. Što je do samih kraljevna, tu ne bijaše neprilike, jer nekoć svijet nije oskudijevao u njima, samo je nevolja bila u tome što kraljević ne mogaše biti načistu jesu li prâve. Svagda je nešto bilo krivo, nikad da bude sasvim kako treba. I tako se najposlije vratio kući neobavljena posla i zapao u tugu, jer je izgarao od želje za pravom pravcatom kraljevnom.

Jedne se večeri oborilo strahovito nevrijeme. Grmjelo na sve strane i sijevalo, a kiša lila kao iz kabla, baš strahota! Uto se začu gdje netko kuca na vrata grada, i stari kralj ode da otvori.

Kad on na vrata, a to vani stoji neka kraljevna. Bože mili, kakva li bijaše od tog pljuska i nevremena! Voda joj curkom curi niz kosu i haljine, pa se slijeva u vrhove cipela, a izlazi na zapetnice. I veli namjernica da je prava kraljevna.

»Brzo ćemo to vidjeti!« pomisli stara kraljica, ali ništa ne reče, već ode u spavaonicu, smače svu posteljinu i na dno postelje stavi zrno graška. Zatim uze dvadeset dušeka i poslaga ih na grašak, pa onda još navali dvadeset perina od guščjih pahuljica.

Tu je imala kraljevna te noći spavati.

Ujutro je zapitaše kako je spavala.

— Oh, loše, užasno! — potuži se kraljevna. — Svu noć nisam gotovo ni oka sklopila! Bog zna što je to bilo u postelji! Na nečem sam tvrdu ležala, tako da mi je tijelo puno modrica. Grozno, kažem vam!

I tada vidješe da je prava kraljevna, kad je kroz dvadeset dušeka i dvadeset perina osjetila zrno graška. Tako osjetljiva može biti samo prava pravcata kraljevna.

Kraljević je uze za ženu, jer je sada znao da ima pravu kraljevnu. A grašak pohraniše u riznicu, gdje ga i sad možeš vidjeti, ako ga tko nije uzeo.

Gle, to bijaše prava bajka!

CVIJEĆE MALE IDE

— Jadno moje cvijeće, sasvim je uvelo! — reče mala Ida. — Sinoć bijaše tako lijepo, a sada su mu sve latice uvenule! Zašto je takvo? — zapita ona studenta koji je sjedio na divanu. Toga je studenta jako voljela; znao je krasno pripovijedati i izrezivati tako zgodne slike — i srca s malim damama koje plešu, i cvijeće, i velike dvore na kojima se vrata mogu otvarati. Bio je to baš zgodan student, pravi veseljak.

— Zašto mi je cvijeće danas tako jadno, neveselo? — opet će Ida i pokaza mu kitu cvijeća što je sasvim uvelo.

— Znaš li što mu je? — preuze student. — Cvijeće je noćas bilo na plesu, i zato se pokunjilo!

— Ali cvijeće ne može plesati! — dočeka mala Ida.

— Kako ne bi moglo! — opet će student. — Kad se unoća i kad mi zaspimo, onda ono veselo skače naokolo. Gotovo je svake noći ples!

— A mogu li djeca na taj ples?

— Mogu — reče student — sitne tratinčice i đurđice!

— A gdje pleše to prekrasno cvijeće? — upita mala Ida.

— Zar nisi često bila vani pred vratima palače gdje kralj ljetuje i gdje je divan vrt sa mnogo cvijeća? Tä vidjela si i labudove što doplove do tebe kad vide da ćeš im baciti mrvice kruha. Ondje je pravi ples, možeš mi vjerovati.

— Jučer sam ondje bila s majkom! — reče mala Ida. — Svuda s drveća opalo lišće, a cvijeću nigdje traga. Ljeti ga je tako mnogo!

— Unutri je, u dvoru! — objasni student. — Valja da znaš, čim se kralj i svi dvorani presele u grad, cvijeće odmah pohiti iz vrta u dvor, i da onda vidiš slavlja i veselja! Dvije najljepše ruže sjednu na prijestolje, pa su to onda kralj i kraljica. Svi crveni tratori s perjanicama svrstaju se sa strane, te stoje i klanjaju se: to su komornici. Nato se skupi sve poizbor cvijeće, pa počinje veliki ples. Modre su ljubice pomorski kadeti; plešu sa zumbulima i šafranima, koje nazivaju gospođicama. Tulipani i veliki žuti ljiljani koče se kao stare časne gospođe koje paze da se lijepo pleše i da sve bude kako treba.

— A zar smije cvijeće tek tako da priređuje ples u kraljevskom dvoru? — radoznalo će mala Ida.

— Pa nitko za to i ne zna — uzvrati student. — Kadikad, doduše, noću naiđe stari upravitelj dvora; njegova je dužnost da nadzire. Nosi velik svežanj ključevä, pa čim cvijeće začuje zveku, sasvim utihne, sakrije se za duge zavjese i samo proviruje. »Osjećam miris, cvijeće je unutri!« govori stari upravitelj, ali ga ne može vidjeti.

— Baš zgodno! — uzviknu mala Ida i pljesnu rukama. — A zar ne bih i ja mogla vidjeti to cvijeće?

— Kako ne bi! — odgovori student. — Samo ne zaboravi, kad opet onuda prođeš, proviriti na prozor: kad pogledaš, dobro ćeš ga vidjeti. I ja sam danas pogledao. Na divanu je ležala duga žuta narcisa i protezala se kao prava dvorska dama.

— A može li onamo i cvijeće iz botaničkog vrta? Može li prijeći toliki put?

— Može, vjeruj mi! — reče student — jer ako hoće, onda može letjeti. Zar nisi nikad vidjela lijepe leptire, crvene, žute i bijele? Gotovo su nalik na cvijeće. I zaista bijahu cvijeće. Skočili su sa stabljike visoko u zrak i razmahnuli laticama, kao da su im to mala krila, i tako su poletjeli. A kako su bili dobri, dopušteno im je da i danju lete naokolo: ne moraju se vraćati kući i sjediti mirno na stabljici. I tako im se latice na kraju prometnuše u prava krila. To si i sama vidjela! Uostalom, može biti da cvijeće iz botaničkog vrta još nikad nije bilo vani, u kraljevskom dvoru; možda i ne sluti kako je ondje noću veselo. Zato ću ti reći nešto što bi zaprepastilo profesora botanike koji stanuje tu u susjedstvu. Tä poznaješ ga, nije li tako? Kad dođeš u njegov vrt, samo reci kojem cvijetu da je u dvoru velika zabava; on će to reći ostalima, pa će svi pobjeći. Kad onda profesor dođe u vrt i ne ugleda ni jednoga jedinog cvijeta, neće mu ići u glavu kamo su to otišli.

— A kako bi to cvijet mogao kazati drugima? Tä cvijeće ne može govoriti!

— Govoriti, doduše, ne može — uzvrati student — ali se zato sporazumijeva znakovima. Zar još nisi vidjela, kad malo zapuše, kako cvijeće klima glavom, miče listovima i trepeće? A to je cvijeću razumljivo kao i nama govor.

— Razumije li profesor te znakove? — zapita mala Ida.

— Dakako! Izišao on jednoga jutra u svoj vrt i opazio veliku koprivu gdje lišćem daje znakove krasnu crvenom karanfilu i govori mu: »Tako si lijep, tako si mi drag!« Ali takvo što ne može profesor trpjeti, pa je odmah lupio koprivu po lišću, jer to su joj prsti. A ona ga opekla, te profesor odonda više ne dira u koprivu.

— Baš zgodno! — uzviknu mala Ida i poče se smijati.

— Kako možete djetetu time puniti glavu! — oglasi se dosadni savjetnik koji je došao u posjete i sjedio na divanu.

Savjetnik nije trpio studenta, pa je uvijek zamjerao i gunđao kad bi ga vidio gdje izrezuje smiješne, šaljive slike: sad čovjeka što visi na vješalima, a u rukama drži srce, jer to je kradljivac

srdaca; sad opet staru vješticu što jaše na metli i nosi svoga muža na nosu. To savjetnik nije trpio, pa bi govorio kao i sada: »Kako možete djetetu koječim puniti glavu! Sve je to glupo maštanje!«

Ali se maloj Idi ipak činilo da je veoma zgodno što student priča o njezinu cvijeću, i mnogo je o tome razmišljala. Cvijeće je objesilo glavice, jer je umorno: tä svu noć je plesalo. Sigurno je bolesno. I ode s cvijećem do ostalih svojih igračaka, koje stajahu na lijepu malom stolu, a kojih bijaše puna i sva ladica. U posteljici za lutku ležala njezina lutka Sofija i spavala, a mala joj Ida reče:

— Moraš zbilja ustati, Sofija, i zadovoljiti se time da noćas ležiš u ladici: ubogo je cvijeće bolesno, pa neka legne u tvoju postelju; možda će se onda oporaviti!

I uze svoju lutku, ali se lutka namrgodila i nije prozborila ni riječi: ljutila se što ne može ostati u svojoj postelji.

Sad Ida položi cvijeće u lutkinu posteljicu i navuče na nj mali pokrivač. Reče cvijeću neka mirno leži, a ona će mu skuhati čaj, da bi ozdravilo i ujutro ustalo. I sasvim navuče zavjese oko posteljice, da sunce cvijeću ne sja u oči.

Cijelu je večer morala misliti na ono što joj je student pripovijedao, pa kad joj onda i samoj valjade u postelju, nije mogla odoljeti da najprije ne pogleda za zastor na prozorima, gdje je stajalo krasno cvijeće njezine majke, zumbuli i tulipani. I prošapta tiho, tihano:

— Znam ja dobro da ćete noćas na ples!

Cvijeće se držalo kao da ništa ne razumije, nije trepnulo ni jednim listom. Ali je mala Ida bila sigurna u ono što zna.

Pošto je legla, još je neko vrijeme ostala budna i mislila o tome kako bi bilo lijepo da može vidjeti gdje krasno cvijeće pleše u kraljevskom dvoru: »Ma je li i moje cvijeće doista ondje bilo?« A onda joj se sklopiše oči, i ona utonu u san.

Usred noći opet se probudi. Sanjala je o cvijeću i studentu, koga je savjetnik korio govoreći da joj puni glavu koječim. Bilo je sasvim

tiho u spavaonici gdje je Ida ležala: noćna svjetiljka osvjetljavaše stol, a otac i majka spavahu.

»Bog zna leži li moje cvijeće u Sofijinoj postelji?« reče u sebi. »Baš bih htjela znati!« Pa se malo uzdigne i pogleda prema vratima što bijahu samo pritvorena. Jest, ondje je bilo cvijeće i sve njezine igračke.

Mala Ida osluhnu časak, i pričini joj se kao da netko u sobi prebire na glasoviru, ali sasvim tiho i tako ljupko kako još nikad nije čula.

»Sad sigurno pleše svaki cvijet!« ona će u sebi. »Bože, kako bih to rado vidjela!« Ali se nije usuđivala ustati, da ne probudi roditelje.

»Kad bi barem htjelo cvijeće ovamo!« pomisli mala Ida. Ali nije dolazilo, a divna je glazba i dalje romonila... Mala Ida nije joj mogla odoljeti, bilo je i suviše lijepo. Izvuče se iz posteljice ode tiho do vrata i zaviri u sobu. Ah, kakvu je ljepotu ondje ugledala!

Nije ondje bilo svjetiljke, a ipak se sve jasno vidjelo. Mjesec sjao kroz prozor i obasjavao čitav pod, kao da je ù pô bijela dana. Svi se zumbuli i tulipani svrstali u dva duga reda na podu — ni jednoga ne bijaše više u prozoru: na podboju stajali samo prazni lonci. A na podu plesalo cvijeće tako dražesno jedno oko drugoga, sastavljalo pravo kolo i držalo se jedno za drugo svojim dugim zelenim listovima pri okretaju. A tamo za glasovirom sjedio velik, žut ljiljan: njega je mala Ida sigurno ljetos već vidjela, jer se dobro sjeća kako je student rekao: »Gle, što je nalik na gospođicu Linu!« Svi su mu se onda smijali, a sad se i samoj Idi čini da taj dugi žuti cvijet nalikuje na gospođicu. Pa i pri sviranju vladao se kao gospođica: sad bi naginjao dugi, žuti obraz na jednu, sad na drugu stranu i tako davao takt divnoj glazbi.

Nitko nije opazio male Ide. Sad ona vidje kako je velik modri šafran skočio nasred stola na kojem su igračke, pošao pravo do lutkine posteljice i razmaknuo zavjese. Tu je ležalo bolesno cvijeće, ali se odmah uspravilo i drugima kimnulo glavom u znak da

bi i ono htjelo plesati. I stari patuljak s kadiljke, kojemu bijaše odbijena donja usna, ustade i pokloni se lijepom cvijeću. A cvijeće više ne bijaše bolesno, već je skočilo, umiješalo se među druge i veselilo se.

Čuj! nešto kao da je palo sa stola. Ida pogleda, a kad tamo, to skočio pokladni štap[1], kao da je i njemu mjesto među cvijećem. I on je bio veoma lijep: na vrhu mu mala voštana lutka, koja na glavi ima upravo onakav širok šešir kakav nosi savjetnik. Pokladni je štap posred cvijeća skakutao na svoje tri crvene drvene noge, jer bijaše rašljast, čvrsto je lupao jer je plesao mazurku. Cvijeće je nije znalo, jer ono bijaše i suviše lako da bi moglo udarati nogama.

Voštana se lutka na pokladnom štapu odjednom isteže i poraste, zavrtje se povrh svoga papirnog cvijeća i glasno povika:

— Kako možete djetetu koječim puniti glavu! Sve je to glupo maštanje!

U taj je čas lutka sasvim bila nalik na savjetnika sa širokim šeširom; bila je isto onako žuta i mrzovoljna. Ali je njezino papirno cvijeće poče udarati po tankim nogama, pa se ona opet skupi i postade majušnom voštanom lutkom.

Ah, bilo je tako zgodno! Mala se Ida ne mogaše uzdržati od smijeha. Pokladni je štap sveđer igrao, a s njime i savjetnik, htio ili ne htio; ništa mu nije pomoglo što se pravio velik i dugačak ili se smanjivao u malu, žutu voštanu lutku s velikim crnim šeširom.

Najposlije se ostalo cvijeće zauze za savjetnika, a pogotovu ono što je ležalo u lutkinoj postelji, pa ga pokladni štap pusti s mirom. U taj čas zakuca jako u ladici gdje je među mnogim drugim igračkama ležala Idina lutka Sofija. Patuljak s kadiljke otrča na rub stola, leže potrbuške koliko je dug i uspje malko izvući ladicu. Sad se Sofija uspravi i uze veoma začuđeno gledati oko sebe.

— Tä ovdje je ples! — reći će ona. — Zašto mi to nitko nije kazao?

[1] U karnevalski inventar ide i pokladni štap, posebno izrađen i nakićen. Zbog izrade i uresa čuvaju ga od poklada do poklada. — *Prev.*

— Hoćeš li plesati sa mnom? — upita je patuljak.

— Baš si mi ti momak za igru! — priklopi ona i okrenu mu leđa.

To rekavši sjede na ladicu, misleći u sebi: »Već će se naći koji cvijet da dođe po mene.« Ali nitko ne dođe. Onda se ona poče nakašljavati: Hm-hm-hm! ali opet nitko da po nju dođe. A patuljak plesao sam. I nije plesao loše.

Kako nijedan cvijet, čini se, nije Sofiju ni zamjećivao, to se ona s ladice sruši na pod, pa tako nastade huka i buka. Sve cvijeće odmah pritrča, okruži je i uze ispitivati nije li se udarila; svi bijahu s njome veoma ljubazni, a osobito ono cvijeće što je ležalo u njezinoj postelji. Ali Sofiji ne bijaše ništa. Idino cvijeće zahvaljivaše Sofiji na lijepoj postelji i iskazivaše joj svoju odanost. Zatim je odvede nasred poda, onamo gdje je sjala mjesečina, pa poče s njome plesati, a sve drugo cvijeće stade naokolo.

Sad je Sofija bila radosna, pa je cvijeću rekla neka samo zadrži njezinu postelju; njoj nije krivo što leži u ladici.

A cvijeće odgovori:

— Najljepša ti hvala, ali mi ne možemo toliko živjeti! Sutra smo već mrtvi. Ali reci maloj Idi neka nas pokopa vani, u vrtu, gdje leži kanarinac, pa ćemo naljeto opet izrasti i biti mnogo ljepši.

— Ne, ne smijete umrijeti! — reče Sofija i poljubi cvijeće.

U taj se mah otvoriše vrata, a mnoštvo divnoga cvijeća uđe plešući. Ida nije mogla shvatiti odakle ono dolazi. Zacijelo je to cvijeće iz kraljevskog dvora.

Sprijeda išle dvije ruže s malim zlatnim krunama na glavi; to bijahu kralj i kraljica. Za njima krasni šeboji i karanfili pozdravljajući na sve strane. Imali su i glazbu sa sobom: veliki su makovi i božuri puhali u graškove mahune, pa im glave sasvim pocrvenjele; modri zumbuli i male bijele visibabe zvonile kao da nose zvonca. Divna je to glazba bila. Pa je došlo još mnogo drugog cvijeća, i sve je plesalo; modre ljubice i crveni tratori, tratinčice i đurđice. I sve se cvijeće cjelivalo međusobno, milina ga pogledati.

Na kraju cvijeće cvijeću zaželje laku noć, pa se i mala Ida odšulja u svoju postelju, gdje je sanjala o svemu što je vidjela.

Kad je ujutro ustala, ode ravno do stolića, da vidi je li cvijeće još ondje. Razmaknu zavjese na posteljici i nađe u njoj svoje cvijeće, ali sasvim uvelo, još jadnije nego jučer. Sofija je ležala u ladici kamo ju je i položila, ali je bila veoma sanjiva.

— Zar se ne sjećaš što mi moraš reći? — upita je mala Ida. Ali Sofija samo tupo gleda, pa ni bijele da probijeli.

— Nisi nimalo dobra — ukori je Ida. — A ipak su svi plesali s tobom.

Onda uze malu papirnu kutiju na kojoj bijahu naslikane lijepe ptice, otvori je i u nju položi mrtvo cvijeće.

— To će biti vaš mali lijes — reče. — A kad kasnije ovamo dođu tetkići Norvežani, oni će mi pomoći da vas pokopam vani u vrtu, da nagodinu opet izrastete i budete još ljepši!

Tetkići Norvežani bijahu dva hitra dječaka, po imenu Jonas i Adolf. Otac im poklonio svakome nov lûk sa strijelom, pa oni došli da ih pokažu Idi.

Ida im pripovjedi o jadnom cvijeću što je uginulo, pa su ga sada mogli pokopati. Dječaci pođoše naprijed, sa svojim lukovima o ramenu, a mala Ida za njima, s mrtvim cvijećem u lijepoj kutiji. U vrtu iskopaše malen grob. Ida najprije poljubi cvijeće, položi ga zajedno s kutijom u zemlju, a Adolf i Jonas nad grobom odapinjahu strelice s luka, jer nisu imali pušaka ni topova.

PALČICA

Bila jednom žena što je silno željela da ima malo, majušno dijete. Ne znajući gdje bi ga našla, ode staroj vještici i rekne joj:

— Velika mi je i usrdna želja imati malo dijete. Možeš li mi reći kako bih do njega došla?

— Ništa lakše od toga! — uzvrati joj vještica. — Uzmi ovo zrno ječma; znaj da ne raste na njivi, a nit ga zoblju kokoši. Stavi ga u lonac za cvijeće, pa ćeš vidjeti čuda!

— Hvala ti! — reče žena, izbroja vještici dvanaest novčića i krenu kući.

Kad žena stiže domu, učini onako kako joj je vještica kazala, a ono odmah izraste krasan, velik cvijet. Bijaše posve nalik na tulipan, samo što mu se latice nisu rasklopile, nego se čvrsto zatvorile, kao da je još pupoljak.

— Krasna li cvijeta! — uzviknu žena i stade cjelivati lijepe crvene i žute latice.

I dok ona tako cjelivaše latice, u cvijetu odjednom nešto puče, i on se otvori. Bijaše to doista tulipan — sad se dobro vidjelo. A unutri, posred cvijeta, na samome zelenom stubiću sjedila mala, majušna djevojčica, neizrecivo nježna i ljupka; ne bijaše veća od palca, pa je stoga nazvaše Palčicom.

Od lijepe, ulaštene orahove ljuske napraviše Palčici zipku, modri cvjetići ljubičica bijahu joj dušeci, a ružinom se laticom pokrivala. Tu je noću spavala, a danju se igrala na stolu, gdje bi žena stavila tanjur i naokolo ga obložila vijencem cvijeća kojemu stabljike bijahu u vodi. U tanjuru na vodi plivala velika latica tulipana: na njoj je Palčica mogla sjediti i ploviti s jednog kraja na drugi; za vesla imaše dvije bijele konjske dlake. Sve u svemu, prava radost i milina! A Palčica i pjevati znala, pjevati tako lijepo i umilno kako se ondje još nikad čulo nije.

Jedne noći, dok je Palčica spavala u svojoj krasnoj posteljici, kroz razbijeno staklo na prozoru uskoči grdna žaba krastača. Žaba bijaše krupna, mokra i

strahovito ružna; skoči ravno na stol gdje je Palčica ležala i spavala pokrivena rumenom ružinom laticom.

— Gle krasne li ženice za mog sina! — uzviknu žaba, zgrabi orahovu ljusku u kojoj je Palčica spavala, pa s njome iskoči kroz razbijeno okno i nestade u vrtu.

Onuda protjecala velika, široka rijeka; obala joj bijaše močvarna i glibovita; tu je živjela žaba krastača sa svojim sinom. I sin krastačin bio gadan i ružan — sasvim bio nalik na mater.

— Kva-kva-kva! Kre-ke-ke! — zakreketa žabljin sin, kad ugleda Palčicu.

To bijaše sve što je umio reći kad je spazio ljupku, majušnu djevojčicu u orahovoj ljusci.

— Ne viči toliko, probudit ćeš je! — opomenu ga stara baburača. — Još bi nam mogla uteći onako lagahna poput labuđe pahuljice. Položit ćemo je na širok lopočev list i staviti na vodu; za nju, onako majušnu i lagahnu, bit će to pravi otok. Odande ne može pobjeći; ostat će ondje dok u mulju pripremimo lijepu sobu u kojoj ćete stanovati.

Na rijeci raslo mnoštvo lopoča sa širokim, zelenim lišćem što se činio kao da na vodi pliva. List što je najdalje ležao bijaše i ponajveći. Onamo otpliva stara krastača i na list položi orahovu ljusku s Palčicom.

Uboga se majušna djevojčica ranom zorom iz sna prenu, pa kad vidje gdje je, stade gorko plakati; naokolo širokoga, zelenog lista svuda voda osvojila, te sirotici ne bi nikud s lista, nikud na suho da dođe.

Stara žaba u mulju sjedi i sobu uređuje; ukrašava je trskom i kiti žutim lokvanjem — valja je što ljepše spremiti za mladu snahu. Pošto to obavi, s onom rugobom od sina otpliva do lista gdje bijaše Palčica.

Došli su po lijepu njezinu posteljicu da je prenesu u sobu za mladence prije nego što Palčica onamo uđe.

Stara se krastača u vodi duboko pokloni pred Palčicom govoreći joj:

— Evo mog sina; on će ti biti muž; krasno ćete živjeti u mulju.

— Kva-kva-kvak! Kre-ke-ke! — zakreketa žablji sin.

To mu bio sav razgovor.

Uzeše krasnu majušnu posteljicu i s njome otplivaše; Palčica osta sama na listu pa tužna zaplaka: niti je htjela gadnoj krastači u kuću niti za ružnog joj sina poći.

*

Sićušne ribice što plivahu u vodi vidješe krastaču i čuše što je kazala, pa stoga izviriše iz vode da vide majušnu djevojčicu. Čim je vidješe, sažali im se gdje onakva ljupkost i milina mora biti pokraj gadne krastače. Ne, ne smije to nikad biti! Ribice se ispod vode skupiše oko zelene peteljke kojom se list s Palčicom držao stabljike, te zubima pregrizoše peteljku; list se pokrenu i zaplovi niz vodu. Palčica na listu otplovi daleko, daleko, gdje je žaba krastača nikada više ne dostiže.

Palčica je plovila sve dalje i dalje i prolazila pokraj mnogih gradova; po grmlju na obali sjedile ptice, gledale Palčicu i pjevale: »Da ljupke li majušne djevojčice!« List plovio i plovio, te Palčica stiže u dalek kraj, izvan zavičaja.

Krasan malen leptir, bijel bjelcat, uzlepršao oko Palčice; omiljela mu majušna djevojčica, te najposlije i sam na list sjede; Palčica se pak radovala što je krastača nikad više ne dosegnu. Kud god prolazi, svud milina i divota; sunčev sjaj pao po vodi, te joj površina sva blista i sija poput zlata. Palčica uze pojas sa sebe pa mu jedan kraj sveza oko leptira, a drugi za list; sada listak još brže zaplovi i ona s njime, jer je na listu stajala.

*

Najednom odnekle doletje velik hrušt, koji je spazio Palčicu, pa je u tren oka oko tanahna struka zahvati svojim nogama i s njome odletje na drvo. Zeleni pak list pođe dalje niz vodu, a s njime i leptir, koji bijaše za list vezan te se ne mogaše osloboditi.

Kako li se uplašila uboga Palčica kad je hrušt s njome na drvo poletio! Više negoli za samu sebe, zabrinula se za lijepog, bijelog leptira; žalostila se zbog jadnog leptira što ga je za list privezala, jer ne mogne li se siromašak kako osloboditi, nema mu pomoći: uginut će od gladi.

Ali briga hrušta za to! On s Palčicom sjede na najveći list na drvetu, za jelo joj dade da srče medni sok iz cvijeta i kaza joj da je lijepa, premda ni u čemu nije nalik na hrušta.

Nešto poslije toga eto ti u pohode ostalih hrušteva što stanovahu na gustom drvetu. Oni promatrahu Palčicu sa svih strana, a gospođice od hruštevskog soja napućiše ticala i rekoše:

— Pa nema više doli dvije noge! Kako je to jadno!

— Gle, ni ticala nema! — nadovezaše druge.

— Kako je samo tanka u pasu! Fi! Baš kao čovjek! Nuto, kako je ružna! — napomenuše sve gospe hruštevke.

Eto tako hruštevi, ali Palčica bijaše ipak lijepa i mila. To je, uostalom, uviđao i hrušt koji je Palčicu i ugrabio; no kad svi ostali vele da je ružna, i on naposljetku povjerova da je tako, pa je ne htjede uza se imati; neka ide kud je oči vode i noge nose.

I tako hruštevi sletješe s Palčicom s drveta i položiše je na tratinčicu. Majušnu djevojčicu suze obliše: plakaše što je tako ružna da je ni hruštevi neće; a ipak ne možeš zamisliti ništa milije ni ljepše od Palčice, koja bijaše nježna i krasna kao najljepša latica na ružinu cvijetu.

Cijelo ljeto uboga Palčica živjela sama samcata u velikoj onoj šumi. Od vlakanca trave isplela je sebi posteljicu i objesila je pod

velik lopuhov list; tako bijaše zaštićena od kiše; hranila se mednim sokom šumskog cvijeća, a pila rosu što bi jutrom po lišću pala.

*

Tako joj prođe ljeto i jesen, a onda dođe zima — duga, hladna zima.

Sve ptice što joj dotad tako lijepo pjevahu odletjele svojim putem. S drveća lišće opalo, uvenulo cvijeće, a lopuhov list pod kojim je Palčica boravila sav se skvrčio: ostala samo požutjela, uvela stabljika.

Strahovito zebe, odjeća joj se raspala, a ona tako nježna i sićušna — poginut će od studeni, jadna mala Palčica. I snijeg već pada, a svaka snježna pahuljica, kad na Palčicu padne, toliko je koliko da po nama tkogod punom lopatom zaspe; jer mi smo veliki, a ona jedva palac visoka. Ogrnula se, sirotanka, suhim listom, ali je list nije ugrijao; sva se tresla od studeni.

Na samom kraju šume, kamo sad bijaše stigla, prostrla se velika njiva; žito je na njivi davno požeto, ostala samo gola, suha strnjika što strši iz smrznute zemlje. Dršćući od studeni prolazila je kroza strnjiku, a to za nju bijaše čitava šuma. Hodeći tako stigne na vrata poljskome mišu; bijaše to stara mišica što je pod strnjikom iskopala svoj mišinjak. Tu se mišica toplo i ugodno smjestila; imala je sobu punu žita, lijepu kuhinju i spremnicu. Uboga Palčica stane pred vrata, kao i druga kakva djevojčica što prosi, te zamoli komadić ječmena zrna, jer već dva dana nije ništa okusila.

— Mala sirotice! — reče poljska mišica, starica dobra srca. — Uđi u moju sobu, pa ćeš sa mnom jesti.

Kako se mišici Palčica svidjela, ona joj se smilova:

— Možeš u mene zimovati, ako ti je milo, samo mi moraš sobu rediti i pričati mi priče, jer ih tako volim.

Palčica je činila što je dobra, stara mišica zahtijevala, te je živjela da ne može bolje.

— Uskoro će nam i gost doći — reče starica mišica. — Susjed me pohodi svakog dana; on još bolje stoji od mene, ima prostrane dvore, oblači se u krasno crno baršunasto krzno. Da ti se udati za nj, blago tebi, imala bi što ti srce ište. Samo, on ne vidi. Moraš mu pripovijedati najljepše priče što ih znaš.

Ali briga Palčicu za sve to, nije joj do susjeda, jer taj susjed bijaše krtica.

Dođe krt u pohode, došeta se u svome crnom baršunastom krznu.

Poljski je miš govorio kako mu je susjed veoma bogat i učen. I zaista, u krta nastan bio dvadeset puta veći negoli u miša, a učenost mu bila kao u kakva mudraca. No istina bijaše i to da susjed nije trpio sunca ni lijepog cvijeća; i o suncu i o cvijeću nepovoljno se izražavao — jer ni jedno ni drugo nije nikad vidio.

Palčica je morala gosta zabavljati, pa mu je pjevala pjesmice »Leti pčela malena oko cvijeta šarena« i »Zeleni se trava, na njoj cvijetak spava«.[1] Slušajući joj lijepi glas, krt se u nju zaljubi, ali ništa ne reče, jer je razbor njega krasio.

Nedavno je krt prorovao pod zemljom hodnik od svog doma do njihove kuće; poljski miš i Palčica dobiše dopuštenje da se po miloj volji onuda šetaju. Ujedno ih krt upozori neka se ne uplaše mrtve ptice što leži u hodniku. Bijaše to prava pravcata ptica, s perjem i kljunom; zacijelo je istom sad uginula kad je zima počela, i našla grob upravo ondje gdje je krt svoj prolaz prorovao.

Krt uzme u gubicu komadić trulog drveta, jer ono u mraku svijetli poput vatre, i pođe naprijed, osvjetljavajući mišu i Palčici put kroz dugi, mračni hodnik. Kad stignu do mjesta gdje je mrtva ptica ležala, krt upre rilo u svod i proruje zemlju, te se načini velik otvor, na koji izvana udari svjetlo. Na tlu se ukaže lastavica; lijepa

[1] U originalu: »*Oldenborre flyv, flyv!*« (»Leti, hrušte, leti!«) i »*Munken gaaer i Enge*« (»Pošo popo u polje«). — *Prev.*

svoja krila stegla uza se, noge i glavu u perje zavukla; uboga ptičica zacijelo je od studeni uginula.

To Palčicu jako ucvili, ona je sve ptičice voljela — tà cijelog su joj ljeta tako divno pjevale i cvrkutale! Ali krt odgurnu lastu svojim kratkim nogama i reče:

— Ova više ne prevrnu! Teško li je onom tko se kao ptica rodi! Bogu hvala te ni jedno moje mlado neće pticom biti! Ptica ništa nema i ne zna doli da prevrće ili cvrkuće, a kad zima pritisne, mora od gladi uginuti.

— Pravo velite! Govorite kao razumno stvorenje! — potvrdi mu poljski miš. — Kakva je ptici korist od sve njezine pjesme i cvrkuta kad zima dođe? Mora gladovati i zepsti; ali vele da je to veoma otmjeno!

Palčica na to ništa ne reče; a kad se miš i krtica okrenuše, ona se naže nad pticu, razmaknu perje što je ptici glavu skrivalo, i poljubi je u sklopljene oči.

»Možda mi je ljetos upravo ona onako lijepo pjevala!« reče Palčica u sebi. »Koliko mi je radosti pružila, draga lijepa ptičica!«

Krt opet zatrpa otvor kroz koji je svjetlo prodiralo, te svoje dvije susjede otprati kući.

Cijele noći ne mogaše Palčica oka stisnuti. Ona ustade iz postelje, splete od sijena velik lijep pokrivač te ga odnese onamo gdje bijaše ptica; njime prekrije mrtvu pticu, oko nje nameće meke cvjetne vunice što bijaše našla u sobi poljskog miša, da joj bude toplije na hladnoj zemlji.

— Zbogom mi ostaj, lijepa ptičice! — reče Palčica. — Zbogom, i hvala ti što si mi divno pjevala ljetos, kada se sve drveće zelenjelo i kad je toplo sunce na nas sjalo!

I prisloni svoju glavicu ptici na grudi, ali se odmah uplašeno trže, jer joj se učini kao da ondje nešto kuca. Bijaše to ptičje srce. Ptica nije bila mrtva, nego je samo zamrla, a sad se probudila i oživjela.

S jeseni sve lastavice odlijeću u tople krajeve; koja zakasni, smrzne se i sruši kao mrtva; gdje padne, tu i ostane dok je hladni snijeg ne zatrpa.

Palčica se sva stresla koliko se prepala, jer ptica bijaše velika — velika prema njoj koja je jedva palac visoka. No ubrzo se pribere, pa još bolje cvjetnu vunicu nameće oko jadne lastavice, donese list kokornjave metvice kojim se i sama pokrivala, te njime pokrije lastavici glavu.

Druge joj se noći opet došulja, i gle ptica živa, ali toliko satrvena da je jedva časak otvorila oči i pogledala Palčicu, koja, nemajući druge svjetiljke, stajaše kraj nje s komadićem trulog drveta u ruci.

— Hvala ti, krasno, majušno dijete! — rekne joj bolna lastavica. — Lijepo sam se ugrijala; domalo će mi se vratiti snaga, pa ću opet letjeti, pod toplim suncem.

— Oh, vani je tako hladno! — uzdahnu Palčica. — Snijeg pada, studen steže! Ostani u svojoj toploj postelji, ja ću te već njegovati.

Onda lastavici donese vode u cvjetnoj latici, a lasta se napije te joj pripovjedi kako je krilom u trn zapela, pa nije mogla letjeti uporedo s drugim lastavicama, kad su letjele daleko, daleko, u tople krajeve; naposljetku je pala na zemlju, ali se ničeg više ne sjeća, a niti zna kako je ovamo dospjela.

Lastavica tu ostade svu zimu; Palčica ju je brižno pazila i od srca voljela.

Ni krtica ni poljski miš nisu o tome ništa znali, jer oni jadne lastavice nisu trpjeli.

Čim je proljeće granulo i sunce zemlju ogrijalo, lastavica Palčici kaza zbogom; Palčica otkopa otvor što ga je krt zimus prorovao, a sunce ih divno obasja.

Lastavica upita Palčicu bi li s njom pošla; mogla bi njoj na leđa, pa da zajedno odlete daleko u zelenu šumu. Ali je Palčica dobro znala koliko bi se rastužila stara mišica da je ostavi.

— Ne, ne mogu s tobom! — kaza Palčica.

— Zbogom, zbogom, dobra, lijepa djevojčice! — reče lastavica pa poletje u sunčev sjaj.

Palčica osta za njom gledajući; oči joj se napuniše suzama, jer je jadnu lastavicu jako zavoljela.

— Cvrk-cvrk! — prevrnu lastavica i odletje u zelenu šumu.

*

Tužna bijaše mala Palčica. Nisu joj dopuštali da na sunce izlazi. Žito što ga posijaše na njivi, iznad nastana poljskog miša, visoko uzraslo — prava šuma za ubogu majušnu djevojčicu, jedva palac visoku.

— Ljetos ti valja spremu otkati! — najavi mišica Palčici.

Susjed, dosadni krt u crnome baršunastom krznu, zaprosio malu Palčicu.

— Treba da imaš vunena ruha i prtenine; ništa ti ne smije nedostajati kad za krta polaziš!

I Palčica morade vretenom zvrckati, a poljski miš unajmi četiri pauka, kako bi se prelo i tkalo dan i noć.

Svake večeri dolazio krt u pohode i jednako govorio o tome kako sunce, čim ljeto mine, neće više zemlju pržiti da otvrdne kao kamen; čim ljeto izmakne, vjenčat će se s Palčicom.

Palčica se nije tome nimalo radovala, jer joj ne bijaše stalo do dosadnog krta.

Svakog jutra, kad je sunce izlazilo, i svake večeri, o zapadu sunčevu, iskradala se na kućna vrata, pa kad bi vjetar puhnuo i razdvojio klasje da je mogla vidjeti modro nebo, mislila bi na to kako je vani svijetlo i lijepo, te bi je ponijela silna želja da opet vidi dragu lastavicu. Ali lastavice niotkud; zacijelo je odletjela daleko, daleko, u lijepu, zelenu šumu.

Jesen stigla, Palčica ruho otkala.

— Za četiri tjedna bit će ti svatovi! — kaza joj poljska mišica.

A Palčica proplaka i reče da neće dosadnog krta.

— Gle ti nje! — uzviknu poljska mišica. — Ne budi samo tvrdoglava, jer ću te inače ugristi svojim bijelim zubom! Kud bi ljepšeg od krta! Ni u kraljice nema onakva crna baršunasta krzna. Kuhinja mu i pivnica krcate svega i svačega. Hvala bogu što te hoće!

I svadba imala biti.

Došao krt po Palčicu. Morala je s njim poći pod zemlju i ondje boraviti; nikad neće na toplo sunce, jer krt ne voli sunca.

Jadna djevojčica da svisne od tuge: valja joj se oprostiti s divnim suncem, što ga u poljskog miša barem s vrata mogaše gledati.

— Zbogom, sunce jarko! — uzviknu Palčica i uvis ispruži ruke.

Pođe još malo ispred mišje kuće, jer žito bijaše požeto: na njivi gola suha strnjika.

— Zbogom, zbogom! — tužno će ona, zagrlivši ručicama sitan crveni cvijetak što je ondje zaostao. — Pozdravi mi malu lastavicu ako je ikad vidiš!

»Cvrk-cvrk!« začuje se u istom času pravo nad njezinom glavom.

Palčica, iznenađena, pogleda gore: mala lastavica upravo tuda proletjela; čim opazi Palčicu, jako se obradova. Palčica joj okrenu kazivati svoju nevolju, kako joj valja poći za ružnoga krta i živjeti duboko pod zemljom, kamo nikada sunce ne dopire. I ne mogavši se dalje suzdržati, briznu u plač.

— Hladna se zima približava — kaza lastavica; — ja letim daleko odavde, u tople krajeve, hoćeš li sa mnom? Možeš mi sjesti na leđa; samo se čvrsto priveži svojim pojasom, pa ćemo odletjeti daleko od ružnog krta i njegova mračnog doma. Poći ćemo daleko, daleko, povrh gora, u tople krajeve, gdje sunce ljepše sija, gdje je uvijek ljeto i gdje cvate krasno cvijeće. Pođi sa mnom, slatka mala Palčice, koja si mi život spasila kad sam smrznuta ležala u mraku pod zemljom.

— Idem s tobom! — prihvati Palčica, pa se pope lastavici na leđa, oprije se nožicama o njezina raširena krila i priveza svoj pojas za jedno od najjačih pera.

Lastavica se vinu nebu pod oblake, poletje iznad šuma i jezera, preko visokih gora, prekrivenih vječnim snijegom.

*

Bijaše studeno Palčici u hladnim visinama, pa se uvuče pod toplo lastavičino perje; samo je glavu iz perja ispružila, da se nagleda ljepote pod sobom.

I tako stignu u toplije zemlje. Ondje sunce jasnije sija negoli ovdje, nebo je dvaput više, a duž jarka i plotova raste najljepše zeleno i modro grožđe. Po gajevima vise limuni i naranče, svud miriše mrča i metvica, a po cesti jure prekrasni mališani igrajući se s velikim, šarenim leptirima.

Lastavica pak leti dalje, nigdje ne stajući, a što dalje leti, sve ljepše biva. Podno divnog zelenog drveća, tik kraj plavetnog jezera, uzdiže se, još iz prastarih dana, blistav dvor od bijela mramora; uz visoke stupove penje se vinova loza, a gore na vrhu stoje mnoga lastavičja gnijezda; jedno od njih nastan je lastavici što Palčicu nosi.

— Evo moje kuće! — kaza lastavica. — Hoćeš li sama izabrati koji između divnih cvjetova što dolje cvatu, spustit ću te onamo, pa će ti biti krasno kako samo poželjeti možeš!

— Divno! — uzviknu Palčica i pljesnu ručicama.

Na tlu je ležao velik, bijeli mramorni stup što je pao i razbio se natroje; kud je prepuknuo, onud poniklo krasno bijelo cvijeće. Lastavica sleti s Palčicom i položi je na jednu od širokih latica. No kakva li čuda! Posred cvijeta sjedi sićušan stvor — biće bijelo i prozračno, kao da je od stakla; na glavi mu divna zlatna kruna, a

na leđima dva svijetla krilca; sam nije ništa veći od Palčice. Bijaše to anđeo cvijeća. U svakom cvijetu takav sićušan stvor, dječak ili djevojčica, no taj je bio kralj nad svima.

— Bože, što je lijep! — prišapta Palčica lastavici.

Mali se kraljević silno uplaši lastavice, koja prema njemu onako sićušnu i nježnu, bijaše pravi div. Spazivši Palčicu, nadasve se obraduje; bila je to najljepša djevojka što ju je u svom životu vidio. Stoga skine zlatnu krunu s glave i stavi je na njezinu: upita je za ime i bi li mu htjela ženom biti, pa da postane kraljicom svega cvijeća.

Jest, zaista, kraljević je nešto sasvim drugo negoli krastačin sin ili pak krt u crnome baršunastom krznu!

Lijepom kraljeviću odgovori Palčica da pristaje, a nato sa svakog cvijeta dođe sićušan dječak ili djevojčica, sve jedno ljepše od drugog, milina ih gledati. Svako od njih nosi darak Palčici, a od svega najljepši dar bijahu dva lijepa krilca od velika bijela kukca; pričvrstiše krila Palčici na leđa, pa je sada sama mogla letjeti od cvijeta do cvijeta.

Radosti, eto, kraja nema.

Mala je pak lastavica sjedila u svom gnijezdu i pjevala im pjesmu, prevrćući što je najbolje znala; u srcu svome bijaše ipak tužna i žalosna, jer je Palčicu jako voljela i nije se nikad htjela s njome rastati.

— Nećeš se više Palčicom zvati! — reče joj anđeo cvijeća. — To je ružno ime, a ti si lijepa. Maja će ti ime biti!

— Zbogom, zbogom! — kaza mala lastavica polazeći iz toplih krajeva, pa odletje daleko, daleko natrag u Dansku. Ondje je imala gnjezdašce nad prozorom gdje živi čovjek koji umije priče pričati. Njemu je izvijala svoju pjesmu, prevrćući »cvrk-cvrk!« Tako i doznadosmo cijelu priču.

MALA SIRENA

Daleko na pučini morskoj voda je tako modra kao što su latice najljepšeg različka, a bistra poput najčistijeg prozirca, ali je i veoma duboka, dublja nego što ijedno sidro može doseći; mnogo bi crkvenih tornjeva valjalo nastaviti jedan na drugi da bi sa dna morskog dosegli vodi na površje. A na dnu mora borave morske vile i sirene.

Nemojte misliti da ondje nema ništa do pusta bijela pijeska! Nikako! Ondje vam raste najčudnije drveće i bilje, što je tako gipko u stabljici i lišću da se odmah povija, baš kao da je živo, čim se voda ma i malo uzbiba. Svakojake ribe, male i velike, klize i promiču među granjem, upravo kao što i ptice u nas gore prolijeću zrakom.

Na onome mjestu gdje je more ponajdublje uzdižu se dvori u kojima stoluje kralj podmorskog svijeta: zidovi su im od koralja, visoki šiljasti prozori od najžućeg jantara, a krov od samih školjki, što se rastvaraju i sklapaju kako se već voda ziba. Divota ih pogledati, jer je u svakoj školjci sjajni biser: jedno jedino takvo zrno bilo bi najveći sjaj u kruni kakve kraljice.

Onaj kralj na morskome dnu bijaše već mnogo godina udovcem, pa je dvorima upravljala starica mu majka. Bila to umna žena, ali ponosna na svoj visoki rod, te je stoga i nosila dvanaest ostriga na repu, dok su ostale sirene plemenita roda smjele imati samo šest. Inače bijaše vrijedna svake hvale, poglavito stoga što je nadasve voljela male kraljevne, svoje unuke. Bijaše ih šest, sve krasne poizbor djevojke, a najmlađa bila ponajljepša: koža joj nježna i prozirna poput ružine latice, oči modre kao najdublje more, ali, poput ostalih morskih vila, ni ona ne imađaše nogû, nego joj se tijelo završavalo prelazeći u riblji rep.

Po cio dan djeca se igrahu dolje na dvorima, u velikim dvoranama, gdje je iz zidova raslo živo cvijeće. Veliki se jantarni prozori otvarahu, pa im dolažahu ribe kao što nama na otvorene prozore ulijeću lastavice; ribe plivale upravo do malih kraljevna: one ih milovale, a ribe uzimale jelo iz njihovih ruku.

Ispod kraljevskih dvora sterao se velik vrt pun ognjenorumena i tamnomodra drveća, voće se sjalo poput zlata, a cvijeće prelijevalo u žarkim bojama kako god se stabljike povijahu i listovi pomicahu. Tlo bijaše od najsitnijeg pijeska, ali modro kao sumporni plamen. Nada svim treperilo neobično modro svjetlo — kao da i nisi na morskome dnu: prije bi pomislio, visoko si u zraku, gdje je i pod tobom i nad tobom sama nebeska plavet. Za tiha vremena moglo se vidjeti sunce, koje se ukazivalo poput kakva purpurna cvijeta što iz svoje čaške izlijeva svu onu svjetlost.

Svaka mala kraljevna imaše svoje mjestance u vrtu, gdje mogaše po miloj volji kopati i saditi. Jedna je svojim cvjetnim lijehama dala oblik kita, drugoj se sviđalo da joj je kutić nalik na malu sirenu, a najmlađa svoj vrtić zaokružila, da bude okrugao poput sunca, a i cvijeće joj bilo jarko i rumeno kao sunce.

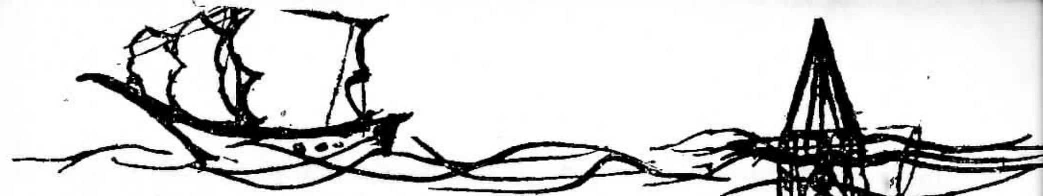
Bila ona neobično dijete, tiho i zamišljeno. Dok bi se ostale sestrice kitile najčudnijim stvarcama što bi ih uzimale iz potonulih brodova, njoj — osim njezina rumena i žarka cvijeća što podsjećaše na sunce — bijaše najmiliji lijep mramorni kip što prikazivaše krasna dječaka; kip bio isklesan u bijelu, čistu kamenu, a na morsko je dno dospio prilikom nekog brodoloma. Mala je sirena kraj kipa zasadila poput ruže rumenu žalosnu vrbu, što je divno uzrasla te svijala svoje svježe grane nad kipom i spuštala ih sve do modrog pješčanog tla, gdje se ukazivala ljubičasta sjena, što se, baš kao i grane, neprestano pomicala; činilo se da se vršci savijaju da cjelunu korijenje.

Ne bijaše za mladu sirenu veće radosti doli štogod čuti o onima gore, o ljudima. Staroj baki valjalo neprestano pripovijedati sve što zna o brodovima i gradovima, o ljudima i životinjama. Nadasve se maloj kraljevni učinilo neobičnim i krasnim to što gore na zemlji cvijeće miriše — jer na morskome dnu nije mirisalo — što su ondje šume zelene i što se ribe, koje se tamo vide među granjem, mogu glasom javljati te pjevati tako lijepo da ih je milina slušati. Bijaše zapravo riječ o ptičicama, a baka ih nazivaše ribama, kako bi male sirene mogle razumjeti, jer još nikad pticâ ne vidješe.

— Čim koja od vas navrši petnaestu godinu — kazala im baka — dopustit ću joj da izroni moru na površinu, da za mjesečine sjedne na stijene i gleda velike brodove kako onuda jedre; odande će vidjeti šume i gradove.

Druge godine najstarija sestra navrši petnaest ljeta. Kako su sestre bila sve jedna od druge za godinu mlađa, to je najmlađoj valjalo još čitavih pet godina čekati da se uzmogne otisnuti sa dna morskog i pogledati kako je u nas. Ali sestre među sobom obećaše da će jedna drugoj pričati što budu vidjele i što im se za toga prvog izlaska učini najljepšim — jer im baka ni izdaleka nije dosta napričala: tà bilo je toliko toga što one htijahu znati.

Nijedna od njih nije toliko čeznula da vidi gornji svijet koliko baš najmlađa, koja imaše najdulje na to čekati i koja bijaše onako tiha i zamišljena. Mnogu je i mnogu noć prostajala kraj otvorena prozora gledajući gore kroz tamnomodru vodu kojom plivahu ribe praćakajući repom i razmahujući perajama. Mogaše vidjeti mjesec i zvijezde, no činjahu joj se sasvim blijede, a kroz vodu još i znatno veće nego što su u našim očima. A kad bi ispod njih promaknula kakva sjenka nalik na crn oblak, znala je da je to ili kit što nad njom pliva, ili pak brod

sa mnogo ljudi, koji, dakako, i ne slute da dolje stoji krasna mala sirena i svoje bijele ruke pruža prema kolumbi njihova broda.

Najstarijoj dakle kraljevni bijaše petnaest godina, pa je sada smjela izroniti, izići moru na površje.

Kad se vratila u dubine, njezinu pričanju ne bijaše kraja ni konca. Najljepše je od svega, kaza ona, za mjesečine ležati na pješčanu prudu posred tiha mora te promatrati veliki grad na susjednoj obali, gledati kako mu se svjetla krijese kao da stotine zvijezda trepere, slušati glazbu i buku, štropot kola i glasove ljudske, gledati mnoge crkvene tornjeve i šiljke, slušati zvuke što se rune sa zvonika... Upravo stoga što nije mogla onamo, najviše je za tim čeznula.

O, kako li je sve to najmlađa sestra slušala! Kad je uvečer stajala uz otvoren prozor i gledala kroz tamnomodru vodu, mišljaše na veliki grad i na svu onu buku i viku, pa joj se učini da zvonjava s dalekih zvonika čak do nje dopire.

Dogodine dopusti baka drugoj sestri da izroni iz vode i da pliva kamo hoće. Ona iziđe upravo kad je sunce zalazilo, i taj joj se prizor učinio najljepšim. Bijaše kao da se sve nebo prekrilo samim zlatom, oblaci tako lijepi da im ona ne mogaše krasote opisati: ru-

meni i ljubičasti sustizali jedni druge i nad njom plovili, a još brže od njih, poput kakve duge, bijele koprene, letjelo jato bijelih labudova, preletjelo preko vode i nestalo onamo gdje stajaše sunce; i ona zapliva onamo, ali sunce odjednom utonu, ružičasta sjaja nesta s površja vodenog, a rumen poče gasnuti na oblacima.

Naljeto treća sestra izroni na svijet. Tá je bila od svih najsmjelija, pa je stoga zaplivala uza široku rijeku što se u more izlijeva. Vidjela je krasne zelene brežuljke s vinovom lozom, prolazila pokraj dvoraca i seoskih dvorova što se pomaljahu iz divnoga šumskog zelenila; ptice posvuda pjevale, a sunce tako grijalo te joj je često valjalo u vodu zaroniti da ohladi vruće lice. U nekom je malom zaljevu naišla na cijelu skupinu ljudskih mališana: sasvim gološavi trčahu naokolo i pljuskahu po vodi; i ona se htjede s njima poigrati, ali djeca u strahu pobjegoše, a nato iskoči mala crna životinja — bio to pas, samo ga ona nikad nije vidjela — te stade na nju tako strašno lajati da se uplašila, i pobjegla na široko more. Nikako ne mogaše zaboraviti divnih šuma, zelenih brežuljaka i ljupke dječice što plivahu po vodi premda ne imahu ribljeg repa.

Četvrta sestra nije bila tako smiona; ostala je nasred divljeg mora ne mičući dalje. Pripovijedaše kako je upravo ondje najljepše: vidiš na milje unaokolo, gledaš nadaleko oko sebe, a nad vodom nebo poput staklena zvona. Vidjela je brodove, ali samo izdaleka: činjahu se kao galebovi, veseli se dupini premetahu u vodi, a veliki kitovi štrcahu vodom iz nozdrva, tako te bijaše kao da je na stotine vodoskoka naokolo.

Dođe red i na petu sestru; njezin je rođendan padao baš u zimu, tako te ona vidje što ostale prije ne vidješe. More bilo sasvim zeleno, svuda naokolo plovili veliki ledeni bregovi: svaki se činio kao zrno bisera, kazivala ona, no bijahu mnogo veći od crkvenih tornjeva što ih ljudi grade. Pokazivahu najčudnije oblike i sjahu poput dragulja. Ona sjede na najveći ledenjak, a svi brodovi bježahu u strahu odande gdje je ona sjela i pustila da joj se vjetar kosom poigrava. Podvečer se navukli oblaci i sakrili nebo, stade sijevati i grmjeti, a tamno

more visoko uzdizaše ledene sante što ih osvjetljivaše blijesak munje. Na svim brodovima saviše jedra, sve zahvati strah i trepet, samo ona mirno sjeđaše na svom ledenjaku što je morem plovio, te gledaše kako modre strijele paraju nebo i nestaju u blistavu moru.

Kako god bi koja između sestara prvi put izašla na gornji svijet, svaka bi se vraćala zanesena novošću i ljepotom što bi je gore vidjela; ali kako su sada, kao odrasle djevojke, mogle slobodno gore odlaziti kad je koja htjela, postadoše ravnodušne prema gornjem svijetu: brzo se vraćahu na svoje dvore, a nakon mjesec dana rekoše kako je dolje najljepše i kako nigdje nije kao u svom domu.

Često bi se u večere pet sestara uzelo za ruke, te bi tako zajedno izlazile vodi na površje. Imahu prekrasne glasove, ljepše nego što su u ljudi, pa kad bi se onda nadigla bura te one mogle slutiti da će biti brodoloma, plivale bi ispred brodova i divno pjevale o ljepoti na dnu mora, pozivajući mornare neka se ne plaše sići k njima; a mornari im ne mogahu riječi razumjeti, već mišljahu da je to oluja; ljepotâ pod morem ionako ne stizahu vidjeti, jer kad brod potone, potope se i ljudi, tako te mrtvi dolaze na dvore kralju podmorskoga svijeta.

I kad bi sestre zagrljene tako s večera isplivale na površje, najmlađa bi gledala za njima ostajući sama; bijaše joj da zaplače, ali joj suze nisu na oči navirale, jer u sirene nema suza, pa stoga još više trpi.

»Ah, da mi je već petnaest godina!« uzdisala mala sirena. »Znam da ću zavoljeti onaj svijet gore i ljude što ondje žive.«

Naposljetku i ona navrši petnaesto ljeto.

— Eto, sad si nam i ti odrasla — kaza joj baka, stara kraljevska udovica. — Hodi da te nakitim kao i druge tvoje sestre.

I stavi joj na kosu vijenac od bijelih ljiljana u kojih svaka latica bijaše polovina bisernog zrna; osim toga naredi da joj se na rep pričvrsti osam velikih ostriga u znak visokog joj roda.

— Ali to boli! — uzviknu mala kraljevna iz podmorja.

— Valja nešto i pretrpjeti zaradi ljepote i odličja! — uzvrati joj baka.

O, kako bi ona rado zbacila sav taj ukras sa sebe i skinula teški vijenac! Koliko bi joj bolje pristajalo rumeno cvijeće iz njezina vrta! Ali nije smjela mijenjati običaja.

— Zbogom! — doviknu mala sirena i lako poput mjehura prođe kroz vodu te iziđe na površinu.

*

Sunce bijaše upravo zapalo kad ona uzdiže glavu moru na površje, ali su još sjali oblaci poput ruža i zlata, u rumenkastu zraku jasno i divno blistala zvijezda večernjača, uzduh bio blag i svjež, a more sasvim tiho. Tu se nalazio velik brod sa tri jarbola, jedno mu jedino jedro razapeto, jer niotkuda ne bijaše daška vjetra; po brodu naokolo, po konopima i križima, sjedili mornari, odande dopirala pjesma i glazba, a kako se mračilo, upališe na stotine raznobojnih svjetiljaka što bijahu kao da se u zraku vijore zastave svih naroda.

Mala sirena zapliva ravno prema okruglom oknu na kajiti. Svaki put kad bi je voda donde uzdignula, mogaše kroza jasna stakla unutra zaviriti. Vidje gdje unutri stoji mnogo ljudi u krasnu ruhu, a među njima ponajljepši bijaše mladi kraljević krupnih, crnih očiju. Nije mu moglo nikako biti više od šesnáest godina. Upravo mu bio rođendan, pa otud sav onaj sjaj i kras.

Mornari plesali na palubi, a kako kraljević iziđe među njih, preko stotinu prskavih raketa poletje uvis: rasvijetliše sve naokolo, kao da je u pol bijela dana, a mala se sirena silno uplaši te u strahu zaroni pod vodu. Ali ubrzo opet ispliva i uzdiže glavu: sad joj se činilo da sve zvijezde s nebeskog svoda na nju padaju — nikad nije vidjela takve ljepote ni umještva, nije znala za vatromet. Velika se sunca okretala sipajući iskre, prekrasne ognjene ribe klizile u modrome zraku, a sve se zrcalilo u mirnome i ravnom ogledalu morskom. I na samome brodu bijaše toliko svjetla da se mogao vidjeti

svaki i najmanji konop, a nekmoli ljudi. A kako li je tek krasan bio mladi kraljević, kako li je ljubazno stiskao mornarima ruku i smiješio se, dok se zvuci glazbe kroz bajnu noć razlijegahu.

Zapala već kasna noć, ali mala sirena ne mogaše očiju otrgnuti od broda i krasnoga kraljevića. Ugasnuše i raznobojna svjetla, ognjene zmije ne šarahu visine, ne ču se više ni topovski pucanj, ali dolje, u dubinama morskim, sve je šumilo i brujalo. Mala je sirena sjedila na vodi i pustila da je valovi uzdižu i spuštaju, pa tako sveudilj zavirivala u kajitu. Brod sada brže zaplovi, jedno se jedro razape za drugim, valovi se počeše sve više dizati, veliki se oblaci nadviše, a u daljini sijevnu munja: teška se nepogoda spremala. Mornari stoga opet ubraše jedra; veliki je brod brzo klizio i ljuljao se na uzburkanome moru, voda se uzdizala poput velikih, crnih bregova što prijete — rekao bi, sad će se srušiti preko jarbola, no tada bi brod, poput labuda, jurnuo između visokih valova, da se opet nađe na vrhu drugoga vodenog brijega.

To se maloj sireni činilo zabavnim, ali mornari drukčije mišljahu o toj plovidbi, jer je brod pucao i škripao, a debele se daske savijale od teških udaraca; valovi jurnuše preko palube i prelomiše jarbol po srijedi, kao da je trska, a brod se naže na bok, te voda poče u nj prodirati. Sada i mala sirena vidje da su ljudi na brodu zapali u pogibao, a i njoj se samoj valjalo čuvati greda i brodskih krhotina što su naokolo plovile.

Na mahove bijaše tamno kao u rogu, tako te se ništa ne mogaše vidjeti, a kad bi sijevnulo, tako bi se rasvijetlilo da je mogla sve na lađi raspoznati. Osobito je često očima tražila mladog kraljevića: vidje ga upravo u času kad ga proguta morska dubina pošto se brod razbio.

U prvi se čas obradova misleći, eto sada kraljevića dolje k njoj, ali se prisjeti da ljudi ne mogu živjeti u vodi i da kraljević ne može drukčije doli mrtav stići na očinske joj dvore. Ne, ne smije on umrijeti. Stoga ona zapliva između spona i trenica koje je voda raznosila, te ne gledajući na pogibao i zaboravljajući da bi je mogle zdro-

biti, zaroni duboko pod vodu i opet se pojavi između valova, pa tako najposlije stiže do mladog kraljevića, koji više ne mogaše plivati po uzburkanome moru: ruke mu i noge klonule, krasne se oči sklopile — smrt bi mu bila neizbježna da se ne pojavi mala sirena. Ona mu pridrža glavu nad vodom i pusti da ih talasi nose kamo im drago.

Ujutro se stiša strašno nevrijeme. Od broda nikakva traga. Sunce iziđe iz vode tako crveno i sjajno te se činilo da vraća život u kraljevićeve obraze, ali oči ostadoše sveudilj sklopljene. Sirena mu poljubi krasno, visoko čelo i zagladi mokru kosu. Pričini joj se da je sličan mramornom kipu u njezinu vrtiću, te ga i opet poljubi i poželje da kraljević poživi.

Sad pred sobom opazi kopno, visoke modre bregove što im se na vrhuncima snijeg bijeli, kao da su po njima pali labudovi. Na obali se zelenjele divne šume, a sasvim sprijeda uzdizala se crkva ili samostan — nije pravo znala što je, no svakako bijaše nekakva građevina. U vrtu rasli četruni i naranče, a pred vratima stajale visoke palme. Tu je more stvaralo malen zaljev, tih ali veoma dubok, što se pružao do grebena gdje se bijelio sitni naneseni pijesak. Ovamo dopliva sirena s krasnim kraljevićem, položi ga na pijesak i pripazi da mu glava bude poviše, na toplom suncu.

Uto zazvone zvona na velikoj, bijeloj zgradi, a mnogo mladih djevojaka prođe vrtom. Mala sirena otpliva dalje i zađe za visoke stijene što su stršile iz vode; ondje sebi na kosu i na prsa stavi morske pjene, da joj nitko ne bi malog lica vidio, te uzme motriti tko li će prići ubogom kraljeviću.

Ne prođe dugo, a jedna između mladih djevojaka naiđe onuda. Kao da se najprije veoma uplašila, no samo za časak, a onda dozva više ljudi; sirena vidje kako je kraljević oživio i kako se smiješi svima što su se sabrali oko njega — svima samo ne njoj: tà on ni pojma nema da ga je ona spasila. Jako se snuždila, a kad ga uvedoše u veliku zgradu, ona tužno zaroni u vodu i vrati se na očeve dvore.

*

Uvijek bijaše tiha i zamišljena, a sada još i više. Sestre je pitahu što je vidjela na prvom pohodu u gornji svijet, ali ona ništa ne kazivaše.

Mnoge bi večeri i jutra izlazila na ono mjesto gdje je kraljevića ostavila. Vidjela bi kako plodovi u vrtu dozrijevaju i kako ih ljudi beru, vidjela bi kako se po visokim brdima snijeg topi, ali kraljevića nikad, pa se stoga vraćala sve tužnija i žalosnija. Jedinom joj utjehom bilo kad bi sjedila u svom vrtiću i ovijala ruke oko divnoga mramornog kipa štono je sličnošću podsjećaše na kraljevića. Nije više njegovala cvijeće, ono je sada raslo kao divlje, prelazilo putove i staze, upletalo svoje duge stabljike drveću u lišće i grane i tako stvaralo potpunu tamu.

Najposlije ne mogaše više izdržati, već sve ispriča jednoj sestri, a to odmah saznadoše ostale, ali nitko više doli njih i nekoliko drugih sirena, koje to opet ne rekoše nikome osim svojim najbližim drugama. Jedna je od ovih znala tko je kraljević — i ona je vidjela sjaj i slavlje na brodu, a znala je i to odakle je kraljević i gdje mu je kraljevina.

— Hodi, sestrice! — pozvaše je ostale kraljevne, pa sve zagrljene izroniše u dugom redu i dođoše onamo gdje su znale da stoje dvori onog kraljevića.

Ti dvori bijahu od sjajna svijetložuta kamena, s velikim mramornim stubama, od kojih se jedne odvajaju i spuštaju ravno u more. Krasne pozlaćene kupole nadsvođuju dvore, a među stupovima, što se nižu oko cijele zgrade, stoje mramorni kipovi kao da su živi. Kroz bistro se staklo na visokim prozorima vidi u divne dvorane, gdje vise umjetnički izrađene svilene zavjese i skupocjeni sagovi, a zidovi išarani velikim slikama — doista, milina ih pogledati. Posred najveće dvorane prska velik vodoskok, mlazovi mu sežu u visinu sve do staklenog svoda, kroz koji sija sunce na vodu i na krasne biljke što rastu u velikoj kamenici.

Sad je dakle mala sirena znala gdje živi kraljević, pa je onamo mnoge večeri i noći izlazila na površinu. Doplivala bi mnogo bliže

obali nego što je ijedna smjela, čak bi došla uskome tijesnu na kraj, pod krasni mramorni shod što bacaše dugu sjenu preko vode. Tu bi sjela i gledala mladog kraljevića, koji mišljaše da je sasvim sam na jasnoj mjesečini.

Vidjela bi ga mnoge večeri kako s glazbom jedri na svojoj brodici na kojoj se zastave vijore; provirivala bi kroza zelenu trsku, pa kad bi se vjetar poigrao dugom joj srebrnobijelom koprenom, tko god bi je vidio, pomislio bi, to labud krilima razmahuje.

Kad bi ribari noću sa zubljama izišli na more, slušala je često gdje mnogo dobro kazuju o kraljeviću, pa se radovala što mu je život spasila kadno ga napol mrtva nošahu valovi... Prisjećala se kako mu čvrsto glava počivaše na njezinim grudima, te kako ga ona od srca cjelivaše; on o svemu tome nije ništa znao; nije mogao o njoj ni sanjati.

Sve je više i više voljela ljude i sve većma željela da može među njih doći; njihov joj se svijet činio mnogo većim negoli njezin; tȁ oni mogu na svojim brodovima kliziti preko mora, mogu se penjati na visoke bregove nebu pod oblake, a zemlje što ih oni posjeduju pružaju se, sa šumama i livadama, mnogo dalje nego što njezino oko može dosegnuti.

Toliko bijaše toga što bi ona htjela znati, ali joj sestre na sve to nisu znale dati odgovora, pa je pitala staru svoju baku, a ova dobro poznavaše gornji svijet, što ga sasvim opravdano nazivaše »zemljom povrh mora«.

— Ako se ljudi ne utope — pitaše mala sirena — mogu li onda vječno živjeti? Zar ne umiru kao što umiremo mi na morskome dnu?

— I oni umiru, dakako! — uzvrati joj starica. — Oni su još i kraćeg vijeka od nas. Mi živimo trista godina, a kad nas nestane, pretvorimo se u morsku pjenu, pa nemamo ni groba među svojima milim. Nemamo besmrtne duše: kad umremo, nikad više ne uskrsnemo; mi smo poput zelene trske: kad je jednom posiječeš, nikad se više ne zazeleni. A ljudi imaju dušu što uvijek živi — živi još i onda kad se tijelo u zemlju pretvorilo; ona se uzdiže kroz vedrinu i

zrak sve do sjajnih zvijezda. Kao što mi sa dna morskoga uzlazimo i gledamo ljudske zemlje, tako se njihove duše uzdižu u nepoznate, divne svjetove kojih mi nećemo nikad vidjeti.

— A zašto i mi nismo dobili besmrtne duše? — upita mala sirena sasvim snuždeno. — Dala bih sve svoje stotine godina, što ih imam živjeti, da samo jedan jedini dan budem čovjek pa da onda dobijem mjesto u nebeskom svijetu!

— Na to ne treba ni da misliš! — kaza joj starica. — Nama je mnogo bolje, te se osjećamo mnogo sretnijim nego što su ljudi tamo gore.

— I ja ću dakle umrijeti i kao pjena lutati morem, neću čuti glazbe valova, neću vidjeti ni krasnog cvijeća, ni žarkog sunca! Zar baš ništa ne mogu učiniti da bih stekla neumrlu dušu?

— Ništa! — odgovori starica — osim ako te koji čovjek ne zavoli toliko da mu budeš više i od oca i od majke, da mu sve misli budu tebi posvećene, da svu svoju ljubav tebi upravi, da mu svećenik desnicu položi u tvoju u znak vjernosti za sve vijeke... da, tada bi njegova duša prešla u tvoje tijelo, pa bi i ti postala dionikom u ljudskoj sreći i blaženstvu. On bi ti udahnuo dušu, a ipak svoje ne bi izgubio. Ali to nikad ne može biti! Što je ovdje u moru krasota, naime tvoj riblji rep, njima bi na zemlji bila rugoba: što ćeš, oni bolje i ne razumiju. Da te gore smatraju lijepom, valja ti imati dva nespretna upornja što ih zovu nogama!

Tu se maloj sireni ote dubok uzdah, i ona tužno pogleda na svoj riblji rep.

— Radujmo se! — uzviknu starica. — Skačimo i veselimo se ovo trista godina što nam je živjeti, to je dobrano vremena, a poslije ćemo lakše u grobu počivati. Večeras će biti dvorski ples!

*

Bila to divota kakva se nikad ne vidi na zemlji. Zidovi i strop u velikoj plesnoj dvorani bijahu od debela ali prozirna stakla. Mno-

go stotina velikih školjki, rumenih kao ruža i zelenih poput trave, poredalo se sa svake strane, a iz njih izbijao modar oganj što obasjavaše cijelu dvoranu i prosijevaše kroza zidove, tako te i more vani bijaše sasvim rasvijetljeno: mogahu se vidjeti bezbrojne ribe, velike i male, kako plove prema staklenim zidovima: na jednima se ljuske krijesile kao purpurno crvenilo, a na drugima se činile kao srebro i zlato. Sredinom dvorane protjecala široka rijeka, na kojoj plesahu morske vile i vilenjaci uz ljupke napjeve svojih pjesama. Takvih divnih glasova nemaju ljudi na zemlji.

Mala sirena pjevaše ponajljepše među svima, te joj svi na dvorima pljeskahu. Začas osjeti radost u srcu, jer je znala da ima najljepši glas od sviju na zemlji i pod morem. No odmah se zatim sjeti gornjeg svijeta: ne mogaše zaboraviti divnog kraljevića i svoje tuge, što nema neumrle duše kakvu kraljević ima. Stoga se išulja s očevih dvora, i dok unutri vladaše radost i pjesma se razlijegaše, ona sjeđaše tužna i žalosna u svome malom vrtu. I dok je tako sjedila, začu kako odjednom kroz vodu zaječa šumski rog, a nato mala sirena stade misli namatati:

»To gore sigurno on jedri, on koji mi je draži od oca i majke, on komu hitaju sve moje misli i komu bih u ruke položila svu sreću svog života. Na sve bih se odlučila da steknem njega i neumrlu dušu. Dok mi sestre plešu na očevim dvorima, ja ću poći podmorskoj vještici koje sam se uvijek toliko plašila: možda će me ona svjetovati i pomoć mi pružiti!«

I tako mala sirena ode iz svog vrta put bučnih virova za kojima vještica stanovaše. Nikad prije nije išla tim putem, na kojem ne raste ni cvijeće ni morska trava, samo se golo i sivo pješčano dno stere prema virovima gdje voda poput šumnih mlinskih točkova sve zahvaća u kovitlac i odvlači sa sobom u dubinu. Valjalo joj proći posred tih strašnih vrtloga da bi stigla na vještičino područje. Nadaleko ne bijaše drugoga puta doli preko topla, uzburkana gliba što ga vještica nazivaše svojim tresetištem.

Tu za virovima bio nastan vještičin. Kuća joj stajala posred nekakve neobične šume: drveće i grmlje u toj šumi sve same hobotnice, napol životinje, napol biljke; činjahu se poput stoglavih zmija što rastu iz zemlje; sve grane sami dugački, sluzavi krakovi, s prstima poput gipkih crvi, a članak se za člankom miče od korijena do samog vrška. Sve što u moru uhvate, čvrsto obujme i nikad više ne ispuštaju.

Mala sirena zastade pred njima sva prestrašena: srce joj udaraše od straha; umalo što se ne okrenu i ne vrati, ali pomisli na kraljevića i na ljudsku dušu, i to je ohrabri. Dugu kosu, što se rasplela, čvrsto steže oko glave, da je za nju polipi ne dohvate; ruke sklopi na prsima i promače kao što samo riba može kroz vodu promaknuti, projuri između ružnih hobotnica što za njom pružahu svoje gipke krakove i prste. Vidje kako svaka od njih ono što je uhvatila, steže stotinama sitnih krakova kao kakvim željeznim sponama; ljudi što na moru život izgubiše te u dubinu potonuše, sad su bijeli kosturi što proviruju iz polipskih krakova: polipi stežu vesla i kovčege, kosture životinja s kopna, a i jednu malu sirenu koju su ugrabili i zadavili: to bijaše gotovo najstrašnije od svega što je mala kraljevna na svom putu vidjela.

Napokon stiže na veliko glibovito mjesto u šumi: tu gmižu velike i masne vodene zmije pokazujući svoje strašne bijelo-žute trbuhe. Po sredini toga proplanka uzdiže se kuća sagrađena od bijelih kostiju na moru postradalih ljudi; tu sjedi morska vještica te iz svojih usta hrani žabu krastaču, kao što ljudi malog kanarinca hrane šećerom. Odvratne, debele vodene zmije naziva svojim pilićima i pušta ih da joj se valjaju po velikim, mlohavim grudima.

— Znam već po što dolaziš — dočeka je morska vještica. — Glupo je to od tebe, ali neka ti bude kad si tako naumila; znaj, lijepa kraljevno, da ćeš se u nesreću strovaliti. Ti bi se rado riješila ribljeg repa, te bi umjesto njega htjela onakva dva uporanja, da na njima ideš kao što ljudi idu, a sve to u želji da se mladi kraljević u tebe zagleda, pa da tako stekneš njega i besmrtnu dušu.

Vještica se tako glasno i odvratno nasmija da i krastača i zmije popadaše na tlo i ondje se počeše valjati.

— Dolaziš u pravo vrijeme — produži vještica. — Sutra ti, kad sunce iziđe, ne bih više mogla pomoći dok opet ne mine godina dana. Pripravit ću ti napitak, pa ćeš tako, prije nego što sunce iziđe, isplivati na kopno: ondje ćeš sjesti i popiti napitak; čim to učiniš, nestat će tvog repa: skupit će se u ono što ljudi zovu lijepim nogama, ali ti valja znati da to boli baš kao da te britkim mačem posijeku. Svi koji te vide morat će reći da si najljepše ljudsko dijete što su ga ikad vidjeli. Zadržat ćeš svoj lepršavi hod, nijedna se plesačica neće kretati tako kao ti, ali svaki korak što ga učiniš bit će kao da stupaš na oštar nož, pa ti krv mora teći. Ako si spremna da sve to izdržiš i trpiš, onda ću ti pomoći.

— Spremna sam! — uzviknu mala sirena drhtavim glasom te pomisli na kraljevića i na to kako će steći neumrlu dušu.

— Ali imaj na umu — priklopi vještica — kad jednom dobiješ ljudsko obličje, nikad se više ne možeš obratiti u sirenu! Nikad više nećeš ovamo u vodu, svojim sestrama ili na očeve dvore! Osim toga, ne stekneš li kraljevićeve ljubavi tako da zbog tebe zaboravi oca i majku, da ti bude odan svom dušom i pred svećenikom ti uzme ruku i prizna te svojom ženom ... ne zadobiješ li baš tako njegove ljubavi, nećeš steći ni besmrtne duše! Prvog jutra pošto se oženi drugom, srce će ti prepući, pa ćeš se pretvoriti u pjenu povrh vode.

— Pristajem! — izusti mala sirena i nasmrt problijedi.

— Ali mi moraš platiti! — nadoveza vještica. — A ja ne tražim baš malo: u tebe je najljepši glas što ga ima na morskomu dnu; njime si mislila očarati kraljevića. Meni taj glas moraš dati. Za svoj skupocjeni napitak tražim najbolje što imaš. Tā moram u nj uliti svoje vlastite krvi, da bude jak kao dvosjekli mač!

— Što će mi onda ostati ako mi glas uzmeš! — uzviknu mala sirena.

— Tvoj lijepi stas — uzvrati vještica — tvoj laki hod i oči što toliko zbore: njima možeš zanijeti ljudsko srce. Što, zar si izgubila

hrabrost? Ded isplazi jezik, njega ću ti odrezati u naplatu, a ti ćeš dobiti jak napitak.

— Neka bude! — kaza mala sirena, a vještica nastavi kotao da svari čarobni napitak.

— Čistoća je krasna stvar! — progunđa vještica i očisti kotao zmijama koje je svezala u klupko.

Sad vještica najprije zareza u svoje grudi te u kotao pusti svoje crne krvi; para se izvijaše u najčudnije prilike, od kojih te jeza prožimala; zatim je svakog časa u oraniju bacala nove sastojine i čarolije, a kad je sve dobro uzavrelo, zapišta iz kotla kao da je krokodil procvilio. Naposljetku napitak bi gotov; bijaše bistar poput najbistrije vode.

— Evo ti napitka! — izusti vještica i odreza jezik maloj sireni, koja sada potpunoma zanijemje: niti mogaše govoriti niti pjevati.

— Ako bi te polipi zahvatili kad se budeš vraćala mojom šumom — upozori je vještica — baci na njih samo kap ovog napitka, pa će im se krakovi i prsti pokidati u tisuće komadića.

Ali nije bilo nikakve potrebe za tim posezati, jer se hobotnice prestrašeno povukoše pred njom čim ugledaše blještavi napitak, što se u njezinoj ruci sjao kao da je jasna zvijezda. Tako sirena brzo prođe kroza šumu, kroz glib i bijesne virove.

Mogaše vidjeti očeve dvore: zublje bijahu ugasle u velikoj plesnoj dvorani; sigurno svi na dvorima spavaju. Nije im se usuđivala prilaziti, jer sad bijaše nijema, a naumila je zauvijek se s njima rastati. Bješe joj kao da će joj srce prepući od žalosti. Odšulja se u vrt, ubra cvijet iz cvjetnjaka svake sestre, posla na vršcima prstiju tisuće poljubaca prema dvorima te se uzdiže kroz tamnomodru morsku vodu.

Sunce još nije granulo kad mala sirena ugleda kraljevićeve dvore i iziđe na mramorne stube. Tu pri divnoj i sjajnoj mjesečini popi žestoki i oštri onaj napitak, a kako ga ispi, osjeti bol kao da joj cijelim tijelom prođe dvosjekli mač; onesvijesti se i pade kao mrtva.

Kad je sunce na površju zasjalo, probudila se i osjetila ljutu bol; podiže pogled, a to pred njom stoji krasni, mladi kraljević: upro u nju crne oči, te ona obori svoje i ugleda da više nema ribljeg repa, već dvije krasne bijele nožice kakve samo djevojčica može imati. Ali bijaše sasvim naga, pa se stoga pokri dugom svojom kosom.

Kraljević je upita tko je i kako je ovamo došla, a ona ga blago no ipak tužno pogleda tamnomodrim očima, jer ne mogaše govoriti. Nato je on uze za ruku i povede u dvore. Svaki joj korak, baš kakono vještica proreče, bijaše bolan kao da stupa po tankovrhim šilima i oštrim noževima, ali je to rado trpjela. O kraljevićevoj ruci lako stupaše naprijed kao da je laki mjehurić, tako te se i on i svi čuđahu njezinu ljupku i laganu hodu.

Na dvorima joj dadoše skupocjeno ruho, obukoše je u svilu i u najfinije tkanine. Bijaše ondje najljepša od sviju, no i nijema: niti je mogla pjevati niti govoriti. Krasne robinjice, odjevene u svilu i zlato, dolažahu i pjevahu pred kraljevićem i njegovim kraljevskim roditeljima; jedna između njih pjevaše ljepše od ostalih, a kraljević pljeskaše rukama te joj se osmjehivaše; na to se mala sirena rastuži, jer je znala da je pjevala kudikamo bolje. »O, kad bi on znao«, u sebi će mala sirena, »da sam ja zauvijek dala svoj glas samo da bih mogla uza nj biti!«

Sada robinjice počeše ljupke, lepršave plesove uz najljepšu glazbu, a nato mala sirena ispruži divne, bijele ruke, podiže se na vrškove prstiju, zalebdje dvoranom i zaplesa kako još nijedna nije zaplesala; pri svakom joj se pokretu sve više pokazivala krasota, a oči srcu dublje govorile negoli pjevanje robinjica.

Svi bijahu nadasve zaneseni, a najviše joj se divio kraljević, koji je nazva svojim malim nahočetom. A ona i dalje plesala, mada joj svaki put kad bi se nogom poda dotaknula, bijaše kao da staje noževima na oštrice. Kraljević kaza kako želi da ona zauvijek ostane

na dvorima, te joj dopusti da počiva pred njegovim vratima, na jastuku od baršuma.

Naredi da joj skroje muško odijelo, kako bi ga mogla pratiti na konju. Jašući bi prolazili kroz mirisne šume, gdje joj se zelene grane doticahu ramena, a male joj ptice pjevahu između svježeg lišća. S kraljevićem se penjaše na visoke bregove, pa iako su joj nježne noge krvarile tako da i drugi mogahu vidjeti, ona se smiješila i slijedila ga dok pod sobom ne bi ugledali oblake kako plove poput jata ptica što odlaze u tuđe krajeve.

A kod kuće, na kraljevićevim dvorima, dok bi noću svi spavali, silazila bi niza široke mramorne stube, gdje joj je hladna morska voda godila nožicama što su onako gorjele; stojeći tako u vodi, sjećala bi se svojih doma, u morskim dubinama.

Jedne se noći pojaviše njezine sestre držeći se za ruke; pjevahu tako žalosno dok plivahu na vodi; ona im mahnu, a one je prepoznaše te joj pripovjediše kako ih je sve rastužila. Nakon tog susreta svake joj noći dolažahu u pohode, a jednom, daleko na pučini, opazi i svoju ostarjelu baku, koja mnoge i mnoge godine ne izlažaše moru na površje; bijaše ondje i kralj podmorskog svijeta, s krunom na glavi; oboje prema njoj pružahu ruke, ali ne smjedoše kopnu prići tako blizu kako mu sestre prilažahu.

Iz dana u dan bivaše kraljeviću milija; volio ju je kao što se može voljeti dobro, milo dijete, ali nije pomišljao na to da je učini svojom kraljicom; a ipak mu je morala ženom postati, jer inače ne bi stekla besmrtne duše, nego bi se povrh toga na dan njegova vjenčanja pretvorila u morsku pjenu.

»Zar ne voliš mene iznad svega ostalog?« Kao da kazivahu oči male sirene kad bi je uzeo u naručje i poljubio u krasno čelo.

— Da, ti si mi najmilija — reče joj kraljević — jer je u tebe najbolje srce; najdraža si mi stoga što si mi najodanija i što si nalik na mladu djevojku koju jednom vidjeh, ali je nikad više ne nađoh. Bijah na brodu što se razbio, a valovi me iznijeli na kopno kraj nekoga svetog hrama, gdje bijaše više mladih djevojaka; najmlađa

me nađe na obali i život mi spasi, a ja je samo dvaput vidjeh; ona je jedina koju bih na tom svijetu mogao voljeti, a ti si joj tako slična da gotovo brišeš njezinu sliku u mojoj duši; ona pripada onome svetom hramu, pa mi je stoga moja dobra sreća tebe poslala; nikad se nećemo rastati.

»Ah, on i ne sluti da sam mu ja život spasila!« pomisli mala sirena. »Ne zna kraljević da sam ga ja ponijela preko mora do one šume gdje stoji hram; ja sam se sakrila u pjeni i gledala neće li tkogod naići; vidjela sam lijepu djevojku koju on voli više nego mene!« I mala sirena duboko uzdahnu — plakati ne mogaše. »Kazao je kako djevojka pripada onome svetom hramu, dakle neće više nikad u svijet, nikad se neće s njime sastati, a ja sam kraj njega, vidim ga svakog dana, ja ću ga dvoriti, voljeti, život mu svoj žrtvovati!«

Tako mišljaše mala sirena, a kraljević se, kako ljudi pripovijedahu, spremao da se oženi lijepom kćeri susjednog kralja! Zato i oprema onaj krasni brod. Ide u pohode susjednome kralju i njegovoj zemlji, ali odlazi zapravo da vidi njegovu kćer, a s njime polazi velika pratnja. Tako govorahu. Ali je mala sirena odmahivala glavom i samo se smiješila: tä znala je ona kraljevićeve misli mnogo bolje nego svi ostali.

— Moram vidjeti lijepu kraljevnu — kazao joj kraljević; — tako moji roditelji žele; ali me neće prisiliti da je kući dovedem kao nevjestu. Ne mogu je voljeti. Nije slična lijepoj djevojci iz samostana, kojoj si ti tako slična; treba li da jednom odaberem sebi zaručnicu, bit ćeš to prije ti, nijemo moje nahoče rječitih očiju!

I poljubi je u rumena usta, poigra se njezinom dugom kosom i položi glavu na njeno srce, tako da je snivala o ljudskoj sreći i besmrtnoj duši.

— Valjda se ne bojiš mora, nijemo moje dijete? — upitao je kad bijahu na krasnom brodu koji ih imaše odvesti u zemlju susjednog kralja.

Govorio joj on o buri i tišini na moru, o neobičnim ribama i drugim životinjama što u moru žive, o tome što su ronioci vidjeli u

dubini, a ona se na sve samo smiješila: tä bolje je od ikog znala što je i kako je na dnu mora.

U noći obasjanoj mjesečinom, dok svi na brodu bijahu u snu, svi osim kormilara koji stajaše uz kolo kormila, sjeđaše ona na palubnoj ogradi i gledaše kroz bistru vodu; činilo joj se da vidi očeve dvore i na njima baku sa srebrnom krunom na glavi; stoji baka visoko gore i kroza silovite morske struje upire pogled prema brodskoj kolumbi. Zatim joj sestre iziđoše na površje te žalosno gledahu za njom i pružahu svoje bijele ruke. Ona im domahnu i nasmiješi se; htjede im kazati kako joj je dobro i koliko je sretna, ali se uto približi brodski *mali;* sestre odmah zaroniše u dubine, a on mišljaše da je ono bijelo što vidje, samo pjena na moru.

*

Sutradan izjutra uplovi brod u luku prekrasnog grada gdje bijahu dvori susjednog kralja. Zazvoniše sva crkvena zvona, s visokih tornjeva zaoriše borije, a vojnici se s razvijenim zastavama i svijetlim bajonetama svrstali u redove za svečan doček. Svakoga dana bijaše novog slavlja, redahu se plesovi i pozivi, ali se kraljevna još ne pojavljivaše; govorahu kako nju odgajaju u nekom samostanu, daleko odande; ondje se uči svim kraljevskim krepostima. No naposljetku i ona stiže.

Mala je sirena živo željela da vidi njezinu krasotu. Kad je ugleda, morade i sama priznati da je divna: ljepšeg stvora još nikad ne vidje. Lice joj bilo nježno i svijetlo, a iza dugih tamnih trepavica smiješila se dva tamnomodra, vjerna oka.

— Ti li si ona — uskliknu kraljević — koja si me spasila kad sam napol mrtav ležao na obali!

I priđe svojoj zaručnici, koja je porumenjela, te je stegnu u zagrljaj.

— O, sretan sam i presretan! — okrenu se maloj sireni. — Ispunilo mi se najbolje čemu sam se ikad smio nadati. Radovat ćeš se mojoj sreći, jer me ti najviše voliš.

A mala ga sirena u ruku cjelunu; činilo joj se da već osjeća kako joj srce puca. Tà imala je umrijeti prvog jutra po njegovu vjenčanju i u morsku se pjenu pretvoriti.

Sa svih se zvonika razlijegali zvuci, glasnici jahali ulicama svadbu najavljujući, na svim žrtvenicima gorjelo različito mirisno ulje u skupocjenim srebrnim svjetiljkama, svećenici mahali kadionicama, a zaručnik i zaručnica pružili jedno drugome ruku i dobili biskupov blagoslov. Mala sirena stajala sva u svili i zlatu i pridržavala nevjestine duge skute, ali joj uho ne ču svečane glazbe, njezine oči ne gledahu slavlja niti vidješe svetog obreda: pred njom bijaše njezina samrtna noć, mišljaše na sve ono što je na ovom svijetu izgubila.

Još se iste večeri mladenci ukrcaše na brod, praćeni gruhanjem topova i vijorenjem zastava. Tu se na sredini palube uzdizao kraljevski čador od zlata i grimiza s prekrasnim uzglavljima; tu su imali mladenci provesti tihu, svježu noć.

Jedra se naduše na vjetru, te brod lako i mirno kliznu površjem bistrog mora.

Kad osvoji tama, upališe raznobojne svjetiljke, a mornari počeše vesele plesove na palubi. Mala sirena utonu u sjećanje, prisjeti se kako je prvi put izronila iz mora i vidjela isti onaj sjaj i radost — te i ona poče plesati. Lepršala je i lebdjela poput lastavice kad je gone, plesala je tako lijepo da su joj se svi divili i radosno klicali: nikad još nije tako krasno plesala. A njoj bijaše kao da joj oštri noževi sijeku nježne noge, ali nije toga osjećala: još jače i bolnije rezaše u srcu. Znala je da je to posljednja večer, da posljednji put gleda onoga radi koga je ostavila svoj rod i dom, žrtvovala svoj krasni glas i svakog dana podnosila neizmjerne muke, a da on nije o tome ni slutio. Bijaše to njezina posljednja noć, posljednji put udiše zrak što ga i on udiše, posljednji put gleda duboko more i modro zvjezdano nebo. Čeka je vječita noć bez misli i snova, jer ona nema duše, nije je mogla steći.

Sve na brodu plivaše u radosti, veselje potraja preko ponoći, a ona se smiješila i plesala sa samrtnim mislima u srcu. Vidje kako je kraljević poljubio svoju krasnu drúgu, koja se igraše njegovom crnom kosom, vidje kako ruku pod ruku odoše na počinak pod raskošni čador.

Na brodu zavlada mir i tišina, samo kormilar stajaše za svojim kolom. Mala sirena položi bijele ruke na palubnu ogradu i pogleda prema istoku, za jutarnjim rumenilom; znala je da će je prva sunčana zraka ubiti. Tada opazi kako joj sestre izlaze iz mora; bijahu blijede kao i ona, duga im kosa nije više na vjetru lepršala: bijaše odrezana.

— Dadosmo kosu vještici eda bismo ti kako pomogle da ne umreš noćas! Dala nam je nož, evo ga! Vidiš kako je oštar? Prije nego što sunce grane, moraš ga zabosti kraljeviću u srce, pa kad ti njegova topla krv kapne na noge, opet će srasti u riblji rep; bit ćeš opet sirenom, moći ćeš k nama sići i proživjeti svojih trista godina prije nego što postaneš mrtvom, slanom pjenom vrh mora. Požuri se! Jedno mora umrijeti: ti ili on, prije nego se sunce rodi. Starica se naša baka toliko žalosti da joj je od toga otpala sijeda kosa, baš kao što je i naša otišla pod vještičinim nôžicama. Ubij kraljevića pa se vrati! Žuri se! Vidiš li onu crvenu prugu na nebu? Za koji će čas sunce granuti, a onda ti valja umrijeti!

I uz dubok i neobičan uzdah utonuše u valove.

Mala sirena odmaknu grimizni sag sa čadora te vidje krasnu nevjestu kako glavom počiva kraljeviću na grudima; sirena se sagnu nad njim, poljubi ga u krasno čelo, podiže oči prema nebu, gdje je zora sve više rudjela, zatim pogleda u oštri nož pa opet u kraljevića, koji u snu dozivaše svoju drúgu po imenu: samo mu ona bijaše u misli. Nož zadrhta u ruci male sirene — ali ga ona odbaci daleko u valove... Valovi se prelìše crvenilom gdje nož pade, te bijaše kao da kapi krvi izbijaju iz vode. Još jednom tužnim pogledom obuhvati kraljevića pa se baci s broda u more i osjeti kako joj se tijelo u pjenu rastapa.

*

Sunce se pojavi iz mora, blage mu i tople zrake padoše na hladnu morsku pjenu. Mala sirena ništa od smrti ne oćutje, gledaše jarko sunce, dok su iznad nje lebdjele stotine prozirnih, divnih bića; kroz njih mogaše vidjeti bijela brodska jedra i rumene oblake nebeske; govor im bijaše glazba, ali tako produhovljena da je ljudsko uho nije moglo čuti, kao što ni ljudsko oko ne mogaše njih vidjeti; bez krila lebđahu u zraku svojom lakoćom. Mala sirena vidje da je u nje tijelo kao u njih i da se sve više diže iz pjene.

— Kamo to idem? — zapita, a glas joj zazvoni kao što je zvonio u svih onih bića, tako duhovan da ga nikakva zemaljska glazba ne može odraziti.

— Među zračne vile! — odgovoriše joj ostala bića. — Sirena nema neumrle duše niti je može imati, osim ako zadobije ljubav nekog čovjeka; u tuđoj je moći njezin vječiti bitak. Ni kćeri zraka nemaju besmrtne duše, ali je mogu steći dobrim djelima. Letimo u tople krajeve, gdje sparni kužni zrak mori ljude, pa im donosimo hlada. Širimo zrakom miris cvijeća te šaljemo okrepe i lijeka. Kad trista godina provedemo čineći dobro koliko samo možemo, stječemo besmrtnu dušu i postajemo dionicima vječite čovječje sreće. I ti si, uboga mala sireno, svim srcem težila za istim kao i mi, trpjela si i patila te se uzdigla u svijet zračnih duhova, a sada čineći dobra djela kroz trista godina možeš sama steći neumrlu dušu.

I mala sirena uzdiže svoje prozračne ruke prema božjem suncu i prvi put oćutje suze u očima.

Na brodu bijaše opet živo i bučno. Vidje kraljevića kako je sa svojom krasnom drúgom svuda traži. Opazi gdje žalosno gledaju u talasavu pjenu, kao da znaju da je u valove skočila. Ona mu nevidljivo poljubi družicu u čelo, nasmiješi mu se pa s ostalim kćerima zraka uzletje na rumenkast oblak što je plovio uzduhom.

— Za trista ćemo godina ovako uzlaziti u božje carstvo!

— Možemo i prije onamo doći! — prošapta jedna između njih. — Neviđeno lebdimo u ljudskim domovima gdje ima djece, pa za svaki dan u koji nađemo dobro dijete što je svojim roditeljima na radost te zaslužuje njihovu ljubav, za svaki nam takav dan bog skraćuje vrijeme kušnje. Dijete ne zna kad letimo kroza sobu, pa ako mu se od radosti nasmiješimo, odbije nam se jedna godina od one tri stotine; vidimo li pak zločesto dijete, moramo liti suze žalosnice, a svaka takva suza dodaje jedan dan vremenu naše kušnje.

CAREVO NOVO RUHO

Prije mnogo godina živio vam car poznat po tome što je nadasve volio lijepo, novo ruho: sav je novac tratio samo na to da se što bolje odjene i nakiti. Nije mario ni za vojnike, ni za kazalište, ni da se izveze u šetnju po šumi — jedino mu bijaše do toga da pokaže svoje novo ruho. Imao je posebno ruho za svaki sat u danu, pa kako se inače kaže o kralju da se nalazi u vijećnici, tako su o tome caru uvijek govorili: »Car je u rušnici!«

U velikom gradu gdje mu bijahu dvori živjelo se lagodno, okretali ondje brigu na veselje. Svaki dan dolazili stranci, a jednoga dana eto dvojice varalica. Rekoše da su tkači i da znaju tkati najljepšu tkaninu što se može zamisliti. Ne samo da su joj boje i uzorak izvanredno lijepi, već ruho, sašiveno od te tkanine, ima čudno svojstvo da je nevidljivo svakome onom tko je nesposoban za svoju službu ili je pak neizrecivo glup.

»Baš divno ruho«, pomisli car. »Ako ga budem nosio, znat ću tko u mome carstvu nije za mjesto koje zauzima. Moći ću razaznati mudre od glupih! Ta mi se tkanina mora odmah otkati!« I dade onoj dvojici varalica mnogo novaca u predujam, da počnu djelo.

Varalice postaviše dva tkalačka stana i sjedoše za posao: pričinjahu se kao da tkaju, ali nisu imali ništa u razbojima. Bez okoli-

šanja su zahtijevali najfiniju svilu, najčistije zlato, i sve to trpali u svoju torbu, a radili na praznim razbojima do kasno u noć.

»Baš bih htio znati koliko su otkali!« pomisli car. Ali mu se malko stijesnilo oko srca kad se sjetio da oni koji su glupi ili pak ne valjaju u svojoj službi, ne mogu vidjeti te tkanine. Premda je bio uvjeren da se za sebe ne mora bojati, ipak je htio najprije poslati koga drugog da izvidi što je i kako je. Sav je grad znao kakvu čudesnu moć ima ta tkanina; svi bijahu radoznali hoće li se pokazati lošim ili glupim njihov susjed.

»Poslat ću tkalcima svoga starog, poštenog ministra!« smisli car. »On će najbolje vidjeti kakva je tkanina, jer je razuman, a nitko u svojoj službi nije bolji od njega!«

I stari čestiti ministar uđe u dvoranu gdje sjeđahu ona dvojica varalica radeći za praznim razbojima.

»Bože me očuvaj!« pomisli stari ministar i razrogači oči. »Tà ja ništa ne vidim!« To je pomislio, ali nije izrekao.

Varalice ga zamole da priđe bliže, i zapitaju ga zar nije uzorak lijep, a boje divne. I pokazivahu na prazan razboj. Jadnom starom ministru gotovo iskočiše oči iz glave, ali nije mogao ništa vidjeti, jer ničeg i ne bijaše.

»Gospode bože!« pomisli stari ministar. »Tà zar sam ja glup? Ne bih to nikada pomislio, a i ne treba da itko sazna. Tà zar ja nisam sposoban u svome zvanju? Ne, ne smijem reći da ne vidim tkanine!«

— Ništa ne velite? — reći će jedan od tkalaca.

— Oh, izvrsno! Upravo prekrasno! — kaza stari ministar gledajući kroz naočari. — Te šare, pa te boje! Jest, reći ću caru da mi se osobito sviđa!

— Radujemo se! — prihvatiše oba tkalca pa uzeše poimence nabrajati boje i hvaliti osobite šare, a stari je ministar dobro slušao, da bi mogao to isto ponoviti kad se vrati k caru. Kako smislio tako i učinio.

Varalice nato zatražiše mnogo novaca, još više svile i još više zlata. Kazaše da im to treba za tkanje, pa sve strpaše u svoje džepove, a u tkalački stan ne dođe ni jedna jedina nit, jer su i dalje tkali na praznim razbojima.

Car malo zatim posla drugoga čestitog službenika da vidi kako napreduje tkanje i hoće li tkanina uskoro biti gotova. A s tim službenikom bilo isto što i s ministrom: gledao je i gledao, ali kako ničega nije bilo osim praznih razboja, nije mogao ništa ni vidjeti.

— Zar nije lijepa tkanina? — upitaše lupeži pokazujući i objašnjavajući divnu šaru koje i nije bilo.

»Glup nisam!« mislio je čovjek. »Znači onda da nisam sposoban za svoje dobro mjesto? Zbilja smiješno! Ali ne smijem dopustiti da drugi zamijete!« I stane hvaliti tkaninu koje nije vidio i uvjeravati ih kako mu se sviđaju te lijepe boje i divne šare.

— Jest, baš prekrasna! — reče caru.

Sve je u gradu govorilo o divnoj tkanini.

Sad je i sam car htio da je vidi dok je još na tkalačkom stanu.

Sa svom pratnjom odabranikâ, među kojima su se nalazila i ona dva stara službenika koji su već prije bili ondje, ode car do one dvojice lukavih varalica, što su sada okrenuli tkati iz svih sila, ali naprazno, bez ikakve potke i osnove.

— Zar nije sjajno! — reći će ona dvojica čestitih službenika. — Neka vaše veličanstvo izvoli pogledati: kakvih li šara, kakvih li boja!

I pokazivahu na prazan razboj, jer bijahu uvjereni da drugi vide tkaninu.

»Trista mu jada!« pomisli car. »Ja ne vidim ništa!« Pa to je strašno! Zar sam glup? Ili nisam sposoban da budem car? Bilo bi to najveće zlo koje bi me moglo zadesiti!«

— O, baš lijepo! — reče car. — Izričem vam svoje najviše priznanje! — pa klimaše zadovoljno i promatraše prazan razboj. Nije htio reći da ništa ne vidi.

Cijela pratnja koja ga je slijedila gledaše i gledaše, ali ne uspje da vidi više nego ostali. Svi rekoše poput cara: »O, baš je lijepo!« pa ga svjetovahu da se ruhom od te nove, divne tkanine odjene prvi

put za veliku povorku koja se ubrzo imala održati. »Veličanstveno! Krasno! Izvrsno!« išlo od usta do usta, i svi bijahu ushićeni.

Car podijeli obojici varalica viteški križ, da ga nose u zapučku, i naslov tkalca-viteza.

Svu noć uoči dana kad je imala biti povorka, varalice su probdjele kraj šesnaest i više upaljenih svijeća.

Narod je mogao vidjeti kako se žure da dovrše carevo novo ruho. Pretvarahu se da skidaju tkaninu s razboja, rezahu velikim nôžicama po zraku, šivahu iglom bez konca i naposljetku izjaviše:

— Evo, ruho je gotovo!

Car sa svojim najotmjenijim dvorjanima sam dođe onamo. Varalice podigoše jednu ruku uvis, kao da nešto drže, i govorahu:

— Evo hlača! Evo kaputa! Evo plašta! — i tako redom.

— Lako je kao paučina! Čovjek bi pomislio da nema ništa na tijelu. A to i jest ono što vrijedi!

— Jest, tako je! — potvrdiše svi dvorani, ali nisu vidjeli ništa, jer ničega nije ni bilo.

— Neka sada vaše carsko veličanstvo najmilostivije izvoli odložiti svoje ruho! — rekoše varalice — pa ćemo vas odjeti u novo, ovdje pred velikim ogledalom!

Car skide sa sebe sve ruho, a varalice se držale kao da mu dio po dio dodaju novo koje su tobože sašili; pa cara uzeše oko pasa kao da mu namještaju skute, a car se okretao i vrtio pred ogledalom.

— Bože, kako li je divno sašiveno! A pristaje kao saliveno! — povikaše svi. — Kakva li uzorka! Kakvih li boja! Nema šta, dragocjeno ruho!

— Vani su nosači baldahina što će se nositi nad vašim veličanstvom u povorci — najavi vrhovni meštar svečanosnik.

— Evo me, spreman sam! — reče car. — Pristaje li mi dobro? — pa se još jednom okrene pred ogledalom, a to je trebalo značiti da pomno promatra svoju odjeću.

Komornici koji su imali pridržavati mu skute pipahu rukama po podu, kao da ih dižu, pa koracahu držeći ruke u zraku, jer se nisu usuđivali pokazati kako ništa ne vide.

I tako je car išao u povorci pod krasnom nebnicom, a svijet po ulicama i na prozorima govoraše:

— Bože, kako je carevo novo ruho savršeno! Kakvih li divnih skuta! Pristaje mu kao saliveno!

Nitko nije htio priznati da ništa ne vidi, jer bi time pokazao kako nije za svoju službu ili kako je veoma glup. Nijedne se careve haljine nisu tako svidjele.

— Tȁ on nema ništa na sebi! — povika neko dijete.

— Bože, čuj glas nevinosti! — uzdahnu otac. I jedni šaptahu drugima što je reklo dijete.

— Nema ništa na sebi! Dijete kaže da car nema ništa na sebi!

— Nema ništa na sebi! — povika naposljetku sav puk.

Protrnu car, i njemu se samom činilo da ljudi imaju pravo, ali mišljaše otprilike ovako: »Sad mi ipak valja ostati u povorci do kraja!« I zauze još ponosnije držanje.

A komornici i dalje nošahu skute kojih nije bilo.

TRATINČICA

Čuj sada što ću ti pričati!

Vani na selu, tik do ceste, ima ladanjska kuća — zacijelo si je već i sam vidio. Pred njom je vrtić sa cvijećem, ograđen obojenom ogradom, a odmah kraj ograde, ali vani uz jarak, rasla mala tratinčica sred bujne zelene trave. Sunce je obasjavaše baš tako toplo i lijepo kao što je sjalo i na veliko gizdavo cvijeće u vrtu, pa je zato i napredovala iz dana u dan.

Jednog je jutra sasvim procvala — rastvorila svoje fine sjajnobijele latice, što su kao zrake okruživale malo žuto sunce u sredini. Nije joj bilo ni nakraj pameti da je nitko i ne gleda ondje u travi i da je malen, neznatan cvijetak za koji nitko i ne mari. Naprotiv, silno se radovala, okrenula se pravo suncu, gledala uvis i slušala ševu gdje klikće u zraku.

Mala tratinčica bila radosna kao da je svanuo krupan blagdan, a bijaše samo običan ponedjeljak. Sva se djeca nalazila u školi, pa dok su sjedila u klupama i učila, i cvijetak je sjedio na svojoj tankoj, zelenoj stabljici, te i on učio od toplog sunca i od svega naokolo . . .

I učini se tratinčici da mala ševa jasno i lijepo pjeva i žubori o svemu onom što ona, mala tratinčica, osjeća u svome tihom kutku. Puna udivljenja gledaše u sretnu pticu koja umije pjevati i letjeti. Ali nije cvijetak bio žalostan što mu i samome nije dano da pjeva i leti.

»Tà ja vidim i čujem!« mišljaše tratinčica. »Sunce me grije, a vjetar cjeliva! Oh, kako sam bogata!«

Za ogradom, u vrtu, kočilo se mnogo otmjeno cvijeće: što je manje mirisalo, to je više dizalo glavu. Božuri se naduli da budu veći od ruža, ali vanjska veličina malo vrijedi! Tulipani se zaodjeli u ponajljepše boje, a toga su bili i svjesni, pa se držali uspravno kao štapovi, samo da se što bolje vide. Nisu se ni osvrtali na malu tratinčicu što je cvala vani, izvan ograde, ali je ona to više gledala u njih i kazivala u sebi: »Kako su bogati i krasni! K njima sigurno slijeće ona divna ptičica da ih posjeti! Hvala bogu što sam blizu te mogu gledati svu tu krasotu!«

I baš u trenu kad je to u sebi rekla, začu se »Kvivit« i doletje ševa, ali ne onamo božurima i tulipanima, nego samcu cvijetku u zelenoj travi, maloj tratinčici, koja od puste radosti naprosto nije znala što da misli.

Ptičica poskakivala oko nje i žuborila:

U tratini meka trava,
u njoj ubav cvijetak spava:
srebrno mu ruho dato,
a srce mu samo zlato.

I zaista, žuta točka u tratinčici bila kao zlato, a male latice oko nje blistale poput srebra.

O, kako je tek sada bila sretna mala tratinčica! Ptica ju je poljubila kljunom, pjevala joj te opet uzletjela u modre visine. Četvrt sata prođe dok se cvijetak pribrao od silnog zanosa. Napol zastiđena, ali ipak u dnu srca radosna, pogleda tratinčica na cvijeće u vrtu... Tà ono je vidjelo kakvu je čast i sreću doživjela, pa je moralo priznati da se ima i čemu radovati. A tulipani se još i više ukočili negoli prije, samo što su im se lica nekako ušiljila i pocrvenjela od jeda. I bućoglavi se božuri još većma naduli — uh, dobro je što ne znaju govoriti, jer bi tratinčica imala što čuti!

Jadni cvijetak dobro vidje da mu susjedi nisu najbolje volje, i bî mu baš od srca žao.

U taj čas uđe u vrt djevojka s velikim nožem, oštrim i sjajnim. Priđe pravo tulipanima i poče rezati jednoga za drugim.

»Oh!« uzdahnu mala tratinčica. »Pa to je grozno, svršeno je sada s njima!«

Odnese djevojka tulipane, a tratinčici bî milo što stoji vani u travi i što je malen, neznatan cvijet. Osjećaše veliku zahvalnost, a kad je sunce zašlo, sklopi svoje latice, zaspa i svu noć snivaše o suncu i o ptičici.

Kad je ujutro sunce granulo i kad je sretni cvijetak opet ispružio bijele latice, kao sitne ručice, prema zraku i svjetlu, on razabra ševin žubor, ali pjesma što ju je ševa pjevala bijaše puna tuge i žalosti: jadna ševa jade jadovala. Uhvatili je, pa sad u krletki, kraj otvorena prozora, tužno žubori:

Da je meni letjet sada,
ne bi bilo mojih jada:
kad je vani, ne zna ptica
što je zlatna slobodica.

Mala bi joj tratinčica tako rado pomogla! Ali kako? Tko da se tome domisli? Sasvim je zaboravila kako je lijepo sve oko nje, kako toplo sja sunce i kako su joj samoj latice sjajnobijele: sve joj se istrlo iz pameti i samo je mislila na zarobljenu pticu kojoj nikako ne mogaše pomoći.

U taj mah iz vrta iziđu dva dječaka: jednome od njih u ruci je nož, velik i oštar poput onoga kojim je djevojka posjekla tulipane. I pođu oni pravo prema maloj tratinčici, koja nije mogla dokučiti što su naumili.

— Ovdje možemo iskopati lijep busen za ševu! — reče jedan od dječaka i poče oko tratinčice rezati četverokut, tako da je cvijetak ostao u sredini.

— Uberi taj cvijet! — kaza drugi dječak, a tratinčica sva uzdrhta od straha: ako je otrgnu, ode joj, jadnici, život, koji joj se upravo sada milio kad je trebalo da je s busenom trave odnesu u krletku, zarobljenoj ševi.

— Ne, neka ostane! — odluči prvi dječak. — Bit će kao ukras!

I tako je cvijetak ostao u busenu i dospio u krletku k ševi.

A jadna ptica tugovala za izgubljenom slobodicom i udarala krilima o žice na krletki. Mala tratinčica ne mogaše ni slovca da protisne, ni riječce utjehe da prozbori, iako je baš od srca željela. Tako prođe čitavo prijepodne.

— Vode nema! — protuži ševa. — Svi su otišli od kuće, a nisu mi ostavili ni kapi vode! Grlo mi suho, hoće da izgori; u meni i vatra i led, a zrak tako težak. Ah, valja mi uginuti kraj toplog sunca, kraj svježeg zelenila, sred sve te božje krasote!

I spusti mali kljun u hladan busen trave, da se barem malo osvježi. Uto joj pogled pade na tratinčicu, pa joj ptica kimnu, poljubi je kljunom i prožubori:

— I ti ćeš ovdje uvenuti, ubogi mali cvijete! Tebe, i ovo malo trave, dadoše mi za čitav svijet koji sam imala vani: svaka sitna vlat trave treba da mi bude zeleno drvo, svaka tvoja bijela latica mirisavi cvijet! Ah, to me tek podsjeća koliko sam izgubila!

»Kad bih je mogla nekako utješiti!« pomisli tratinčica, ali nije mogla maknuti ni jednom laticom. A miris koji je strujao iz tankih latica bijaše kudikamo jači od mirisa što ga inače taj cvijetak izdaje. Opazi to i ševa: iako je ginula od žeđi i u svojoj muci trgala zelene travke, nije cvijetka ni taknula.

Već se i večer spustila, a sveudilj nikoga da jadnoj ptici dade kap vode. Ševa opruži lijepa krila pa ih još jednom grčevito skupi; žubor joj bijaše samo još bolan pijuk. Glavica joj klonu do cvijeta,

srce joj puče od oskudice i tuge. Sada ni cvijet nije mogao, kao sinoć, skupiti svojih latica i zaspati, nego je bolan i tužan oborio glavu k zemlji.

Tek ujutro dođoše dječaci, pa kad vidješe da je ptica uginula, zaplakaše i mnoge suze proliše. Iskopaše ptici grobak te ga ukrasiše cvjetnim laticama. Uginulu ševu položiše u krasnu, crvenu kutiju: neka bude kraljevski pokopana, uboga ptica! Dok je živjela i pjevala, nisu na nju mislili: zatvorili su je u krletku i pustili da ugine od žeđi, a sad je slave i oplakuju.

A busen sa cvijetkom baciše na prašnjavu cestu: nitko se i ne sjeti tratinčice, koja je jedina s ptičicom bol bolovala i toliko željela da je utješi.

POSTOJANI KOSITRENI VOJNIK

Bilo jednom dvadeset i pet kositrenih vojnika, sve odreda braće, jer su svi potekli od jedne stare kositrene zaimače. Svima im bila puška u ruci, svi pogled usmjerili naprijed, svaki se kočio u prekrasnoj crveno-modroj odori. Kad se poklopac skinuo s kutije u kojoj su ležali, prvo što su čuli na ovom svijetu bijahu riječi: »Kositreni vojnici!« Tako je uskliknuo malen dječak i pljesnuo rukama: dobio ih na dar o rođendanu pa ih poredao po stolu.

Svi vojnici bili u dlaku jednaki, samo se jedan jedini malko razlikovao od ostalih: imaše on samo jednu nogu. Kad su ih lijevali, on bio posljednji, pa za njega, da bude cijel cjelcat, nije doteklo kositra. Ali je na onoj jedinoj nozi stajao isto onako čvrsto kao i drugi na dvjema, i baš se on proslavio, kako ćemo evo čuti.

Na stolu gdje su stajali poredani, nalazile se i mnoge druge igračke, a među njima se najviše isticao prekrasan dvorac od papira. Kroz male si prozore mogao pogledati u dvorane u dvorcu. Pred dvorcem bilo sitno drveće oko malena zrcala koje je imalo prika-

zivati jezero. Po jezeru plovili voštani labudovi i u njemu se ogledavali. Sve je bilo lijepo, ali je najljepša ipak bila djevojčica što je stajala dvorcu na vratima. I ona je bila izrezana od papira, ali je imala haljinu od najfinijeg prozirnog platna i malu, usku modru vrpcu preko ramena. Na vrpci joj pričvršćena blistava zvijezda, velika koliko cijelo joj lice. Djevojčica ispružila obje ruke, jer bijaše plesačica, a jednu je nogu toliko savila iza sebe uvis da je kositreni vojnik nije mogao naći, pa je mislio da je i u nje samo jedna noga.

»To bi bila žena za me!« pomisli vojnik; »ali je previše otmjena: nastan joj u dvorcu, a meni u običnoj kutiji, pa i tu nas se nabilo dvadeset i pet — nije to mjesto za nju! Ali ću svakako gledati da se s njom upoznam!«

I opruži se lijepo iza burmutice na stolu, odakle je zaklonjen mogao dobro promatrati malu, finu damu, koja je i dalje stajala na jednoj nozi ne gubeći ravnoteže.

Uvečer sve ostale kositrene vojnike pokupe u kutiju, a ukućani odu spavati. Sad se igračke počnu igrati različitih igara, »posjeta«, »rata«, a neke okrenu plesati. Kositreni vojnici zveckali u kutiji, jer su i oni htjeli u igru, ali ne mogahu dignuti poklopca. Krcaljka za orahe počela se premetati, a pisaljka stala kliziti po pločici. Nastala buka i graja, od nje se probudi kanarinac, pa se i on umiješao sa svojim glasom, i to u stihovima. Samo se kositreni vojnik i mala plesačica nisu s mjesta micali: ona je uspravno stajala na vrhu prstiju ispruživši obje ruke, a on se ustobočio na svojoj nozi, ne skidajući ni časak oka s nje.

Uto izbi ponoć, i pras! — poklopac s burmutice odskoči: u njoj nije bilo burmuta, već malen, crn đavolak; bijaše tako vješto izrađen.

— Hej, kositreni vojniče! — povika đavolak. — Hoćeš li oboriti pogled!

Ali se vojnik pravio da ne čuje.

— Čekaj samo! — zaprijeti đavolak. — Vidjet ćeš ti svoje sutra!

Kad je objutrilo i djeca ustala, kositrenog vojnika postave u prozor. Bijaše li đavolak posrijedi ili propuh, ne znam ti reći, ali se prozor nenadano otvori, a naš se vojnik strmoglavi s trećeg kata! Ah, kako je to bio strašan pad: nogu je okrenuo ravno u zrak, a zaustavio se naglavce, na kapi, i tako ostao zabivši bajonetu među kamenje na pločniku.

Sluškinja i dječak odmah otrčaše na pločnik, da ga traže. I premda su ga gotovo ugazili, ipak im pogled ne pade na nj. Da je vojnik viknuo: »Evo me!« sigurno bi ga našli, ali se njemu činilo neprilično da viče kad je u odori.

Poče promicati kiša, sve kap po kap, dok najposlije ne uli pravi pljusak. A kad minu, eto ti dvojice derana.

— Gle kositrenog vojnika — reče jedan. — Hajde neka plovi!

I načiniše čamac od novina, postaviše u nj vojnika i otisnuše čun niz vodu, pustiše ga da plovi niz kameni jarak duž pločnika. Dječaci pođoše sa strane plješćući rukama.

Jao, kakvi su se valovi dizali u jarku i kakva je struja onuda derala! Tä sva se voda ondje slijevala! Papirni je čun skakutao gore-dolje, katkad bi se i zavrtio naglo i vrtoglavo, i naš bi se vojnik sav potresao, ali je ostajao postojan: on ni da okom trepne, već gleda ravno preda se, čvrsto drži pušku u ruci.

Najednom čamac zaplovi pod dugačku dasku nad jarkom, a tu se sastavila takva tama kakva je u vojnikovoj kutiji.

»Kamo li sam to samo dospio?« pomisli vojnik. »Sve mi je to onaj đavolak umijesio! Ah, da je barem ona mala djevojka sa mnom u čunu, pa bio još i veći mrak!«

U taj se čas pojavi velik vodeni štakor kojemu nastan bijaše ondje pod daskom.

— Imaš li putni list? — upita ga štakor. — Ovamo s njim!

Ali je kositreni vojnik samo šutio i još čvršće stisnuo pušku. Čun otplovi dalje, a štakor nadade za njim. Uh, što je škrgutao zubima i dovikivao triješću i slami:

— Držite ga! Zaustavite ga! Nije platio carine! Nije pokazao putnog lista!

A struja bujala i jačala, pa vojnik već zamijeti danje svjetlo pred sobom, ondje gdje je daska prestajala, ali ujedno začu štropot koji bi mogao i junaka uplašiti. Zamislite samo! Jarak se na kraju daske izlijevao u velik kanal, a to je, dakako, za vojnika bilo opasno kao što bi za nas bilo da zaplovimo niz velik vodopad.

Sad već bijaše tako blizu strašnom vodopadu da se nije mogao zaustaviti. Kliznu čun, a ubogi se kositreni vojnik ukoči što je god mogao: neka nitko ne rekne da je i okom trepnuo. Čun se tri-četiri puta zavrtje i do ruba napuni vodom: nije bilo druge, morao je potonuti. Kositreni je vojnik stajao do vrata u vodi, a čun tonuo sve dublje i dublje. Papir se sve više močio, te voda prijeđe vojniku preko glave. On pomisli na dražesnu malu plesačicu koje više nikad neće vidjeti, i u njegovim ušima zazvoni:

Naprijed, naprijed, ratniče,
smrti u zagrljaj!

Onda se papir prodera, a vojnik propade, te ga u isti čas proguta povelika riba.

Uh, kako je tamno unutri! Još gore nego pod daskom u jarku. I tako tijesno! Ali je kositreni vojnik postojan; pružio se koliko je dug s puškom u ruci.

Riba se praćakala i strahovito trzala. Naposljetku se umiri, a njome kao da sjeknu svijetla zraka. Svjetlost zasja sasvim jasno, a netko povika:

— Kositreni vojnik!

Ribu, naime, bijahu uhvatili, odnijeli na trg i prodali, pa je tako stigla u kuhinju, gdje ju je kuharica razrezala velikim nožem.

Kuharica sa dva prsta uhvati vojnika oko pasa i odnese ga u sobu, gdje su svi htjeli vidjeti slavnog čovjeka što je putovao svijetom u ribljem trbuhu. Ali se kositreni vojnik nije nipošto uzoholio.

Staviše ga na stol, a kad tamo — ma što je život čudan! — kositreni se vojnik našao u istoj sobi gdje i prije bijaše, gledao istu djecu i igračke po stolu, pa čak i onaj divni dvorac s dražesnom malom plesačicom. Još je stajala na jednoj nozi, a drugu držala visoko u zraku. I ona bijaše postojana. To ganu vojnika, te umalo što ne pusti kositrene suze; ali ih nije pustio, jer to njemu ne bi priličilo. Gledaše je, i ona mu uzvraćaše pogled, ali nisu ni riječi prozborili.

U taj tren jedan od mališana zgrabi vojnika pa ga baci pravo u peć, premda za to nije imao nikakva razloga. I tu, zacijelo, bijahu prsti onog đavolka iz burmutice.

Kositreni vojnik stajaše jarko osvijetljen i osjećaše užasnu vrućinu, samo nije znao je li to od pravog plamena ili od ljubavi. Boje je izgubio, sasvim se sljuštile s njega — dok bijaše na putu, ili od tuge i jada, tko bi znao. Upro je pogled u malu djevojku; i ona je gledala njega, pa on osjeti kako se topi, ali svejednako postojan, s puškom u ruci. Uto se otvoriše vrata, vjetar podiže plesačicu, te ona poletje poput vile pravo u peć, k vojniku: ondje zaplamsa i nestade. Kositreni se vojnik rastalio u grudicu, pa kad je sluškinja sutradan vadila pepeo, nađe ga kao malo srce od kositra. Od plesačice ostala samo zvijezda, a i ta pocrnjela kao ugljen.

RODE

Na posljednjoj kući u selu rode savile gnijezdo. U gnijezdu sjedila majka-roda kraj četvero svoje rodičadi, a ptići dizali glavu s malim crnim kljunom, jer im još ne bijaše pocrvenio. Nešto dalje, krovu na sljemenu, stajaše, uspravan i ukočen, stari rodo. Jednu je nogu uvukao poda se — da ne bude baš sasvim besposlen dok stoji na straži. Čovjek bi pomislio da je od drveta izrezan — tako je mirno stajao.

»Sigurno se otmjeno doima što mi žena ima nekoga na straži kraj gnijezda!« pomisli on. »Tà, ne znaju ljudi da sam joj muž, pa će zacijelo misliti da po zapovijedi ovdje stojim. A to je tako otmjeno!« I stajaše i dalje na jednoj nozi.

Dolje, na cesti, igrao se čitav čopor djece, pa kad ugledaše rode, zapjeva jedan između najsmionijih dječaka, a za njim prihvatiše i svi ostali, staru rugalicu o rodama, to jest onu kiticu iz nje koju deran bijaše zapamtio:

Rodo, rodo dugonoga,
idi bjež do gnijezda svoga,
gdje te čeka žena sada
i četiri tvoja mlada:
prvo će ti na vješala,
drugom ražanj — nije šala,
u lonac ti ide treći,
četvrtog će dobro peći.[1]

— Čuj što dječaci pjevaju! — potužiše se mladi rodići. — Vele da ćemo na vješala i na ražanj!

— Ne brinite vi za to! — odgovori im majka. — Nemojte ih slušati pa se ništa neće dogoditi!

Ali dječaci i dalje pjevali upirući prstom u rode. Samo jedan među njima, po imenu Petar, reče kako je grehota rugati se životinjama, pa ne htjede s njima pjevati i rodama se rugati.

A majka-roda opet tješila svoju rodičad riječima:

— Nemojte vi za njih ni hajati! Pogledajte kako vaš otac mirno stoji, pa još na jednoj nozi!

— Uh, kako se bojimo! — uzdahnuše rodići pa uvukoše glave duboko u gnijezdo.

[1] I naša djeca imaju pjesmica kojima se rugaju rodama. Djeca u Slavonskom Brodu, na priliku, kad vide rodu, pjevajući viču: »Rodo, rodo, rodila te majka na Petrova danka, nije imala lobode da ti grlo probode.« (Hirtz, *Rječnik narodnih zoologičkih naziva*, II, 2, str. 417.) — Prev.

Kad sutradan djeca opet iziđu u igru, te opaze rode, ponovo udare u staru pjesmu:

Prvo će ti na vješala,
drugom ražanj — nije šala...

— Zar će zbilja s nama na vješala i na ražanj? — u strahu će male rode.

— Ma neće! — umirivala ih majka. — Učit ćete kako se leti, ja ću vas vježbati! Pa ćemo onda na livadu, žabama u pohode. One će nam se klanjati iz vode i pjevati »kre-ke-ke!« a mi ćemo ih pojesti, ah, kakva li užitka!

— A onda? — upitaše ptići rodići.

— Onda će se skupiti sve rode ovoga kraja i početi jesenje vježbe. Dotle treba znati dobro letjeti; to je veoma važno, jer tko ne zna letjeti, taj je gotov: njega zapovjednik kljunom probode. Stoga dobro pazite da nešto naučite prije nego što počnu vježbe.

— Dakle će nas ipak na ražanj, kako dječaci kažu! Slušaj, eno opet pjevaju!

— Mene slušajte, a ne njih! — razljuti se majka-roda i ovako nastavi:

— Poslije velikih vježbi odletjet ćemo u tople krajeve, daleko, daleko odavde, preko brda i dolina. Odletjet ćemo u Egipat, gdje stoje trokutaste kamenjare što se na šiljak uzdižu i oblake deru: zovu ih piramidama, a starije su nego što ijedna roda može zamisliti. Ima ondje rijeka što preplavljuje, pa se sva zemlja u mulj pretvara. Hodaš po mulju i jedeš žabe! Oh, oh!

— Oh! — uzviknuše svi rodići redom.

— Jest, divno je ondje! Čitav dan samo jedeš, a dok je nama tako dobro, nema u ovoj zemlji ni jednoga zelenog lista na drveću. Tako je hladno da se oblaci smrznu i skrutnu u komadiće koji padaju na zemlju kao sitne bijele krpice.

Mislila je to na snijeg, ali nije znala jasnije iskazati.

— A smrznu li se u komadiće i zločesti dječaci? — upitaše ptići rodići.

— Ne, ne smrznu se, doduše, u komadiće, ali im dotle ne treba mnogo, pa moraju biti u kući i čučati u tamnoj sobi. Vi, naprotiv, letite po stranoj zemlji gdje cvate cvijeće i gdje sunce sja!

Izminu neko vrijeme, a rodići toliko porastoše da su mogli ustati u gnijezdu i gledati naokolo. Otac im svakog dana donosio slasne žabe i male zmije i sve one poslastice koje su za rodin želudac, a koje je mogao naći. A kako je zgodno i zabavno bilo kad im je pokazivao različita umještva: glavu bi položio sasvim na rep, a kljunom klepetao kao malom čegrtaljkom, ili im pričao priče, sve redom iz močvare.

— A sad valja da učite letjeti! — izjavi jednog dana majka, te sve četiri mlade rode moradoše na vrh krova.

O, kako su teturale i hvatale ravnotežu krilima! Umalo što ne padoše s krova!

— Gledajte mene! — upozoravala ih majka. — Ovako treba držati glavu! A ovako noge opružiti! Jedan, dva! Jedan, dva! Samo ćete tako moći u svijet!

Tako reče pa malko poletje i sama, a za njom ptići zalepršaše i — svi popadaše, jer su ih tijela pretegla.

— Neću ja da letim! — zakmeča jedno ptiče i zavuče se opet u gnijezdo. — Nije mi stalo da dođem u tople krajeve!

— Hoćeš li da se ovdje smrzneš kad nastane zima? Zar da dođu dječaci da te objese, nataknu na ražanj i ispeku? Sad ću ih pozvati!

— Oh, ne! — zavapi rodić pa opet odšeta na krov k drugima.

Trećeg dana već pomalo polijetahu te mišljahu da se u zraku može i sjediti i počinuti; ali kad pokušaše — bum, popadaše, i to ih natjera da ponovno razmahnu krilima.

A dotle se opet skupili dječaci na cesti i zapjevali rugalicu:

— Da sletimo i da im iskljujemo oči? — upitaše mlade rode.

— Ni govora! — dočeka majka. — Samo vi mene slušajte, bolje će biti!

I nastavi da ih poučava u letenju:

— Jedan, dva, tri! Sad ćemo letjeti desno pa naokolo! Jedan! dva, tri! A sad lijevo, oko dimnjaka! Eto, to je bilo veoma dobro! Posljednji zamah krilima bijaše tako lijep i točan da za nagradu možete sutra sa mnom u močvaru! Onamo dolaze ugledne obitelji s djecom, pa da vidimo hoćete li biti najpristojniji. Samo visoko glavu! To oku godi, i ugled se tako stječe.

— A hoćemo li se ondje osvetiti zločestim dječacima? — upitaše mlade rode.

— Neka viču što ih volja! Vi ćete ipak letjeti pod oblake i doći u zemlju piramida, a oni će zepsti: neće imati ni zelenog listića ni jedne jedine slatke jabuke.

— Ali ćemo se mi osvetiti! — šapnuše rodići jedno drugome pa nastaviše vježbati.

Od svih dječaka na cesti najgore se rugao onaj koji je rugalicu i počeo — mališan komu ne bijaše više od šest godina. Malim se rodama doduše činilo da mu je stotinu godina: tà bio je toliko veći od njihova oca i majke, a što ptići znaju koje je dobi koje dijete ili čovjek! Sva se njihova osveta imala oboriti na toga dječaka. On je prvi počeo ruganje i uvijek u njem sudjelovao. Rode je to silno ljutilo, a što su više rasle, to su više osvetom kiptjele. Majka im na kraju morade dopustiti da se ipak osvete, ali da to bude istom posljednjeg dana prije odlaska.

— Najprije treba vidjeti kako ćete se ponijeti na velikim vježbama. Ako loše prođete pa vas zapovjednik kljunom probode, onda dječaci barem donekle imaju pravo. Da vidimo!

— I vidjet ćeš! — uzvrate rodići i počnu se osobito truditi. Vježbali su svaki dan pa letjeli lijepo i lako, milina ih pogledati.

Najposlije i jesen stigla; sve se rode stale skupljati da odlete u toplije krajeve i da ondje proborave dok kod nas vlada zima. Kakve li su vježbe izvodile! Valjalo im preko šuma i gradova, samo da se vidi znaju li dobro letjeti; tà pred njima je tako dalek put. Mlade se rode na ispitu pokazale tako lijepo te su dobile *veoma dobar* sa žabom i zmijom. To bijaše najbolja ocjena, a žabu i zmiju smjele su pojesti, pa tako i učiniše.

— A sad ćemo se osvetiti! — povikaše u jedan glas.

— Dobro je! — preuze majka. — A ja sam se dosjetila baš pravoj osveti! Znam gdje je močvara u kojoj leže mala ljudska djeca dok ne dođe roda da ih odnese njihovim roditeljima. Slatki mališani spavaju i snivaju tako divno kako poslije neće više nikad. Svi bi roditelji rado imali takvo djetešce, a sva djeca žele sestru ili brata. Sad ćemo odletjeti na onu močvaru i donijeti po jedno djetešce svakom djetetu koje nije pjevalo onu ružnu pjesmu i rugalo se rodama, a drugi neće dobiti ništa!

— A što ćemo s onim ružnim nevaljalcem što je i počeo rugalicu? — povikaše mlade rode.

— Ima ondje u močvari mrtvo djetešce što je snivajući umrlo. Njega ćemo njemu odnijeti, neka plače kad dobije mrtva bracu. A onome dobrom dječaku, valjda ga niste zaboravili, onome koji je govorio: »Grehota je rugati se životinjama!« — njemu ćemo odnijeti i sestricu i bracu, a kako mu je ime Pero, i vi ćete se svi tako zvati.

I bî kako je rekla: svi rodići dobiše ime Pero, pa ih tako još i danas zovu.[2]

[2] Tako ih zapravo zovu stoga što se legu o Petrovu. — *Prev.*

SANAK[1]

Na cijelom svijetu nema nikoga tko bi znao toliko priča koliko ih Sanak zna. Taj vam umije pričati!

Uvečer, dok djeca još pristojno sjede za stolom ili za svojim klupama, prikrada se Sanak; došulja se uza stepenice, ide sasvim tiho, u samim čarapama, nečujno otvori vrata i brzo djeci u oči uštrca slatkog mlijeka, tako malo a ipak toliko da im se oči sklope, te ga ne mogu vidjeti. On im zatim šmugne za leđa pa im nježno puše u zatiljak; glava im oteža, ali ih ne boli, jer Sanak djeci samo dobro čini: on ne želi doli da budu mirna, a najmirnija su kad ih stave u postelju.

Moraju biti mirna da bi im on mogao priče pričati.

Dok djeca spavaju, sjedi Sanak na njihovoj postelji te im pripovijeda.

Sjajno je odjeven, kaput mu je od čiste svile, samo mu boje ne možeš odrediti, jer se prelijevaju i zeleno, i crveno, i modro — svaki put drukčije kako god se okrene.

Pod svakom miškom nosi kišobran: jedan je išaran slikama — taj otvara nad dobrom djecom, pa svu noć sanjaju prekrasne bajke; drugi mu je kišobran bez ikakvih slika — taj razastire nad neuljudnom i zločestom djecom, te ona tupo spavaju i tako dočekaju jutro a da nisu ništa sanjala.

Sada ćemo čuti kako je Sanak tjedan dana svake večeri dolazio malom dječaku koji se zvao Hjalmar; čut ćemo što mu je sve pričao.

Sedam je to priča, jer je i sedam dana u tjednu.

[1] U originalu: *Ole Luköje* (doslovno prevedeno: *Ole Sklopioči).* Tako se u pučkom vjerovanju na Sjeveru zove duh što ljudima spušta san na oči; nešto kao bog sna, Morfej. Mnoge duhove iz nordijske mitologije nordijska umjetnost prikazuje kao dječake ili patuljke. — *Prev.*

Ponedjeljak

— Čuj me! — reče Sanak uvečer kad je Hjalmara spremio u postelju. — Sad ćeš vidjeti krasotu!

Na te riječi sve cvijeće u loncima poraste, pretvori se u veliko drveće, raširi svoje dugo granje ispod stropa i po zidovima, tako te soba bijaše poput kakve divne sjenice; grane se osule cvijećem, a svaki cvijet ljepši od ruže; cvijeće lijepo miri, a kad ga okusiš, slađe je od meda. Voće sija poput zlata, posvuda obilje kolača, što pucaju od grožđica, neopisiva divota!

Najedanput strašna vika i zapomaganje iz ladice u stolu gdje bijahu spremljene Hjalmarove knjige.

— Što bi to moglo biti? — upita Sanak i otvori ladicu.

Kad tamo, a to na ploči gužva i graja: kriva se brojka uvukla u računski zadatak, pa se prave brojke uskomešale i napravile strku; pisaljka obješena o pločicu, poigrava poput kakva psetanceta — htjela računskom zadatku priskočiti u pomoć, ali nije mogla.

I u Hjalmarovoj pisanci buka i strka — uho vrijeđa. Na svakoj strani stajala ozgo do dolje lijepo ispisana sva velika slova, jedno ispod drugog; kraj svakoga velikog slova stajalo po jedno malo. Bijaše to uzorak, pregledalica, prema kojoj se imalo pisati. Odmah do tih lijepih slova nizala se druga: njih je ispisao Hjalmar; mišljahu da su nalik na ona, ali se nisu ravno držala, nego kao da su nekako izišla iz reda i spoticala se.

— Pogledajte! Ovako treba da se držite — govorila slova iz pregledalice. — Gledajte: treba da stojite malo koso, ali ipak čvrsto.

— Rado bismo tako — rekoše Hjalmarova slova — ali ne možemo: suviše smo slabi.

— Onda vam treba dati ribljeg ulja! — umiješa se Sanak.

— Ne, nipošto! — povikaše Hjalmarova slova pa se ispraviše i poredaše da ih bijaše milina pogledati.

— Danas nema priče! — kaza Sanak. — Sad ih moram vježbati: jedan, dva! jedan, dva!

I tako je vježbao slova, a ona se uspravila i poredala poput uzor-slovâ.

Kad je Sanak otišao, a Hjalmar ujutro pogledao svoju pisanku. slova u njoj jadna kô i prije.

Utorak

Čim je Hjalmar legao, dodirnu Sanak svojom čarobnom štrcaljkom sve stvari u sobi, te one odmah oživješe i počeše govoriti. Sve su stvari govorile samo o sebi — sve, osim pljuvačnice: ona je šutjela i ljutila se što su toliko tašte te govore samo o sebi, misle samo na sebe, a nitko ni da se obazre na nju koja skromno stoji u kutu i dopušta da svatko u nju pljune.

Iznad niskog ormara s ladicama visjela velika slika u pozlaćenu okviru; na slici lijep krajolik s visokim, starim drvećem, s cvijećem u travi, s velikom rijekom što protječe iza šume, vijuga pokraj mnogih dvoraca i utječe u daleko sinje more.

Sanak dodirnu sliku svojom čarobnom štrcaljkom, a na slici zapjevaju ptice, grane se na drveću stanu svijati, oblaci nebom zaplove tako naravno te im se mogla vidjeti sjena gdje po krajoliku klizi.

Sanak podignu malog Hjalmara slici na okvir, te Hjalmar zakorači u sliku i zagazi u visoku travu. Sunce ga obasjavalo kroz granje, te on potrči prema vodi i uđe u čun što se ondje nalazio. Čun bijaše crveno i bijelo obojen, jedra mu blistala poput srebra. Šest labudova, sa zlatnim ogrlicama oko vrata i s blistavom modrom zvijezdom na glavi, povezoše čun ispred zelenih šuma, gdje drveće pripovijedaše o razbojnicima i vješticama, a cvijeće o krasnim malim vilama i o tome što su mu leptiri kazivali.

Za čunom plovile najljepše ribe, sa srebrnim i zlatnim ljuskama, te kadikad poskakivale iznad vode i praćakale se, a ptice, crvene i modre, male i velike, pratile čun leteći u dva golema jata; mušice

se igrale po zraku, a hruštevi zujali »zu-zu!« Sve je krenulo Hjalmara pratiti, sve imalo svoju priču i htjelo je pričati.

Da krasne li vožnje!

Šume na obali sad bijahu guste i tamne, sad se opet pretvarahu u prekrasne vrtove, pune sunca i cvijeća; tu i tamo veliki stakleni i mramorni dvorci, na njihovim balkonima sve same carevne i kraljevne — sve redom male djevojčice koje Hjalmar poznaje, jer se s njima igrao. Sve one ispružile ruku, a svakoj u ruci prekrasan praščić od marcipana kakva još ne vidje ni u kojoj slastičarnici. Hjalmar bi prolazeći pograbio praščića za jedan kraj, a kraljevna drugi čvrsto držala, i tako bi svakom u ruci ostao jedan dio: kraljevni manji, a Hjalmaru veći.

Pred svakim dvorcem mali kraljevići držali stražu, isukane zlatne sablje naslanjali na rame, a sipali same grožđice i limene vojnike.

To bijahu pravi kraljevići!

Hjalmar je prolazio sad kroz šume, sad kroz velike dvorane, sad opet posred kakva grada; tako je prošao i kroz grad gdje je živjela njegova dadilja koja ga je nosila kad još bijaše sasvim malen i koja ga je tako voljela. Ona ga ljubazno pozdravi, mahnu mu rukom i zapjeva krasnu pjesmicu što ju je sama sastavila i Hjalmaru posvetila:

Mislim na te čedo, drago,
svud te miso moja prati,
meni ti si cijelo blago,
bez tebe su mučni sati.

Kraj kad dođe mojoj sreći
(tepaš li još, kako volim?),
morađoh ti zbogom reći —
sad se za te nebu molim.

Sve su ptice pjesmu pratile, cvijeće plesalo na stabljikama, a staro drveće granjem mahalo, kao da i njima Sanak priča priče.

Srijeda

Vani kiša pljuskom lila. Hjalmar je i u snu čuo kako pljušti, pa kad je Sanak otvorio jedan prozor, a to voda došla sve do prozorskog podboja, ondje bilo cijelo jezero, a pred samom kućom stajao krasan brod.

— Hoćeš li sa mnom, mali Hjalmare? — pozva Sanak. — Noćas ćemo u strane zemlje, a ujutro smo opet kod kuće.

Začas stajaše Hjalmar u nedjeljnom odijelu na prekrasnoj lađi; vrijeme se razvedrilo, i lađa zaplovi ulicama, obiđe crkvu te isplovi na pučinu. Dugo su plovili dok ne izgubiše kopno iz vida.

Na putu opaze jato roda; i rode su dolazile iz domovine i letjele u toplije krajeve. Letjele su jedna za drugom, a već podugo bijahu na putu. Jedna se među njima toliko umorila da je krila gotovo i nisu mogla dalje nositi. Bijaše posljednja u redu. Naskoro zaosta podobar dio puta za drugima, dok najposlije raširenih krila ne poče padati sve niže i niže. Roda još nekoliko puta pokuša zamahnuti krilima, ali uzalud: bijaše smalaksala. Noge joj se dotaknuše konopa na brodu, te ona kliznu niz jedro i pade na palubu.

Najmlađi mornar podiže rodu i zatvori je kobaču, među kokoši, patke i purane. Jadna roda stajala sva zaplašena među njima.

— Gledajte je! Ko-ko-ko! — kokodakale kokoši.

— Tko ste vi? — zapitao je puran i naduo se što je više mogao.

A patke uzmicale i gurale se skričeći: »pat-pat! žuri-žuri!«

Roda pak pripovijedala o toploj Africi, o piramidama i o noju što pustinjom juri poput divljeg konja ... Pripovijedala roda, ali patke nisu razumjele ništa od svega što je roda kazivala, nego se među sobom gurkale: »Zar ne, kako je glupa?«

— Baš je glupa! Glu-glu-glu! Pur-pur-pur! — glogotao i pur likao puran.

Roda nato sasvim ušutje; zagnala se u misli o svojoj Africi.

— Imate lijepe, tanke noge — priklopi puran. — Pošto aršin?

— Ha-ha-ha! Pat-pat-pat! — prasnule u smijeh patke.

— Mogli biste se i vi nasmijati! — opet će puran. — Dosjetka bijaše duhovita. Ili je, možda, preplitka za vas? Ah, ah! Ovo stvorenje nije mnogostrano. Bolje da se među sobom zabavljamo.

To reče pa poče kaukati, a za njim patke zaklocale »pat-pat, ga-ga!« — prava strahota, ma koliko same mislile da je zgodno i zabavno.

Hjalmar priđe kobači, otvori vrata i zovnu rodu, a ona za njim iziđe na palubu. Sad se odmorila; bi nekako kao da je Hjalmaru kimnula glavom u znak zahvalnosti. Roda nato razvi krila i poletje put toplih krajeva.

Zakákotale kokoši, zadžaktale patke, a puran se sav zajapurio.

— Sutra ćemo s vama u lonac! — reče Hjalmar te se probudi i nađe u svojoj postelji.

Čudnovato mu je putovanje Sanak noćas priredio.

Četvrtak

— Gledaj, ali se nemoj bojati! — reče Sanak. — Evo, sad ćeš vidjeti malog miša!

Rekavši to, pokaza mu lijepa, nježna mišića što ga je držao u ruci.

— Došao je da te pozòve u svatove — nastavi Sanak. — Noćas se žene dva miša što stanuju pod podom u smočnici tvoje majke.

— A kako ću kroz mišju rupu? — poboja se Hjalmar.

— To je moja briga — uzvrati Sanak. — Već ću te ja smanjiti!!

Nato Sanak dodirnu Hjalmara svojom čarobnom štrcaljkom, te on bivaše sve manji i manji, dok ne posta malen kao prst.

— A sad možeš uzeti odijelo od limenog vojnika, mislim da će ti pristajati, a lijepo je kad se čovjek u društvu pokaže u odori.

— Hoću — kaza Hjalmar i začas bijaše obučen poput najljepšeg limenog vojnika.

— Izvolite sjesti u naprstak svoje majke, pa ću imati čast da vas povezem — reče mu mali miš.

— Zaboga! Ne bih htio da se toliko trudite — uzvrati Hjalmar.

I krenuše mišima na svadbu.

Najprije stigoše u dug hodnik ispod poda; hodnik bijaše osvijetljen komadićima trulog drveta, a upravo toliko visok da se kroza nj moglo proći u naprstku.

— Zar ne miriše lijepo? — upita Hjalmara miš koji ga je vodio. — Sav je hodnik namazan kožom od slanine. Ne može biti ljepše!

Sad uđoše u svadbenu dvoranu. Na desnoj strani stajale gospođe i gospođice mišice te šuškale i šaptale kao da se rugaju jedna drugoj; nalijevo stajala gospoda miši i capicama gladili brkove; nasred poda vidjeli se zaručnici gdje stoje u izdubenoj kori sira i dugo se cjelivaju cijelom skupu na očigled — tà zaručnici su što stoje pred vjenčanjem.

Sve više i više pristizali uzvanici; sabralo ih se veliko mnoštvo — umalo što ne poče miš miša gaziti. Mladenci se sad postavili na sam prag, tako da se nije moglo ni van ni unutra.

I dvoranu, baš kao i hodnik, namazali slaninom; to, uostalom, bijaše i sva čast. Ipak, kao neku zasladu, iznesoše zrno graška u koje je mali jedan miš iz obitelji svojim zubima urezao imena mlade i mladoženje, to jest početna slova njihova imena. To zaista bijaše nešto izvanredno.

Svi se miši složiše u tome da je svadba ispala da ne može bolje te da se već odavno nisu tako dobro zabavljali.

Kad se gosti počeše razilaziti, i Hjalmar krenu kući. Bio je zaista u otmjenu društvu, samo mu se trebalo dobrano skupiti, morao se smanjiti, a valjalo mu još navući i odoru limenog vojnika.

— Upravo je nepojmljivo — kaza Sanak — koliko je starijih ljudi koji bi me htjeli pograbiti i zadržati! A osobito bi me se rado domogli oni što im savjest nije čista. »Dragi mali Sanče«, salijetaju me oni, »ne možemo ni oka sklopiti, već cijelu noć ležimo budni i gledamo svoja zla djela gdje nam kao ružni mali vragovi sjedaju na rub postelje i polijevaju nas vrelom vodom. Tä dođi i otjeraj ih, kako bismo mogli čvrsto usnuti.« I stanu duboko uzdisati: »Obilno ćemo te nagraditi! Laku noć, Sanče! Novac je na prozoru!« Ali ja ne radim za novac.

— Kamo ćemo noćas? — upita mali Hjalmar.

— Ne znam je li ti volja da i noćas ideš na svadbu; ova je drukčija od sinoćne. Dječko, velika lutka tvoje sestre, što prikazuje dječaka, ženi se lutkom Bertom; kako je lutki još i rođendan, neće uzmanjkati darova.

— Znam ja to — reći će Hjalmar; — kad god lutkama trebaju nove haljine, sestra izmisli rođendan ili svadbu; tako je već stoput bilo.

— Noćas će im biti sto i prva svadba, ali i posljednja. Zato će biti nadasve lijepo. Pogledaj samo!

Hjalmar baci pogled onamo gdje bijaše stol.

Na stolu stajala kućica od ljepenke; svi prozori na kućici bili rasvijetljeni, a pred vratima se ukočili limeni vojnici s puškom. Zaručnici sjedili na podu naslonjeni na noge od stola. Bijahu utonuli u misli, a imahu za to i razloga.

K njima stupi Sanak, koji je na se navukao crnu bakinu donju suknju, te ih vjenča.

Kad se obavilo vjenčanje, sve stvari što sačinjavaju namještaj zapjevaše ovu lijepu pjesmu što ju je sastavila olovka, a što ide po napjevu povečerja:

Kličemo pjesmom, svi u jedan glas:
Mladenci, sreća vijek pratila vas!

Dični ste, kočni — tko vam što može!
Ta znamo da ste od fine kože.

Pronoseć diku po lugu, gori,
mladenci, hura! nek pjesma ori.

Sad zaredaše darovi, ali mladenci odbiše da uzmu ma što od jestiva, jer im ljubav bijaše dovoljna.

— Bismo li pošli na ladanje ili ćemo na put po tuđem svijetu? — upita mladoženja.

Posavjetovaše se s lastavicom, koja je obišla mnoge krajeve a upitaše za savjet i kokoš na dvorištu, koja je već pet puta izvela piliće.

Lastavica im pripovijedaše o divnim, toplim krajevima, gdje s vinove loze vise veliki i teški grozdovi, gdje je uzduh tako blag i gdje se brda uvijaju u boje kakvih u našim krajevima ne možeš ni na kojem brdu vidjeti.

— Sve, sve ali ništa bez našega zelenog kupusa, a njega ondje nema! — kokoš će svoju. — Jedno sam ljeto provela na ladanju sa svojim pilićima; ondje smo imali pješčanu jamu u koju smo smjeli zalaziti i po njoj vazda čeprkati, a bijaše nam slobodan ulaz i u vrt pun zelenog kupusa! O, što se zelenilo! Ne mogu zamisliti ništa ljepše.

— Kupus kô kupus — reče lastavica; — svuda je isti. A osim toga, ovdje je vrijeme često tako ružno!

— Na to smo već navikli! — kaza kokoš.

— Ali je ovdje hladno, smrzava se!

— To je dobro za kupus! — opet će kokoš. — Uostalom, i mi znamo za vrućinu. Zar nismo prije četiri godine imali ljeto koje je trajalo pet tjedana, s takvom žegom da se jedva disalo? Uz to, u nas nema ni otrovnih životinja što ih ondje poznaju, a nema ni razboj-

nika. Tko ne vidi da je naša zemlja najbolja, taj nije drugo doli zlotvor, taj nije vrijedan da u njoj živi!

Tu se kokoš rasplaka pa nastavi:

— I ja sam putovala! Vozila sam se preko dvanaest milja u čabru! Putovanje nije baš užitak!

— Da, da, naša je koka pametna glava! — priklopi lutka Berta. — Nije mi stalo da idem u brda, jer se samo penješ i silaziš; ne, bolje će biti da mi lijepo odemo na pješčanu jamu pa da se šetamo između kupusa!

I na tome ostade.

Subota

— Hoću li čuti koju priču? — upita mali Hjalmar čim ga je Sanak stavio u postelju.

— Večeras za to nemam vremena — uzvrati Sanak i nad Hjalmarom otvori svoj islikani kišobran.

Cio kišobran bijaše poput kakva velika kitajskog pladnja s modrim drvećem i šiljastim mostićima gdje stoje mali Kitajci i kimaju glavom.

— Do jutra treba da je cio svijet uredan i čist kako bi dočekao blagdan, jer je sutra nedjelja — reče Sanak. — Valja mi skoknuti na crkveni toranj, da vidim čiste li mali crkveni dusi zvona, kako bi sutra lijepo zvonila; moram zatim u polje, da vidim oprašuje li vjetar prašinu s trave i lišća, a što je najmučnije, valja mi poskidati sve zvijezde, da ih obrišem i olaštim! Stavit ću ih u pregaču, ali prije toga treba da svaku zvijezdu brojem označim, a i svako mjesto gdje je koja stajala, kako bih svaku mogao opet staviti kamo spada; inače ne bi čvrsto stajale; kad bi se onako otkidale i padale jedna za drugom, imali bismo previše okresnica, prečesto bismo gledali prosutak zvijezde.

— Hej, čujte, gospodine Sanče! — oglasi se stari portret što visi na zidu, tamo gdje je Hjalmarova postelja. — Ja sam Hjalmarov pradjed; zahvaljujem vam što mog praunuka zabavljate pričama, samo vas molim da mu ne mutite pojmove. Zvijezde se ne mogu skidati i laštiti! Zvijezde su nebeska tijela kao što je i naša Zemlja, i to im valja.

— Hvala ti na opomeni, stari pradjede! — uzvrati Sanak. — Najljepša hvala! Jesi glava obitelji, najstarija glava, ali sam ja stariji od tebe. Ja sam stari, drevni poganin; Rimljani i Grci nazivahu me bogom sna. Zalazio sam u najotmjenije domove, a i sad ih posjećujem. Ja se družim s bogatašem i siromahom. A sad pričaj sam!

To rekavši uze svoj kišobran i ode iz sobe.

— Gle, ni svoga mišljenja ne smiješ izreći! — promrsi pradjed na slici.

Uto se Hjalmar probudi.

Nedjelja

— Dobar večer! — pozdravi Sanak, a Hjalmar uljudno uzvrati te brzo skoči i pradjedovu sliku okrenu zidu, da se ne miješa u razgovor kao minule noći.

— A sad mi moraš priče pričati: o pet zrna graška što bijahu u jednoj mahuni, o debeloj igli za krpanje što je umišljala da je tanka poput igle šivalice . . .

— Ni dobro ne valja kad ga je previše — reče Sanak. — Radije da ti nešto pokažem. Pokazat ću ti svoju sestru: i ona ljudima dolazi u pohode kao i ja, ali samo jednom i nikad više. Kad kome dođe, ona ga i odnese sa sobom, uzme ga na svoga konja i priče mu priča. Svega dvije priče zna: jedna je tako lijepa da je nitko na svijetu ne može ni zamisliti, a druga je toliko ružna i strašna da se ne može opisati.

Rekavši to Sanak uze malog Hjalmara, ponese ga prozoru i kaza:

— Eno moje sestre, mog dvojnika! Ime joj je Smrt. Vidiš, i nije tako strašna izgledom kao što je u slikovnicama, gdje je prikazuju kao kostur. Ne! Haljina je njezina srebrom vezena: to je najljepša konjanička odora; ogrnuta je plaštem od crna baršuna što za njom lepрša. Gledaj kako jaše i trkom prolazi!

Hjalmar pogleda i vidje ju kako u trku prolazi te staro i mlado uzima na svog konja. Neke stavlja sprijeda, neke straga, ali svakog pita za svjedodžbu: »Kako stoji s ocjenama?« »Dobro!« svi joj odgovaraju, ali ona ne vjeruje: »Čekajte da sama pogledam!« One koji imaju »dobar«, i »veoma dobar«, stavlja sprijeda i priča im krasnu priču, a one što imaju »dovoljan« i »nedovoljan«, smješta straga; za ove potonje bijaše ona ružna priča. Drhtali su i plakali, htjeli skočiti s konja, ali nisu mogli: bijahu za nj kao prirasli.

— Pa Smrt je najljepši Sanak! — uzviknu Hjalmar. — Ja se nje ne bojim.

— I ne treba da je se bojiš! — kaza Sanak. — Samo pazi da imaš dobru ocjenu!

— Da, to je poučno! — promrsi pradjedova slika. — Ipak vrijedi izreći svoje mišljenje!

Portret bijaše zadovoljan.

Eto priče o Sanku! A večeras neka ti sam dalje pripovijeda.

SVINJAR

Bio jednom siromašan kraljević. Imao je i kraljevinu, doduše sasvim malenu, ali još uvijek dovoljno veliku da se na nju oženi; a on se htio oženiti.

Bilo je, dakako, prilično drzovito od njega što se kćer carevu usudio pitati: »Bi li pošla za me?« A ipak se usmjelio na to, jer

mu je bilo ime slavno na daleko i široko. Našlo bi se na stotine kraljevna koje bi bile sretne da ih je zaprosio; nu da vidimo što je carevna učinila.

Sad ćemo čuti:

Na grobu kraljevićeva oca rastao ružin grm — oh, kako divan ružin grm! Cvao je samo svake pete godine i ponio bi samo jedan jedini cvijet, ali je ta ruža mirisala tako divno da je čovjek od samog njezina mirisa zaboravljao sve brige i jade. A onda, imao je kraljević i slavuja što je tako izvijao i ćirukao kao da u svome grlašcu nosi sve slatke milozvuke svijeta.

Tu ružu i tog slavuja trebalo je da dobije carevna. Zato ih staviše u velike srebrne spremnice i poslaše carevni.

Car je naredio da ih pred njim nose u veliku dvoranu: onamo je otišla carevna da se sa svojim dvorankama igra »Evo posjeta«, jer ništa drugo nisu ni radile. Kad je carevna ugledala velike spremnice s darovima, od radosti pljesnu rukama.

— Ah, kad bi samo bila mala cica-maca! — uzdahnu carevna. Ali na vidjelo iziđe divna ruža.

— Oh, što je lijepo načinjena! — uzviknuše sve dvoranke.

— I više je negoli lijepa! — prihvati car. — Prekrasna je!

A kad je carevna izbližeg vidje, umalo što ne zaplaka:

— Fi, tata! — uskliknu — pa nije umjetna, prava je!

— Fi! — ponoviše svi za njom — prava je!

»Daj da najprije vidimo što je u drugoj kutiji prije nego što se razljutim!« mišljaše car — i ukaza se slavuj. Pjevao je tako divno da u prvi mah nitko nije mogao prigovoriti.

— *Superbe! Charmant!*[1] — rekoše dvoranke, jer su sve ponešto natúcale francuski, jedna gore od druge.

— Kako me ova ptica podsjeća na glazbenu kutiju blagopokojne carice! — proslovi neki stari vitez. — Ah, da! Isti glas, isti način pjevanja!

[1] Divno! Dražesno!

— Jest! — prihvati car i zaplaka kao malo dijete.

— Tà valjda nije i ptica naravna! — poboja se carevna.

— Jest, prava je to ptica! — dočekaše oni koji su je donijeli.

— Onda je pustite neka odleti — reče carevna. I nije privoljela ni dopustila da kraljević dođe.

Ali on nije klonuo duhom. Ogaravio je lice crnom i smeđom bojom, natisnuo kapu duboko na čelo i zakucao caru na vrata.

— Dobar dan, care! — nazva on. — Bih li mogao dobiti kakvu službu na ovome dvoru?

— Hja, toliko ih ima koji traže posla — uzvrati car. — Ali čekaj! Treba mi tko bi čuvao svinje, jer ih mnogo imamo.

I tako kraljević postane carskim svinjarom.

Dadoše mu kukavnu komoricu, tamo kod svinjca, pa mu ondje valjalo i ostati. Ali je on upeo i cio dan radio, pa kad je bilo k večeru, pokaza se da je načinio krasan malen lonac; okolo mu naokolo visjeli zvončići, pa kad bi u loncu zavrilo, zvončići bi počeli lijepo zvoniti i svirati stari napjev:

Nuto jada iznenada...

Najzgodnije pak i najumješnije na loncu bijaše ovo: staviš li prst u paru što se iz lonca diže, odmah možeš omirisati što kuhaju na kojem ognjištu u gradu. E, to je svakako bilo nešto sasvim drugo nego ruža!

Carevna izišla u šetnju sa svim svojim dvorankama. Kad čuje glazbu, ona popostane i jako se obraduje, jer je i sama znala svirati: »Nuto jada iznenada...« To bijaše jedino što je znala, a i to samo jednim prstom.

— Pa to i ja znam! — uzviknu ona. — Zacijelo je to kakav naobražen svinjar! Slušaj! — obrati se jednoj dvoranki. — Uđi i pitaj ga što stoji glazbalo!

I dvoranki valjade unutra, ali je prije toga na cipele obula drvene klompe.

— Šta tražiš za taj lonac — upita ga dvoranka.

— Deset poljubaca od careve kćeri! — odgovori svinjar.

— Bože oslobodi! — prestravi se dvoranka.

— Hja, manje ne može! — priklopi svinjar.

— No, što kaže? — zapita carevna.

— To zbilja ne mogu reći — uzvrati dvoranka; — odviše je strašno!

— A ti mi prišapni!

I ona joj šapnu.

— Bezobraznik! — kaza carevna i odmah krenu dalje.

Ali pošto je popoišla časak-dva, zasviraše zvončići tako divno:

Nuto jada iznenada...

— Slušaj! — opet će carevna. — Pitaj ga ne bi li deset poljubaca od mojih dvoranki!

— Ne, hvala! — odbije svinjar. — Deset cjelova od careve kćeri ili ne dam lonca.

— Zaista neugodno! — strese se carevna. — Ali me onda morate zakriti, tako da nitko ne vidi!

A dvoranke je okružiše i raširiše svoje haljine, i tako svinjar dobi svojih deset poljubaca, a carevna lonac.

Ah, kakvo je to bilo veselje! Čitave je večeri i cijelog dana lonac vrio. Nije bilo ognjišta u gradu, ni u komornika ni kod postolara, a da one nisu znale što se ondje kuha. Dvoranke sve poskakivale od radosti i pljeskale rukama.

— Znamo tko će kuhati slatku juhu i jesti palačinke! Znamo tko će imati kašu i pečenku! Ah, kako je to zanimljivo!

— Veoma zanimljivo! — potvrdi nadvornica.

— Jest, ali o tome ni riječi, jer ja sam carska kći!

— Bože sačuvaj! — rekoše sve.

Svinjar, to jest kraljević — ali one nisu znale tko je on, nego mišljahu da je pravi svinjar — nije puštao da mu dan prođe utaman i da štogod ne načini, pa je tako napravio čegrtaljku. Kad bi je zavrtio, čuli bi se svi valceri, poskočnice i polke od postanka svijeta.

— *Ah, superbe!* — uzdahnu carevna prolazeći onuda.

— Nikad nisam čula ljepše skladbe! — Čuj! Uđi pa ga pitaj što stoji glazbalo; ali znaj, cjelivati ga više neću!

— Traži sto poljubaca od carevne! — izvijesti dvoranka koja bijaše ušla da ga pita.

— Zacijelo je poludio! — kaza carevna i pođe.

Ali kako popoiđe časak-dva, zaustavi se.

— Treba poticati umjetnost! — reče; — tà ja sam carska kći! Kaži mu da će dobiti deset poljubaca kao i jučer, a ostatak može naplatiti od mojih dvoranki.

— Da, ali mi to činimo tako nerado! — oglasiše se dvoranke.

— Koješta! — priklopi carevna. — Ako ga ja mogu poljubiti, možete doista i vi! Promislite da vas ja hranim i plaćam!

Ne bî druge — dvoranki valjade opet onamo.

— Sto cjelova od carevne — odsiječe svinjar — ili svakom svoje!

— Postavite se! — reče carevna, i sve dvoranke stanu oko nje, a svinjar je počne ljubiti.

»Kakva je ono strka i gužva kod svinjca?« zapita car, koji bijaše izišao na balkon, da protare oči i stavi naočari na nos. »Tà ono su dvorske dame nešto naumile! Valja mi onamo do njih!« pa ispravi i navuče zavrnute zapetnice na papučama, to jest na starim cipelama, jer su mu iznošene cipele služile mjesto papuča.

Da ste vidjeli cara kako se požurio niza stepenice!

Čim je sišao na dvorište, poče koračati tiho tihano: dvoranke su bile zaposlene brojanjem poljubaca — da trgovina ispadne pošteno te da svinjar ne dobije ni previše ni premalo — tako te nisu cara ni opazile. Car se propeo na prste:

— Što! — povika on kad opazi kako se ljube, pa ih poče udarati papučom po glavi, upravo kad je svinjar naplatio osamdeset šesti poljubac. — Van! Napolje! — ražesti se car te istjera i carevnu i svinjara iz svog carstva.

Sad je carevna stajala i plakala, svinjar okrenuo da kune, a kiša curkom lila.

— Ah, grešne li mene, jadnice! — uzdisala carevna. — Da sam barem uzela onog lijepog kraljevića! — Ah, kako sam nesretna!

A svinjar ode za jedno drvo, otare s lica crni i smeđi namaz, zbaci sa sebe ružnu odjeću pa se pojavi u kraljevskom ruhu, toliko lijep da mu se carevna i nehotice poklonila.

— Eto, nije bilo druge, morao sam te zamrziti! — reče joj kraljević. — Nisi htjela čestita kraljevića! Nemaš osjećaj za ružu i slavuja, a svinjara si mogla cjelivati za bezvrijednu igračku! Pa eto ti sada kako si htjela!

I uđe u svoje kraljevstvo, zatvori vrata i povuče zasun, tako te njoj ne preostade drugo već da stoji vani i da pjeva:

Nuto jada iznenada...

HELJDA

Kad poslije nevremena prolaziš pokraj polja na kojem raste heljda, često ćeš vidjeti kako je sasvim pocrnjela, kao da ju je plamen opalio. Seljak će tada reći: »Munja je ošinula.« A zašto ju je ošinula?

Ispričat ću vam što mi je o tome kazivao vrabac; on je to čuo od stare vrbe što je stajala kraj polja gdje je heljda, a i danas ondje stoji. Časna je to, velika vrba, ali stara i čvornata, raspukla baš po

polovici, a iz pukotine joj probila trava i izdanci kupine. Drvo je sasvim nakrivljeno, grane mu pale do zemlje, vise poput duge, zelene kose.

Po svim poljima naokolo raslo žito: raž, ječam i zob — jest, ona divna zob štono joj se klas, kad okrupnja i dozri, čini kao mnoštvo sitnih, žutih kanarinaca na grani. Usjevi izvrsno napredovali, pa što su bivali teži, to se u svojoj smjernosti dublje zemlji svijali.

Bilo ondje i polje s heljdom, i to sasvim uza staru vrbu. Heljda se zemlji nije prigibala kao drugi usjevi, nego je oholo dizala glavu i ukočeno stršila.

— Bogata sam kao i klasje — govorila za se heljda — a po vrhu sam i ljepša; cvjetići mi krasni poput jabuke u cvatu, milina ih pogledati. Znaš li što ljepše od mene, stara vrbo!

Vrba se samo njihala, bijaše to kao da kazuje: »Da, zbilja znam!« A heljda se nadula, pucala od oholosti i rekla: »Glupo drvo, već je tako staro da mu trava raste u trbuhu!«

Strašno se nevrijeme oborilo. Sve poljsko cvijeće sklopilo latice ili priklonilo glavice dok se oluja razmahivala nad njim. Samo heljda dizala glavu u pustoj oholosti.

— Prigni glavu kao i mi! — govorilo joj cvijeće.

— Nije mi potrebno! — odgovarala heljda.

— Prigni glavu kao i mi! — dovikivali joj usjevi; — sad će doletjeti anđeo oluje! Krila mu sežu od oblaka pa sve do zemlje; može te presjeći posred srijede prije nego što ga stigneš zamoliti da ti se smiluje.

— Ne priginjem se ja! — heljda će svoju.

— Sklopi cvjetove! Spusti lišće! — opominjala stara vrba. — Ne gledaj gore u munju kad oblake para! Ni ljudi to ne čine, jer se kroz munju može u nebo zagledati, a od toga grijeha i ljudi mogu oslijepiti. Što li bi se istom dogodilo nama, raslinju zemaljskom, da se to usudimo, nama koji smo kudikamo neznatniji!

— Neznatniji? — dočeka heljda. — Baš ću, evo, zagledati u nebo!

Pa kako reče tako i učini u svojoj obijesti i oholosti. A tako je sijevalo, ukrstile munje, bijaše kao da je sav svijet u plamenu.

Kad je nevrijeme utolilo, cvijeće i usjevi stajahu u tihu, čistu zraku, osvježeni kišom, a heljda bila crna kao ugljen, jer ju je munja ošinula i opalila: bijaše samo mrtav, beskoristan korov u polju.

Stara vrba njihala granjem na vjetru, krupne kapi padale sa zelenog lišća, bijaše baš kao da drvo plače. »Zašto li plače?« mislili vrapci pa je upitaše:

— Zašto plačeš, stara vrbo? Tà sve je divno naokolo, sve kao blagoslovljeno! Gledaj kako sunce sja! Gledaj kako se oblaci nebom nagone! Ne osjećaš li miris cvijeća i grmlja? Tà zašto plačeš, stara vrbo?

A vrba im nato pripovjedi o heljdinoj oholosti i obijesti i o kazni koja nikad ne izostane.

SLAVUJ

U Kitaju ti je, kako znaš, car Kitajac, a Kitajci su i svi oni što cara okružuju. Mnoge su godine odonda prohujale, jer davna je ovo priča, ali baš zato i vrijedi poslušati — tà inače bi je mogao zaborav prekriti.

Dvori cara kitajskoga bili najljepši na svem svijetu: bili sazdani od najfinijeg porculana, nadasve skupocjeni ali i toliko krhki i osjetljivi na dodir da je čovjeku zaista valjalo dobro paziti.

U vrtu raslo najneobičnije cvijeće, a na ponajljepšem bili povješani srebrni zvončići, koji se neprestano sitno oglašivahu — eda nitko ne bi prošao, a da cvijeća ne zamijeti.

Jest, sve je bilo jako promišljeno u vrtu cara kitajskoga, a prostirao se taj vrt unedogled — ni sam vrtlar nije mu kraja znao.

Kad bi čovjek krenuo da obilazi vrtom pa išao sve dalje i dalje, dospio bi u prekrasan lug s visokim drvećem i dubokim jezerima. Lug je sezao sve do dubokoga sinjeg mora, tako te su brodovi mogli dojedriti baš pod samo granje. U tom granju bio slavuj što je divno priželjkivao, pjevao tako krasno da bi čak i siromašni ribar, koji imađaše prešnijeg posla, popostao i osluhnuo kad bi noću došao da izvuče mrežu pa čuo slavuja.

— Bože, kakve li miline! — znao bi reći ribar, ali kako mu je valjalo poći za poslom, brzo bi pticu smetnuo s uma. A kad bi druge noći navrnuo onuda te slavuj opet zapjevao, ribar bi i nehotice ponovio:

— Bože, zaista je ovo milina!

Sa svih strana svijeta hrlili putnici u carski grad i divili se koliko prijestolnici toliko carskim dvorima i vrtu, ali kad bi čuli slavuja, u jedan bi glas sastavili:

— Ovo je ipak najljepše od svega!

Putnici iz tuđine, vrativši se kući, pripovijedali o svemu što su vidjeli, a učenjaci napisali mnoge knjige o prijestolnici, o carskim dvorovima i o vrtu, hvalili ovo i ono, ali slavuja ne zaboravi nitko: svi ga do neba uznosili, a oni koji su umjeli pjesme pjevati, svi odreda pisali najskladnije stihove o slavuju u carskome lugu kraj dubokoga sinjeg mora.

Zaredale knjige svijetom pa neke došle i caru do ruke. Sjedi car na zlatnom prijestolju, čita te čita i svakoga časa klima glavom, mili mu se gdje onako lijepo opisuje grad, carske dvore i vrt. »Ali je slavuj od svega najbolji!« bijaše ondje napisano.

— Što! — začudi se car. — Kakav slavuj? Pa ja za njega i ne znam! Zar ima takva ptica u mom carstvu? I još u mome vrtu! Nisam nikad čuo. A treba li da ja to istom iz knjiga doznam?

I dozva svoga dvorskog župana.

Taj vam vitez bijaše toliko otmjen te mlađem od sebe, kad bi se usudio osloviti ga ili štogod upitati, nije ni odgovarao, nego bi samo popnuo »P!« a to, dakako, nije imalo što da znači.

— Kažu da ovdje ima glasovita ptica, zove se slavuj — reče car. — Vele da je to najbolje od svega u mome prostranom carstvu! Zašto mi nitko o tome nije ništa spomenuo?

— Nikad prije ne čuh za to ime — izusti vitez. — Nikada se slavuj nije na dvorima prikazao!

— Hoću da večeras ovamo dođe i da mi pjeva! — zapovjedi car. — Čitav svijet zna što imamo, samo ja ne znam!

— Dosad nisam ni čuo za nj — uzvrati vitez — ali ću ga potražiti i naći.

A gdje da ga nađe?

Pojurio dvoranin gore-dolje, uza sve stepenice, pa opet niz njih, protrčao kroza sve dvorane i hodnike, ali nitko od onih koje je sretao nije dotad ni čuo za slavuja.

I dvoranin pohitje opet k caru pa mu kaza kako je sve to, zacijelo, puka izmišljotina onih što pišu knjige:

— Vaše carsko veličanstvo neće vjerovati onom što u knjigama piše. Sve su to same izmišljotine i čarolije.

— Ali mi je knjigu u kojoj sam čitao o slavuju — presiječe car — poslao silni car japanski, pa onda ne može biti neistina. Hoću da čujem slavuja! I da mi večeras ovdje bude! U mojoj je najvećoj milosti. A ne bude li ga, svi će dvorani biti gaženi po trbuhu, i to nakon večere!

— Tsing-pe! — pokloni se dvorski župan, pa se ponovno ustrča gore-dolje, uza sve stepenice pa opet niz njih, pojuri kroza sve dvorane i hodnike; a polovina dvora trčala s njime, jer se nikome nije htjelo batina po trbuhu. Svi se redom propitkivali za toga znamenitog slavuja — pitali za pticu koju sav svijet poznaje, samo je ne zna nitko od dvorana.

Naposljetku naiđoše na siromašnu djevojčicu u kuhinji. Kad su nju zapitali, ona im odgovori:

— Oh, bože, slavuja! Kako ga ne bih znala! Što li krasno prebira, što li gigoće! Dopustiše mi da svake večeri nešto ostataka sa stola odnesem kući, bolesnoj majci: majka mi živi dolje na obali.

A kad se na povratku umorim, sjednem u lugu da počinem, pa slušam slavuja kako bigliše i potresa. Suze mi tada navru na oči, i tako mi je kao da me majka cjeliva.

— Mala sudopero! — prozbori joj dvorski vitez — pribavit ću ti stalnu službu u kuhinji i priskrbiti dopuštenje da gledaš cara dok jede, samo nas odvedi onamo gdje je taj slavuj, jer sam obećao da će večeras biti na dvorima!

I krenuše zajedno u lug gdje je slavuj obično pjevao: s njima pođe polovina dvora. Dok su tako pružali korak i grabili naprijed, negdje krava zamuka.

— Oh! — uzdahnu neki gospodičić s dvora. — Evo ga! Koje li čudesne snage i kakva glasa u tako mala stvora! Sasvim sam siguran, već sam ga i prije čuo.

— Tâ nije, to krave muču! — objasni mu mala sudopera. — Još smo daleko od onog mjesta.

Onda zakrekeću žabe u bari.

— Divno! — uzviknu kitajski dvorski svećenik. — Sad ga čujem. Glas mu je poput malih crkvenih zvona.

— Tâ nije, to su žabe! — uputi ga mala sudopera. — Ali mislim da ćemo ga uskoro čuti.

I zaista poče slavuj izvijati.

— To je! — reče djevojčica. — Čujete li ga? Slušajte! Eno ga! — i pokaza na malu sivu pticu gore u granju.

— Ma je li moguće! — u čudu će dvoranin. — Ne bih nikad pomislio da je takav. Kako je samo jednostavan! Zacijelo je izgubio boju kad je ugledao ovoliki otmjeni svijet pred sobom!

— Slavujiću! — veselo će mala sudopera. — Svijetli naš car rado bi da mu pjevaš!

— Vrlo rado! — uzvrati slavuj i poče priželjkivati da bijaše milina svakom uhu.

— Kao staklena zvona! — oglasi se dvoranin. — Pogledaj mu samo grlašce kako se napreže. Zbilja je čudno kako ga nismo nikad prije čuli. Imat će golem uspjeh na dvoru!

— Bih li još caru pjevao? — zapita slavuj, misleći da je i car među njima.

— Izvrsni moj slavujiću! — prozbori dvoranin — osobito se radujem što imam čast pozvati vas da večeras dođete na dvorsku svečanost: ondje ćete njegovo carsko veličanstvo očarati svojim dražesnim pjevanjem!

— Pjesma mi najbolje zvuči vani, u zelenilu! — odgovori slavuj na tu besjedu. Ali se ipak rado uputi s dvorskom čeljadi kad je čuo da car tako želi.

Carske dvore svečano iskitili. Zidovi i pod, štono bijahu od porculana, blistali u svjetlu tisuću zlatnih svjetiljaka, a najljepše cvijeće što se oglašivalo zvončićima bijaše postavljeno za ukras po hodnicima. Sve se silno užurbalo, jurnjava na sve strane, vjetar promahivao, sva zvona zvonila, tako te čovjek ne mogaše ni riječi razabrati.

Posred velike dvorane, gdje je car sjedio, postavili zlatnu pritku: na njoj je imao sjediti slavuj.

Svi se s dvora ondje sabrali, pa i maloj sudoperi dopustili da stoji straga; kraj vrata, jer je sada stekla naslov »prave dvorske kuharice«. Svatko se kočio u najsvečanijem ruhu, svatko upirao pogled u malu sivu pticu kojoj car domahivaše.

I slavuj stade biglisati, poče izvijati tako milozvučno da su caru navrle suze na oči i klizile mu niz obraze. Slavuj nato zapjeva još ljepše, bijaše to umilan poj koji se kosnuo svačijeg srca.

Car se toliko razdragao te je rekao kako slavuj treba da dobije carevu zlatnu papuču da je nosi oko vrata. Ali se slavuj zahvaljivaše na toj milosti, govoreći kako je već dovoljno nagrađen:

— Vidjeh suze u carskim očima, i to mi je najveća nagrada! U carskim je suzama čudesna moć. Višnji mi je svjedokom da sam dovoljno nagrađen! — pa opet zapjeva slatkim, zvonkim glasom.

— Eto najboljeg načina da se svidiš i umiliš! — rekoše sve dame uokolo, pa napuniše usta vodom da bi mogle biglisati kad s kim govore; umišljahu da su i same slavuji. Čak i lakaji i sobarice izja-

više i pokazaše kako su zadovoljni, a to nije šala, jer tu je čeljad najteže zadovoljiti.

Jest, slavuj je doista imao uspjeha, sva je srca pridobio.

Odsad mu valjalo boraviti u carskim dvorima, imao je svoju krletku i uživao slobodu da dvaput obdan i jedanput obnoć izlazi u šetnju. U pratnju je dobio dvanaest slugu, koji su mu vezali svilenu vrpcu za nogu i čvrsto je držali. Takva šetnja baš ne bijaše užitak.

Sav je grad brujao o slavnoj ptici, pa kad bi se dvojica srela, tek što bi jedan zaustio: »Sla-!« drugi bi već dodao: »vuj»«[1] te bi obadvojica uzdahnula i razumjela se. Čak je i jedanaestero piljarske djece dobilo ime po slavuju, ali nijedno između njih ne imade grla za pjevanje.

Jednog dana dođe caru velik zamotaj na kojem bijaše ispisano: *Slavuj.*

— Evo nam opet nove knjige o našoj slavnoj ptici! — reče car.

Ali nije bila nikakva knjiga, već mala umjetnina, u spremici — umjetni slavuj koji je imao biti nalik na pravoga, ali je sav bio posut dijamantima, rubinima i safirima. Kad bi umjetnu pticu navili, mogla je pjevati jedan od napjeva što ih je pjevao pravi slavuj i micati repom koji se sav blistao od srebra i zlata. Oko vrata visjela joj mala vrpca, a na vrpci bilo napisano: *Slavuj cara japanskoga neznatan je prema slavuju cara kitajskoga.*

— Prekrasno! — složno će svi do jednoga, a čovjek koji je donio umjetnu pticu dobi odmah naslov »vrhovnog carskog pticonoše«.

— A sad neka zajedno pjevaju! Eh, što li će to biti dvopjev!

I valjade im zajedno pjevati, ali nikako da slože, jer je pravi slavuj pjevao na svoju, a umjetna ptica onako kako su zahvaćali zupci na valjku.

— Ne griješi ona — javi se dvorski kapelnik; — ona se drži mjere udlaku točno, sasvim po mojoj školi!

[1] U originalu dvosmisleno, jer u danskome drugi dio *gal* znači *lud.* — *Prev.*

Pa je onda umjetna ptica pjevala sama i postigla uspjeh kao i pravi slavuj, a k tomu bila svakako ljepša na pogled: ljeskala se kao narukvica ili grudna kopča.

Trideset i tri puta otpjevao je umjetni slavuj jednu te istu pjesmu, a ipak se nije umirio. Svi bi ga i dalje rado slušali, ali car kaza neka sad pjeva živi slavuj... ali gdje je? Nitko nije opazio kad je izletio kroz otvoren prozor, u zeleni svoj lug.

— Tà kakav je to način! — rasrdi se car, a svi dvorani okrenuše grditi slavuja i osuđivati ga s krajnje nezahvalnosti.

— Najbolju pticu ipak imamo! — tješili se, pa je umjetna ptica i opet morala pjevati, i to trideset i četvrti put isti napjev, ali ga još nisu sasvim naučili, jer bijaše jako težak. A dvorski kapelnik nije štedio riječi hvaleći umjetnu pticu: uvjeravao je kako je bolja od pravog slavuja, i to ne samo vanjštinom, ne samo odjećom i blistavim dijamantima, već i po unutrašnjoj vrijednosti.

— I eto vidite, moja gospodo, a prije svih svijetli care! — završi kapelnik. — Kod pravog slavuja ne možeš nikad proračunati što će doći, dok je kod umjetnog sve određeno, sve se unaprijed zna: tako će biti i nikako drukčije! Možeš o njemu položiti račun, možeš ga razložiti i ljudskom umu pokazati kako leže valjci, kako se okreću i kako jedno iz drugoga proizlazi...

— Baš i ja tako mislim! — potvrdiše svi, a dvorski kapelnik dobi dopuštenje da prve nedjelje pticu pokaže puku.

— Neka joj i narod čuje pjev! — naredi car.

I Kitajci ga čuše i toliko se obradovaše kao da su se čajem opili — a to je sasvim po kitajski. I svi rekoše »O!« i uvis digoše prst »lizavac«, to jest kažiprst, i klimahu glavama.

Siromašni pak ribari, koji bijahu vikli da slušaju pravog slavuja, ovako govorahu:

— Jest, lijepo zvuči, pa i slično je biglisanju, ali nešto tu nedostaje, ne znamo što!

Pravog slavuja prognaše iz zemlje i iz svega carstva.

Umjetnoj ptici odredili mjesto na svilenu jastuku tik do careve postelje. Svi darovi što ih je dobila, zlato i drago kamenje, ležahu oko nje, a naslov joj već bijaše »vrhovni carski pjevač uspavanki«, u rangu prvi s lijeve strane; car je, naime, više cijenio onu stranu gdje se nalazi srce, a srce je i u cara slijeva.

Dvorski je kapelnik napisao dvadeset i pet svezaka o umjetnoj ptici... Djelo bijaše osobito učenjački napisano, veoma dugo i puno najtežih kitajskih riječi. Svi su Kitajci tvrdili kako su pročitali to učeno djelo i kako su ga razumjeli, jer bi ih inače smatrali glupima i još bi im gazili po trbuhu.

Tako izminu godina dana. Car, dvorani i svi ostali Kitajci znali napamet svaki i najmanji zvuk u pjesmi umjetne ptice, i stoga im se još većma milila: tà mogli su i sami s njome pjevati! Derani su po ulicama pjevali »ciju-ciju-ci-klu-klu-klu!« a i sam car tako cvrkutao — bože dragi, kakve li miline!

Ali jedne večeri, kad se umjetna ptica baš raspjevala, a car ležao u postelji i slušao, škljocnu nešto u ptici »kvrc!« nešto odskoči i zazvrja »zrrr!« svi se kotačići odvrtješe i pjev prestade.

Car odmah skoči s postelje i posla po svoga osobnog liječnika, ali što je taj mogao! Onda poruči po urara. Nakon mnogo riječi, poslije mnogog kuckanja i pregledavanja urar kako-tako popravi pticu, ali objasni kako stroj — da bi svirao kô i prije — valja jako štedjeti, jer su mu se zupci izlizali, a novih ne možeš umetnuti.

Nastala velika žalost! Samo su jedanput u godini smjeli pticu naviti, pa i to bijaše gotovo previše. A tom bi zgodom dvorski kapelnik izrekao kraći govor, pun krupnih riječi; uvjeravao bi kako je ptica dobra kao što je i prije bila, a kad on tako veli, bit će da je tako.

Minulo pet ljeta, a velika tuga zavladala svom zemljom kitajskom: svi Kitajci iz dna srca voljeli svoga cara, a on im se nasmrt razbolio. Već su i novog izabrali, ali narod sveudilj stajao na ulici i u dvorskog se župana raspitivao za zdravlje svoga cara.

— P! — popnuo bi dvoranin i odmahnuo glavom.

Car, hladan i blijed, ležao na svojoj velikoj, krasnoj postelji. Svi dvorani pomislili da je već mrtav, pa pohitali da se poklone novome caru. Sobari se strčali da o tome preklapaju, a dvorkinje se sastale da uz kavu raspredaju. Svuda po dvoranama i hodnicima bila prostrta čoha, da se ne čuje ničiji korak, pa stoga svuda vladala tišina, grobna tišina.

Ali car još ne bijaše umro; ležao je, ukočen i blijed, na raskošnoj postelji, oko koje bijahu duge zavjese od baršuna, s teškim zlatnim kitama. Visoko gore bio otvoren prozor, a kroza nj mjesečina padala na cara i na umjetnu pticu.

Jadni je car jedva mogao disati: kao da mu je mòra pritisla grudi. Kad je malko otvorio oči, vidje da mu to smrt sjedi na prsima: sebi je na glavu stavila njegovu zlatnu krunu, u jednoj joj ruci careva zlatna sablja, a u drugoj drži njegovu divnu zastavu. A svuda naokolo, iz nabora velikih baršunastih zavjesa oko postelje, proviruju nekakve čudne glave, jedne veoma ružne, druge opet nadasve blage: bila to careva zla i dobra djela, promatrahu ga sada kad mu je smrt srce stegla.

— Sjećaš li se toga? — šaptala jedna glava za drugom.

— Sjećaš li se ovog? — pa mu onda nabrajahu toliko da su mu po čelu izbile krupne graške znoja.

— To nisam znao! — uzdisao car. — Glazbe, glazbe! Udarite u veliki kitajski bubanj — viknu — da ne čujem što sve kazuju!

Ali priviđenja sveudilj kazivala svoje, a smrt, poput Kitajca, klimaše glavom na sve, kao da povlađuje.

— Glazbe, glazbe! — vapio car. — Ti draga, mala zlatna ptico! Ta zapjevaj mi, zapjevaj! Dao sam ti zlata i dragulja, sâm sam ti objesio zlatnu papuču oko vrata; pjevaj mi, pjevaj!

Ali ptica ni glaska da pusti, jer ne bijaše nikoga tko bi je navio, a bez toga nije mogla pjevati. Smrt je pak i dalje buljila u cara velikim, nijemim očnim šupljinama, i tišina bila, strašna tišina...

U taj mah, tik uz prozor, zaori se divna pjesma: to na grani bio mali, živi slavuj, pa zapjevao.

Dočuo slavuj kako se car zavrnuo u nevolji, pa došao da ga pjesmom tješi i nadom krijepi. I kako je ćirukao, ona su priviđenja sve više blijedjela, krv počela življe kolati carevim slabim tijelom, čak je i sama smrt slušala i molila:

— Pjevaj još, mali slavuju, pjevaj još!

— A hoćeš li mi dati tu divnu zlatnu sablju? Hoćeš li mi dati tu bogatu zastavu? Hoćeš li mi dati carevu krunu?

I smrt mu dade svaku dragocjenost za pjésmu, dade ih jednu za drugom, a slavuj nastavi. Pjevao je o groblju kraj crkve, gdje bijele ruže rastu i jorgovan miri i gdje je zelena trava natopljena suzama preživjelih. Natò smrt zapade u čežnju za svojim vrtom, za svojim tihim boravištem, pa se išulja kroz prozor i nestade poput hladne, bjeličaste magle.

— Hvala, hvala! nebeska mala ptico — blagodario car. — Tà znam te ja! Izagnao sam te iz svoga carstva, a ti si mi ipak pjesmom odagnala ružna priviđenja s postelje, smrt mi s vrata skinula! Čime da te nagradim?

— Već si me nagradio! — uzvrati slavuj. — Vidio sam suze u tvojim očima kad sam prvi put pjevao, i to nikad ne zaboravljam. To su dragulji koji se najviše mile srcu pjevačevu. Ali usni sada, da budeš svježiji i da se okrijepiš, a ja ću ti pjevati!

I zapjeva, a car utonu u sladak san koji krijepi.

Kad se nakon ugodna i blagotvorna sna car zdrav i okrijepljen probudio, vidje gdje već sunce kroz prozor po njem sipa svoje zrake. Nijedan se carev sluga još nije vratio, jer mišljahu da je car mrtav, ali je slavuj još bio ondje i svejednako pjevao.

— Uvijek moraš uza me ostati! — reče car. — Pjevat ćeš samo kad budeš htio, a umjetnu ću pticu razbiti da se razleti u tisuću komadića.

— Nemoj tako — dočeka slavuj; — ona je činila što je mogla! Zadrži je kao i dosad. Ja ne mogu u tvojim dvorima gnijezda saviti, nije meni ovdje nastan. Ali mi dopusti da dolazim kad me volja bude, pa ću uvečer sjesti na granu pred tvojim prozorom i tebi pjevati, da budeš veseo i da ujedno razmišljaš. Pjevat ću ti o sretnima i o onima koji trpe; pjevat ću o zlu i dobru štono se od tebe krije. Mala ptica pjevica leti daleko naokolo, do siromašnih ribara i na krov seljaka, do svake žive duše koja je daleko od tebe i tvojih dvora. Više mi se mili tvoje dobro srce negoli tvoja kruna, pa ipak krunu okružuje sveti sjaj. Dolazit ću i pjevat ću ti, ali mi jedno moraš obećati . . .

— Sve! — prihvati car i ustade u svome carskom ruhu, u koje se sâm odjenuo, te prisloni svoju tešku sablju na srce, u znak tvrde vjere.

— Ovo te samo molim: ne reci nikome da imaš malu pticu koja ti sve kazuje, pa će sve još bolje krenuti.

I slavuj odletje.

Sluge uđoše da vide svoga mrtvog cara, ali se zaustaviše zapanjeni, a car im nazva:

— Dobro jutro!

RUŽNO PAČE

Krasno bijaše u polju: ljeto u jeku, žito se zlati, zob zeleni, sijeno po zelenim livadama splašteno u stogove, a roda korača na dugim, crvenim nogama i nešto klepeće egipatski, jer je taj jezik od majke naučila. Oko polja i livada prostrle se velike šume, a sred šuma spavaju duboka jezera; prekrasno zaista bijaše u polju.

Na lijepu, suncem obasjanu mjestu nalazi se staro vlasteosko imanje, opasano dubokim opkopima; od bedema do vode u opkopima porastao repuh tako bujan i visok da se iz najvišeg ne bi dijete vidjelo. U divljoj toj čestari, što bijaše kao kakav guštik, u gnijezdu sjedila patka na jajima, ali joj gotovo dosadilo koliko se oteglo, a rijetko kada da joj tkogod u pohode dođe; ostale patke, druge nje-

zine, radije su plivale po vodi u opkopima negoli da se k njoj uspinju, da sjede pod repuhom i da s njom preklapaju.

Naposljetku poče u jajima kljuvati: »piju-pi!« začu se redom, sva žumanca oživješe, te iz svakog jajeta prokljuva pače i pomoli glavicu.

— Pat-pat! Žuri-žuri! — zakloca patka, a pačići se požuriše što god mogoše, pa se stadoše ogledavati na sve strane pod zelenim lišćem; mati im dopusti da razgledaju po miloj volji, jer je zelenilo dobro za oči.

— Koliki li je svijet! — rekoše pačići, jer su sad zaista imali više mjesta negoli kad u jajetu bijahu.

— Mislite li da je ovo sav svijet? — napomenu patka. — Svijet se prostire daleko s druge strane vrta, čak do župnikove njive, ali ja ondje nisam nikad bila.

— Sad ste se svi izlegli — kaza patka i ustade. — Ne, nisu svi: gle! najveće jaje još je cijelo! Pa dokle će? Već mi je dodijalo!

I opet sjede.

— Pa kako je, kako? — upita je stara patka što joj bijaše došla u pohode.

— Ah! S jednim jajetom nikad nakraj! — uzvrati patka što je sjedila u gnijezdu. — Nikako iz njega da se pače izleže. A da mi vidiš druge pačiće! Na svem svijetu nema ih ljepših! Svi su nalik na oca, onu dangubu što me ni posjetio nije.

— Daj da vidim to jaje što neće da se otvori — reče stara. — Vjeruj mi, to ti je purje jaje. I mene su jednom tako prevarili, pa sam imala toliko muke s tim purićima: boje se vode, molim te! Viči, prijeti, sve zaludu — ne možeš ih u vodu natjerati. Daj da vidim jaje! E, rekla sam ja, purino je to jaje! Samo ti njega lijepo ostavi i uči pačiće da plivaju!

— Još ću malo posjediti — kaza patka. — Kad sam već toliko sjedila, mogu još malo.

— Kako ti drago — priklopi stara patka i odgega.

Najposlije puče i veliko jaje. »Piju-pi!« zapijuka pače i izvali se iz jajeta. Bijaše veliko i ružno.

Patka ga stane motriti te će u sebi:

»Pa to je strašno veliko pače! Ni jedno nije takvo! Da zbilja nije tuče? No i to ćemo brzo vidjeti. Valja mu u vodu, sve ako ga morala i gurati!«

Ujutro svanuo divan dan, bilo prekrasno vrijeme. Sunce sjalo po zelenom repuhu, a patka sa svima svojima pačićima krenu u jarak, dođe do vode i pljus! skoči u vodu. »Pat-pat! stade ih patka dozivati, a pače za pačetom bućnu u vodu. Kako poskakaše, voda im se sklopi nad glavom, ali oni odmah izroniše i ponosno zaplivaše — milina ih pogledati. Noge zaveslale same od sebe, svi plivahu — čak i ružno, sivo pače.

»Ne, neće to biti pure!« pomisli patka. »Gledaj samo kako lijepo vesla nogama i kako se uspravno drži! To je moje rođeno pače. I sasvim je lijepo, kad ga dobro pogledaš.«

— Pat-pat! — zaskriči patka. — Hodite sa mnom, povest ću vas u svijet, i pokazivati vas na pačjem dvorištu. Samo se uvijek držite uza me, da vas tkogod ne zgazi, i dobro se mačke čuvajte!

I tako stigoše na dvorište.

Na dvorištu bila strahovita graja; ondje se dvije obitelji pobile oko jeguljine glave i tako se za nju tukle sve dok je naposljetku nije mačka ugrabila.

— Eto vidite, tako vam je to na svijetu! — preuze patka i obliza kljun, jer bi i sama rado jeguljinu glavu.

— A sad gledajte da vas noge služe! — nastavi patka. — Požurite da se poklonite pred onom starom patkom. Ona je na dvorištu između sviju najotmjenija; u njezinim žilama teče prava španjolska krv; zato i jest tako teška. Kao što vidite, oko noge ima crvenu krpicu; to je nešto izvanredno lijepo, to je najveće odličje što ga patka može dobiti; ono znači da je ne žele izgubiti: treba da upada u oči ljudima i životinjama . . . Hajde, požurite! I ne iskrivljujte nogu unu-

tra! Dobro odgojeno pače baca noge razdaleko, kako čine otac i mati, evo ovako! Prignite sad vratove, poklonite se i recite: pat!

I pačići tako učiniše.

Druge patke što stajahu naokolo i promatrahu došljake glasno prihvatiše:

— Gle, sad će i ovo društvo k nama! Kao da nas nema dosta! Fi! kakvo je jedno pače! Toga nećemo trpjeti!

I odmah jedna između pataka pojuri na nj te ga ujede u zatiljak.

— Ne diraj ga! — povika patka-mati. — Ono nikome zla ne čini.

— Ali je odveć veliko i neobično — priklopi patka koja ga je ugrizla — i zato ga treba otjerati!

— Lijepa su to djeca u majke! — prozbori stara patka s krpicom oko noge. — Sva su lijepa osim jednog, koje nije uspjelo. Željela bih da se preobrazi!

— To ne ide, vaša milosti! — reče patka-majka. — Nije, doduše, lijepo, ali je dobroćudno i pliva dobro kao i svako drugo, čak i nešto bolje. Nadam se, kad poraste, da će se proljepšati i po vremenu činiti manjim. Predugo je ležalo u jajetu pa nije dobilo pravog obličja — i počeša ga po zatiljku i poče milovati. — A i patak je — nastavi patka-majka — te nije onda toliko ni važno. Nadam se da će očvrsnuti, pa će se već probiti kroza svijet.

— Ostali su pačići zaista lijepi — kaza stara patka. — Vladajte se kao da ste kod kuće; nađete li koju jeguljinu glavu, možete mi je donijeti.

I bijahu kao kod kuće.

Ali jadno pače što se najposlije izleglo i bilo onako ružno, stale patke ujedati, kljucati i zadirkivati, pa ga i kokoši zaokupile.

— Gledajte ga koliki je! — sprdahu se svi odreda, a puran, što je s ostrugama došao na svijet i stoga se smatrao carem, rašepirio se i naduo poput lađe s punim jedrima, pa pošao ravno na jadno pače; puran zapurlika, sva mu se glava zajapuri, a ubogo pače ne znade

kamo bi; žalostilo se gdje je tako ružno i gdje mu se sve na dvorištu ruga.

Tako prođe prvi dan, a što dalje, bivalo sve gore i gore. Svi su jadno pače naganjali, pa i rođena njegova braća bijahu zla prema njemu i uvijek govorahu:

— Dabogda ti mačak vratom zakrenuo! Ne bilo te, nakazo!

A i sama bi mati znala reći:

— Dabogda te oči moje nikad ne vidjele!

Patke ga ujedahu, kokoši kljucahu, a djevojka što je živad hranila znala bi ga nogom gurnuti.

Pačetu dotužilo, pa ono pobježe preko ograde; male ptice, što bijahu u grmlju, prestrašene prhnuše u zrak.

»Otprhnuše zato što sam tako ružan!« pomisli pače i zatvori oči, ali ipak pođe dalje. Idući dođe do velike močvare gdje su živjele divlje patke. Tu pače, umorno i tužno, proleža cijelu noć.

Izjutra uzletjele divlje patke i vidjele novog druga.

— Tko si? Odakle si? — pitale ga one, a pače se na sve strane okretalo i klanjalo što je bolje znalo.

— Baš si rugoba! — kazale mu divlje patke. — Ali nama svejedno, samo da se k nama ne priženiš!

Jadno pače! Ne bijaše mu ženidba ni nakraj pameti! Njemu ne bijaše do drugoga doli da mu dopuste da leži u trski i da pije malo vode iz močvare.

Tu je pače proležalo cijela dva dana, a onda naiđu dvije divlje guske ili, bolje rečeno, dva divlja guska; istom su se nedavno izlegli pa su stoga i podigli toliko nos.

— Slušaj, druže! — rekoše mu. — Veoma si ružan, ali nam se sviđaš. Hoćeš li s nama, pa da budeš ptica selica? Odmah u blizini, u drugoj močvari, ima nekoliko ljupkih, lijepih divljih gusaka; sve su same gospođice, divno gaču »ga-ga!« Može te ondje sreća poslužiti ma koliko ružan bio.

Fiju-fi! zazviždа oko ušiju, te oba divlja guska padoše mrtva, a voda se zarumenje od njihove krvi. Bum-bum! razliježe se pucanj od pušaka; cijela jata divljih gusaka uzletješe iz trske, a puške opet zaoriše.

Bijaše veliki lov. Lovci polegli oko močvare, a neki se pritajili na drveću što je svoje granje pružalo daleko nad trskom. Modri se dim poput oblaka provlačio kroz tamno drveće i dugo lebdio nad vodom; po glibu gazili lovački psi, te se šaš i trska na sve strane svijali.

Koliko li se uplašilo ubogo pače! Kukavče okrenulo glavu da je sakrije pod krilo, a u taj se trenutak pred njim stvori velik pas: jezičinu isplazio iz grla, a strahovito očima sijeva. Već je i gubicu pačetu primaknuo, iskesio oštre zube — ali ga ne dirnu, već ode kako je i došao.

»Hvala bogu!« uzdahnu pače, »gdje me od tolike ružnoće ni pas neće da ujede.«

I tako pače ostade na miru, šćućuri se, dok je sačma zujala kroz trsku i pucanj za pucnjem odlijegao.

Tek pošto dan k večeru prevali, nastade tišina, ali se pače ne usudi glave promoliti; pričeka još koji sat, osvrnu se naokolo pa onda iz močvare poteče što ga noge nose. Pače udari preko polja i livada, a kako bijaše velik vjetar, jedva se naprijed probijaše.

Podvečer stiže do siromašne seljačke kućice što bijaše toliko trošna da ni sama nije znala na koju bi se stranu srušila, te je tako i ostala. Vjetar je tako bjesnio oko jadnog pačeta te je moralo sjesti da ga ne bi odnio. A bivalo sve gore i gore. Tada pače opazi da su vrata spala s jednog stožera i nakrivila se toliko da bi ono moglo kroz otvor unutra, pa se i provuče.

U kućici živjela bakica sa svojom kokoši i s jednim mačkom. Taj mačak, što ga starica nazivaše »sinkom«, umio leđa izvijati u grbu i presti, znao je čak i iskre bacati ako si ga u mraku uz dlaku milovao. Kokoš imala sasvim male, kratke noge, pa se stoga zvala

»kratkonoga«; marljivo je nosila jaja, te ju je baka voljela kao rođeno dijete.

— Što je sad? — upita baba i razgleda oko sebe. Ali kako nije dobro vidjela, učini joj se da je pače tusta patka što je ovamo zalutala.

»Gle lijepe lovine!« kaza baba u sebi. »Sad ću imati i pačjih jaja, samo ako nije patak! Uostalom, valja vidjeti.«

I baba odluči da počeka tri tjedna: za to će se vrijeme vidjeti hoće li pače pronijeti. Ali pačjih jaja ne bijaše ni za lijek.

Mačak bijaše gospodar u kući, a kokoš gospodarica; mačku i kokoši bilo u navadi govoriti: »mi i svijet«, jer mišljahu da njih dvoje čine polovinu svijeta, i to bolju. Pače pak dopuštaše da se može imati i drugo mišljenje, ali to kokoš nije trpjela.

— Umiješ li nositi jaja? — upita ga kokoš.

— Ne umijem!

— Onda, dragoviću, ne otvaraj kljuna!

A mačak ga sa svoje strane zapitao:

— Umiješ li praviti grbu? Znaš li presti i iskre bacati?

— Ne znam!

— E, onda se sa svojim mišljenjem ne upleći u razgovor kad pametni divane!

I pače, snuždeno, legne u kut. Mislilo je na svježi zrak i na sunčani sjaj, i odjednom ga obuze želja da zapliva, tolika želja te se najposlije ne mogaše sustegnuti a da to ne spomene kokoši.

— Što ti na um pada! — dočeka kokoš. — Nemaš posla pa te gluposti zaokupljaju. Nesi jaja i predi, pa će ti se izbiti mušice iz glave.

— A tako je krasno plivati po vodi! — opet će pače. — Ništa ljepše nego kad ti se voda sastavi nad glavom i kad zagnjuriš do dna.

— Čudna li užitka! Makar što! — priklopi kokoš. — Nisi ti, prijane, pri zdravoj pameti. Pitaj mačka, koji je najpametnije stvorenje što ga znam, bi li on htio plivati ili gnjuriti! O sebi da i ne

govorim. Pitaj i našu gazdaricu, staru gospođu, od koje pametnije nećeš na svijetu naći; samo je pitaj pošto bi zaplivala ili pak htjela da joj se voda nad glavom sastavi!

— Vi me ne razumijete! — kaza pače.

— Ako te mi ne razumijemo, tko će te onda razumjeti! Ne misliš valjda da si pametniji od mačka i od gospođe, sebe da i ne spominjem! Nemoj, dijete, koješta uobražavati, već radije zahvali stvoritelju na dobru kojim te obasuo. Zar nisi ušao u toplu sobu, zar nisi došao u okolinu gdje možeš nešto naučiti? Ali si ti žutokljunac s kojim i nije zadovoljstvo drugovati! Možeš mi vjerovati, ja ti samo dobro mislim, zato ti i kazujem neugodne stvari, a po tome se poznaju pravi prijatelji. Stoga gledaj da neseš jaja ili pak nauči presti ili iskre bacati.

— Sve mi se čini da ću u široki svijet! — uzvrati pače.

— Sretan ti put! — dočeka kokoš.

I pače ode. Plivalo je po vodi, gnjurilo, ali su ga životinje, zbog njegove ružnoće, poprijeko gledale.

Jesen stigla, lišće u šumi požutjelo i potamnjelo; dunuo vjetar pa se lišćem poigrao, a u zraku bilo hladno; već se nadvili i tmasti oblaci, puni tuče i snijega, a na ogradi sjedio gavran što je od studeni graktao: »Kvar-kvar!« Baš da se slediš od hladnoće čim na nju pomisliš. Jadnom pačetu došli crni dani.

Jedne večeri, kad je sunce divno zalazilo, izleti iz grmlja cijelo jato krasnih velikih ptica; takve ljepote pače još nikad nije vidjelo; ptice bijahu bijele poput snijega, a imahu duge, vitke vratove: bijahu to labudovi. Čudno su kriknuli i razvili divna, duga krila, te iz hladnih krajeva odletjeli put toplijih zemalja, gdje se jezera ne smrzavaju.

Labudovi uzletješe visoko, visoko, a ružnom pačetu bi čudno oko srca; pače se u vodi okretalo poput točka, podiglo glavu za njima što je više moglo, i pustilo krik tako prodoran i neobičan da se i samo uplašilo.

Ah, ne mogaše zaboraviti lijepih, sretnih ptica! Čim ih više nije moglo okom dogledati, pače zagnjuri do dna, a kad opet ispliva na površinu, bijaše kao izvan sebe. Pače nije znalo kako se ptice zovu ni kamo lete, ali ono osjeti da je te ptice zavoljelo i da su mu bliže negoli itko dosad. Nije im pače zavidjelo: tà kako bi mu na um palo da poželi onakvu ljepotu! Ono bi bilo sretno da su ga patke među sobom trpjele. Jadno, ružno pače!

Zima bijaše tako hladna; pače moralo neprestano plivati da se sva voda ne zaledi. A otvor po kojem je pače plivalo sužavao se iz noći u noć. Studen tako stegla da je sve led škripao i pucao. Pače je moralo nogama valjano veslati da se voda sasvim ne zaledi, a naposljetku smalaksa; ono zasta i zamrznu se u ledu.

Izjutra naiđe neki seljak, pa kad spazi pače, razbije led svojom drvenom klompom i odnese pače kući, da ga dade svojoj ženi. Ondje se pače povrati u život.

Djeca se htjedoše s pačetom igrati, ali ono pomisli da mu žele učiniti što nažao, pa od straha poletje i pade usred zdjele s mlijekom i tako mlijekom poprska sobu. Žena viknu i sklopi ruke nad glavom, a pače u strahu upade u stap s maslom, pa u naćve pune brašna, dok najposlije ne izletje.

Da ste vidjeli kakvo samo bijaše! Žena viknu i za njim baci mašice, a djeca uza smijeh i viku potekoše da ga uhvate. Svà sreća te vrata bijahu otvorena; pače naže kroz vrata, pa se sakri u grmlje, u snijeg što je istom zapao. Tu se pače šćućuri, posve iznemoglo.

Bilo bi i suviše tužno da se pripovjede svi jadi i nevolje što ih je pače moralo podnijeti na ciči zimi.

Ležalo je u bari, među trskama, dok opet nije sunce zasjalo i zagrijalo. A onda zapjevaše ševe, i nastade divno pramaljeće.

Pače razmahnu krilima — i gle! krila, što su sad ojačala, zašumiše jače negoli prije i snažno ga naprijed ponesoše; još se nije pravo ni sabralo, a već se našlo u veliku vrtu gdje cvatu jabuke, gdje

jorgovan miri, a duge mu se, zelene grane nadvile nad vodu u jarku. O, kako je sve tu bilo krasno, kako se svuda osjećao proljetni dašak!

Iz gustiša se pomole tri divna, bijela labuda; šumili su krilima i lako klizili po vodi. Pače je poznavalo te lijepe ptice; kad ih vidje obuze ga neizreciva tuga.

»Poletjet će k njima, tim kraljevskim pticama!« reče pače u sebi. »Ubit će me što se, ovako ružan, usuđujem k njima; idem, pa nek me ubiju! Bolje da me one ubiju nego da me patke ujedaju, kokoši kljucaju, da me djevojka na dvorištu nogom gura i da skapavam na zimi!«

I pače poletje u vodu i zapliva prema krasnim labudovima, a labudovi, kad ga opaziše, uzdignutih krila poletješe prema njemu.

— Ubijte me samo! — protisnu jadno pače i prikloni glavu prema vodi, da dočeka smrt.

Ali što to vidi u vodi! Vidi pod sobom svoju sliku: više to nije nezgrapno, crnosivo ptiče, gadno i ružno, već pravi labud.

Ništa ne smeta što se netko rodio u pačjem gnijezdu, samo kad se izlegao iz labuđeg jajeta!

Dočekao je radost nakon svih onih nevolja i nedaća što ih je prepatio; sad je istom znao cijeniti sreću i krasotu što mu je svanula.

Veliki labudovi plivahu oko njega i kljunom ga milovahu.

U vrt dođe nekoliko dječice; bacise u vodu kruha i zrnja, a najmanje među njima povika:

— Evo novog labuda!

Ostala se dječica obradovaše i povikaše:

— Evo novog labuda! Evo novog labuda! — te pljeskahu ručicama i poigravahu od radosti; djeca otrčaše po oca i majku, a kad se vratiše, bacahu kruh i kolače u vodu i govorahu:

— Novi je najljepši! Tako mlad, a tako krasan!

A stari se labudovi pred njim pokloniše.

Mladi se labud zastidje i sakri glavu pod krilo; od tolike sreće nije znao što da radi. Bijaše presretan, ali ne i ohol, jer se dobro

srce nikad ne uzoholjuje. Sjeti se kako su ga gonili i rugali mu se, a sad mu, eto, svi vele da je najljepši među onim lijepim pticama. I jorgovan spustio grane prema njemu, a sunce sjalo tako toplo tako blago. Mladi labud zatrepta perjem, izvi svoj tanki vrat i iz sveg srca zaklikta:

— Ovolikoj se sreći nisam ni u snu nadao dok bijah ružno pače!

JELA

U šumi rasla dražesna jela: zapalo je lijepo mjestance, pa je imala dovoljno sunca i zraka koliko je htjela, a oko nje stajale veće joj družice, mnoge tankovrhe jele i viti borovi. Ali mala jela nije time bila zadovoljna, nego se nosila željom da poraste, i samo je o tome mislila. Nije marila za toplo sunce i za svježi zrak niti je hajala za seosku djecu što su onuda prolazila i čavrljala kad bi išla u jagode ili maline. Znali bi mališani doći s punom zdjelicom ili bi jagode nanizali na slamku pa posjedali pokraj male jele i kliknuli: »Oh, što je lijepa i majušna!« A njoj bilo zazorno, nije to voljela čuti.

Kad je prevalila godina, porasla jela za cio pršljen, a nagodinu još za jedan, jer u jele po tim koljenima vidiš starost: svaki pršljen — jedna godina.

»Ah, da sam velika kao ovi naokolo!« uzdisala mala jela. »Širila bih grane na sve strane, a vrhom bih gledala u bijeli svijet! Ptice bi u mom granju gnijezdo vile, a kad bi vjetar zaigrao, mogla bih se njihati i otmjeno klanjati kao i drugi oko mene!«

Nije joj bilo užitka u sunčanom sjaju, nije se radovala pticama ili rumenim oblacima što su jutrom i večerom povrh nje plovili.

A kad je došla zima i snijeg se oko jele bijelio, znao bi onuda protrčati zec i jednim skokom preskočiti drvce. Oh, kako bi se tada jela ljutila! — Ali minuše dvije zime, a na treću bilo drvce toliko

da ga zec više nije mogao preskakati: zeki valjalo sada zaobilaziti. »Oh, rasti, rasti samo, dohvatiti se visine i godinâ — u tome je sva ljepota ovog svijeta«, mislila jela.

U jesen uvijek dolazile drvosječe, sjekle i obaljivale ponajveća stabla. Bivalo tako svake godine, a mala jela, koja je već lijepo porasla, svaki bi put uzdrhtala videći gdje divna, velika stabla uz prasak i trijesak padaju na zemlju. Svakom takvu drvetu okresali bi grane, te bi stablo ostalo sasvim golo, izduženo i tanko — naprosto ga nisi mogao poznati. Zatim bi golaće natovarili na kola, i konji bi ih odvukli iz šume.

Kamo li će? Što li ih čeka?

U proljeće, kad su stigle lastavice i rode, pitala ih jela:

— Znate li možda kamo su ih odvezli? Zar ih niste srele?

Lastavice nisu ništa znale, a roda se zamislila, kimnula glavom i rekla:

— Sve mi se čini da jesam! Vidjela sam mnoge nove brodove dok sam letjela iz Egipta. Na brodovima stršili divni jarboli. Mogu ti reći, doista su bili oni, po jelovini su mirisali. Mnoge ti pozdrave šalju. A nadvisuju li sve, nadvisuju!

— Kamo sreće da sam i ja tolika pa da morem plovim! A kakvo je zapravo to more i na što je nalik?

— Predugo bi bilo objašnjavati! — odgovori roda i u tim riječima ode.

— Raduj se svojoj mladosti! — govorile joj sunčane zrake. — Veseli se svome svježem rastu, mladom životu što je u tebi!

Vjetar je cjelivaše, rosa je umivaše suzama, ali jela nije to razumjela niti je marila.

A kad bi se bližili božićni dani, sjekli bi sasvim mlada stabla, često ni tolika kolika bijaše naša jela, koja nije imala mira ni zadovoljstva, već je samo htjela u bijeli svijet. Tima mladim jelama, što bijahu ponajljepše, nisu grane sjekli, nego bi ih s granama metnuli na kola, a konji bi ih odvukli iz šume.

— Kamo li će one? — domišljala se jela. — Nisu veće od mene; jedna je čak manja. Zašto li im ostavljaju grane? Kamo ih voze?

— Mi znamo! Mi znamo! — cvrkutali vrapci. — U gradu smo virili na prozore! Znamo kamo ih voze! O, čeka ih najveći sjaj i krasota što se može zamisliti! Virili smo na okna i vidjeli kako ih usađuju nasred tople sobe i kite najljepšim nakitom: pozlaćenim jabukama, medenjacima, igračkama i stotinama svjećica!

— A onda...? — upitala jela dršćući svim granama. — A onda...? Što se onda događa?

— E, više nismo vidjeli. A bila je zaista divota!

— Oh, kad bi i meni bilo suđeno da pođem tim sjajnim putem! — uzvikivala jela. — To je još bolje negoli i samim morem ploviti! Ah, kolika me čežnja mori! Da je barem već Božić! Sad sam visoka i granata kao i one lanjske što su ih odvezli! O, da mi je već na kola! Da mi je u toplu sobu, u onu divotu! A onda...? Onda dolazi nešto još bolje, još ljepše, jer čemu inače takav nakit! Mora doći nešto još veličajnije, još divnije...! Samo što? Oh, ginem, venem, sama ne znam što se sa mnom zbiva.

— Veseli se nama! — opet će joj zrak i sunčani sjaj; — raduj se svojoj mladosti na slobodi!

Ali se jela nije radovala, već upela da raste, zelenjela se i ljeti i zimi, tamnim se zelenilom prelila.

— Gle krasna drveta! — rekoše ljudi kad je vidješe, pa je o Božiću posjekoše prvu među svima.

Sjekira joj zasjekla duboko u srž, i jela s uzdahom pade na zemlju; osjetila je takvu bol, takvu nemoć, da baš nije mogla misliti o kakvoj sreći. Jelu obuzela tuga što se rastaje s postojbinom, s mjestom na kojem je izrasla: tà zna da više neće nikad vidjeti dragih starih drugova, grmečaka i cvijeća naokolo, a možda čak ni ptica. Rastanak nikako ne bijaše ugodan.

Jela se pribrala tek kada su je na dvorištu istovarili s drugim drvećem, i kad je čula gdje netko reče:

— Ovo je baš lijepo! Ne treba nam drugoga!

A onda došla dvojica slugu u gizdavu ruhu i unijela jelu u veliku, divnu dvoranu. Naokolo po zidovima visjele slike, a uz golemi kamin stajale velike kineske vaze s lavovima na poklopcu. Bilo ondje naslonjača za ljuljanje, svilenih sofa, velikih stolova sa slikovnicama i igračkama za »stoput po stotinu zlatnika« — kako su djeca govorila. Jelu usadili u bure puno pijeska, ali nitko nije mogao vidjeti da je to bure, jer oko njega bijaše zeleno sukno, a pod njim velik, šaren sag.

Oh, kako je drvce treperilo! Što li će sada biti! I gle! dođoše sluge i gospođice i nakitiše drvo. O granje povjesiše sitne košarice od šarena papira — svaka košarica puna bombona. Pozlaćene jabuke i orasi visjeli kao prirasli, a više od stotinu crvenih, bijelih i modrih svjećica krasilo jeli grane. Lutke, nalik na žive ljude — drvce takvih još nikad nije vidjelo — lebdjele u tom zelenilu, a na vršiku pripeli veliku zlaćanu zvijezdu. Ljepota, neuporediva ljepota!

— Što li će večeras drvce sjati! — govorili svi.

»O«, pomisli jela, »samo da je večer, pa da upale svjećice. A što li će, bogzna, onda biti? Hoće li iz šume doći drveće da me vidi? Hoće li vrapci doletjeti na okna? Hoću li ovdje pustiti korijenje, hoću li prirasti te stajati nakićena i ljeti i zimi?«

Jest, baš je pogodila! Ali je od puste čežnje jelu zaboljela kora, a korobolja je drvetu kao nama glavobolja.

Najposlije upališe svjećice. Kakva li sjaja, koje li krasote!

Jela uzdrhta, zatreperi joj svaka grana, tako te jedna svjećica plamenom zahvati zelene iglice i dobrano oprži drvo.

— Sačuvaj nas, bože! — viknuše gospođice pa je brže-bolje utrnuše.

Nije jela više grančicom makla, nije se više usudila ni treperiti. O, bijaše to strašno! Bojala se da ne izgubi štogod od svoga krasa. Bila je sva zbunjena od tolikog sjaja...

Odjednom se otvoriše oboja dvokrilna vrata, te unutra jurnu jato djece, nahrupiše mališani te bijaše kao da će prevaliti cijelo drvce. Odrasli mirno uđoše za njima. Mališani sasvim zanijemješe, — ali samo časak, a onda opet udariše u viku i graju da je sve odjekivalo. Poigravali su oko jele i skidali s nje jedan dar za drugim.

»Ma što to rade!« čudilo se drvo. »Što će sada biti?« Svijeće dogorijevale sve do grana, a kako bi koja dogorjela, odmah bi je ugasili. Djeci naposljetku dopustiše da oplijene drvo, a mališani se ustremili na jelu da su joj sve grane zapucketale. Da nije bila vrhom i zlatnom zvijezdom pričvršćena za strop, zacijelo bi je srušili.

Djeca zaigrala kolo sa svojim sjajnim igračkama; nitko nije jele ni gledao — nitko osim stare dadilje: ona priđe i zaviri među ogoljele grane, ali samo zato da vidi nije li gdjegod ostala zaboravljena koja smokva ili jabuka.

— Priču! Priču! — zagrajaše djeca vukući prema drvetu nekakva debeljka. On sjede pod samo drvo i uze objašnjavati:

— Tako smo u zelenilu — reče — i drvetu može biti od osobite koristi ako čuje. Ali ću pričati samo jednu. Hoćete li priču *Ivede-Avede* ili onu o *Hrgi-Kvrgi* što je pao niza stepenice pa se ipak domogao najveće časti i zadobio kraljevnu?[1]

— *Ivede-Avede!* — vikali jedni.

— *Hrga-Kvrga!* — nadglašavali drugi.

Nastala vika i buka, samo jela mukom zamuknula, prebirala u sebi: »Zar im ja ne trebam? Zar neću sudjelovati?« Ali njezino bilo pa prošlo, ona je svoje odigrala.

A debeljko pripovijedao o Hrgi-Kvrgi, koji je pao niza stepenice, a ipak se uzdigao u časti i zadobio kraljevnu. Djeca pljeskala i vikala: »Pričaj, pričaj!« Htjela su i priču *Ivede-Avede,* ali su čuli samo onu o Hrgi-Kvrgi. Jela pak stajala nijema i zamišljena: nikad

[1] *Ivede-Avede* početne su riječi u nekoj pjesmici-nabrajalici malih Danaca i naslov priče koje Andersen nije dovršio, a *Hrga-Kvrga* (u danskom: *Klumpe-Dumpe*) inačica je za priču Zvekan *(Klods-Hans).* — *Prev.*

nisu ptice u šumi takvo što pripovijedale. »Hrga-Kvrga pao niza stepenice pa ipak zadobio kraljevnu! Da, da, tako je to na svijetu!« mislila jela i vjerovala da je sve zgoljna istina, jer onaj debeljko koji je pripovijedao bijaše tako zgodan čovjek. »Da, da, tko bi to znao! Možda ću i ja pasti niza stepenice i dobiti kraljevića!« I radovala se kako će je sutradan opet nakititi igračkama i svjećicama, ukrasiti je zlatom i voćem.

»Sutra neću drhtati!« odluči jela. »Od srca ću uživati u svojoj krasoti. Sutra ću opet slušati o Hrgi-Kvrgi, a tko zna neću li čuti i priču *Ivede-Avede.* I u toj pustoj želji prostaja mirno i zamišljeno svu noć.

Kad je objutrilo, eto sluge i sluškinje u dvoranu.

»Sad opet počinje kićenje!« pomisli jela, ali je oni odvukoše odande, pa uza stepenice na tavan, i ondje je postaviše u mračan kut kamo ne dopiraše ni tračak svjetla. »Što je sad ovo?« zapita se jela. »Što li ću ovdje raditi? Što ću čuti?« Pa se nasloni o zid i zagna u misli, puste misli...

A vremena imaše za razmišljanje, imaše ga i napretek, jer su prolazili dani i noći, i nitko k njoj da se uspne. Kad je naposljetku netko došao, pojavio se samo zato da tamo u kut stavi nekakve sanduke. Drvo stajalo zametnuto — nema šta: sasvim su ga zaboravili.

»Sad je vani zima!« prisjeti se jela. »Zemlja je tvrda i snijegom pokrivena. Ljudi me ne mogu zasaditi, zato ću biti ovdje, u zaklonu, do proljeća! Kako je to mudro smišljeno! Kako su ljudi dobri! Samo da ovdje nije takva tama i da mi nije tako strašno pusto! Čak ni jednog zečića! Bilo je ipak lijepo tamo u šumi kad bi snijeg pao a zec poskakivao kraj mene, pa čak i kada bi me preskočio, ali mi to onda nije bilo po volji. Ipak je ovdje strašna pustoš!«

— Ciju-ci! — javi se mišić iz rupe i eto ga odmah van, a za njim još jedan. Njuškali su oko drveta i šuškali među granjem.

— Strahovita studen! — zakmečaše mišići. — Inače je ovdje kao u raju. Zar nije, stara jelo?

— Nisam ja stara! — odvrati jela. — Ima ih mnogo koji su kudikamo stariji od mene!

— Odakle dolaziš? — upitaše miševi. — I što znaš?

Bili su neobično radoznali.

— Pričaj nam o najljepšem mjestu na zemlji! Jesi li kad bila ondje? Jesi li bila u smočnici, gdje se po policama poredao sir do sira, gdje butine vise sa stropa i gdje plešeš po lojanicama — mršav uđeš a tust iziđeš?

— Ne znam za to mjesto — odgovori jela — ali znam šumu gdje sunce sja i gdje ptice pjevaju!

I jela im pripovjedi sve o svojoj mladosti, a mišići, koji takvo što nikad nisu čuli, pozorno slušahu sve uzdišući:

— Ah, koliko si toga vidjela! Kako si bila sretna!

— Zar ja? — nato će jela pa u mislima pretitra sve što je sama ispričala. — Jest, bijahu to zapravo sasvim lijepa vremena!

A onda im pripovjedi o Badnjaku, kako su je okitili slatkišima i svjećicama.

— Oh! — uzdahnuše mišići — kakvu si sreću doživjela, stara jelo!

— Nisam ja nipošto stara! — opet će jela. — Tä istom sam zimus došla iz šume! U najboljoj sam dobi, samo sam lijepo narasla!

— Kako lijepo pripovijedaš! — pohvališe je mišići pa druge noći dođoše sa četiri mala druga, da i oni čuju što drvo pripovijeda. Što je jela više pripovijedala, to se jasnije prisjećala svega, zanosila se u misli i kazivala:

— Ipak su ono bila sasvim sretna vremena! Ali se lijepa vremena mogu vratiti, mogu opet doći! Hrga-Kvrga pao niza stepenice pa ipak zadobio kraljevnu; možda će i mene zapasti kraljević.

I jeline misli krenuše divnu brezicu što je rastao u šumi; taj brezić bijaše za jelu pravi krasni kraljević.

— A tko je taj Hrga-Kvrga? — upitaše mišići, a jela im nato pripovjedi cijelu priču; sjeća se svake pojedine riječi, a mali miševi umalo što ne skočiše drvetu do vrška — toliko su se razdragali.

Druge noći eto još više miševa, a u nedjelju je posjetom počastiše i dva štakora. Ali štakori izjaviše da priča nije zabavna, a to ojadi mišiće. Najposlije i oni preumili, i njima se priča sad manje sviđala.

— Zar znate samo tu jednu priču? — razočarano će štakori.

— Samo tu jednu! — potvrdi jela. — Čula sam je za svoje najsretnije večeri, ali onda nisam ni pomišljala na to koliko bijah sretna!

— Slaba je to priča, jadna i kukavna! Zar ne znate ni jedne o slaninama i o lojanicama? Nikakve zgode iz smočnice?

— Ne znam — odgovori jela.

— E, onda hvala lijepa! — odvrnuše štakori te se vratiše među svoje.

I mišići naposljetku izostali, a jeli nije ostalo drugo nego da uzdiše:

»Ipak je bilo sasvim lijepo i ugodno kad su oko mene sjedili živahni mišići i slušali što pripovijedam. Sad je i to prošlo! Ali ću se opet radovati kad me odavde iznesu!«

A kada će to biti?

Najposlije se i to dogodilo. Jednog jutra došli ljudi i počeli štropotati po tavanu. Odmaknuli su sanduke, izvukli jelu; prilično je grubo baciše na pod, a jedan je sluga poče odmah vući prema stubama gdje se bijeljelo danje svjetlo.

»Sad opet počinje život!« ponada se jela pa osjeti svjež vazduh, prve zrake sunca — i nađe se vani, na dvorištu.

Sve se zbilo tako brzo da je drvo sasvim zaboravilo da se promotri: naprosto nije stiglo na to — tà toliko je toga bilo oko njega! Dvorište se držalo vrta, a u vrtu sve cvalo. Svježe se i mirisne ruže naginjale preko male ograde, lipe cvale, a lastavice prelijetale

cvrkućući: »Cvrk-cvrk, sad ćemo u trk!« Ali time nisu mislile na jelu.

— Sad ću živjeti! — kliknu jela i raskrili grane, ali jao! grane joj sasvim suhe i žute. Baciše je u kut, među korov i koprive. Zlatna joj se papirna zvijezda još držala na vršiki i svjetlucala na jarkome suncu.

Na dvorištu se igralo dvoje-troje između one vesele djece što su o Božiću plesala oko drveta i onako se radovala. Jedno od najmanjih pritrča jeli pa joj otrže zlatnu zvijezdu.

— Gle, što je još bilo na ovome gadnom i starom božićnom drvetu! — reče mališan i stade na grane, tako da su mu sve praskale pod čizmama.

A drvo se zanijelo u svu onu cvjetnu krasotu i svježinu u vrtu pa onda svrnu pogled na sebe. Kad se vidje kakva je jadna, suha i požutjela, jela će u sebi: »Kamo sreće da sam ostala u svome mračnom kutu na tavanu!« I mislima se dohvataše svoje nekadašnje svježine i mladosti u šumi, pomišljaše na radost Badnje večeri i na male miševe, koji su tako rado slušali priču o Hrgi-Kvrgi.

»Bilo pa prošlo!« uzdahnu jadna jela. »Da sam se barem radovala dok sam mogla! Sad je svemu kraj!«

Dođe sluga pa sasiječe drvo u sitne komade; skupi se čitav naramak, što je divno zaplamsao pod velikim pivarskim kotlom i tako duboko uzdisao da se svaki uzdah čuo kao malen prasak. Zato dotrčaše djeca što su se ondje igrala te posjedaše pred oganj gledajući u nj i uzvikujući: »Puc! Puc!« A svaki put kad bi zapucketalo, to jest uzdahnulo, sjetilo bi se drvo kojega ljetnog dana u šumi, koje zimske noći tamo vani kad su zvijezde sjale; sjećalo se Badnjaka i Hrge-Kvrge, jedine priče koju je čulo i znalo pričati — sjećalo se pa izgorjelo.

Dječaci se igrali na dvorištu, a najmanjemu bila na prsima prikopčana zlatna zvijezda što je krasila jelu za njezine najsretnije večeri. Ali je davno to prošlo, jeli sad je kraj, a i priči konac: bilo pa prošlo — sa svakom ti je pričom tako.

SNJEŽNA KRALJICA

Bajka u sedam priča

PRVA PRIČA

u kojoj se kazuje o ogledalu i o njegovim rbinama

Hajde da počnemo. Kad završimo priču, znat ćemo više nego što sad znamo. Čujmo dakle:

Bio jednom zao duh, hud do zla boga, pravi đavo. Jednog dana bijaše osobito dobre volje, jer je načinio neobično ogledalo: sve dobro i lijepo što se u njemu oglédalo, rasplinjavalo se i gubilo, a sve što ne valja i što je ružno isticalo se i još ružnije bivalo. Najljepši zeleni vidici u tom ogledalu postajahu poput kuhana zelja, a najbolji ljudi bijahu ružni ili stajahu na glavi i pokazivahu se bez trupa:

lice bi im se tako izobličavalo da ih nikako nisi mogao poznati; ako li je tkogod imao pjegu na licu, mogaše biti siguran da će mu se u onom ogledalu razvući preko nosa i prekriti mu usta.

Divne li zabave! uzradova se đavo. Čovjek u kome bi se porodila dobra i pobožna misao u tom bi se ogledalu cerio i kreveljio, tako te se đavo grohotom smijao uživajući u tome svom umještvu.

Svi đavolovi đaci — jer đavo imaše svoju školu — bajali na sva usta kako se čudo zbilo. Sad se istom može pravo vidjeti, mišljahu vražji đaci, kakav je svijet i kakvi su ljudi. S onim ogledalom obigraše svijet, tako te naposljetku ne bi zemlje ni čovjeka što se u njem ne ogledaše i ne vidješe iskrivljeni.

Prohtjede se tom paklenom soju i na samo nebo uzletjeti, da na sprdnju uzmu anđele i Gospoda. I što su više k nebesima s ogle-

dalom letjeli, to se ono sve više cerilo i treslo da su ga jedva u rukama držali. Letjeli su sve više i više, sve bliže bogu i anđelima. Ogledalo se tako strahovito treslo cereći se da im je ispalo iz ruku, tresnulo o zemlju, razbilo se i razletjelo u komadiće, u milijune i milijune rbina i zrnaca.

A sada nastade još veća nesreća negoli prije: neki se komadići tog ogledala — čestice sićušne kao zrnca sitnog pijeska — razletješe bijelim svijetom, pa gdje bi se ljudima koja čestica u oko natrunila, ondje bi ostala, tako te bi ljudi vidjeli sve naopako, ili bi barem u svakoj stvari vidjeli samo ono što je u njoj krivo, zlo i naopako. Svaki, naime, trunak ogledala bijaše dijelom cjeline, imaše moć i svojstva što ih je sámo ogledalo imalo. Ponekim ljudima zađe staklovina i u srce, a otad im ono — da strašna li udesa — bješe kao komad leda.

Bijaše i većih komada razbijenog ogledala; od njih su ljudi načinili okna, ali kroz takva okna nije valjalo gledati svoje prijatelje. Neki se komadići upotrijebiše za stakla na naočarima — ali teško svijetu otkad ljudi na nos natakoše takve naočari da dobro vide i pravedno sude. Hudòba se grohotom smijala, vrag hihotao da mu se sve trbuh tresao, a to ga ugodno golicalo. A vani zrakom i dalje letjele sitne čestice staklovine, kako ćemo sada čuti.

DRUGA PRIČA

Dječak i djevojčica

U velikom gradu, gdje je toliko kuća i ljudi te ne može svatko imati svoj vrtić, nego se većina mora zadovoljiti cvijećem u loncima — u tome velikom gradu živjelo dvoje uboge djece što imahu vrtić nešto veći od lonca za cvijeće.

Dječak i djevojčica nisu bili brat i sestra, ali su se voljeli kao da su prava braća. Roditelji im stanovahu u najbližem susjedstvu, jedni sučelice drugima, u potkrovlju dviju kuća: krov se jednog susjeda doticao krova drugoga, a između krovova bijaše žlijeb. Iz jedne i druge potkrovnice gledao malen prozor: prekoračiš li žlijeb, eto te s jednog prozora na drugi.

I jedni i drugi roditelji imali pred prozorom povelik drven sanduk u kojem je raslo nešto najpotrebnije zeleni za kuhinju; osim toga, kako u jednom tako i u drugom sanduku rastao malen ružin grm na kojem su ruže bujno cvale.

Roditelji se dosjetiše da sanduke stave poprijeko na žlijeb, slijeva i zdesna, tako te sad sanduci gotovo dopirahu od jednoga do drugoga prozora, kao da su dvije lijehe, dva cvjetna bedema. Grašak se spuštao niza sanduke u zelenim vijencima, grmovi ruže pustili duge grančice što su se prepletale oko prozora i svijale poput kakva malog slavoluka od vriježa, lišća i cvijeća.

Kako su sanduci bili visoki, a djeca znala da se ne smiju penjati, to im roditelji često dopuštahu da pođu jedno drugome, te bi sjela na svoje klupice pod ružinim grmom i lijepo se igrala.

A kad bi zima došla, i njihova bi radost prestala. Prozori često bijahu sasvim zamrznuti, ali su djeca grijala bakarne novčiće na peći, stavljala vrući novčić na zamrzlo okno, a nato se topio led i stvarala okrugla rupica na staklu; iza rupice na jednom i drugom prozoru gledalo milo i blago oko: za jednim prozorom stajao dječak, za drugim djevojčica.

Dječaku bijaše ime Kay, djevojčica se zvala Gerda. Ljeti mogahu jednim skokom biti jedno kraj drugoga, a da se zimi nađu zajedno, valjalo je silaziti niza stube, niz tolike stepenice, i opet se uspinjati; a vani snijeg mete.

— Bijele se pčele roje — kazivala baka.

— Imaju li bijele pčele maticu, svoju kraljicu? — pitao dječak, jer je znao da je prave pčele imaju.

— Imaju — odgovori baka. — Ona je ondje gdje je roj najgušći; najveća je od sviju, nikad se na zemlji ne smiruje, već uvijek odlijeće u crni oblak. Za mnoge zimske noći leti gradskim ulicama i proviruje kroz prozore, a nato se stakla, od njezina pogleda, smrznu i okite bijelim cvijećem.

— Jest , jest, to sam već vidio — prihvati dječak.

— I ja, i ja! — uzvikuje djevojčica.

Oboje znaju da je to živa istina.

— A može li snježna kraljica ovako k nama? — pita djevojčica.

— Neka samo dođe — uzvikuje dječak — stavit ću je na toplu peć, pa će se rastopiti.

Baka ga pomilova po kosi i uze pričati druge priče.

Uvečer se mali Kay, kada bijaše kod kuće i kad se spremaše u postelju, pope na stolac kraj prozora i poče gledati kroz rupicu na oknu. Vani padale snježne pahuljice, a jedna između njih, najveća među svima, zastade na rubu sanduka za cvijeće. Pahuljica je sve više i više rasla, dok se najposlije ne pretvori u cijelu ženu, uvijenu u najtanji bijeli veo, satkan od milijunâ snježnih zvjezdica. Bješe krasna, bajna, ali sva od leda, sjajna blještava leda — a ipak bijaše živa. Oči joj blistahu poput dviju jasnih zvijezda, živahno poglédahu, nigdje da stanu. Kimnu glavom prema prozoru i mahnu rukom. Dječak se uplaši, skoči sa stoca, a uto kao da vani, upravo pokraj prozora, proletje velika ptica.

Sutradan mraz zabijelio, ojužilo se, i eto ti proljeća na vrata. Sunce zasjalo, pokazalo se zelenilo, lastavice gnijezda gradile, okna se širom otvorila, a dječak i djevojčica opet sjedili u svome vrtiću gore na žlijebu, povrh svih katova.

Ljetos su ruže krasno cvale. Djevojčica je naučila neku pjesmicu u kojoj se i ruže spominju; pri spomenu o ružama sjetila bi se svojih, te bi dječaku zapjevala, a on s njome:

Ruže cvatu, a kad prođu,
Božića nam dani dođu

I dječica, držeći se za ruke, cjelivahu ruže, gledahu svjetlost božjeg sunca i razgovarahu s njome...

Da krasnih li ljetnih dana, divnih li časova vani, među svježim ružicama, što su cvale kao da nikad neće prestati: mislio bi, dovijeka će cvasti.

Kay i Gerda sjeđahu i gledahu slikovnicu, punu životinja i ptica, kadli Kay, baš kad je ura na velikom crkvenom tornju izbijala pet sati, odjednom povika:

— Jao, nešto me u srce ubode! Sad mi opet nešto u oko upade!

Djevojčica mu stavi ruku oko vrata, on treptaše očima, ali se nije ništa moglo vidjeti.

— Čini mi se da je izašlo — reče dječak.

Ali nije izašlo: u oko mu bijaše zašo trunak staklovine od onoga razbijenog, đavoljeg ogledala — još ga se sjećamo — ogledala u kojemu se što je plemenito i lijepo, oglédalo kao nisko i ružno, a svaka se greška i mana odmah isticala i vidjela.

Ubogi Kay! Čestice mu te staklovine i u srce zašle; srce će mu doskora postati komad leda. Nije ga više boljelo, ali je trunak ondje ostao.

— Zašto plačeš? — upita Kay djevojčicu. — Tako postaješ ružna! Nije mi ništa!

— Gle — povika opet dječak. — Onu ružu crv izjeda! A ova se sasvim nakrivila! Zaista su ružne! Ružne kô i sanduci u kojima rastu!

I nogom udari u sanduk i otkide dvije ruže.

— Kay, što radiš! — uzviknu djevojčica.

Kada dječak vidje koliko se djevojčica uplašila, on otkide još jednu ružu i kroz prozor uskoči u svoju sobu, ostavivši dobru, malu Gerdu samu.

Kad bi kasnije Gerda došla sa slikovnicom, dječak bi govorio kako je slikovnica za djecu u kolijevci, a kada bi baka pripovijedala priče, Kay bi neprestano zanovijetao. Kad bi mu se pružila prilika, Kay bi se šuljao za bakom, natakao bi na nos njezine naočari i oponašao je u govoru; umio je izvrsno oponašati, te se svatko smijao.

Ubrzo je znao svakoga, iz cijele ulice, oponašati u govoru i hodu. Sve što na kome bijaše neobično ili ružno, sve je Kay zapažao i oponašao, tako te ljudi govorahu: »Glavica je u njega, glavica!« A svemu zapravo uzrokom bijaše čestica staklovine što mu se u oko natrunila i u srce zabola; zato je i u malu Gerdu zadirkivao, u djevojčicu koja ga je svim srcem voljela.

I njegove igre postadoše sasvim drukčije negoli prije, bijahu nekako razboritije.

Jednog zimskog dana, kad su padale snježne pahuljice, dječak dođe s velikim povećalom, ispruži rukav na snijeg, da se uhvati koja pahuljica.

— Ded, pogledaj u staklo, Gerda! — kaza dječak.

A pod staklom svaka snježna pahuljica bila jako uvećana i pretvarala se u krasan cvijet ili u šestokraku zvijezdu. Bijaše ih zaista lijepo vidjeti.

— Vidiš li kako su lijepe! — reče Kay. — Zar nisu zanimljivije negoli prave ruže? I kakve li pravilnosti! Nigdje greške. Šteta samo što se tope.

Nedugo zatim dođe Kay s velikim rukavicama i saonicama na leđima te viknu Gerdi na uho:

— Dopustili su mi da se sanjkam na velikom trgu, gdje se i drugi igraju.

I nestade ga.

Ondje bi na trgu smioniji dječaci privezivali svoje saonice za seljačke saone, te bi se tako podosta vozili. Bijaše zaista veselo. U najveći jek igre naiđoše velike saone, bijelo obojene; u njima sjedila prilika, sva umotana u bijelu bundu, s bijelom šubarom na

glavi. Saone dvaput zavezoše oko trga, a naš Kay brže bolje priveza svoje saonice za njih, pa hajde za njima.

Saone su jurile sve brze i brže, a onda zaokrenuše u obližnju ulicu. Prilika što je sjedila u saonama okrenu glavu te prijazno kimnu Kayu, kao da su stari znanci. Kad god bi dječak htio da odveže svoje saonice, ona bi mu prilika svaki put kimnula glavom, te bi se Kay dalje vozio. I tako prođoše kroz gradska vrata i iziđoše iz grada.

Osuo gust snijeg, zavila mećava, tako te dječak ni prsta pred nosom nije vidio. A saone dalje jure. Kay brzo prihvati za konopac da odveže svoje saonice, ali zaludu: saonice se čvrsto držale saona, kao da su za njih prirasle, i jurile kao vihor. Dječak poče iz svega glasa vikati, ali ga nitko ne ču; mećava i dalje vila, a saonice za saonama letjele kao da ih vjetar nosi. Kadikad bi odskočile, kao da prelaze preko graba i živica. Htio je da izmoli molitvu, no sveđer mu na um padao veliki *jedanput jedan.*

Snježne se pahuljice krunile u veće pahulje što su sveudilj rasle, dok naposljetku ne bijahu kao velike bijele kokoši. Odjednom se maknuše u stranu, saone stadoše, a prilika što je u njima sjedila ustade i uspravi se: bunda joj i šubara bijahu od samoga snijega. Pokaza se žena, tanka i visoka, sjajnom bjelinom prelivena: bješe to Snježna kraljica.

— Dobro se provozasmo! — napomenu ona. — Na toj ćeš se zimi živ smrznuti! Uvuci se u moju medvjeđu bundu!

To govoreći stavi ga kraj sebe u saone i umota ga krznom; bijaše mu kao da u meki snijeg tone.

— Je li ti još hladno? — upita ga i poljubi u čelo.

Uh! bijaše taj cjelov hladniji od leda, hladnoćom ga prože do srca, koje već napol bijaše komad leda. Učini mu se kao da će umrijeti — ali samo načas, jer mu odmah odlanu, te više i nije ćutio studeni što je stezala svuda naokolo.

— Saonice, moje saonice! Ne zaboravi ih! — prisjeti se Kay, komu saonice bijahu prva pomisao.

No saonice mu bjehu privezane za jednu između bijelih kokoši, a ta je s njima jurila za velikim saonama. Snježna kraljica još jednom poljubi Kaya, a on zaboravi malu Gerdu, baku i sve kod kuće.

— Neću te više poljubiti — reče Snježna kraljica — jer bi poginuo od mojih cjelova.

Kay je pogleda — bijaše tako lijepa. Pametnijeg i ljepšeg lica nije mogao zamisliti. Sad mu se nije činila onako ledena kao one večeri kad ju je vidio pred prozorom i kad mu je mahnula rukom. U njegovim očima bijaše uzvišena, te se više nije bojao; ispriča joj kako umije napamet računati, čak i s razlomcima, i kako za svaku zemlju zna koliko joj četvornih milja iznosi površina i koliko ima pučanstva. A ona se na sve samo smiješila. Učini mu se da sve ono što zna nije ništa, pa se zagleda u beskrajno nebesko prostorje, u neizmjerni svemir.

Snježna je kraljica s njime letjela visoko, visoko, gore u tamne oblake, dok je mećava vila i vjetar hučio kao da pjeva stare pjesme.

Letjeli su iznad šuma i jezera, promicali povrh mora, prolazili iznad dola, hladan vjetar pod njima šibao, vuci zavijali, snijeg svjetlucao, a nad njima vrane prelijetale i graktale; nad svime sjao mjesec, velik i jasan, a Kay ga gledao svu noć, zimsku, dugu. Danju je spavao Snježnoj kraljici uza skute.

TREĆA PRIČA

U cvjetnjaku žene koja zna čarati

Što se događalo s malom Gerdom otkad se Kay nije vratio? Kud li se dječak mogao odmetnuti? Nitko to ne mogaše kazati, nitko to nije znao ni slutio.

Dječaci pripovijedahu kako su ga vidjeli kad je svoje saonice privezao za velike, lijepe saone što su prošle kroz ulice i na gradska vrata izišle. Ali nitko nije znao reći gdje bi dječak mogao biti.

Mnoge se suze za njim proliše, gorko i dugo plakaše mala Gerda. Mišljahu da je mrtav, da se utopio u rijeci štono teče pokraj grada. Bijahu to dugi zimski dani, tužni i žalosni.

Najposlije dođe i proljeće, granu toplo sunce.

— Kay je mrtav, nema ga više! — tugovala mala Gerda.

— Nije tako — tješio je sunčev sjaj.

— Mrtav je, nema ga više! — jadala se lastavicama.

— Nije tako — uzvraćale laste, te i Gerda naposljetku povjerova da nije tako.

— Obut ću nove, crvene cipelice što ih Kay još nije vidio, pa ću poći na rijeku; pitat ću je za njega — reče Gerda jednog jutra.

I zaista toga jutra rano ustane, u sam osvit zore, poljubi baku, koja je još spavala, obuje crvene cipelice i sama samcata prođe kroz gradska vrata, ravno na rijeku.

— Je li istina — zapita ona rijeku — da si mi uzela maloga druga s kim se igram? Poklonit ću ti svoje crvene cipele ako mi ga vratiš.

I pričini joj se kao da joj valovi čudnovato kimaju; stoga svuče crvene cipelice, najdraže što ih je imala, pa ih baci u rijeku. Ali cipelice padoše tik uz obalu, a mali joj ih valovi opet na žal iznesoše. Kao da je rijeka time pokazala kako neće da uzme cipelica — najmilije što djevojčica ima — jer u rijeci nema Kaya. Mala Gerda pomisli da ih nije dovoljno daleko bacila, pa stoga uđe u čamac što bijaše u tršćaku pođe čamcu na drugi kraj, na kljun, te odande cipelice baci u vodu. No čun ne bijaše privezan: od Gerdinih se pokreta čunak zaljuljao i počeo kliziti od obale. Djevojčica to opazi te požuri da iskoči na obalu, ali dok je ona došla na drugi kraj, čun se već dobar lakat otisnuo i počeo brže kliziti niz vodu.

Uplašila se mala Gerda i briznula u plač, ali je nitko ne ču osim vrabaca, a oni je ne mogahu na obalu prenijeti; samo su letjeli duž obale i cvrkutali kao da je žele utješiti: »Živ-živ! to smo mi!«

A čamac međuto klizio niz rijeku. Mala Gerda uvukla dušu, prestrašena sjedila u čamcu, sa samim bječvicama na nogama. Za

njom plovile njezine crvene cipelice, ali ne mogahu čuna stići, jer je sve brže odmicao.

Na obalama ljepota i milina: krasno cvijeće, staro drveće, zeleni obronci po kojima pasu ovce i krave, ali nigdje žive duše.

»Možda me rijeka nosi malom Kayu«, pomisli Gerda i na tu se pomisao razvedri. Uspravila se u čamcu te je sate i sate promatrala krasne zelene obale.

Ploveći tako stiže napokon do velika voćnjaka, gdje se drveće nakitilo trešnjama i gdje bijaše koliba s prekrasnim crvenim i modrim oknima, slamom pokrivena, a pred njom dva vojnika od drveta što držahu pušku na pozdrav svakome tko bi mimo njih projedrio.

Gerda im povika, misleći da su živi, ali se oni, naravno, ne odazvaše. Djevojčica im još bliže doplovi, jer je sada rijeka čunak potjerala kraju.

Gerda im još jače povika, a nato iz kolibe izađe starica; bijaše veoma stara, u hodu se o štap opiraše; imaše velik slamni šešir, kojim se štiti od sunčane žege, a po njem islikano najubavije cvijeće.

— Ubogo moje dijete! — prozbori starica. — Kako si samo dospjela na tu silnu rijeku i u tuđ se svijet otisnula!

I starica siđe do vode, zakvači čun štapom, privuče ga žalu te izvede malu Gerdu.

Obveseli se djevojčica što je opet nogom stala na suho, ali se ipak ponešto uplaši nepoznate starice.

— Hodi i kazuj mi tko si i kako si ovamo stigla — reče joj starica.

Gerda joj poče pričati o svemu, a starica neprestano vrtjela glavom i ponavljala:

— Hm! hm!

Kad je djevojčica dovršila svoje kazivanje, upita staricu nije li vidjela malog Kaya, a starica joj uzvrati kako onuda nije prošao, ali će možda još naići. Kaza joj da se ne žalosti, već neka kuša njezine trešnje, neka pogleda njezino cvijeće što je ljepše nego i

u kojoj slikovnici — svaki cvijet umije priču pričati. I starica uze djevojčicu za ruku te je uvede u kolibu i zaključa vrata.

Prozori bijahu visoko podignuti, a stakla crvena, modra i žuta, tako te je danje svjetlo padalo unutra u čudnovatim šarenim prijelomima; na stolu se crvenjele divne trešnje — Gerda mogaše jesti koliko joj srce ište. Dok je jela, starica joj kosu zlatnim češljem češljala, a svijetla se kosa u lijepim zlaćanim uvojcima povijala niz milo okruglo lišce, poput ružice rumeno.

— Odavno već želim takvu milu djevojčicu — govoraše starica. — Vidjet ćeš kako ćemo se slagati i kako će nam lijepo biti.

I što joj je dalje starica kosu češljala, sve je više djevojčica zaboravljala na svoga malog druga, jer starica bijaše čarobnica. Nije to bila zla čarobnica; samo je malo čarala, a i to zabave radi. Sad je htjela da kod sebe drži malu Gerdu; stoga iziđe u vrt, mahnu štapom iznad ružinih grmova, a oni, kako god su lijepo cvali, nestadoše u crnoj zemlji svi odreda, te više i nisi mogao vidjeti gdje su prije bili. Bojala se stara da bi se mala Gerda, videći ruže, sjetila svojih ruža i malog Kaya te bi onda pobjegla kući.

Nato starica odvede Gerdu u cvjetnjak.

Bože mili, kakva li tu mirisa bijaše, kakve li krasote! Bješe cvijeća kakva samo zamisliti možeš, cvijeća iz svih godišnjih doba, svih boja, u najljepšem cvatu. Nikakva ga slikovnica nema ljepšega ni šarenijega.

Gerda skakaše od veselja te se igraše dok sunce ne klonu zapadu, iza visokih, granatih trešanja. A tada starica priredi divnu posteljicu s crvenim, svilenim jastucima po kojima bijahu navezene modre ljubičice; tu djevojčica slatko usnu i divne snivaše sne, kao kakva kraljevna u vjenčani dan.

Sutradan se mogla opet igrati s cvijećem u toplu sjaju sunca — tako prođoše mnogi dani. Gerda poznavaše svaki i najmanji cvijet i ma koliko ondje cvijeća bilo, sve se djevojčici činilo da jednoga ipak nema — kojega, to pak nije znala.

I tako jednoga dana sjeđaše u vrtu i promatraše staričin slamni šešir po kojemu bijaše naslikano svakojako cvijeće, a među njim ruža ponajljepša. Starica bješe zaboravila da ružu makne između cvijeća na svome ljetnom šeširu kadno je prave ruže iz cvjetnjaka uklonila i u zemlju ih zatjerala. Tako već biva kada čovjek nije uvijek pribran.

— Što! — uzviknu Gerda. — Zar to ružâ ovdje nema? — i otrča među lijehe da ih traži.

Traži ovdje, traži ondje, ali nigdje da ih nađe.

Djevojčica sjede i zaplaka, a vruće joj suzice kapahu na zemlju upravo na ono mjesto gdje bijaše iščeznuo jedan između ružinih grmova; tek što suze zemlju nakvasiše, najedanput iz nje niknu ružin žbun, isto onako rascvao kako bijaše kadno je u zemlju nestao. Gerda ga zagrli, poljubi mu cvijet za cvijetom, prisjeti se krasnih svojih ruža kod kuće, prisjeti se malog Kaya.

— Gle, koliko sam se zadržala! — uskliknu djevojčica. — Tä nisam li pošla da tražim Kaya? Znate li gdje je? — upita ruže. — Mislite li da je mrtav, da ga više nema?

— Nije mrtav, ne — uzvratiše ruže. — Tä bijasmo u zemlji, svi su mrtvi ondje, ali Kaya ne bijaše.

— Hvala vam — reče Gerda te pođe drugom cvijeću; svakom cvijetku u čašku zaviri i upita:

— Znaš li možda gdje je mali Kay?

A svaki se cvijetak na suncu njihao sanjajući svoju bajku ili priču, i mnogih se naslušala Gerda, no nijedan ne zna da o Kayu štogod kaže.

Pa što to kazivaše crveni ljiljan?

»Čuješ li bubanj: bum-bum! Samo su dva zvuka, uvijek: bum-bum! Počuj kako žene nariču, počuj brahmanskog svećenika! U dugu, crvenu plaštu Hindustanka stoji na lomači. Plamen liže oko nje i oko mrtvoga joj muža, ali Hindustanka misli na živoga što je s ostalima u krug stao, na onoga čije oči pale žešće nego plamen, na onoga što joj ognjem svojih očiju srce sažiže jače od plamena na kojem će joj evo tijelo u pepeo sagorjeti. Može li plamen lomače ugasiti srca plam?«

— To nikako ne razumijem — kaza mala Gerda.

— To je moja bajka — reče crveni ljiljan.

A što priča hladolež?

»Iznad uzane staze nadvio se drevni zamak; gusti zimzelen uspuzao po starim, crvenim zidinama, list do lista povio se oko shoda; na shodu stoji djevojka, nagnula se preko ograde i gleda dolje na puteljak. Nema te ruže na grančici što bi od nje bila svježija ili ljepša — ni cvijetak s rascvale jabuke, kad ga vjetar ponese, ne lebdi u zraku tako lako kao ona; a kako li meka svila na njoj šušti! „Zar ga još nema?"«

— Misliš, Kaya? — upita mala Gerda.

— Govorim o svojoj bajki, o svome snu — uzvrati hladolež.

Što li priča mala visibaba?

»Između drveća o konopu visi duga daska — to je njihaljka. Dvije ljupke djevojčice sjede na njoj i ljuljaju se: haljine im bijele poput snijega, svilene im trake, duge i zelene, lepršaju oko šeširâ. Bratac, nešto veći od njih, stoji na ljuljački: naslonio se na konop, obuhvativši ga, da se pridržava, jer u jednoj ruci drži zdjelicu, a u drugoj glineni kamiš; otpuhuje mjehuriće od sapunice. Njihaljka se njiše, mjehurići se nadimlju i lete prelijevajući se u krasnim bojama; posljednji još visi na duhaljki i ljulja se na vjetru. Njihaljka se njiše, a crno se psetance, lagano ko i mjehurići, uspravlja na stražnje noge: i ono bi se ljuljalo. No njihaljka se vraća, psetance pada, laje i ljuti se. Djeca mu se smiju, mjehurići pucaju. Daska što se ljulja, pa nestalna slika pjenastih mjehurića — eto moje pjesme.«

— Ne velim da nije lijepo što kazuješ, ali pripovijedaš tako tužno, a maloga Kaya i ne spominješ.

Kakvu li priču zumbuli imaju?

»Bile jednom tri sestre, nježne, tanahne. U jedne haljina bijaše crvena, u druge modra, a u treće sasvim bijela. Držeći se za ruke igrahu kolo pokraj tiha jezera, na jasnoj mjesečini. Ne bijahu to vile, već kćeri ljudske. Sladak se miris širio, a djevojke nestale u šumu. Mirisalo sve jače i jače — tri lijesa, u kojima bijahu lijepe djevojke, kliznu iz guštika i zaplove jezerom. Krijesnice naokolo lete i svjetlucaju, kao da su sitne svjećice. Jesu li to djevojke usnule ili su mrtve? Miris cvijeća kaže da su mrtva tijela. Večernje im zvono opijelo zvoni.«

— Sasvim si me rastužio — reče mala Gerda. — Ti, zumbule, prejako mirišeš te moram pomišljati na mrtve djevojke. Zar je zaista mali Kay umro? Ruže bijahu pod zemljom, one kažu da nije.

»Cin-cin!« zazvoniše zvonci zumbulovi.

— Ne zvonimo mi nad malim Kayom: tà i ne poznajemo ga; mi samo pjevamo svoju pjesmu, jedinu koju znamo.

I Gerda pođe do maslačka što provirivaše iz svijetle, zelene trave.

— Malo, jarko sunce — obrati mu se Gerda — reci, znaš li gdje da nađem svoga malog druga?

A maslačak divno zasja i pogleda Gerdu. Kakvu li će joj pjesmu zapjevati? Ali ni ta Kaya ne spomenu.

»U malom dvorištu sunce božje toplo zasjalo u prvi proljetni dan. Sunčani traci klize niz bijeli zid susjedne kuće, a tik do zida izrasli prvi žuti cvjetići, zasjali poput zlata na toplim sunčanim zrakama. Stara bakica izišla na dvorište i sjela na klupu; unuka, siromašna, lijepa sluškinja, vraća se s kratka posjeta i cjeliva baku. Čisto je zlato, zlato srca, u tom blagoslovljenom cjelovu. Zlato na ustima, zlato u srcu, zlato na nebu u jutarnji sat. Eto moje priče.«

— Jadna moja baka! — uzdahnu Gerda. — Zacijelo čezne za mnom i tuguje, kao što je i za Kayom tužna i žalosna. No vratit ću se brzo kući i dovesti Kaya. A što da dalje cvijeće pitam: svaki cvijet svoju pjeva; zalud muka, od cvijeća ništa doznati neću.

I suvrati haljinicu, da bi brže trčala. Ali je sunovrat udari po nozi kad je preko njega skočila. Djevojčica zastade, pogleda dugi žuti cvijet te upita:

— Znaš li možda štogod reći? — i sasvim se sagnu cvijetu.

Što veli sunovrat?

»Sebe samoga gledam, sebe samog gledam. O, kako mirišem. Gore u potkrovlju mala plesačica, napol odjevena, stoji sad na jednoj nozi, sad na objema; cio svijet gazi nogama, ona je puka obmana očiju. Iz čajnika lijeva vodu na komad platna: to je steznik. Čistoća je krasna. I bijelu je haljinu, što na klinu visi, u čajniku prala, a na krovu je sušila. Plesačica oblači haljinu, oko vrata stavlja rubac žute, šafranove boje,

te se haljina još bjeljom pričinja. Nogu uvis! Gle kako stoji na jednoj nozi, strši na jednoj stabljici! Sebe samog gledam, sebe samog gledam!«

— Briga me za to! — kaza Gerda. — Što mi to pričaš! — pa otrča na kraj vrta.

Vrata bijahu zaključana, ali Gerda pritisnu zarđalu kvaku: vrata se otvoriše, a djevojčica poteče, bosih nožica, u široki svijet. Triput se osvrnu, ali ne vidje da je itko goni. Naposljetku je sustala, nije mogla dalje trčati, pa sjede na velik kamen. Kad se obazrela oko sebe, vidje kako je ljeto davno odmaklo, i kasna se već jesen bani.

— Bože dragi, koliko li se zadržah! — uzviknu mala Gerda. — Eto, već i ojesenilo! Ne smijem više časa časiti! — i ustade, da uzme put pod noge.

O, kako joj nožice bijahu izranjene i umorne! A stud i pustoš na sve strane. Sasvim požutjelo dugo vrbovo lišće, rosa s njega kapljama kapala; list za listom otpadao, jedino je crni trn još plod nosio — opore trnjine što čovjeku usta skupljaju. O, kako bijaše tmurno i mučno u širokom svijetu!

ČETVRTA PRIČA

Kneževič i kneginjica

Umornoj Gerdi valjalo opet otpočinuti. Gdje je sjedila, prema njoj po snijegu doskakuta velik vran. Dugo je mirno stajao, gledao djevojčicu i glavom potresao, a onda zagrakta:

— Kvar-kvar! 'bar dan! 'bar dan!

Bolje nije znao, ali je djevojčici dobro mislio te je upitao kamo će tako sama u daleki svijet. Gerdi se objasni riječ *sama,* i ona joj u cjelosti shvati značenje; stoga vranu ispripovjedi sav svoj život i sudbinu i upita ga nije li Kaya gdjegod vidio.

Vran veoma mudro kimnu glavom i reče:

— Pa moglo bi biti, moglo bi biti!

— Zar zaista! — uzviknu mala Gerda te gotovo uguši vrana ljubeći ga.

— Samo mudro i polako! — kaza vran. — Čini mi se, mogao bi ono biti mali Kay, ali te sada zacijelo zaboravio kraj kneginjice.

— Zar je on kod kakve kneginjice? — upitat će Gerda.

— Čuj me — nastavi vran; — no tako mi je mučno tvojim jezikom govoriti. Razumiješ li *vranji* ili *tajni govor*,[1] lakše ću ti kazivati.

— Ne, toga jezika nisam učila — uzvrati Gerda. — Zna ga moja baka, a zna i tajni govor. Da sam ga barem učila!

— Ništa zato — priklopi vran. — Kazivat ću kako umijem; bit će loše, dakako.

I vran stade pripovijedati što je znao:

— U kraljevstvu u kojem se evo nalazimo živi neizmjerno pametna kneginjica; pročitala je sve novine, koliko god ih ima na svijetu — pročitala pa i zaboravila, jer je pametna. Nedavno ti ona sjedi na prijestolju — vele da to nije baš ugodno — kadli joj na um padne neka pjesmica, i ona je zapjevuši:

Stara kola, nova ruda,
hoće cura da se uda...

»*Da se uda*... Gle, pa ima tu nešto!« pomisli kneginjica te i ona htjede da se uda. Ali je htjela samo takva muža koji bi joj znao odgovarati kad bi ga štogod upitala — muža koji ne bi samo stajao kao kakva lutka i šepirio se izgledom i otmjenošću, jer je to tako dosadno.

[1] U originalu: *Kragemaal, P-Maal*. Djeca se rado govorom igraju, izvrću riječi, stvaraju »tajni govor«, da ih drugi ne razumiju. Ponajviše u slogove u riječi umeću koji suglasnik (na primjer *p*) sa samoglasnikom iz prethodnog sloga, pa tako, na priliku, umjesto *idemo na ulicu* kazuju *ipidepemopo napa upulipicupu*. (Nijemci takav govor nazivaju *Kauderwelsch*, a Francuzi *java-nais.)* — *Prev.*

I zapovjedi da se udaranjem u bubanj dozovu sve njezine dvorske gospođe. Kad se sve iskupiše, kneginjica im reče što je i kako je naumila, a one se uvelike obradovaše. »To nam se sviđa! Baš smo o tome nedavno mislile!« pritvrdiše sve odreda.

Vjeruj mi, sve je živa istina što ti kazujem. Imam ti ja na onim dvorima pitomu drúgu, svoju zaručnicu, što onuda slobodno šeta, pa ti od nje sve saznam.

(Ta pitoma drúga bijaše, dakako, vrana, jer i vran sebi para traži, a to je vrana.)

I tako odmah iziđoše novine s obrubom od srdaca i s potpisom same kneginje. Novine objavljivahu kako svaki naočit mladić može doći kneginji na dvore i s njome razgovarati, a ona će poći za onoga koji se bude snašao kao da je kod kuće, i koji bude najbolje govorio.

Vjeruj mi, sve je zgoljna istina kao što me ovdje vidiš. Nagrnulo mnoštvo svijeta, bijaše stiske i strke, ali nitko ne imaše sreće ni prvoga ni drugoga dana. Svi su znali lijepo govoriti dok bijahu na ulici, no čim bi prekoračili dvorski prag i vidjeli stražare u srebru, dvorjanike po stubama u zlatu te goleme rasvijetljene dvorane, odmah bi se smeli. A tek kad bi izišli pred prijestolje gdje sjeđaše kneginja! Ne znađahu usta otvoriti, već samo ponavljahu posljednju riječ što bi je kneginjica izgovorila, a do tog ponavljanja njoj ne bijaše nimalo stalo. Kao da se svima jezik zavezao, kao da bijahu opijeni — a čim bi sišli na ulicu, odmah im se govor razvezivao.

Protegla se čitava povorka ljudi, od gradskih vrata pa do dvora — bijah ondje i sve vidjeh svojim očima. Bijahu gladni i žedni, ali im u palači ne davahu ni čaše ustajale vode. Pametniji, doduše, ponesoše kruha s maslacem, ali ga ne davahu drugima, misleći u sebi: »Neka ih, neka dobro izgladne, pa ih kneginja neće uzeti.«

— A Kay, mali Kay? — prekide Gerda pitanjem. — Kada je on došao? Je li i on u tome mnoštvu?

— Stani malo, baš smo do njega došli! Elem, trećeg dana eto ti nekakva momčića: niti konja jaše niti se u kočiji vozi, već veselo

zapeo pješke ravno u palaču. Oči mu svijetle poput tvojih, kosa mu lijepa i duga, ali odijelo nekako na siromašku.

— To je Kay! — uzviknu Gerda. — Oh, onda ga nađoh! — i pljesnu rukama.

— Na leđima mu malen torbak...

— Nije, nije, bijahu to sigurno njegove saonice! — prekide Gerda. — S njima je i otišao.

— Može biti, jer nisam baš pomno zagledao. Što ću ti sada kazivati, čuh od svoje pitome drúge. Kad je stigao dvorima na vrata i ugledao stražu u srebru, a na stubama dvorjane u zlatu, nije se ni najmanje smeo; ne zbuni se, već im kimnu glavom i reče »Zacijelo je dosadno stajati na stepenicama, idem radije unutra.«

Dvorane blistale u svjetlu. Tajni savjetnici i preuzvišena gospoda šuljahu se bosonozi noseći zlatno posuđe: svečanije već ne mogaše biti! Kayu čizme uvelike škripahu, ali se on nije plašio.

— To je pouzdano Kay! — povika Gerda. — Dobro se sjećam, imao je nove čizme, čula sam kako škripe u bakinoj sobi.

— A jesu škripale! — nastavi vran. — Ali on hrabro priđe kneginji, koja sjeđaše na biseru što bijaše velik kao kolovrat. Naokolo bile dvorske dame i njihove dvorkinje, te od dvorkinja dvorkinje, pak plemići sa svojim perjanicama i perjaničkim slugama, a i te sluge još imahu svoje skutonoše. Svi se oni poredali, a što je koji bliže vratima stajao, to se više uznosio: ni na slugina sluge slugu, što uvijek nosi papuče, ne smiješ od pusta poštovanja oka podići — toliko se on naduo i kraj vrata ustobočio.

— Zaista strašno! — uzdahnu mala Gerda. — A Kay je ipak dobio kneginju?

— Da ne bijah vran kao što jesam, meni bi dopala kneginjica, i bez obzira na to što sam već u zarukama. Zacijelo je isto tako lijepo zborio kao i ja kad govorim vranjim ili tajnim jezikom — tako mi barem kaza moja pitoma zaručnica. Dakle, momčić bijaše veseo

i mio; nije došao da prosi kneginjicu, nego da joj čuje mudrost, koja mu se i svidje, a i on se svidje kneginjici.

— Sigurno je to Kay! — reče Gerda. — On je tako pametan, zna napamet računati, čak i s razlomcima! Oh, hoćeš li me povesti dvorima te kneginje?

— Lako je to reći! — uzvrati vran. — Ali kako ćemo to izvesti? Porazgovorit ću se o tome sa svojom pitomom zaručnicom; ona će nas svjetovati. Treba naime da ti kažem: takvoj maloj djevojčici kao što si ti nikada ne dopuštaju da uđe.

— Ali će meni dopustiti! — izusti Gerda. — Kada Kay samo čuje da sam došla, odmah će izići pa će me uvesti.

— Pričekaj me kraj ograde! — reče vran, kimnu glavom i odletje.

Istom se kasno uvečer vran vrati.

— Kvar-kvar! — zagrakta vran. — Pozdravlja te moja zaručnica, a evo ti šalje i komadić kruha što ga uze u kuhinji; ondje ga dovoljno ima, a ti si sigurno već ogladnjela. Ne možeš doći na dvore, jer si bosonoga: stražari u srebru i dvorjanici u zlatu ne bi te propustili. Ali se nemoj žalostiti, jer ćeš ipak onamo ući. Moja zaručnica zna za male stražnje stepenice što vode u spavaonicu, a zna ona i to gdje će uzeti ključ.

I tako uđoše u vrt i pođoše dugim drvoredom gdje sa grana list za listom padaše. Na dvorima se trnulo jedno svjetlo za drugim, a kad i posljednje ugasnu, vran povede djevojčicu stražnjim vratima, što bijahu samo pritvorena.

Ah, kako Gerdi lupaše srce od straha i čežnje! Bijaše joj kao da je naumila kakvo zlo počiniti, a htjela je samo znati bješe li ono mali Kay. Da, on to bješe, i nitko drugi; živo se Gerda spominjaše njegovih pametnih očiju, njegove duge kose; gledaše ga gdje se smije, kao onda kad kod kuće sjeđahu kraj ruža. Zacijelo bi se obradovao da je vidi i da čuje koliki je put prevalila radi njega, te da

sazna koliko su svi tugovali kad ga nije bilo. O, bješe straha i radosti u Gerdinim osjećajima.

Eto ih već na stubama. Na ormaru gori mala svjetiljka; nasred poda stoji pitoma vrana, maše glavom tamo i ovamo, te promatra Gerdu, koja se pokloni, kako ju je baka naučila.

— Moj mi je zaručnik, mala gospođice, tako lijepo o vama govorio — prozbori pitoma vrana. — Jako me se kosnula vaša povijest, to jest vaš život. Ali uzmite ovu svjetiljku, a ja ću poći naprijed. Idemo dobrim putem gdje nećemo nikoga sresti.

— Sve mi se čini da za nama netko ide — šapnu Gerda, a nešto kraj nje šušnu. Bješe kao da se sjene po zidu šuljaju, tankonogi konji s grivom što vijori, lovci, gospoda i gospođe na konjima.

— To su samo sni — kaza joj vrana; — dolaze da kneginji i kneževiću svrnu misli na lov. A dobro je tako, jer ćemo ih barem moći bolje u postelji motriti. Nadam se, gospođice, da nećete biti nezahvalni kada dođete do časti.

— Nije potrebno ni spominjati! — oglasi se šumski vran, vranin zaručnik.

U tim riječima uđoše u prvu dvoranu. Zidovi joj bijahu obloženi svilom crvenom kao ruže, a protkanom samim umjetnim cvijećem. I ondje kraj njih šušnuše sni, ali projuriše poput vihora, tako te Gerda nije stigla da vidi gospodu na konjima. Zaredaše dvorane sve jedna ljepša od druge — bijaše zaista da čovjek oslijepi.

Naposljetku stigoše u ložnicu. Strop joj bijaše poput velike palme, s lišćem od stakla, od samoga skupocjena prozirca, a nasred spavaonice, o debelu zlatnu dršku, vise dvije postelje baš kao dva ljiljana: u jednoj, bijeloj, spava kneginjica, a u drugoj, crvenoj, htjede Gerda naći malog Kaya. Djevojčica maknu u stranu jedan od crvenih listova i ugleda smeđ zatiljak.

»Oh, pa to je Kay!« pomisli ona te glasno izgovori njegovo ime i primaknu bliže svjetiljku, a snovi na konjima izletješe iz sobe — kneževič se probudi, okrenu glavu — i gle: ne bijaše mali Kay.

Kneževič je samo po zatiljku bio nalik na nj, ali bijaše mlad i divan.

Uto se probudi i kneginjica u bijelom ljiljanu te upita što se zbiva. Mala Gerda briznu u plač i ispriča im svoju povijest i sve što su vran i vrana za nju učinili.

— Oh, mala sirotice! — rekoše kneževič i kneginjica te pohvališe i vrana i vranu, kazujući kako se ne srde, ali da to više ne smiju učiniti. A za ovo će ih još nagraditi.

— Želite li slobodno letjeti — upita kneginjica — ili pak želite stalno mjesto, da vas imenujem dvorskim vranama, s pravom na sve kuhinjske otpatke?

I vran i vrana duboko se pokloniše i zamoliše da im daju stalnost, jer pomišljahu na starost i u sebi govorahu: »Dobro je da pod stare dane štogod imaš.«

Kneževič ustade iz postelje i ponudi Gerdi da u njoj spava — više zaista nije mogao učiniti. Djevojčica sklopi ručice i pomisli: »Kako su ipak dobri ljudi i životinje.« Nato zaklopi oči i blago usnu. Snovi opet uletješe, ali sad bijahu poput anđela te uzeše vući male saonice na kojima sjedi Kay i kima glavom . . . Ali sve to bješe sanak pusti što se rasplinu čim se Gerda probudi.

Sutradan je od glave do pete odjenuše u svilu i kadifu. Ponudiše joj da ostane kod njih na dvorima, gdje će joj krasno biti. Ali Gerda zamoli da joj daju mala kola s jednim konjem te par malih čizama, jer je naumila opet u svijet, da traži Kaya.

Dadoše joj čizmice i malen kolčak i krasno je obukoše, a kad pođe, dvoru pred vratima stajaše nova novcata kočija od suhog zlata. Na kočiji kao zvijezda blistao grb kneževića i kneginjice. Kočijašu, slugama i predjahačima — jer i njih bijaše — zablistale krune na glavi; sam joj kneževič i kneginjica pomogoše da uđe u kočiju i poželješe joj sretan put.

Vran, koji se međutim vjenčao sa svojom zaručnicom, otprati Gerdu tri milje. Sjedio je u kočiji djevojčici sa strane, jer nije pod-

nosio da se vozi natraške. Pitoma vrana stajala dvoru na vratima i mahala krilima; nije pošla u pratnju, jer ju je glava boljela: odonda, kako je dobila stalnost u službi, previše jede.

U kočiji bila sva sila slatkiša, a pod sjedalom obilje voća i kolača.

— Zbogom, zbogom! — dovikivahu knežević i kneginjica.

Mala se Gerda rasplakala, a s njome i vran suze lio. Tako prevališe prve milje, a nato se i on s njom pozdravi, no teška se srca rastadoše.

Vran prhnu na drvo i stade mahati crnim krilima dokle god mogaše vidjeti kočiju što se u daljini sjala kao sunce.

PETA PRIČA

Mala razbojnica

Prolazili su tamnom šumom, a kočija blistala poput zublje. To je razbojnike bolo u oči, to oni ne mogahu trpjeti.

— Pa to je suho zlato! — povikaše razbojnici pa iskočiše iz zasjede, pograbiše konje, ustaviše od zlata kočiju, pobiše jahače, kočijaša i sluge, a onda izvukoše malu Gerdu.

— Tusta je i lijepa kao da su je samim orasima kljukali! — promrsi stara razbojnica, kojoj po bradi bijahu probile duge, oštre dlake, a guste joj obrve pale preko očiju. — Bit će tečna kao malo tusto janje. Što ćemo omastiti brke!

I poteže goli nož, koji zasja da te groza hvatala.

— Jao! — ciknu stara razbojnica, jer je u isti čas njezina kćerka koju nosaše na leđima, ugrize za uho tako divlje i bijesno, da bijaše milina.

— Ti gnusno dijete! — rasrdi se majka i ne stiže da zakolje Gerdu.

— Hoću da se sa mnom igra! — propiskuta razbojnička djevojčica. — Mora mi dati svoj kolčak, svoju lijepu haljinu, mora spavati kraj mene, u mojoj postelji.

Rekavši to, opet je ugrize za uho, tako da je stara razbojnica poskočila uvis i počela se vrtjeti, a razbojnici se grohotom smijahu govoreći:

— Gledaj kako pleše sa svojom djevojčicom!

— Hoću u kočiju! — opet će razbojničko dijete, te provede svoju volju, jer bješe veoma razmaženo i tvrdoglavo.

I sjede do Gerde u kočiju, pa se tako povezoše preko panjeva i grmlja sve dublje u šumu.

Razbojnička djevojčica bijaše kolika i Gerda, ali jača, širih ramena i tamnije kože. Oči joj bijahu sasvim crne, gotovo tužne.

Ona zagrli Gerdu govoreći joj:

— Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te. Ti si sigurno kakva kraljevna.

— Nisam — uzvrati Gerda te ispriča joj sve što se zbilo s njome i koliko voli maloga Kaya.

Razbojnička je djevojčica sasvim ozbiljno gledaše i kimaše glavom, a naposljetku joj opet reče:

— Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te, a tada ću te sama zaklati.

I pošto Gerdi obrisa suze s očiju, zavuče obje ruke u lijepi kolčak koji bijaše tako mekan i topao.

Najednom se kočija zaustavi: bijahu stigli na dvorište razbojničkog zamka.

Zamak bijaše raspukao od vrha do dna, iz pukotina izlijetahu vrane i gavrani. Grdne psine, od kojih se svaki činio da bi mogao čovjeka progutati, počeše poskakivati, ali ni jedan ne zalaja, jer to bijaše zabranjeno.

U golemoj, staroj i počađavjeloj dvorani nasred kamenog poda gori vatra; dim se povija ispod svoda tražeći oduška; na vatri velik kotao — u njemu juha vri — a na ražnjevima vrte se zečevi i kunići.

— Noćas ćeš spavati sa mnom, gdje su moje male životinje — kaza mala razbojnica.

Dobiše jela i pila, a pošto se nahraniše i napojiše, odoše u kut, gdje bijaše nametana slama, a po njoj prostirke. Nad glavom im po letvama i prečkama na stotine golubova; činilo se da svi spavaju, no ipak se malo uzvrpoljiše kad su stigle djevojčice.

— Svi su moji! — kaza mala razbojnica pa odmah zgrabi najbližeg, uhvati ga za noge i njime potrese da je počeo krilima udarati.

— Poljubi ga! — povika i prikuči ga Gerdi u lice.

— Ondje su šumski gadovi — nadoveza i pokaza gore na mnoštvo letava, iza kojih u udubini u zidu bijaše par divljih golubova. — Da nisu zatvoreni, davno bi odletjeli.

— A ovo ti je moj stari, dragi Jelenko — i to govoreći povuče za rogove soba kojemu se oko vrata sjao bakarni lanac, jer bijaše privezan. — Moramo ga držati privezana, jer bi nam odmah umakao. Svake ga večeri ispod vrata poškakljam svojim oštrim nožem, a on se toga strašno boji.

Iz pukotine u zidu izvuče dugačak nož te njime poče gladiti soba ispod grla. Jadna se životinja stade bacati nogama, a mala razbojnica udari u smijeh i povuče Gerdu u postelju.

— Zar ćeš s tim nožem i spavati? — upita Gerda plašljivo je gledajući.

— Uvijek spavam s nožem u ruci! — uzvrati mala razbojnica. — Nikad ne znaš što može biti. Ali, kazuj mi opet što si mi prije pričala o malom Kayu, i zašto si se zaputila u bijeli svijet.

I Gerda joj poče kazivati sve iz početka, a divlji golubovi gukahu gore u krleci, dok ostali spavahu.

Mala je razbojnica ovila ruku Gerdi oko vrata, a u drugoj stisnula nož i spavala da se orilo. Gerda ne mogaše ni oka sklopiti — ne

znađaše, jadnica, što je čeka: život ili smrt. Razbojnici posjedali oko vatre te piju i pjevaju, a stara se razbojnica premeće. Da užasna li prizora za malu djevojčicu!

Sada divlji golubovi zagukaše:

— Gu-u-gu! Vidjeli smo malog Kaya. Bijela mu koka saonice vukla, a on sjedio sa Snježnom kraljicom u njezinim saonama; provezli se odmah iznad šume dok smo još u gnijezdu ležali. Sve nas je, male ptiće, svojim strašnim dahom zadahnula, te svi pogiboše do nas dvoje. Gu-ugu!

— Što vi to gore kazujete? — doviknu im Gerda. — Kamo je to išla Snježna kraljica? Je li vam štogod o tom znano?

— Išla je zacijelo u Laponsku, jer je ondje vječni snijeg i led. Pitaj samo toga soba što je tu privezan.

— Ondje je snijeg i led, ono je divan, blagoslovljen kraj! — uzdahnu sob. — Ondje slobodno naokolo skačeš, juriš preko velikih, blistavih dolina! Tamo je Snježna kraljica razapela svoj ljetni šator, ali su njezini dvori gore više prema Sjevernom polu, na otoku koji se zove Spitsberg.

— O, Kayu, mali Kayu! — uzdisaše Gerda.

— Tä budi mirna i spavaj! — progovori mala razbojnica — jer ću ti zabosti nož u grudi!

Ujutro Gerda razbojničkoj djevojčici ispriča sve što joj divlji golubovi rekoše, a mala se razbojnica uozbilji, kimnu glavom i reče:

— Tä opet je isto! Kakve koristi!

— Znaš li gdje je Laponska? — upita soba.

— Tko bi to znao bolje od mene! — uzvrati sjeverni jelen, a oči mu se zakrijesiše. — Ondje sam došao na svijet i odrastao, ondje sam skakao po snježnim ravnicama.

— Čuj! — reći će razbojnička djevojčica Gerdi. — Kako vidiš, svi su naši muškarci otišli, samo je majka kod kuće, te će i ostati;

no kasnije će, za doručak, potegnuti iz velike čuture i malo podrijemati, a onda ću ja već nešto za te učiniti.

Nato skoči iz postelje, obisnu majci oko vrata i potegavši je za bradu reče:

— Dobro jutro, draga moja kozo!

A mati je čvrknu po nosu da je pocrvenio i pomodrio, ali to bijaše od puke dragosti i ljubavi.

Pošto je mati potegla iz svoje čuture i malo zadrijemala, mala razbojnica ode jelenu pa mu reče:

— Rado bih te još koji put oštrim nožem poškakljala, ispod vrata, jer si onda tako smiješan, ali svejedno: odvezat ću te i pomoći ti da odeš u svoju Laponsku; ali treba da valjano grabiš i da ovu djevojčicu odneseš u dvore Snježne kraljice, u kojima boravi njezin drug u igri. Ta valjda si čuo što je pripovijedala, jer je dobrano glasno govorila, a ti znaš prisluškivati.

Sob poskoči uvis od radosti. Mala razbojnica podiže Gerdu na nj; bijaše oprezna te je čvrsto veza da ne padne, i još joj dade jastučić da joj bude mekše.

— Evo, nek ti bude — reče joj; — uzmi svoje krznene čizme, jer će biti zima. Kolčak ću zadržati, jer je zaista lijep. Ali ipak nećeš zepsti, jer evo ti velikih rukavica moje majke: sezat će ti do lakta. Ded, navuci ih! Eto si sada po rukama nalik na moju ružnu majku.

Gerda plakaše od radosti.

— Ne trpim da plačeš! — odsiječe mala razbojnica. — Sada bi se morala veseliti. Nâ, evo ti dva kruha i butina, da ne budeš gladna.

Oboje priveza straga za soba. Mala razbojnica otvori vrata, dozva velike psine unutra, prereza nožem konop i doviknu sobu:

— Bježi sad i pazi na djevojčicu!

Gerda ispruži obje ruke u velikim rukavicama i pozdravi se s malom razbojnicom, a sob poteče kroz veliku šumu što je ikad mogao te pojuri preko grmlja i šikarja, preko močvara i stepa. Zavijahu vuci, a gavrani graktahu. Lako pucketanje čulo se u zraku — nebo se osu crvenilom.

— Evo moje stare sjeverne svjetlosti! — usklikne sob. — Gledaj kako blista!

A onda poletje još brže, ne zastajući ni danju ni noću. Nestade kruha i butine — stigoše u Laponsku.

ŠESTA PRIČA

Laponka i Čuhonka

Zaustaviše se kraj neke male kuće. Bješe to jadna koliba: krov joj se spustio do zemlje, a vrata joj tako niska da su ljudi morali puzati kad bi ulazili ili izlazili. U kući ne bijaše nikoga doli stare Laponke što je kraj svjetiljke uljanice ribu pržila.

Sob pripovjedi Laponki cijelu Gerdinu povijest, ali tek pošto je najprije svoju ispričao, jer mu se njegova činila važnijom. Gerda se sva ukočila od studeni, te ne mogaše ni riječi izustiti.

— Kukavci moji! — kaza Laponka. — Još vam valja mnogo putovati; morate prijeći više od sto milja da stignete na visočje Finmarka, gdje stoluje Snježna kraljica i gdje svake večeri modri oganj pali. Napisat ću vam nekoliko riječi na suhom bakalaru, jer nemam papira, pa ga gore predajte Čuhonki, koja će vas bolje uputiti negoli ja.

Kad se Gerda ugrijala, te pošto se nahranila i napila, Laponka napisa nekoliko riječi na sušenom bakalaru i kaza djevojčici da pazi na pismo, pa je smjesti i pričvrsti na soba, a Jelenko opet pojuri.

Pucketalo u zraku, a krasna modrikasta svjetlost plamsala cijele noći. Stigoše u Finmark i zakucaše Čuhonki na dimnjak, jer ne imaše vrata.

Unutri bila tolika vrućina da je Čuhonka išla gotovo naga; bješe malena i veoma prljava. Ona odmah Gerdi svuče haljine, rukavice

i čizmice da joj ne bude odveć vruće, a jelenu stavi komad leda na glavu, te počne čitati što na bakalaru bijaše napisano. Pročita do tri puta, tako te znade napamet, a onda ribu baci u kotao, jer se lijepo mogla pojesti, a u Čuhonke se nije rasipalo.

Sada sob najprije ispriča svoju povijest, a onda Gerdinu. Čuhonka žmirkaše svojim pametnim očima, ali ništa ne reče.

— Ti si tako pametna — kaza sob. — Znam da možeš sve vjetrove svijeta jednim koncem svezati:[2] kada brodar odriješi jedan čvor, eto mu pogodna vjetra; odveže li drugi, oštro zapuše; odriješi li treći i četvrti, obori se oluja što stabla iz korijena čupa. Ne bi li htjela ovoj djevojčici dati napitak da dobije snagu dvanaestorice[3] i da svlada Snježnu kraljicu?

— Snagu dvanaestorice? — začudi se Čuhonka. — Ništa joj ne bi koristilo.

I priđe polici, skide s nje veliku, smotanu kožu i razmota je. U njoj bijahu ispisana čudnovata slova. Čuhonka se u nju zadubi te čitaše i čitaše da joj je sve kapao znoj sa čela.

Sob je sveudilj moljaše za malu Gerdu, koja u nju upiraše oči pune suza i molbi, te Čuhonka i opet poče žmirkati; povuče soba u kut i ondje mu, pošto mu izmijeni led na glavi, stade šaptati:

— Mali je Kay doista kod Snježne kraljice; sasvim je zadovoljan i misli da nigdje na svijetu nije onako lijepo; to dolazi odatle što mu je zrnce staklovine zašlo u srce, a trunak mu i u oko upao; valja mu najprije odande ukloniti staklovinu, jer ako se ne izvadi, od njega nikad više pravog čovjeka, a Snježna će kraljica čuvati moć nad njim.

---

[2] I na Sjeveru imaju priču o Eolu, poznatu priču o *Fincu koji upravlja vjetrovima*. I jedna između dansko-norveških junačkih pjesama *(Kämpeviser)* kazuje kako od dvanaestero braće kraljice Ingeborg *prvi mogaše rukom vjetrove okretati — den förste kunde vende veyret med sin haand*... (*Alle Kunster ere ikke lovlige, Nisu sva umijeća dopuštena*, strofa 3.) — *Prev.*

[3] U originalu: *tolv. Mands Styrke, snaga dvanaestorice muževa*. Ta dvanaestorica jesu slavnih dvanaest sinova Arngrímovih što se spominju u staronordijskim narodnim pjesmama i pripovijetkama. *Snagu dvanaestorice — tólf manna fjör* — spominje, na priliku, i *Hervarar saga*, u 7. odsječku. — *Prev.*

— Zar ne možeš maloj Gerdi dati štogod[4] čime bi sve to nadvladala.

— Ne mogu joj dati veće moći nego što je već ima. Zar ne vidiš kolika je u nje moć? Zar ne vidiš kako joj moraju služiti i ljudi i životinje? Zar ne vidiš koliko je, sve onako bosa, po svijetu prošla? Neće ona u nas snage smoći, niti joj je mi možemo dati; moć je u njezinu srcu, ondje ona snagu smaže, jer je milo, nevino dijete. Ne uzmogne li sama Snježnoj kraljici stići i malome Kayu izvaditi staklovinu, u nas joj slaba pomoć. Dvije milje odavde počinje vrt Snježne kraljice. Odnesi onamo djevojčicu i ostavi je kad dođeš do velikog grma što s crvenim bobicama u snijegu stoji. Ne troši riječi, već požuri da se što prije ovamo vratiš!

I Čuhonka podiže malu Gerdu na soba, koji pojuri što je bolje mogao.

— Jao, nemam čizama ni rukavica! — povika mala Gerda kad oćutje ljutu studen.

Sob se ne usudi stati, već poteče dok ne stiže do velikoga grma s crvenim bobicama. Tu spusti djevojčicu, poljubi je u usta, a krupne mu suze potekoše niz lice. Zatim iz sve snage pojuri natrag. Uboga Gerda ostade sama, bez cipela, bez rukavica, sama sred Finmarka — te strašne ledene krajine.

Potrča naprijed što je bolje mogla. Odjednom naiđe čitav roj snježnih pahuljica: nisu padale ozgo — nebo je bilo posve vedro i sjalo sjevernom svjetlošću. Pahuljice se po tlu povijale, a što dolažahu bliže, bijahu sve veće. Gerda se prisjeća kako bijahu krasne i velike pahuljice što ih je nekoć na povećalo gledala; ali su ove sadašnje sasvim drukčije — velike i strašne, živa stvorenja: to je predstraža Snježne kraljice.

---

[4] U staronordijskim se narodnim pjesmama i pripovijetkama kazuje da se Laponci i Finci razumiju u čarolije (isporedi *Völundarquidha — Pjesmu o Völundru* — strofa 12.) — *Prev.*

Bijaše ih najčudnovatijeg obličja: jedne kao ružni veliki ježevi, druge kao zmijska klupka iz kojih glave vire; neke opet nalik na male, debele medvjede što im se dlaka naježila; sve blistahu bijelim sjajem — bijahu to žive snježne pahuljice.

Gerda se pomoli bogu; studen bijaše tolika da je mogla vidjeti vlastiti dah, što joj poput dima izlazaše na usta. Dah se sve više zgušnjavao i pretvarao u male bijele anđelke, koji su sve više rasli čim bi se tla dotakli; svaki imaše šljem na glavi, a štit i koplje u rukama. Bivalo ih je sve više i više, a kad Gerda dovrši molitvu, bješe ih oko nje čitava vojska. Udarahu svojim kopljima na jezive snježne pahulje kidajući ih na komadiće, a mala Gerda sasvim sigurno i mirno pođe naprijed. Anđeli je milovahu po nogama i rukama, te je manje ćutjela studen, ma kako da je stezala, pa je brzo hitala dvorima Snježne kraljice.

A sada nam najprije valja vidjeti što je s Kayem. On, naravno, nije ni mislio na malu Gerdu, te nije ni slutio da je ona već pred dvorima.

SEDMA PRIČA

Što se zbilo na dvorima Snježne kraljice i što se poslije dogodilo

Zidovi na dvorima bijahu od snježnih smetova, a prozori i vrata od britkih vjetrova. Bijaše više od stotinu dvorana — sve onakvih kako ih je snježna vijavica sazdala — a najveća se između njih protezala više milja u dužinu. Jaka ih je sjeverna svjetlost sve rasvjetljavala; sve su bile prostrane, puste i prazne, ledene i blistave.

Nikad nije ondje radost zavirila, nikad da bi se barem medvjedi malo plesom zabavili, uz glazbu britkog sjevera što bi mogao svirati, a bijeli medvjedi plesati na stražnjim nogama i pokazivati svoju

otmjenost; nikad se ondje nije skupilo društvance na igru, da se čvoka po njuškama i udara po šapama; nikad se nisu na ogovaranje uz kavu sastale gospođice bijele lije; puste, goleme i studene bijahu dvorane Snježne kraljice. A sjeverna svjetla plamsahu u takvoj pravilnosti da se moglo vidjeti i kad stajahu najviše i kad bijahu najniže.

Posred puste, neizmjerne snježne dvorane bijaše zamrznuto jezero; ledena mu kora ispucala u tisuće komada, a svi se ti komadi podudarahu oblikom i veličinom da činjahu pravo remek-djelo umještva. Nasred jezera sjedila Snježna kraljica, kad bijaše kod kuće, i tada bi govorila da sjedi u ogledalu razuma, a to da je jedino i najbolje na svijetu.

Mali Kay sav modar od studeni, čak gotovo crn, ali on nije ni zamjećivao, jer mu je Snježna kraljica cjelovima oduzela osjećaj hladnoće, a srce mu ionako ne bijaše drugo doli komad leda. Zabavljao se dovlačeći oštre plohe leda, što ih svakojako slagaše hoteći nešto sastaviti — upravo onako kao što i mi slažemo drvene pločice i sastavljamo ih u različite slike. I Kay slagaše različite slike, i to nadasve umjetnički sastavljene: bijaše to ledena igra razuma. U njegovim očima bijahu te slike izvanredne i osobito važne — a tako mu se činilo zbog onog trunka staklovine što ga imaše u oku. Slagaše i čitave slike od pisanih riječi, ali nikad ne znađaše složiti riječ koju je najviše želio, a to je riječ: *vječnost*. Snježna mu je kraljica kazala: »Uspiješ li to složiti, bit ćeš svoj vlastiti gospodar, a ja ću ti pokloniti cio svijet i još klizaljke povrh toga.« Ali nije uspio

— A sada mi je poći u tople krajeve — reče Snježna kraljica. — Idem onamo da zavirim u one crne lonce. (To mišljaše na Etnu i Vezuv — kako ih mi zovemo — na brda što oganj rigaju.) Malko ću ih obijeliti; valja tako, a dobro je za limune i vinovu lozu.

I Snježna kraljica odletje, a Kay ostade sam samcat u golemoj i pustoj ledenoj dvorani što se protezala milje i milje. Promatrao

je komade leda te mislio i mislio, tako da je u njemu sve pucalo. Sjedio je mirno i ukočeno, te bi čovjek rekao da se smrznuo.

Upravo u taj čas u dvore stupi mala Gerda; uđe na velika vrata gdje britki vjetrovi brujahu. Ona izmoli večernju molitvu, a na to se vjetrovi stišaše, kao da pođoše na počinak. Djevojčica uđe u veliku i pustu ledenu dvoranu — ugleda Kaya, poznade ga, poletje i obisnu mu oko vrata, čvrsto ga zagrli i reče:

— Kayu, dragi, mali Kayu! Napokon te nađoh!

Ali je Kay i dalje mirno sjedio, ukočen i hladan.

Gerda briznu u plač; vrele suze što joj niz lice potekoše stadoše kapati Kayu na grudi, te mu u srce prodriješe, rastopiše onaj komad leda i rastočiše česticu staklovine što mu bijaše u srce zašla. Dječak pogleda djevojčicu, a ona zapjeva:

Ruže cvatu, a kad prođu,
Božića nam dani dođu.

Nato i Kay zaplaka; plakaše, a suzama što ih je ronio isplaka i onaj trunak staklovine što mu bijaše u oku; tada prepozna Gerdu i kliknu:

— Gerdo, draga mala Gerdo! Gdje si tako dugo bila? A gdje sam to ja bio?

I pogleda oko sebe.

— O, što je hladno! Kakav je ovo beskraj i kakva pustoš! — uzviknu i privinu se uz Gerdu, koja se smiješila, dok su joj suze radosnice tekle niz lice.

Bješe to radostan, tako blažen prizor da su i sami komadi leda od radosti zaigrali, a kad se umoriše, sastaviše se i složiše riječ za koju mu ono Snježna kraljica obeća, uspije li je sastaviti, da će postati svoj gospodar i da će na dar dobiti cio svijet, a još i klizaljke povrh toga.

Gerda ga poljubi u obraze, a obrazi mu procvaše; cjeliva mu oči, a one zasjaše poput njezinih; posu mu cjelovima ruke i noge, te on ozdravi i postade čio. Neka se slobodno vrati Snježna kraljica: povelja o njegovu oslobođenju bijaše ispisana blistavim komadima leda.

I oni se uzeše za ruke i odoše s velikih dvora; razgovarahu o baki i o ružama na krovu; kuda prolažahu, stišavali se vjetrovi, a sunce sijalo. Kad stigoše do grma s crvenim bobicama, ugledaše soba, koji ih je ondje već čekao: sob bijaše doveo i košutu, a ona djevojčicu i dječaka napoji toplim mlijekom i poljubi ih u usta.

Sobovi odnesoše Kaya i Gerdu najprije Čuhonki, u koje se ogrijaše u vrućoj sobi i propitaše za povratak kući, a zatim Laponki, koja im saši novo ruho i pripremi svoje saonice.

Sob i košuta otpratiše ih sve do granice one zemlje; ondje gdje se pojavilo prvo zelenilo dječak se i djevojčica oprostiše sa sobovima i s Laponkom.

— Zbogom, zbogom! — povikaše na rastanku.

Zacvrkutale prve ptičice na granama što se bijahu okitile zelenim pupoljcima kadli se iz šume pojavi djevojčica jezdeći na prekrasnu konju što ga Gerda dobro poznavaše: tà bijaše nekoć upregnut u zlatne kočije. Jahačici na glavi svijetlocrvena kapa, a samokres za pojasom: bila je to mala razbojnica, kojoj je dodijalo da bude kod kuće, pa se sad otisnula najprije put sjevera, a onda će padne li joj na um, okrenuti na drugu stranu. Ona odmah prepozna Gerdu, i Gerda nju — da puste li radosti!

— Lutaš li mi, lutaš, momčiću! — reći će razbojnica malom Kayu. — Rad bih znati jesi li zaslužio da se za tobom ide na kraj svijeta!

A Gerda je potapša po obrazu i upita za kneževića i kneginjicu.

— Otišli su u tuđinu! — uzvrati razbojnička djevojčica.

— A vran? — priupita Gerda.

— Vran je poginuo — odvrati ona. — Pitoma je njegova družica obudovjela te sad nosi crnu vunenu nit oko noge; tužna je i žalosna... ali sve su to brbljarije! Nego, ded mi reci kako si ti i kako si njega našla.

Nato joj Gerda i Kay sve ispripovjediše.

— Eto, sad je i tome kraj! — kaza mala razbojnica, pruži im oboma ruku i obeća da će im doći u pohode ako je ikad sreća u njihovo mjesto nanese.

To reče i odjezdi u široki svijet.

Kay i Gerda uzeše se za ruke i pođoše svojim putem. Što su dalje išli, sve je više proljeće osvajalo noseći zelenilo i cvijeće. Zvona se glasahu sa zvonika, i oni prepoznaše visoke tornjeve i veliki grad u kojem življahu.

Uđoše u grad i odoše ravno baki na vrata, pa uza stube u sobu, gdje sve bijaše na istom mjestu — sve kao prije: ura udaraše svoje »tika-taka, tika-taka«, a kazaljke se okretahu. Ali ulazeći na vrata zamijetiše kako su postali odrasli ljudi. Ruže na žlijebu provirivahu s krova na otvorene prozore, a i dječje klupice još uvijek ondje bijahu.

Kay i Gerda sjedoše svako na svoju klupicu i uzeše se za ruke. Kao ružan san zaboraviše ledenu pustoš i krasotu na dvorima Snježne kraljice.

Baka sjeđaše na jasnome božjem suncu i naglas čitaše iz Biblije: »Ne budete li kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko.«

A Kay i Gerda pogledaše jedno drugome u oči i odjednom shvatiše staru pjesmu:

Ruže cvatu, a kad prođu,
Božiću nam dani dođu.

I tako sjeđahu njih dvoje, odrasli a ipak djeca — djeca srcem — i bijaše ljeto, toplo, blago ljeto.

PASTIRICA I DIMNJAČAR

Jeste li kad vidjeli starinski ormar, onakav što je sasvim potamnio od starosti, a po njemu izrezbareno lišće i kojekakve šare? Eto, upravo takav ormar stajao u sobi: naslijedili ga još od prababe. S prednje je strane sav išaran rezbom, ružama i tulipanima, po njemu od vrha do dna najčudnije vijuge, a između njih izviruju male jelenje glave s granatim rogovima. A posred ormara, na uspravnoj letvi što sastavlja oba krila, izrezan čitav čovjek. Bio je doista smiješan, a i sam se smijao — ne, smijuljio se, a to nije isto što i smijati se. Imao je kozje noge, male rogove na čelu i šiljatu bradu. Djeca mu prišila ime Kozonogi prvi podoficir vrhovnog zapovjednika sveupnih oružanih snaga,[1] i uvijek ga tako nazivala, jer, nema šta, ime je zvučno i dugačko, nikad da ga izgovoriš, a valja priznati da nije šala takav naslov, kao što ni zamisao da Kozonogog rezbom prikažu ne bijaše baš mačji kašalj. Rezba učinila svoje, i eto Kozonogog!

Kozonogi neprestano upirao oči na stolić pod ogledalom: na stoliću, naime, stajala ljupka mala pastirica od porculana. Pastirici na nogama pozlaćene cipelice, haljina joj dražesno nabrana, zadignuti skuti pričvršćeni crvenom ružom, na glavi joj zlatan šešir, a u ruci pastirski štap. Bila je zaista divna! Tik do nje stajao malen dimnjačar, crn kao ugljen, to jest u crnu ruhu, jer inače i on bijaše sav od porculana, čist i fin kao i svaka druga figurica. Što je prikazivao dimnjačara, bijaše puki slučaj: u radionici gdje prave porculanske figure mogli su od njega lako načiniti i kraljevića, jer u biti na isto izlazi, ne bi im bilo nimalo teže.

Stajao tako mali dimnjačar sa svojim ljestvama i bio zaista ljubak s onim licem bijelim i rumenim kao u djevojke. Zapravo je to

[1] U prijevodu ovo dugo ime ostaje šturo, jer ne pruža djeci onu zabavu što je imaju mali Danci: u danskom se cijela ova duga titula piše u jednoj jedinoj dugačkoj riječi *(Gedebukkebeens-Overogundergeneralkrigskommandeersergeanten)*. — *Prev.*

bilo pogrešno: malko crnine na licu ne bi mu bilo naodmet. Stajao je tik do pastirice. Postavili ih onamo gdje stoje, pa kad su ih već tako sastavili, to se njih dvoje i zaručilo. Tȁ pristajali su jedno drugome: bijahu oboje mladi, oboje od iste vrste porculana i oboje jednako krhki.

Odmah do njih nalazila se još jedna figura, i ona od porculana ali triput veća; bio to star Kinez koji je umio kimati glavom. Kinez govorio da je djed maloj pastirici, ali to nije mogao dokazati. Tvrdio je da ima vlast nad njom, pa je zato kimnuo Kozonogom prvom podoficiru vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga kad je ovaj zaprosio pastiricu.

— Dobit ćeš muža — govorio joj stari Kinez — muža koji je, kako gotovo vjerujem, od pravog pravcatog mahagonija. I postat ćeš gospođa Kozonogog prvog podoficira vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga. U njega je pun ormar srebrnine, da i ne spominjem što sve čuva u tajnim pretincima.

— Neću ja u mračni ormar! — uzviknula mala pastirica. — Čula sam da on drži unutri jedanaest žena od porculana!

— Pa ćeš biti dvanaesta! — odsiječe Kinez. — Noćas, čim stari ormar zaškripi, bit će vam svadba, ili ja ne bio Kinez! — Pa zakima glavom i utonu u san.

A mala pastirica zaplaka i pogleda svoga dragog dimnjačara od porculana.

— Molim te, povedi me daleko odavde, u široki svijet, jer ovdje nam više nema ostanka!

— Sve ću učiniti za te, sve što hoćeš! — uzvrati joj mali dimnjačar. — Krenimo odmah. Mislim da te svojim zanatom mogu uzdržavati.

— Samo da nam je sretno sići sa stola! — uzdahnu pastirica. — Nema mi radosti ni sreće dok ne stignemo u široki svijet!

On ju je tješio i pokazivao joj kuda da stavlja svoju nožicu po izrezbarenim bridovima i pozlaćenim listovima dok su se spuštali stolu niz nogu. Nije zaboravio da ponese svoje ljestve, pa su se pomagali njima i tako se sretno dohvatili poda.

Kad su već bili na podu i pogledali na stari ormar, a to ondje čitava uzbuna. Izrezbareni jeleni još više ispružili glave, podigli rogove i iskrenuli vratove; Kozonogi prvi podoficir vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga skakao visoko uvis i starom Kinezu dovikivao:

— Gledaj! Vidiš li? Pobjegoše!

Bjegunci se od toga uplašili pa brže-bolje uskočili u ladicu u podnožniku[2].

U ladici ležala tri-četiri krnja snopa igraćih karata i malo kazalište lutaka, načinjeno kako se već moglo. Davao se igrokaz, i sve dame — karo i srce, pik i tref — sjedile u prvom redu i hladile se svojim tulipanima. Iza njih stajali svi dečki-donjaci i pokazivali da imaju glavu i gore i dolje, kako je to već na igraćim kartama. U igrokazu iznosili priču o dvoma mladih kojima nije bilo suđeno da se uzmu, pa se pastirica rasplaka, jer je takva zlohuda sudbina i nju pratila.

— Ne mogu više! — zajeca pastirica. — Moram van iz ladice!

Ali kad su opet sišli na pod i bacili pogled na stol, a ono se Kinez probudio i njiše se čitavim tijelom: tȁ sve mu je donje tijelo samo jedan komad.

— Eto starog Kineza! — kriknu mala pastirica i od pustog straha pade na porculanska koljena, pokleknu kao posječena.

— Smislio sam nešto! — oglasi se dimnjačar. — Hajde da se uvučemo u onu veliku vazu u kutu. Ondje ćemo ležati na ružama i despiku i baciti mu soli u oči kad dođe.

— Slaba nam korist — dočeka pastirica. — Osim toga, znam da stari Kinez i ta vaza bijahu zaručeni, a kad su ljudi jednom tako

[2] U originalu: *Forhöjning, podnožnik.* U kućama na Sjeveru prozori su često visoki, pa valja stati na podnožnik što se nalazi pod prozorom. U takvu se podnožniku obično nalazi i ladica. — *Prev.*

blizi, uvijek zaostane nešto sklonosti: što jednom omilje, nikad ne omrznu. Nema nam druge nego u široki svijet!

— Jesi li dovoljno hrabra da sa mnom ideš u tuđinu? — upita je dimnjačar. — Jesi li promislila koliki je svijet? I kad jednom odemo, da znaš, povratka više nama.

— Dovoljno sam hrabra — potvrdi pastirica. — I znam da više nema natrag.

Dimnjačar je oštro pogleda i reče:

— Moj put vodi kroz dimnjak: imaš li zbilja toliko hrabrosti da se sa mnom provučeš kroza zemljanu peć, pa kroz čađavu cijev u dimnjak? A kad budemo u dimnjaku, znam što mi je činiti! Uspet ćemo se visoko, visoko, a onda nas nitko više ne uhvati! Na vrhu je otvor koji vodi u široki svijet!

I odvede je do vrata zemljane peći.

— Kako je unutri crno! — uplaši se pastirica, ali ipak pođe s njime i kroz peć i kroz cijev, kroz tamu što se stisla kao u rogu.

— Evo nas u dimnjaku! — izjavi dimnjačar. — Pogledaj gore! Nad nama treperi blistava zvijezda!

I zaista je na nebu sjala zvijezda i slala svoje zrake sve do njih: bijaše kao da im želi pokazati put u svijet. I oni počeše puzati i vući se, bio je to strašan put u nedohvatne visine. A dimnjačar podizao i podupirao pastiricu, pomagao joj i pokazivao bolja mjesta, upućivao je kuda da staje svojim sitnim, porculanskim nogama. I tako stigoše navrh dimnjaka. Ondje na rubu sjedoše da otpočinu, jer bijahu svojski umorni, a imali su se i od čega umoriti.

Nebo sa svim zvijezdama bilo nad njima, a svi gradski krovovi pod njima. Pred očima im pucali vidici, u nedogled se sterao širok bijeli svijet. Jadna pastirica nije nikad ni u snu pomislila da bi svijet mogao biti toliki: naslonila je glavicu na rame svome dimnjačaru i briznula u takav plač da joj je pozlata pala s pojasa.

— Previše je to! — zagrca ona. — Ne mogu podnijeti! Svijet je prevelik! Ah, kamo sreće da sam ostala na stoliću pod ogledalom!

Nema mi radosti dok opet ne budem ondje! Evo, ja sam za tobom došla ovamo, u dalek bijeli svijet, a ti se sad vrati sa mnom kući ako me i malo voliš!

Dimnjačar ju je razborito uvjeravao, govorio joj o starom Kinezu i o Kozonogom prvom podoficiru vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga, ali je ona tako strašno jecala i cjelivala svoga malog dimnjačara te njemu, jadniku, nije ostalo drugo nego da učini na njezinu, premda nije bilo pametno.

I opet iste muke, i opet puži i spuštaj se niz dimnjak... Najposlije se provukoše kroz čađavu cijev, i eto ih ponovo u tamnoj peći — baš nimalo ugodno. U mraku na dnu zemljane peći stadoše odmah iza vrata da osluhnu što se zbiva u sobi. A ondje tišina, mrtva tišina. Proviriše iz peći van, a kad tamo, u sobi nasred poda leži stari Kinez: bijaše pao sa stola kad je htio za njima u potjeru, pa se razbio natroje: čitava mu leđa otpala u jednom komadu, a glava mu se otkotrljala u kut. Kozonogi prvi podoficir vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga svejednako stajao na starome mjestu, zagnao se u puste misli.

— Jao, kakve li sramote! — zakuka mala pastirica. — Djed se razbio na komade, a na nama je krivnja! To neću preživjeti, ne, nikako!

I poče kršiti sitne ručice.

— Ima pomoći, može se opet slijepiti! — uze je tješiti dimnjačar. — Može se sasvim dobro slijepiti! Nemoj se uzbuđivati! Ako mu prilijepe leđa i nasade glavu na šiju, bit će opet kao nov i moći će nam reći mnoge neugodnosti!

— Misliš li? — ponada se pastirica pa se opet s dimnjačarom uzvera na stolić, te se nađoše gdje su i prije stajali.

— E, jesmo daleko stigli! — zamjeri joj dimnjačar. — Mogli smo sebi prištedjeti svu tu muku!

— Samo da nam je djeda slijepiti! — opet će pastirica. — Je li to, bogzna, skupo?

I djeda slijepili i sastavili. Ukućani ga odnijeli na popravak, te Kinezu slijepili leđa, kvačicom mu pričvrstili glavu na vrat, pa je bio kao nov, samo nije mogao kimati glavom.

— Nešto ste se uzoholili otkad ste se razbili! — dobaci mu Kozonogi prvi podoficir vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga. — Ne mislim da je to nešto čime bi se čovjek mogao podičiti! Hoću li dobiti pastiricu, ili je neću dobiti?

Dimnjačar i mala pastirica zaklinjahu pogledom staroga Kineza, sve u strahu da ne bi kimnuo glavom. Ali on nije mogao kimnuti, a bilo mu nezgodno da drugima priča kako ima kvačicu u vratu.

I tako porculanski zaljubljenici ostadoše zajedno, blagosiljajući djedovu kvačicu, te su se voljeli sve dok se nisu razbili.

DJEVOJČICA SA ŠIBICAMA

Mračilo se, studen stezala, snijeg vijao nemilice: bijaše posljednja večer u godini, Staro ljeto. Po toj studeni i mraku išla ulicom siromašna djevojčica, gologlava i bosonoga. Imala je, doduše, papuče na nogama kad je pošla od kuće, ali kakve koristi od njih! Velike su to bile papuče — nekoć ih je nosila njezina majka — tako velike da je jadnica putem ostala bez njih kad se uklonila ispred dvojih kola što su onuda projurila. Jedne papuče nije više mogla naći, a s drugom je umakao nekakav zao dječak doviknuvši joj kako će mu ta papuča kolijevkom poslužiti bude li imao djece.

Tako je djevojčica gazila bosonoga — pocrvenjele joj sitne i nježne nožice i pomodrjele od hladnoće. U staroj je pregači nosila mnogo šibica, a jedan je svežnjić držala u ruci. Cijelog dana nije ništa prodala; nitko joj ne dade ni novčića. Gladna i jadna lutala je dalje, dok sirotica nije sasvim promrzla. Snježne pahuljice padale joj na dugu, svijetlu kosu što se u lijepim uvojcima spuštala niz

zatiljak, ali djevojčica bijaše daleko od pomisli na svoju zlaćanu kosu. Svi prozori rasvijetljeni, a ulicom se širi miris guščje pečenke: tà Staro je ljeto, posljednja večer u godini! O tome je djevojčica mislila, to joj bijaše u glavi.

Pođe, sirotica, da se zakloni u kut među dvije kuće od kojih je jedna nešto više izbila na ulicu; ondje sjede i skutri se. Nožice je podvila poda se, ali je ipak zebla, mrzla se sve više. Kući nije smjela, jer nije prodala ni jedne šibice, nije dobila ni jednog novčića. Otac bi je izbio, a toplije, uostalom, nije ni kod kuće. Stanovali su pod samim krovom, a onuda zviždao vjetar, premda su najveće pukotine začkali krpama i zabrtvili slamom.

Ručice joj gotovo obamrle od studeni — ah, jedna bi je samo šibica ugrijala! Kad bi je barem smjela izvući iz svežnjića, kresnuti njome o zid i na njoj ogrijati prste! Ipak jednu izvuče i kresnu. Oh, kako je praskala i plamtjela toplim, svijetlim plamenom — poput svjećice — kad je ruku nad nju nadnijela. Bila je to čudesna svjetlost: djevojčici se pričini da sjedi pred velikom željeznom peći, s podglavcima i ukrasima od svijetle mjedi, a u peći se vatra razgorjela i divno grije. Uboga djevojčica upravo ispruži nožice, da i njih ogrije, kadli se plamen utrnu — i peći nesta, a ona se nađe s dogorjelom šibicom u ruci.

Djevojčica ukresa drugu, pa i ta zaplamtje i zasvijetli, a zid, kuda svjetlost po njem prosja, postade providan poput koprene. Vidjela je pravo u sobu, gdje bijaše postavljen stol pokriven sjajnobijelim stolnjakom, na stolnjaku fini porculan, a pečena se guska, nadjevena jabukama i suhim šljivama, zamamno puši. A što je još ljepše, guska skoči s tanjura i zagega po podu, sve onako s viljuškom i nožem u leđima. Pođe ravno prema siromašnoj djevojčici, ali se uto šibica ugasi — osta samo debeo, hladan zid.

Djevojčica upali novu šibicu i sad se nađe pod prekrasnim božićnim drvcem. Bilo je još veće i još kićenije od bora štono ga je

o Božiću vidjela kroza staklena vrata u bogatog trgovca. Tisuće je svjećica gorjelo na zelenim granama, a šarene sličice, kakve krase dućanske izloge, gledahu odozgo na nju. Djevojčica ispruži ruke, seže obadvjema uvis — a šibica se ugasi. Ono mnoštvo božićnih svjećica uzdizalo se sve više i više, i ona ugleda prave sjajne zvijezde. Jedna zvijezda pade i u prosutku ostavi dug, plamen trag na nebu.

»Sad je netko umro!« pomisli djevojčica, jer pokojna bakica, koja joj jedina bijaše dobra, uvijek govoraše: »Kad padne zvijezda, jedna duša ide u nebo.«

Djevojčica i opet kresnu o zid šibicu, plamen sve unaokolo rasvijetli, a sred toga sjaja stajaše njezina bakica, sva blistava i blaga kao u nekom blaženstvu.

— Bakice! — povika djevojčica. — Uzmi me sa sobom! Znam ja da će te nestati kad se šibica utrne, kao što je nestalo i tople peći, divne pečene guske i prekrasnoga božićnog drveta!

I brzo upali sve preostale šibice iz svoga svežnjića da što duže zadrži bakicu. A šibice zasvijetle takvim sjajem da se vidjelo kao u po bijela dana. Nikad još bakica nije bila tako lijepa i tako veličajna: podiže bakica djevojčicu u naručje i poletje s njome visoko, visoko, sred sjaja i radosti. Nesta hladnoće, i gladi, i straha . . .

U hladno jutro u kutku uz kuću skamenjena sjedi mala djevojčica, crvenih obraza, sa smiješkom na usnama — mrtva, smrznuta posljednje noći u staroj godini. Tako je novogodišnje jutro svanulo nad malim mrtvim tijelom što se šćućurilo držeći šibice, od kojih gotovo čitav jedan svežnjić bijaše izgorio. »Htjela se ugrijati«, govorili ljudi. A nitko nije ni slutio kakve su joj se divne slike ukazale pred očima, i u kakvu je sjaju sa svojom bakicom ušla u novogodišnju radost.

STARA ULIČNA SVJETILJKA

Jesi li već čuo priču o staroj uličnoj svjetiljci? Nije doduše tako zabavna, ali se jednom može čuti.

Bila nekoć valjana, stara ulična svjetiljka; služila je mnogo i mnogo godina, a onda joj došlo doba da ide u mirovinu. Posljednji put nalazila se te večeri na stupu te svijetlila na ulicu, a bilo joj pri duši upravo onako kako se osjeća plesačica na svojoj posljednjoj baletnoj večeri, kada zna da će od sutra provoditi život u potkrovlju. Svjetiljka se jako bojala sutrašnjeg dana, jer je znala da će se tada prvi put pojaviti u vijećnici, gdje će je pregledati vijeće trideset šestorice, da vide je li upotrebljiva ili nije.

Ondje se imala donijeti odluka o njezinoj daljoj sudbini: hoće li je odrediti da svijetli gdjegod u predgrađu, ili će je odnijeti izvan grada, u kakvu tvornicu; možda će dospjeti negdje u ljevaonicu željeza, da je pretope; u tom bi slučaju moglo od nje svašta biti, ali ju je mučilo to što ne zna hoće li se tada sjećati da nekoć bijaše ulična svjetiljka.

Bilo kako mu drago, ali je jedno sigurno: valja joj se rastati s čovjekom koji užiže i čisti svjetiljke, i s njegovom ženom, a njih je dvoje smatrala svojima. Postala je svjetiljkom kad i on nažigačem. Žena mu onda bijaše lijepa i ponosna: samo bi uvečer, kad bi onuda prolazila, pogledala svjetiljku, no nikad danju. Sada pak, ovih posljednjih godina, kad su sve troje ostarjeli — nažigač, njegova žena i svjetiljka — i žena je pazila na svjetiljku, čistila je i ulje u nju nalijevala. A čestita čeljad bjehu nažigač i njegova žena: nisu svjetiljku nikad ni za kap ulja prevarili.

Bijaše to dakle posljednja večer svjetiljke na ulici, a sutra joj valjalo u vijećnicu: te dvije mračne misli zaokupljahu je potpunoma, pa stoga nikakvo čudo što je onako gorjela. I druge je misli salijetahu; tolikim je ljudima svijetlila, toliko toga vidjela, možda koliko i poglavita trideset šestorica općinskih vijećnika, ali ona to nije kazivala, jer bijaše valjana stara svjetiljka koja nije nikoga

vrijeđala, a najmanje svojih poglavara. Mnogo i mnogo toga izbijaše u njezinu sjećanju, kadikad bi u njoj proplamsao plamen — prožimao je osjećaj da će se tkogod i nje spomenuti.

»Sjećam se lijepoga, mladog čovjeka«, dolazilo svjetiljci na misao; »mnoge su godine odonda prohujale; došao on s pismom na divnu ružičastu papiru, zlatom obrubljenu; bijaše krasno napisano, ženskom rukom; dvaput ga je pročitao, poljubio ga, a onda pogledao gore prema meni sa svoja dva oka što kazivahu: ,Ja sam najsretniji čovjek!' Jest, samo smo ja i on znali što bijaše u tome prvom pismu njegove odabranice. I druga mi dva oka na um dolaze — čudnovato koliko misli mogu skakati! Ovuda ulicom svečano pratili mrtvo tijelo na ukop: u lijesu, na kolima prekrivenim baršunom, ležala mlada, lijepa žena; bijaše izobilje cvijeća i vijenaca, a toliko svjetla od zubalja da mi je sjaj sasvim izblijedio; na pločniku se natiskivalo mnoštvo svijeta, što je pošlo za mrtvačkim kolima: kad zublje prođoše i kad pogledah oko sebe, vidjeh gdje je još netko sa mnom ostao: naslonio se na moj stup i plače; nikad neću zaboraviti tih rastuženih očiju što u me pogledaše.«

U takve se i slične misli zanosila stara ulična svjetiljka što je te večeri posljednji put svijetlila.

Straža koju smjenjuju barem zna tko je smjenjuje, može s novom stražom izmijeniti riječ-dvije, ali svjetiljka nije znala tko će na njezino mjesto, a mogla bi nasljedniku ipak dati koju korisnu obavijest, o sitnoj i krupnoj kiši, o tome dokle pada mjesečina po pločniku, ili pak s koje strane vjetar puše.

Na dasci preko jarka stajalo troje što je izišlo pred svjetiljku misleći da se ona sama odriče svoje službe. Jedno od njih bila sleđeva glava, koja, kako znaš, svijetli u mraku; mišljaše stoga da će biti velike uštednje na ulju dođe li ona na stup umjesto svjetiljke. Drugo od to troje bijaše komad trula drveta, koje također svijetli, svakako više negoli sleđ; osim toga bilo ono posljednji komadić stabla što nekoć bijaše dika šume. Treći takmac bila krijesnica; kako se taj kukac tu stvorio, svjetiljka nije znala, ali se našao ovdje

pa je i on svijetlio, a trulo se drvo i sleđeva glava zaklinjahu i uvjeravahu kako svitac svijetli samo u određeno vrijeme pa stoga ne može doći u obzir.

Stara im svjetiljka objasni kako ni jednome od njih nije svjetlo toliko da bi dostajalo za uličnu rasvjetu, ali u to nijedno od njih nije vjerovalo, pa kad čuše da se svjetiljka ne odriče svoje službe sama, od svoje volje, odmah se obradovaše i rekoše kako je prestara da bi mogla izbor izvršiti.

U taj čas zapuše vjetar iza ugla na ulici pa zašumje staroj svjetiljci na otvor za dim, pitajući je:

— Što to čujem da sutra odlaziš? Zar smo večeras posljednji put zajedno? Ako je tako, valja da te darivam na rastanku. Zapuhat ću ti sad u glavu, tako da ćeš se moći ne samo dobro sjećati svega što si čula i vidjela nego ćeš po vrhu, čim pred tobom štogod budu pričali ili čitali, biti tako bistre glave da ćeš sve to kao živo pred sobom gledati.

— O, to je zaista previše! — uzdahnu stara ulična svjetiljka. — Velika ti hvala. Bilo bi mi dovoljno da me ne pretope.

— To se još neće dogoditi — utješi je vjetar. — A sad ću ti zapuhati sjećanje; dobiješ li još koji ovakav dar, možeš imati sasvim ugodnu starost.

— Samo da me ne pretope! — uzdahnu opet svjetiljka. — Jamčiš li da će mi i onda ostati sjećanje?

— Budi pametna, stara svjetiljko! — kaza joj vjetar pa zapuha.

U taj se čas pokaza mjesec.

— A što vi dajete svjetiljci na rastanku? — upita ga vjetar.

— Ništa — uzvrati mjesec; — ja sam u opadanju, a svjetiljke, uostalom, nisu nikad meni svijetlile, već ja njima.

I mjesec opet zađe za oblake, jer nije htio da mu dosađuju.

Sada ravno na otvor za dim pade kap, kao da je pala sa strehe, te kaza kako dolazi iz sivih oblaka kao dar, i to možda ponajbolji.

— Tako ću te prožeti — reče kap svjetiljci — da ćeš se moći, ako samo želiš, u jednoj noći pretvoriti u rđu, sva se rastvoriti i u prah prijeći.

To se svjetiljci učini lošim darom, a isto tako mišljaše i vjetar.

— Zar nema ništa bolje, zar nema ništa bolje? — hujao vjetar i puhao što je više mogao.

A tada se prosu zvijezda i za sobom u padu ostavi dug svijetao trag na nebeskom svodu.

— Što je to? — povika sleđeva glava. — Ne pada li to zvijezda ovamo? Mišljah da će u svjetiljku! E, kad se i s takvih visina natječu oko ove službe, onda se možemo lijepo pokupiti.

Pa tako i uradi, a ostalo dvoje odoše s njome. Stara se svjetiljka razgorjela i neobično jako svijetlila.

— Krasan to bješe dar! — kaza svjetiljka. — Jasne zvijezde, kojima sam se uvijek toliko radovala, i koje tako divno sjaju kako ja nikad ne mogoh zasjati, premda mi u tom bijaše sva želja i trud, te jasne zvijezde opaziše mene, jadnu staru svjetiljku, te mi jednu između sebe ovamo poslaše s darom što je u tome da sve ono čega se sjećam, i što tako jasno vidim kao da je preda mnom, mogu vidjeti i oni koje volim. A to je istom pravo zadovoljstvo, jer radost koje ne možeš s drugima dijeliti samo je pol radosti!

— Sva čast takvu mišljenju! — preuze vjetar. — Ali ti, na žalost, ne znaš da su voštanice za to potrebne: ne zapale li žižak u tebi ili voštanicu, nitko onda od tih drugih ne može kraj tebe ništa vidjeti. Vidiš, zvijezde na to nisu mislile; smatraju da sve što svijetli ima u sebi barem voštanicu. No sad sam umoran, idem počinuti.

I počinu, to jest utihnu.

A sutradan — no bolje da preskočimo što se toga dana zbilo. Druge večeri svjetiljka bijaše na naslonjaču, a gdje... U staroga nažigača. On je trideset šestoricu općinskih vijećnika zamolio da s obzirom na svoju dugu i vjernu službu smije zadržati staru svjetiljku. Nasmijaše se njegovoj molbi pa mu je dadoše — i evo je sada

gdje leži na naslonjaču kraj tople zemljane peći; kao da je tako postala većom: ispunja gotovo cio naslonjač.

Dvoje starih ljudi bilo upravo za večerom i blago poglédalo na staru svjetiljku kojoj rado dadoše mjesto za stolom.

Stanovahu u pivnici, dva lakta pod zemljom; valjalo je prijeći preko kamenog hodnika da se onamo dođe, ali unutri bilo toplo, jer su vrata čohom utvrdili. Bijaše tu uredno i čisto, postelje zastrte zavjesom, zastori i na malim prozorima, gdje na dasci bijahu dva neobična lonca za cvijeće; donio ih mornar Kristijan iz Istočne ili Zapadne Indije; bijahu to dva glinena slona koji ne imahu leđa; umjesto njih tu je u zemlji, nametanoj unutra, u jednome rastao divan luk vlašac — to starcima bijaše sav vrt, a u drugome velik ždralinjak što se rascvao — to im je cvijetnjak. Na zidu visjela velika slika u bojama što prikazuje Bečki kongres: tu imahu sve careve i kraljeve na jednome mjestu! Bornholmska zidna ura s teškim olovnim utezima udarala svoje tika-taka! no uvijek išla naprijed, ali bolje tako, kazivahu starci, negoli da zaostaje.

Starci sjedili za večerom, a ulična svjetiljka, kako je rečeno, ležala u naslonjaču odmah kraj stare zemljane peći. Svjetiljci bilo kao da se cio svijet prevrnuo.

Kad bi je stari nažigač pogledao i pričao o tome što su sve zajedno proživjeli, na kiši i pljusku, za kratkih i svijetlih ljetnih noći i za snježne vijavice, kad je čeznuo za toplom izbom u pivnici — tada za staru svjetiljku sve opet bijaše u redu, ona to gledaše kao da se i sad zbiva; jest, vjetar joj je zaista dobro rasvijetlio unutrašnjost.

Bijahu starci veoma radini i marljivi, ni časka nisu gubili u neradu. Nedjeljom bi poslije podne uzeli ovu ili onu knjigu, najradije kakav putopis, pa bi starac naglas čitao o Africi, o velikim šumama i o slonovima što ondje divlji naokolo idu, a starica bi pažljivo slušala i kradom poglédala na glinene slonove što bijahu lonci za cvijeće.

— Mogu ih gotovo zamisliti! — kazivala bi starica.

A svjetiljka bi iz dna duše znala poželjeti da je tu kakva voštanica, pa da je upale i u nju stave; onda bi i starica mogla jasno sve vidjeti kao što i svjetiljka vidi, ono visoko drveće što je jedno s drugim preplelo granje; gole crne ljude na konju i cijele čopore slonova što svojim širokim stopalima gaze trsku i grmlje.

— Čemu mi sve moje sposobnosti kad nema voštanice! — uzdisala svjetiljka. — Imaju samo ulja i loja, a to nije dovoljno!

Jednog dana u pivnicu stiže čitav svežanj kusataka dogorjelih voštanica; veće komadiće uzimahu za rasvjetu, a manjima bi žena voštila konac kad bi šila. Sada doduše bijaše voštanicâ, ali kakva korist kad nikome ne pada na um da koji komadić stavi u svjetiljku.

»Gle, ovdje sam ja sa svojim neobičnim sposobnostima«, uzdisala svjetiljka, »sve imam u sebi, a ne mogu s njima dijeliti! Oni i ne znaju da im bijele zidove mogu pretvoriti u najljepše sagove, u bogate šume, u sve što samo požele! Jest, oni to i ne slute!«

Svjetiljku inače držahu u redu, čista stajaše u kutu, gdje je odmah u oči upadala; strani ljudi doduše govorahu da je podrtina, ali starci na to ništa ne davahu, njima svjetiljka bijaše draga.

Jednog dana, bilo to baš na rođendan starog nažigača, starica priđe svjetiljci, nasmiješi se i kaza:

— Večeras ću je njemu u čast upaliti!

A limeni otvor zaškripa, jer svjetiljka pomisli: »No, konačno se sjetiše!« U svjetiljku pak dođe ulje, a ne voštanica. Cijele je večeri gorjela, ali je sada znala da onaj dar, koji su joj zvijezde dale, najbolji između sviju, ostaje mrtvo blago za ovaj život. I zanese se u san, a gdje su onakve sposobnosti, nije teško sanjati.

Usnilo se svjetiljci da su starci umrli, a ona sama dospjela ljevaču, gdje su je imali pretopiti. Uhvatio ju je takav strah kao onda kad je morala u vijećnicu da je pregledaju trideset šestorica općinskih vijećnika; premda je imala sposobnost da se pretvori u rđu i prah čim samo zaželi, ipak nije za tim posegnula, nego je došla u peć za taljenje i postala prekrasnim željeznim svijećnjakom u koji zatiču

voštanice. Imaše oblik anđela što drži kitu cvijeća; posred cvijeća staviše voštanicu, a svijećnjak metnuše na zeleni pisaći stol. Soba bila veoma ugodna, sa mnogo knjiga i s divnim slikama po zidovima; u njoj živio pjesnik; sve što on mišljaše i pisaše, jasno se pred njim pokazivalo. Soba se pretvarala u duboke, tamne šume, u livade suncem obasjane, po kojima dostojanstveno koračahu rode, ili pak u palubu na brodu posred uzburkana mora...

»Kakve su u meni sposobnosti!« kaza stara svjetiljka budeći se iz sna. »Gotovo bih poželjela da me pretope...! Ali ne, to ne smije biti dok su starci na životu. Oni me vole takvu kakva sam. Ja sam im kao dijete, oni su me čistili i ulje u me nalijevali. Meni je isto tako dobro kao i onoj slici što prikazuje onaj kongres, koji je nešto veoma otmjeno, nešto nadasve otmjeno!«

I od tog vremena imade više unutrašnjeg mira, a to je valjana, stara ulična svjetiljka i zaslužila.

STARA KUĆA

U pokrajnoj ulici stajala stara, veoma stara kuća. Brojila je gotovo tri stoljeća; mogao si to čitati na shodu, gdje na gredi bijaše urezana godina, uokvirena tulipanima i hvojama hmelja. U starinskim kićenim slovima bijahu ondje urezani i cijeli stihovi, a povrh svakog se prozora sagnula u drvetu izrezana glava. Gornji se boj dobrano izbočio iznad donjega, a tik pod krovom, duž cijele strehe, protezao se limeni žlijeb, ukrašen zmajevom glavom. Na zmajevo se ždrijelo imala izlijevati kišnica, ali prodiraše kroz trbuh: žlijeb se, naime, prošupljio.

Sve ostale kuće u tom redu bile nove i lijepe, s velikim oknima i ravnim zidovima, te si im po držanju mogao lako razabrati da se nekako tûđe od stare kuće i neće s njome da imaju dodira. Zacijelo u sebi mišljahu: »Pa dokle će ta podrtina nagrđivati ulicu? Eto, i

doksat joj toliko izbio naprijed da nitko s naših prozora ne može vidjeti što se za uglom zbiva. Stepenice joj široke, kao da vode u kakav dvorac, a visoke kao u zvoniku. Željezna joj ograda poput vrata na kakvoj staroj grobnici, a po vrhu još i mjedene glave. Zaista neukusno!«

I na drugoj strani ulice bijahu nove i lijepe kuće, te i one mišljahu baš kao i kuće preko puta, ali ovdje jednoj na prozoru sjedio malen dječak svježih i rumenih obraza i svijetlih blistavih očiju. Njemu se upravo ta stara kuća najviše sviđala, bilo da ju je sunce zlatilo ili mjesečina polijevala. I kad bi pogledao na zid, s kojeg žbuka bijaše otpala, mogao bi sjediti i sjediti, a u mašti bi mu iskrsavale najčudnovatije slike, te se dječak domišljao kakav li je izgled ulica nekoć imala s onim stepenicama, doksatima i šiljatim zabatima. U duhu gledaše vojnika s oštroperima i žljebove, što se protezahu u obliku zmajeva i aždaja. Da, to bijaše kuća — da staneš i da se diviš!

U toj kući živio samac starac. Još je nosio starinske hlače potkoljenice, kaput s velikim mjedenim pucetima, a na glavi vlasulju, za koju si odmah znao da je prava. Svakog bi jutra njemu dolazio drugi starac, da sobe pospremi i da mu donese što treba; sve ostalo vrijeme starac u potkoljenkama provodio sam u staroj kući. Kadikad bi došao do prozora i pogledao van; onaj bi mu mali dječak kimnuo glavom, a starac bi uzvratio pozdravom. Tako se upoznaše te onda i sprijateljiše, a da nikad nisu među sobom riječi izmijenili; ali to i nije važno.

Mali je dječak čuo kako su roditelji rekli: »Onaj starac prijeko dobro živi, ali je tako strašno usamljen!«

Druge nedjelje dječak nešto zamota u malo papira, siđe pred vrata, a kad naiđe onaj što starca poslužuje, mališ će mu:

— Čuj, hoćeš li starom gospodinu odnijeti ovo od mene? Ja imam dva kositrena vojnika: evo jednog, pa mu ga odnesi, jer znam da je tako sam.

A starom se sluzi razvedri lice, nasmiješi se on dječarcu i ponese kositrenog vojnika u staru kuću.

Naskoro zatim iz one kuće dođu pitati bi li dječak htio i sam doći gore i pohoditi starca, a roditelji to sinčiću i dopuste, i tako mališan ode u staru kuću.

Mjedene glave na stubišnoj ogradi zasjale ljepše i jače negoli inače; pomislio bi da su očišćene u čast mališanova posjeta; činilo se kao da su i drveni trubači — jer iznad vrata bijahu izrezani trubači što stoje u tulipanima — jest, činilo se kao da su i oni iz sve snage u trube zapuhali, jer su im se obrazi naduli i postali deblji negoli prije. Da, borije jeknuše: »Tra-ta-ra-tra! Evo k nama dječaka! Tra-ta-ra-tra!« — i vrata se otvoriše.

Sve duž hodnika bijahu obješeni stari portreti — vitezovi u oklopu i gospođe u svilenu ruhu: oklopi zveckaju, šušti svila... Tada dođoše stube, na kojima bijaše mnogo stepenica gore, a malo dolje. Njima se uspinjalo na shod, što je bio veoma trošan, s velikim rupama i dugim pukotinama, gdje je prorasla trava, a sve se lišćem zavilo, tako te i shod, i dvorište, i zid bijahu toliko zelenilom obrasli da se činjahu poput kakva vrta — no ne bijaše to vrt, već samo shod. Tu stajahu starinski lonci za cvijeće, prikazivahu lica s magarećim ušima. Cvijeće bilo prepušteno samo sebi, pa je raslo kao divlje. Iz jednog se lonca na sve strane prevjesili karanfili, sa zelenilom se prepleli, struk do struka, te jasno kazuju: »Sunce nas pomilovalo i cvijetak nam za nedjelju obećalo — malen cvijetak za nedjelju.«

Odavde se ulazilo u sobu, kojoj zidovi bijahu obloženi svinjskom kožom, a po koži otisnuto cvijeće.

Pozlata sva nestaje,
svinjska koža ostaje!

kazivali zidovi.

U sobi stajali naslonjači s visokim izrezbarenim naslonima i s ručicama s obje strane. »Sjedi, sjedi!« kao da te pozivahu. »Uh, kako u meni puca! Dobit ću kostobolju kao i stari ormar, uh!«

I tako mali dječak stupi u sobu na doksatu, u kojoj sjeđaše starac.

— Hvala ti na kositrenom vojniku, mali prijatelju! — proslovi starac. — Zahvaljujem ti i na tome što mi dolaziš u pohode!

»Hvala, hvala!« ili »pras-pras!« pucketalo u svem namještaju. Pokućstva bilo toliko da stvari gotovo ne mogahu vidjeti maloga dječaka, koliko jedna drugoj smetahu.

Nasred zida visjela slika lijepe žene, mlade i nasmijane, ali odjevene na starinsku, s prahom u kosi i s ukrućenim ruhom; niti kazivaše »hvala« niti »pras«, već blagi pogled spustila na malog dječaka, koji odmah starca upita:

— Odakle vam ova slika?

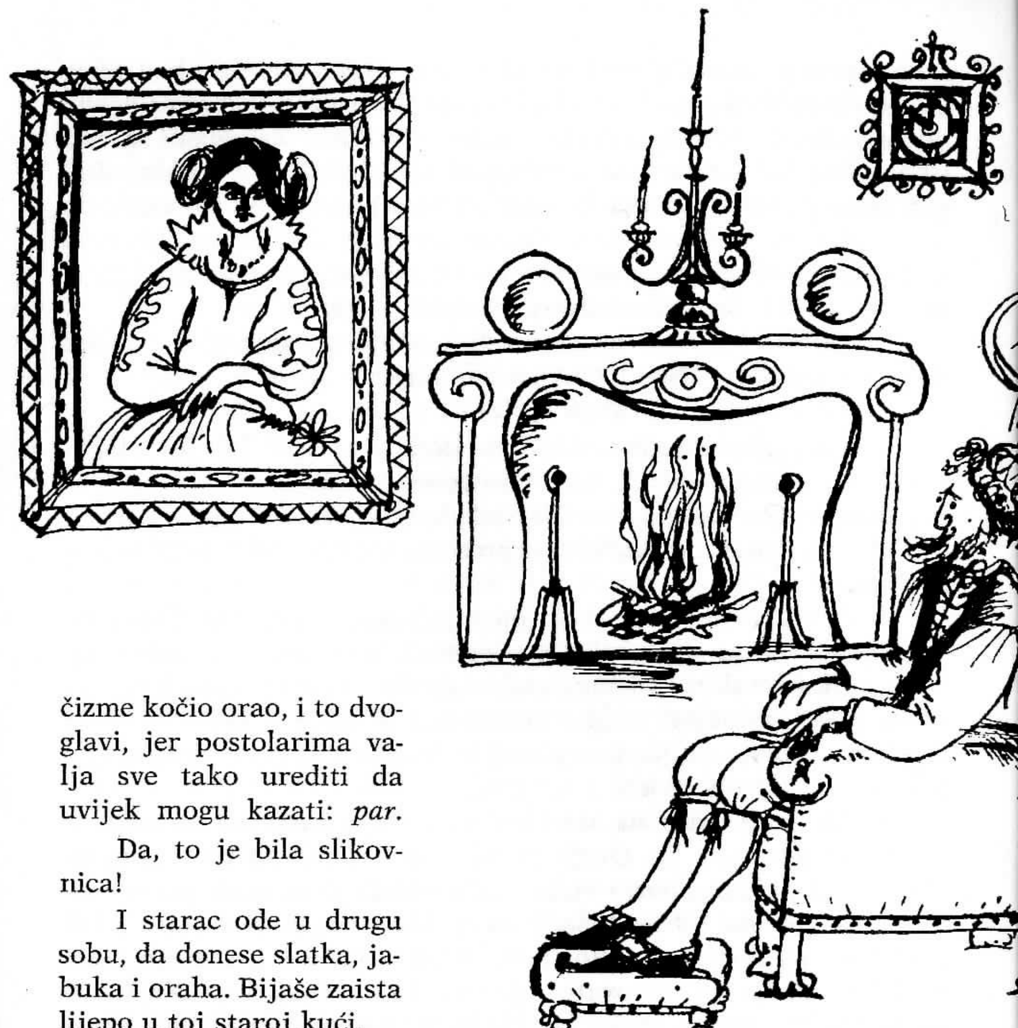
— Od staretinara, prijeko — uzvrati starac. — U njegovoj trgovini visi toliko slika; nitko za njih ne haje, jer nitko ne poznaje osoba što su na njima naslikane: sve su davno pomrle. A ja sam ovu ženu nekoć poznavao; davno to bješe, ima već pedeset godina kako je umrla.

A pod slikom visio u staklu stručak uvela cvijeća. I njemu zacijelo bijaše pol stoljeća, jer tako se starim óku činjaše. Njihalica se na velikoj uri njihala tamo-amo, kazaljke se okretale, sve je u sobi sve više starjelo, ali oni to ne zamjećivahu.

— Roditelji kažu da ste strahovito usamljeni — opet će dječak.

— O, stare me misli pohode — prihvati starac — i sve ono što one u meni bude, a evo i ti me posjećuješ. Sasvim mi je dobro.

To reče pa s police dohvati slikovnicu. Bijaše u njoj dugih povorki, najčudnovatijih kočija, kakvih danas ne možeš vidjeti; bješe vojnika, nakićenih poput trefova donjaka na igraćim kartama, i građana s razvijenim zastavama; krojači imahu svoju s krojačkim nôžicama što ih drže dva lava; na postolarskoj se umjesto

čizme kočio orao, i to dvoglavi, jer postolarima valja sve tako urediti da uvijek mogu kazati: *par*.

Da, to je bila slikovnica!

I starac ode u drugu sobu, da donese slatka, jabuka i oraha. Bijaše zaista lijepo u toj staroj kući.

— Ne mogu više izdržati! — oglasi se kositreni vojnik što stajaše na ormaru. — Ovdje je tako samotno i tužno. Kad se čovjek navikne da živi u obitelji, onda se s ovim ne može pomiriti. Ne mogu dulje ovdje ostati! Dan

tako sporo promiče, a noći nikad kraja! Ovdje nije kao kod tebe, gdje tvoji roditelji veselo čavrljaju i gdje ti i sva ostala dječica dižete divnu buku. O, kako je samotno kod ovog starca! Zar misliš da mu itko cjelov dâ? Zar misliš da dobije mio pogled ili pak božićno drvce? Samo ga još hladan grob čeka! Ne mogu ovdje više izdržati!

— Čemu se žalostiš! — napomenu mali dječak. — Meni se čini da je ovdje divno, pogotovu kad u posjete dođu stare misli sa svim onim što one bude u starčevoj duši!

— Ja tih starčevih misli ne vidim niti ih poznajem! — uzvrati kositreni vojnik. — Ne mogu više izdržati, pa eto!

— Ali moraš! — priklopi dječak.

Uto se pojavi starac vesela lica; donese krasnih jabuka, slatka i oraha, a mališan zaboravi na kositrenog vojnika.

Sretan se i blažen vrati dječak kući. Prolazili dani i tjedni, dječak se i starac pozdravljali s prozora, a onda mališ opet ode u pohode.

U drvetu izdjelani trubači opet puhnuše u borije: »Tra-ta-ra--tra! Evo k nama dječaka! Tra-ta-ra-tra!« a mačevi i oklopi zveckahu na djedovskim slikama, svila šuštaše, svinjska koža kazivaše svoje, stari naslonjači imahu kostobolju u leđima: »ah!« — i sve bijaše kao i prvi put, jer je u staroj kući dan za danom tekao uvijek jednako, sati prolazili bez promjene.

— Ne mogu više da izdržim! — zavapi kositreni vojnik. — Kositrene sam suze lio. Ovdje je tako turobno! Pusti me radije da idem u rat i da izgubim i ruke i noge! Ipak je to neka promjena. Ne mogu više da izdržim! Sada znam što znači kad te stare misli posjećuju, sa svim onim što ti one u duši bude! I mene su moje posjetile; možeš mi vjerovati, nije to nikakvo trajno zadovoljstvo; najposlije mi gotovo dođe da skočim s ormara. Svi mi vi u kući tako jasno iziđoste pred oči, kao da zaista preda mnom stojite! Bijaše ono isto nedjeljno jutro kojega se zacijelo dobro sjećaš. Sva vi djeca stajaste za stolom i pjevaste psalam što ga svakog jutra pjevate; stajaste pobožno, sklopljenih ruku, a otac i majka

kraj vas jednako svečani, kadli se otvoriše vrata i pojavi sestrica Marija, kojoj još nisu dvije godine, a koja odmah zapleše čim začuje bilo kakvu glazbu ili pjesmu; premda nije smjela, ona poče plesati, ali ne mogaše uhvatiti takt, jer se zvuci psalma otezahu; tako je stala najprije na jednu nogu i naklonila glavu sasvim naprijed, a onda na drugu, sagnuvši opet glavu naprijed, ali nije išlo. Svi ste se držali veoma ozbiljno, premda vam to bijaše prilično teško, a ja sam se u sebi toliko smijao da sam pao sa stola i tako se ozlijedio te mi se i danas pozna, jer nije valjalo da se smijem. Svega se sjećam, sve mi je i sad živo u pameti, sve što sam onda proživio. Eto, to su stare misli, sa svim onim što one u duši bude! Nego, reci mi, pjevate li još nedjeljom. Pripovijedaj mi štogod o maloj Mariji. A kako je moj drug, onaj drugi kositreni vojnik? Da, on je doista sretan! Ne mogu više da izdržim!

— Ti si darovan! — kaza mu mali dječak. — Zato moraš ostati. Zar ne shvaćaš?

Starac nato uđe u sobu noseći spremnicu u kojoj si mogao vidjeti svega i svačega — kućicu od krede, kutijicu s dragomašću, stare karte za igru, velike i pozlaćene, kakvih danas nigdje nema. Otvoriše se sve velike ladice i prekopaše, podiže se na glasoviru poklopac, na kojem s unutrašnje strane bijaše naslikan krajolik; muklo odzvanjahu glasovi kad je starac zasvirao a zatim i zapjevušio neku popijevku.

— Da, ona ju je znala pjevati! — reče i glavom pokaza na portret što ga je kupio u starežara, i starcu se oči zakrijesiše.

— Hoću u rat, hoću u rat! — povika kositreni vojnik što je glasnije mogao i pade na pod.

Kamo li je samo mogao otići? Tražio ga starac, tražio ga dječak, ali sve zaludu — vojnik se izgubio, nigdje da ga otkriju.

— Već ću ja njega naći! — kaza starac, ali ga više nikad ne nađe.

U podu bilo previše rupa i puklina, kositreni je vojnik pao u neku pukotinu i ondje ležao u otvorenu grobu.

Dan bio na izmaku, te se mali dječak vrati kući. Prolazili tjedni i mnogi prođoše. Okna bijahu sasvim zamrznuta. Mali je dječak morao dugo sjediti kraj prozora i hukati u staklo dok se načinio otvor na koji mogaše gledati staru kuću. Ondje sve bijaše snijeg zameo, pokrio sve šare i natpise, zasuo stepenice, kao da nikoga nema kod kuće — a nikoga i nije bilo, jer je starac umro.

Uvečer se pred vratima zaustaviše kola, na koja položiše lijes, jer su mrtva starca imali prevesti na selo, da ga ondje pokopaju u obiteljsku grobnicu. I odvezoše ga, a nikog da ga prati: svi mu prijatelji bijahu već pomrli. Samo mali dječak baci na prstu poljubac za lijesom kada kola prođoše.

Nekoliko dana poslije toga u staroj se kući održavala dražba. Mali dječak gledaše kroz prozor kako iz kuće odnose jednu stvar za drugom: stare vitezove i gospođe, lonce s magarećim ušima, stare naslonjače i ormare. Sve se razmetnulo, nešto dospjelo ovdje, nešto ondje, a portret žene, što ga je starac našao u starežara, dođe opet u starežarnicu, gdje i sad visi, jer nitko ne poznaje one žene, te za staru sliku nitko i ne mari.

U proljeće srušiše i samu kuću, jer bijaše podrtina, kako ljudi govorahu. S ulice se moglo vidjeti ravno u sobu, kojoj zidovi bijahu obloženi svinjskom kožom, što je sada u krpama visjela sa zidova. I zelenilo na shodu u neredu visjelo oko greda što se ruše. I tako bî uklonjena stara kuća.

»Tako valja!« kazivahu susjedne kuće.

*

Na istome mjestu podigli lijepu novu kuću s velikim prozorima i bijelim, ravnim zidovima, a sprijeda, gdje je stara kuća i stajala, uredili malen vrt, gdje se po susjedovim zidovima uspinjala divlja loza. Vrt sprijeda ogradili željeznom ogradom i krasnim željeznim vratima, te prolaznici zastajahu i zavirivahu unutra.

Vrapci se jatimice ljuljali na hvojama divlje loze i međusobno čavrljali o svemu, kako su već umjeli, ali nisu spominjali stare kuće, koje se ne mogahu sjećati: tà odonda je mnogo godina minulo, a mali dječak narastao i postao čitav momak, valjan čovjek, radost svojih roditelja. On se upravo oženio pa se sa ženom uselio u kuću pred kojom bijaše vrt.

Jednom stajaše pokraj žene dok je ona sadila poljski cvijet što joj se jako sviđao. Sadila je cvijet malom rukom i čvrsto prstima pritiskivala zemlju.

— Joj! — povika žena odjednom.

Što bijaše? — Ubola se na nekakav šiljak što je virio iz sipke zemlje.

Bješe to — zamisli samo! — kositreni vojnik, onaj što se gore kod starca izgubio; prošao je sav onaj štropot i rušenje između greda i gruhe, te naposljetku dospio u zemlju, gdje je ležao godine i godine. Mlada žena očisti vojnika od zemlje, najprije zelenim listom, a onda ga obrisa finim džepnim rupcem iz kojega se širio divan miris. Kositrenom vojniku bî kao da se iz nesvijesti trgnuo.

— Daj da ga vidim! — reče mladi čovjek, nasmiješi se i zatrese glavom. — Neće to biti baš onaj, ali me sjeća na zgodu s kositrenim vojnikom što sam ga imao kad još bijah malen dječak.

I tako ženi poče pripovijedati sve o staroj kući, o starcu i kositrenom vojniku što ga je poslao starcu koji bijaše onako strašno usamljen. Pripovijedaše tako živo, kao da mu se sve sada pred očima zbiva, te se mladoj ženi onaj starac i stara kuća toliko kosnuše srca da joj suze na oči navriješe.

— Možda je ovo ipak onaj kositreni vojnik! — kaza žena. — Spremit ću ga i sačuvati u pameti sve što si mi pripovijedao. Ali mi moraš pokazati starčev grob!

— Ne znam ga niti itko zna gdje je. Svi su starčevi prijatelji pomrli, nitko se nije za nj brinuo, a ja onda bijah još dijete.

— Kako li je bio usamljen! — uzdahnu žena.

— Strašno usamljen! — oglasi se kositreni vojnik. — Ali je divno kad nisi zaboravljen!

— Divno! — odjeknu nešto kraj njih, no nitko osim kositrenog vojnika ne vidje da to bješe krpa svinjske kože kojom bijahu obloženi zidovi u staroj kući; spala s nje pozlata, bila ona poput vlažne zemlje, ali se držala svog mišljenja i kazivala:

Pozlata sva nestaje,
svinjska koža ostaje!

Ali u to kositreni vojnik nije vjerovao.

KAP VODE

Zacijelo znaš za povećalo, onakvu okruglu leću što sve pokazuje stotinu puta veće nego što je u naravi. Držiš li ga pred okom pa gledaš kap vode iz bare, vidjet ćeš u toj kaplji više negoli tisuću čudnih životinjica kojih inače ne bi nikad opazio u vodi, ali koje doista postoje i ondje žive. Čini ti se gotovo kao da je pred tobom pladanj pun sićušnih račića što se među sobom guraju i preskaču, a tako su krvoločni da jedni drugima trgaju ticala i micala, krakove i krajeve, pa ipak su i veseli i zadovoljni — dakako, na svoj način.

Bio ti nekoć starac koga su svi znali Lazi-Plazi, jer mu tako bijaše ime. Uvijek je htio iz svega izvući ono ponajbolje, pa ako drugačije ne bi išlo, onda bi se laćao čarolije.

Jednog dana sjedio ti starac Lazi-Plazi za stolom i držao svoje povećalo pred okom: promatrao je kap vode uzetu iz mlàke u jarku. Što sve u toj kaplji nije gmizalo i puzalo, lazilo i plazilo! Tisuće životinja skakale i skakutale, kovitlale se i čerupale, razdirale jedna drugu i proždirale se uzduž i poprijeko!

»Pa to je strahota!« uzviknu starac Lazi-Plazi. »Zar ne znaju i ne mogu živjeti u prijateljstvu i miru i brinuti se svaki za sebe!«

I uzeo starac premetati u glavi, dovijao se od svake ruke, mislio i mislio, ali nije ništa smislio, i najposlije mu valjalo posegnuti za čarolijom.

»Treba da ih obojim, da sve postane jasnije!« zaključi starac Lazi-Plazi.

I to rekavši, u kap vode dometnu još jednu kapljicu nalik na crveniku: ali nije bilo vino, nego vještičja krv, najfinija vrsta po dva novčića. I sve one čudne životinje odjednom postadoše ružičaste po cijelom tijelu, tako te se sve činilo kao kakav grad pun nagih divljaka.

— Što ti je to? — upita ga drugi stari vrač, koji nije imao imena, i baš to bijaše nešto posebno na njemu.

— Ako pogodiš što je — odvrati Lazi-Plazi — neka ti je na dar od mene. Ali se nećeš lako domisliti ako ne znaš!

Bezimeni vrač pogleda kroz povećalo. Činilo mu se doista da vidi čitav grad po kojem svi jure naokolo, a svi neodjeveni. Bila je sramota i strahota, ali još strašnije bijaše pogledati kako jedan drugoga gura i tura, kako se gnjetu i pletu, ujedaju i štipaju, navlače i razvlače. Što bî dolje, sad je s vrha, a što gore, na dno pada! »Gle, gle! Njegova je noga duža od moje! Ćap! otrgni je! Evo jednoga što mu je za uhom čvorić, nedužna, mala kvržica, ali ga boli, pa neka ga boli još i jače!« I udri i gruhaj! počnu ga tući i natezati dok ga naposljetku ne prožderu, sve zbog te kvržice. Jedan je pak sjedio tiho i povučeno kao kakva mlada djevojka, njemu bijaše samo do mira i spokojstva. Ali ode djevojka! stali je vući i trgati i naposljetku je progutali!

— Silno je zabavno! — izjavi vrač.

— Jest, ali što misliš što je ovo? — zapita ga Lazi-Plazi. — Možeš li se dosjetiti?

— Pa jasno! — odgovori drugi. — To je Köbenhavn ili koji drugi velegrad, tä svi su jednaki. Ništa drugo doli kakav velegrad.

— To ti je voda iz jarka! — pouči ga Lazi-Plazi.

SRETNA PORODICA

Od sveg bilja u našoj zemlji najveći list ima svakako repuh. Stavimo li repuhov list preda se, zakriva nas kao kakva pregača, a metnemo li ga na glavu, služi nam za kiše gotovo kao i kišobran: tako je to velik list.

Repuh nikad ne raste sam, već gdje nikne jedan, eto cijelog društva — prava krasota, a sva je ta krasota hrana puževima, velikim, bijelim puževima, od kojih je otmjen svijet u stara vremena pravio paprikaš i jedući govorio: »Hm, hm, kako prija!« A kako se mislilo da su puževi tako slasni zato što se hrane repuhovim lišćem, ljudi su i sami sijali repuh.

Bilo vam tako gospodsko imanje gdje više nisu jeli puževe, jer puževi bijahu gotovo izumrli, ali nije izumro repuh, nego je rastao i prerastao sve staze i putove, tako da ga više nisu mogli iskorijeniti. Nastala čitava repuhova šuma. Tu i tamo stajala koja jabuka ili šljiva — inače se ne bi nikad moglo pogoditi da je tu nekoć bio vrt. Sve bijaše pusti repuh — a u repuhovoj guštari živjela dva posljednja, prastara puža.

Ni sami nisu znali koliko broje ljeta, ali su se dobro sjećali da im je rod nekoć bio kudikamo veći, da vuku lozu iz strane zemlje i da je za njih i za njihove zasađena sva ta šuma. Nikad nisu izišli odande, ali su znali da negdje u svijetu postoji nešto što se zove gospoštija i dvor, i da ih ondje kuhaju dok ne pocrne, pa ih zatim stavljaju na srebrni pladanj. Što se dalje događa, nisu znali. Nisu uostalom ni mogli zamisliti kako je to kad ih skuhaju i stave na srebrni pladanj, ali je zacijelo krasno i nadasve otmjeno.

Ni hrušt, ni žaba krastača, pa ni glista, kad su ih zapitali, ne znadoše im reći kako je to, jer nijedno od njih još nikad ne bijaše skuhano niti je došlo na srebrni pladanj.

Stari, bijeli puževi bijahu tvrdo uvjereni da su najotmjeniji na svijetu. Tä znali su da šuma postoji radi njih, a vlastelinstvo i dvor zato da bi oni mogli biti skuhani i stavljeni na pladanj.

Živjeli puževi veoma osamljeno i sretno; a kako sami nisu imali djece, uzeli su pod svoje obična malog puža, kojega su odgajali kao da je njihovo rođeno dijete. Pužić baš nije napredovao, jer je bio prosta roda; ali se starcima, a osobito majci, staroj gospođi puževki, ipak činilo da raste. Ona zamoli i privolje oca, kad je već nije vidio, da pipne kućicu malog puža. On je posluša i uvjeri se da majka ima pravo.

Jednog dana ulila jaka kiša.

— Slušaj kako bubnja i šobonji po repuhu! — reče puž-otac.

— A već i prokapljuje! — odmah će majka. — Curi niza stabljiku. Vidjet ćeš, sve će promočiti! Sretna sam što oboje imamo čvrstu kuću i što je i mališan ima. Zaista je za nas učinjeno više nego za sva ostala stvorenja; vidi se da smo gospodari svijeta! Imamo kuću već od rođenja, a repuhovu šumu zasadiše radi nas! Da mi je znati dokle se proteže i što se nalazi izvan nje!

— Nema vani ničega! — uzvrati puž-otac. — Nigdje ne može biti bolje negoli u nas, pa i ne želim ništa drugo.

— Jest — prihvati majka-puževka — ja bih još htjela u gospoštiju, u dvor, da me skuhaju i stave na srebrni pladanj! Vjeruj mi, ima nešto osobito na tome!

— Propala je valjda gospoštija i dvor se srušio! — kaza puž. — Ili je repuh sve tako prerastao da ljudi odande ne mogu van. Nije hitnje, uvijek se tako žuriš, pa sad već i mali počinje. Zar se nije u tri dana popeo navrh stabljike? Meni se već zavrti u glavi kad ga samo pogledam!

— Nemoj ga grditi! — umirivala ga gospođa puževka; — on tako oprezno puže, bit će nam još prava radost, a za što drugo mi

starci ionako više ne živimo, on nam je sve. A jesi li već mislio o tome gdje ćemo mu ženu naći? Ne držiš li da bi se daleko u repuhovoj šumi mogao naći tko od našeg roda?

— Crnih puževa, mislim, ima dosta — odgovori stari. — Ali su to golaći, bez kućice, svijet prost a umišljen. Nego, mogli bismo to povjeriti mravima: oni jure tamo-amo kao da su zaposleni, pa će zacijelo znati ženu za našeg pužića.

— Znamo jednu, i to ponajljepšu! — rekoše mravi kad su ih starci upitali — ali se bojimo da od toga nema ništa, jer je ona kraljica!

— Ništa ne mari! — dočekaše starci. — Ima li kućicu!

— Ima dvore! — opet će mravi; — divnu palaču sa sedam stotina hodnika.

— Hvala! — uzvrati majka-puževka; — naš sin ne ide u mravinjak! Ako ne znate ništa bolje, onda ćemo taj posao povjeriti bijelim mušicama, one lete nadaleko po kiši i suncu, te poznaju repuhovu šumu izvana i iznutra.

— Imamo mi ženu za nj! — odmah će mušice. — Stotinu ljudskih koračaja odavde sjedi na grmu ogrozda pužić s kućicom, ljepojka sasvim osamljena a zrela za udaju. Samo stotinu koraka!

— Pa neka dođe ovamo k njemu! — povikaše starci. — On ima repuhovu šumu, a ona samo jedan grm!

I dovedoše gospođicu pužicu. Osam je dana trebalo dok je stigla, ali je to baš i valjalo, jer se po tome moglo vidjeti da je od pravog roda.

Proslaviše svadbu. Šest je krijesnica svijetlilo što je moglo jače. Inače je sve prošlo sasvim tiho, jer stari puževi nisu podnosili bučne zabave i veselja. Ali je majka puževka održala divan govor. Otac im ne mogaše besjediti, jer bijaše suviše tronut. Dadoše mladima u baštinu čitavu repuhovu šumu i rekoše, kao što su uvijek govorili, da je ta šuma najbolje na svijetu, pa ako budu čestito i pristojno živjeli i množili se, jednom će i oni i njihova djeca dospjeti

u gospoštiju, u dvor, gdje će ih kuhati dok ne pocrne, i onda ih staviti na srebrni pladanj.

Pošto to izrekoše, zavukoše se starci u svoje kućice i više ne iziđoše; zaspali su. Mladi puž i njegova družica vladahu šumom. Izrodiše mnogo potomstva, ali ih nikad nitko nije skuhao niti ih stavio na srebrni pladanj. Po tome oni zaključiše da je gospoštija propala, srušio se dvor, a ljudski rod izumro. A kako im nitko nije protuslovio, bila je to istina. Kiša udarala i šobonjila po repuhovu lišću da njima ugodi tim bubnjanjem, a sunce sjalo radi njih, da obasja repuhovu šumu. I tako je živjela u sreći i zadovoljstvu ta velika, sretna porodica.

LAN

Procvao lan, ljepotom se zaodio: cvjetovi mu krasni, sve sama modrina, a nježni i mekani poput moljčevih krila, pa još i mnogo mekši. Sunce ga grijalo, kišni ga oblaci zalijevali, a njemu to godilo i koristilo kao što djeci koristi kad ih majka umije i onda poljubi: od toga samo još ljepša bivaju. Tako je i lan napredovao i bivao sve ljepši.

— Vele da sam naočit — reče lan — i da sam tako lijepo izrastao te će od mene biti divno platno. Ah, kako sam sretan! Ja sam sigurno najsretniji od svih! Tako mi je lijepo, a još će i nešto od mene biti! Oh, kako me sunce svojim sjajem razgaljuje, oh, kako mi kiša godi i kako me osvježuje! Neizmjerno sam sretan, najsretniji na svijetu!

— Da, da, da! — javi se prošće od ograde. — Vi svijet ne poznajete, ali ga mi znamo, kvrgavi smo mi! — pa svaki proštac tužno zaškripi:

Škljoca, hripa,
staro škripa,
pjesmi več je kraj!

— Nije kraj, ne! — odvrati lan. — Sunce jutros sja, kiša mi godi, upravo čujem kako rastem, osjećam da cvjetam, sretan sam i presretan!

Ali jednog dana došli ljudi, potegli lan za stabljiku te ga iščupali iz korijena: i bogme ga je boljelo. Onda ga pokiselili u vodu, kao da ga hoće utopiti, pa stavili na vatru, kao da ga kane ispeći — baš strahota!

»Ne može uvijek biti dobro!« pomisli lan. — »Valja sve okušati, bez muke nema nauke!«

A zlo se lanu pisalo! Stùpali ga i trli, sušili i grebenali — ni sam nije znao kako li sve to zovu. Zatim dođe na preslicu, škrip, šklјoc! Tu zbilja nije mogao misli sabrati.

»Bijah izvanredno sretan!« kazivaše u sebi kraj sve svoje nevolje. »Treba se veseliti i onome dobru što je bilo pa prošlo! Oh, veseliti se, veseliti!«

Tako je govorio još i onda kad je došao na razboj — i postao divna, velika truba platna. Sav lan, svaka pojedina biljka, uđe u platno.

»Pa ovo je neprispodobivo! Ne bih to nikad vjerovao! Baš mi je sreća sklona! Prošće na ogradi, doduše, dobro zna ono svoje:

Škljoca, hripa,
staro škripa...

Ali pjesmi nije kraj! Ona istom počinje! Zaista je divno! Pa ako sam malo i trpio, zato sam sad nešto postao; baš sam sretnik među sretnicima! Evo sam i mekan, i bijel, i dugačak. Ovo je nešto drugo nego biti samo biljka, sve ako si i u najboljem cvatu! Dok si biljka, nitko te ne pazi, a vode dobiješ samo kad ulije kiša. A sad me njeguju! Djevojka me svakog jutra okreće, kišom me iz kante polijevaju, te ne prođe večer a da se ne okupam. Čak je i popadija govorila o meni i rekla da sam najbolja truba platna u svojoj župi. Sretniji već ne mogu postati!«

Zatim platno dođe u kuću, gdje ga dočekaše oštre nôžice. Ah, kako su ga rezali uzduž i poprijeko, kako su ga boli iglom i šivali! To zbilja nije bio užitak. Ali od platna postade dvanaest nepomenica, dvanaest pari rublja koje se ne imenuje a koje svaki čovjek mora imati. Jest, ravno dvanaest.

»Gle, gle, tek sam sada nešto postao! To dakle bijaše moja sudbina! Divota, zaista. Sad sam svijetu od koristi, a tako i valja: to je istom pravi užitak. Ima nas dvanaest na broju, ali smo ipak svi jedno, činimo tucet! Kakve li neuporedive sreće!«

Prolazile godine — platno istančalo, dotrajalo.

»Jednom je ionako svemu kraj!« reče svaki komad. »Rad bih dulje izdržati, ali ne valja zahtijevati što ne može biti!«

Sad ih razderu u krpe i prnje, tako te su zbilja pomislile da je svemu kraj, jer su ih počeli sjeći i gnjesti, miješati i kuhati — ni same nisu znale što se sve s njima zbiva — dok naposljetku od njih ne postade najfiniji bijeli papir.

»Kakva li iznenađenja! Da, divna li iznenađenja!« kliknu papir. »Sad sam još finiji nego prije, a još će i pisati po meni! A što se sve ne može napisati! Ah, neusporedive li sreće!«

I na papiru bile napisane ponajljepše priče, ljudi im slušali sadržaj, pun istine i dobrote, tako te postajahu pametniji i bolji. Pravi blagoslov donijeŝe riječi na papiru napisane.

»To je više nego što sam i sanjao dok sam još bio malen, modar cvijet u polju! Nisam mogao ni pomisliti da ću jednog dana nositi ljudima radost i znanje. Ni sâm toga još ne mogu shvatiti! Ali, evo, doista je tako. Višnji mi je svjedok da mi je sva zasluga u tome što sam kako-tako nastojao da se održim. I gle: radost me stiže za radošću i čast za čašću. Svaki put kad pomislim: »Pjesmi već je kraj«, sve krene naviše i nabolje. Sad ću sigurno na put, obići ću cio svijet, da me svi ljudi mogu čitati. Sva je prilika da će biti tako! Prije sam imao modre cvjetove, a sad imam za svaki cvijet najljepše misli! Baš sam sretan!«

Ali papir nije otišao na put, već je došao u tiskaru, i tu su sve što na njemu bijaše napisano tiskali u knjigu, u mnoge stotine knjiga, pa se tako kudikamo više ljudi moglo okoristiti i obradovati njihovim sadržajem nego kad bi jedan jedini papir s rukopisom zakružio oko svijeta i najposlije ostao razderan negdje na pol puta.

!Tako i jest najmudrije«, pomisli ispisani papir. »Nije mi ni na um palo!« Ostat ću kod kuće, štovat će me kao kakva pradjeda! Što je napisano, pripada meni, riječi se s pera pretočile i prešle u me. Ja ostajem, a knjige kruže naokolo! Tako se zaista može nešto učiniti! Ah, kako se radujem, ah, što li sam sretan!«

Onda papir složiše u svezak i staviše na policu. »Ugodno je počivati po svršenom poslu!« reče papir. »Dobro je sabrati se i razmisliti o samom sebi. Sad istom pravo znam što u sebi nosim! A upoznati samoga sebe, to zapravo znači napredovati. Što li će sada doći? Bit će kakav napredak, uvijek samo napredujem!«

Jednog dana metnuše sav taj papir u kamin u vatru, da ga ne moraju prodati trgovcu da njime umata maslac i šećer. Sva se djeca iz kuće poredala u krug, da gledaju kako će papir plamsati, da vide u pepelu ono mnoštvo crvenih iskara koje jedna za drugom i bježe i gase se, hitro, hitro — to su djeca što idu iz škole, a posljednja iskra, to je učitelj. Često mislimo da je otišao, kad eto ti njega iza svih ostalih.

Čitav je svezak papira ležao u vatri. Uh, što je planuo!

»Uh!« viknuo je pa se u istom trenutku pretvorio u plameni jezik. Liznuo je tako visoko kako lan ne bi nikad mogao uzdići svojih modrih listića, a zasjao takvim sjajem kakvim bijelo platno ne bi nikad moglo sjati. Sva pisana slova pocrvenješe u čas, te svih riječi i misli nestade u plamenu.

»Sad idem pravo k suncu!« čulo se iz plamena, kao da se odjednom oglasilo tisuću glasova, a vatra udari van kroz dimnjak... A finija od plamena, nevidljiva ljudskom oku, lebdjela sićušna bića, mnogobrojna kao što su bili i cvjetovi lana. Bijahu još lakša od plamena koji ih je progutao, a kad se vatra ugasila i od papira

preostao samo crn pepeo, zaigraše još jednom nad njim, a gdje su ga takla, vidio im se trag — crvene iskre: »Djeca išla iz škole, učo bio posljednji«.[1] Bijaše milina gledati dok su djeca stajala i pjevala nad mrtvim pepelom:

Škljoca, hripa,
staro škripa,
pjesmi već je kraj!

Ali svako od tih sićušnih nevidljivih bića reče: »Pjesmi nikad nije kraj! To je od svega najljepše! Ja to znam i zato sam presretan!«

Djeca pak to nisu mogla ni čuti ni razumjeti, a nije bilo ni potrebno, jer djeca ne moraju sve znati.

PRIČA O GODINI

Mjesec siječanj prevalio kraju, udarila mećava, ne dâ oka otvoriti: vijavica mela ulicama i cestama, kovitlao se snijeg i obložio prozore izvana, a s krovova hrpimice zasipao. Ljude spopala nekakva žurba: trčali su, hitjeli, padali jedan drugome u naručje i držali se časak rukama dok čvrsto ne stanu. Kočije i konji bijeljeli se od snijega. Sluge na kolima okretale leđa vjetru, a pješaci išli prtinom iza kola, što su polako napredovala u duboku snijegu, i tako se zaklanjali od vjetra. Kad je vijavica najposlije jenjala i kad se duž kućâ proprtila uska staza, ljudi se svejednako zaustavljali kad bi se sreli, jer se nikome nije htjelo zagaziti o duboki snijeg da drugome ostavi prolaz. Stajali bi šuteći, a naposljetku bi, kao po nijemom dogovoru, svaki žrtvovao jednu nogu i spustio je u snježnu gomilu.

[1] Neka dječja pjesmica. — *Prev.*

Kad bijaše k večeru, vjetar sasvim pade. Nebo kao da je pometeno, kao da je postalo više i providnije, zvijezde kao da su nove novcate, neke se modrile i bile neobično jasne — smrzavalo se da je sve pucalo.

Noću studen stezala, pukao takav cič da je najgornji sloj snijega očvrsnuo, te je ujutro lako nosio vrapce. Vrapci skakutali naokolo po ledenoj skrami, polijetali sad gore, sad dolje gdje je snijeg razgrnut, ali hrane baš ne bijaše, a zebli su svojski.

— Živ-živ! — obraćao se jedan drugome. — I to mi je nova godina! Gora je od stare! Mogli smo mirne duše i staru zadržati. Uh, ljut sam i nezadovoljan, i to s pravom.

— Eto, ljudi su jurili i pucnjavom dočekivali i pozdravljali novu godinu — oglasi se malen, ozebao vrabac; — razbijali su lonce o vrata i ludovali od radosti što je minula stara godina. I ja sam se radovao, jer sam se nadao boljim i toplijim danima. Ali ništa od svega. Zima još i gore stegla: ljudi su pogriješili u računanju vremena.

— I jesu! — dočeka treći, koji je bio star i bjeloglav. — Imaju nešto što nazivaju kalendarom: to im je nekakav izum, nekakav njihov pronalazak, i sve bi se imalo po njemu ravnati! Ali ni govora! Kad dođe proljeće, onda počinje godina, to je prirodni tok, i ja računam po njemu, njega se držim.

— A kada će proljeće? — upitaše ostali.

— Kad rode dođu, ali je to veoma neodređeno; ovdje u gradu nema nikoga tko bi o tome nešto znao. Bolje to znaju ljudi vani, na selu. Da odletimo onamo pa da čekamo? Ondje je čovjek proljeću bliže.

— Jest, možda bi dobro bilo! — javi se jedan koji je dugo skakutao i cvrkutao a da zapravo nije ništa rekao. Bila to vrabica.

— Ovdje u gradu — nastavi ona — imam nekih pogodnosti te se bojim da bih ondje mogla ostati bez njih. Ovdje u blizini stanuje ljudska obitelj koja je došla na veoma mudru misao te o zid pri-

čvrstila tri-četiri lonca za cvijeće; široki su otvor okrenuli zidu, a dno van. U dnu je probijena rupa pa se može lako ulaziti i izlaziti. Ondje sam s mužem svila gnijezdo, i odande su izletjeli svi naši mladi. Ljudska je obitelj, dakako, sve to tako uredila radi užitka da nas gleda, jer zašto bi inače? I mrvice kruha bacaju radi zabave, a mi imamo hrane, pa smo tako zbrinuti. Stoga mnim da ću ostati; i moj će muž ostati. Premda smo veoma nezadovoljni, ipak ostajemo!

— A mi ćemo na selo, da vidimo ide li proljeće.

I odletješe.

A na selu bila ljuta zima, studen za nekoliko stupnjeva jača negoli u gradu. Oštar vjetar brijao i zviždao nad snježnim poljima. Seljak s rukavicama šaknjačama sjedio na saonama i udarao rukama unakrst da otjera hladnoću; bič mu počivao u krilu, mršavi konji trčali da se sve oko njih pušilo, snijeg škripao, a vrapci skakutali po tragu od salinaca i zebli.

— Živ-živ! Kad će proljeće? Ne možeš ga dočekati! Dugo ga nema!

»Nema!« — odjeknu s najvišega, snijegom pokrivenog brežuljka pa se poljem razliježe.

To što se čulo mogla je biti jeka, a mogle su biti i riječi čudnog starca što je na buri i oluji sjedio navrh snježnog brijega. Bio je bijel bjelcat, poput kakva seljaka u bijelu vunenu gunju; kosa mu duga i bijela, brada bijela, lice sasvim blijedo, a oči krupne i svijetle.

— Tko je onaj čiča? — zapitaše vrapci.

— Ja ga znam! — reče stari gavran što je sjedio na proštacu na ogradi i bio dovoljno skroman da spozna i prizna kako smo pred licem božjim svi mi male ptice, pa se zato i upustio u razgovor s vrapcima i davao im objašnjenja.

— Znam ja tko je onaj starac. Ono je Čiča Zima, starac iz prošle godine; nije on mrtav, kako veli kalendar; ne on je, da tako kažem, skrbnik malog kraljevića Proljeća, koji dolazi. Jest, zima je

sada gospodar, ona vlada. Hu! Jeste li se ukočili od studeni, mališani!

— Eto, nisam li rekao! — priklopi najmanji vrabac. — Kalendar je pusta ljudska izmišljotina; nije prilagođen prirodi. Trebalo je to nama prepustiti, nama koji smo osjetljivije naravi.

Minu tjedan, minuše gotovo i dva. Šuma se crnjela, zamrznuto jezero mirovalo, ležalo nepomično i teško kao skrućeno olovo. Vlažne, hladne magle, poput oblaka, zastirale krajinu, pritiskale polja i livade. Jata velikih, crnih vrana nečujno prelijetala niskim nebom; bijaše kao da je sve zaspalo, sve utonulo u dubok san.

A onda sunčana zraka kliznu po jezeru, i ono zasja kao da se kositar rastalio. Snježni pokrivač po poljima i brežuljcima nije više blistao kao prije, ali bijela prilika, Zima, svejednako ondje sjedila, a pogled uprla prema jugu. Nije ni opažala kako snježni pokrov pomalo tȁjê i nestaje u zemlji, kako ovdje-ondje kopni, javljaju se prošare, izviruje malo, zeleno busenje trave, na koje se odmah skupljaju vrapci.

— Živ-živ! Živ-živ! Ide li proljeće?

»Proljeće!« — odjeknulo je poljem i livadama, odzvanjalo tamnosmeđim šumama, gdje se mahovina po deblima svježe zelenjela.

U visini kružile, dolazeći s juga, prve dvije rode. Na leđima svaka donijela lijepo djetešce: jedna dječaka, druga djevojčicu. Djeca poljupcem pozdraviše zemlju, a kud su stupala sitnim nožicama, bijelo cvijeće izbijalo ispod snijega. Držeći se za ruku pođoše starcu Zimi, u pozdrav nasloniše mu se na grudi. U isti tren nestade sveg drveća, iščeze čitava krajina: sinja, vlažna magla, gusta i teška, sve sakrila.

Nešto zatim zrak se pokrenu, zašušti vjetar, najprije kao lahor što samo pirka, a onda razvigorac zahuji, obigra krajinom i rastjera maglu; zasja toplo sunce. Zime bijaše nestalo, a lijepa djeca proljeća zasjedoše na prijestolje godine.

— Eh, ovo je nova godina! — rekoše vrapci. — Sad ćemo dobiti svoja prava i naknadu za ljutu zimu.

Kamo god se ono dvoje djece okrenulo, svuda izbijali zeleni pupovi po grmlju i drveću, trava rasla za njihovim stopama, a polja bivala sve ljepša, zaodijevala se nježnim zelenilom. Djevojčica oko sebe bacala cvijeće: imala ga u obilju u pregači, bijaše kao da je ondje nepresušan cvjetni vrutak: uvijek cvijeće naviralo, uvijek puna pregača kako god ga žustro bacala. U pustoj je žurbi prosula čitavu kišu bijelog i crvenog cvijeća po jabukovu i breskovu drveću, tako te im grane procvale prije nego što su prolistale.

Djevojčica pljesnu rukama, a za njom i dječak, i nato se pojaviše ptice, tko bi znao odakle, pa sve udariše u cvrkut i pjesmu: »Proljeće! Proljeće!« Bila je milina čuti i pogledati.

I mnoga stara bakica izišla pred vrata, na sunce, i pogledala žuto cvijeće što je preplavilo livade baš kao za njezinih mladih dana: svijet se i opet pomladio. »Divan je danas dan!« rekla bi starica.

Sva je šuma krasota, smeđa i zelena, svuda pup do pupa; lazarkinja probila, svježa i mirisava, ljubicâ u izobilju, pa sasa i jaglaca, a svaka travka puna soka i života — prostro se divan sag, naprosto te poziva da sjedneš. Na tom sagu sjedi mladi par proljeća i drži se za ruku: pjeva, smiješi se i raste, napreduje naočigled.

Blaga kiša rosila ozgo po njima dvoma, ali je oni nisu ni opažali, kišne kapi stapale se sa suzama radosnicama. Zaručnik se i zaručnica poljubiše, i u taj čas šuma prolista. Kad se sunce izdiglo, sve se šume zazelenjele.

Držeći se za ruke išli zaručnici pod lisnatim krovom svježih krošanja, gdje je samo igra sunčanih zraka i sjene unosila promjenu u zelenilo. Djevičanska čistoća resila mlado lišće, odisalo ono dahom svježine, bistro i živahno žuborili potočići po šarenom šljunku i vijugali među baršunastom mahovinom. »I tako uvijek traje i

ostaje!« govorila sva priroda. Kukavica kukala, kliktala ševa, bilo divno doba pramaljeća. Samo vrbe nosile vunene rukavice na svojim cvjetovima: suviše su oprezne, a to je tako dosadno.

Prolazili dani i u tjedne se krunili, zavladala toplina. Vrući valovi zraka strujali kroza žito, a ono se sve više zlatilo. Bijeli lopoč sjevera po šumskim jezerima širio svoje velike, zelene listove na vodenom površju, a ribe se sklanjale u njihovu sjenu.

U zavjetrini iza šume, gdje je sunce upiralo zrake u zidove seljačke kuće i grijalo rascvale ruže, a trešnjevo drveće bilo okićeno sočnim, crnim, od sunca još vrućim trešnjama, sjedila divna kraljica ljeta, ona koju smo vidjeli kao djevojčicu i kao nevjestu. Gledala je u tmaste oblake što su se navukli na obzorje pa se poput valova ili bregova, crnomodri i teški, sve više nadvodili nad krajinu. Dolazila guštavina sa tri strane: poput okamenjena, preokrenuta mora namicali se oblaci nebom i spuštali niže, zdušili se prema šumi, gdje je sve zanijemjelo kao začarano: ni daška vjetra, ni ptičjeg glasa, svu prirodu ispunila ozbiljnost i nijemo iščekivanje. A putovima i cestama jurila kola, jahači i pješaci, sve hitjelo da se pod krov skloni.

Odjednom sinu svjetlo, kao da se sunce rasprslo, sijevajući i blješteći, sažižući sve oko sebe; a zatim opet tmina, ispunjena zaglušnom grmljavinom. Kiša ulila pljuskom, noć se izmjenjivaše s danom, tišina s orljavom. Mlada, gipka, smeđa trska na močalini povijala se i zibala u dugim valovima, šumsko granje nestalo pod vodenom zavjesom; ukrstile munje, za sijevkom tama bivala, mir pa opet gromot. Trava i usjevi ležali povaljeni, bijahu kao izgaženi i kao da se nikad neće pridići.

Iznenada pljusak jenjao, samo još rijetka kiša kropila, sinulo sunce, a s vlati i lišća zasjale kapi kao biser. Ptice zapjevale, ribe počele skakati nad vodu, mušice u zraku kolo povele, a dalje na pučini, na hridi u bičevanome moru sjedilo samo Ljeto: jak čovjek krepkih udova, s kosom s koje se cijedila voda, pomlađen svježom

kupelji sjedi na toplom suncu. I sva se priroda pomladila, svuda radost, snaga i ljepota.

Bijaše ljeto, toplo, divno ljeto.

Ugodno i slatko mirisala bujna djetelišta, pčele zujale oko starog zborišta, kupina se ovila oko žrtvenog kamena, što se, kišom umiven, sja na suncu. Onamo odletje matica sa svojim rojem da slaže med i vosak. Nitko to nije vidio osim Ljeta i njegove krepke družice; za njih bijaše žrtvenik prostrt darovima prirode.

Večernje nebo blistalo kao da se u zlato pretočilo — nijedna crkvena kupola nema tog bogatstva. A mjesec prosipao svoj sjaj od večernje rumeni pa dok zora ne zarudi. Bijaše ljetno doba.

Dani se vjenčavali svojim tokom, prolazili tjedni, a sjajne kose žetelaca zablistale po njivama. Jabukama se grane savijale pod crvenim i žutim plodovima, hmelj divno mirisao i visio u krupnim kitama, a u ljeskovu čestaru, što je bogato ponio lješnjacima, prebivao muž sa ženom, Ljeto sa svojom drúgom.

— Kakva li bogatstva! — uzviknu žena. — Oko nas izobilje, posvuda blagost i ljepota, pa ipak čeznem, sama ne znam za čim, čeznem za mirom, za počinkom! Ne znam, ne nalazim riječi. Gle, opet oru po poljima! Ljudima nikad dosta stjecanja, uvijek bi više i više! Gle, rode se skupljaju u jata i idu za plugom. Egipatske ptice koje su nas donijele zrakom! Sjećaš li se kad smo kao djeca došli ovamo, u sjeverne krajeve? Cvijeće smo donijeli, sunčani sjaj i zelenilo šuma. Već ih je vjetar dobrano očupao, postaju smeđe i tamne kao i drveće na Jugu, ali nemaju onih zlatnih plodova!

— Za tim čezneš? — reče Ljeto. — Evo, raduj se!

I podiže ruku, a šumsko se lišće preboji u crven i u zlato, šumama prođe prekrasan sklad boja. S grmlja divljih ruža sjao žarkocrveni šipak, bazgovo granje bijaše teško od velikih crnosmeđih bobica, zreli divlji kesteni padali iz tamnozelene ljuske, a u šumi po drugi put cvale ljubice.

Ali kraljica godine bivala sve tiša, sve blijeđa.

— Hladan vjetar puše — govorila ona. — Noću su vlažne magle! Čeznem za zemljom svog djetinjstva.

Promatrala je rode na odlasku, svaku pojedinu pratila pogledom, pružala ruke za njima. Gledala je gore na njihova opustjela gnijezda, u koja se naselio ovdje različak, ondje žuta povrtnica, kao da su gnijezda i savijena samo zato da njima budu zaštita i ograda. I vrapci na gnijezda slijetali i u njih zavirivali.

— Živ-živ! A gdje su stanari! Ne mogu oni izdržati da puše po njima, pa pobjegli iz zemlje. Sretan im put!

Žutjela šuma svednevice, list za listom opadao, zavihorile oluje u podzim, bila kasna jesen. A na žutom opalom lišću počivala kraljica godine i blagim očima motrila sjajne, treperave zvijezde, dok je muž stajao kraj nje. Zamah vjetra uskovitla lišće — a kad se opet staložilo, nje više ne bijaše. A leptir, posljednji leptir te godine, lepršao po hladnom zraku.

Pritiskivale vlažne magle, leden vjetar puhao, nastale duge, mrkle noći. Vladaru godine bijaše kosa bijela bjelcata, ali on to nije znao; mislio je da su to pale po njoj pahuljice što se istresaju iz oblakâ. A snijeg oprašio krajinu, tanak bijel pokrov prekrio polja i livade.

Crkvena zvona najavljivala Božić!

— Zvone da objave rođenje! — reče gospodar godine. — Naskoro će se roditi novi vladarski par, a ja ću otpočinuti, krenut ću za svojom družicom, smiriti se među sjajnim zvijezdama.

A u svježoj, zelenoj jelovoj šumi, pokrivenoj snijegom, stajao božićni anđeo i posvećivao mlada drvca, određena za njegov blagdan.

— Veselja u kući i pod zelenim granjem! — poželje stari kralj godine, koji je u to nekoliko tjedana postao snježnobijel starac. — Kuca moj čas počinka, mladi par godine preuzima krunu i žezlo!

— Još vlast pripada tebi! — reče božićni anđeo; — vlast, a ne počinak! Neka snijeg samo leži i štiti mlado sjeme! Nauči se podnositi da drugoga slave dok si ti vladar, nauči se da budeš zaboravljen dok još živiš! Vrijeme tvog počinka bit će kad dođe proljeće!

— A kada će proljeće? — upita Zima.

— Kad rode dođu!

I vladar zime, starina bijelih uvojaka i snježne brade, hladan kao led, vremešan i pognut ali jak poput zimske oluje i moćnoga leda, sjedi na snježnom brdu i gleda prema jugu kao što je i njegov prethodnik lani sjedio i gledao.

Od studeni pucalo u ledu, škripao snijeg, klizači jurili po glatkim jezerima, a vrane se i gavrani jasno isticali na bijeloj podlozi; zrak se nije micao. I u tom zatišju stisnu Zima pesti, a led na morskom tjesnacu postao hvate debeo, usjeo poput mosta između dviju obala.

I opet došli starci iz grada i pitali:

— Tko je onaj starac?

A gavran — ili koji njegov sin, svejedno — sjedi na istom mjestu i veli im:

— To je Čiča Zima! Starac iz prošle godine. Nije on mrtav, kako veli kalendar, već je skrbnik Proljeću, koje dolazi!

— A kada će proljeće ?— zapituju vrapci; — da već nastane lijepo vrijeme i bolja vlada. Stara nije ni za što!

Utonuo u tihe misli, kimnu starac Zima goloj, crnoj šumi, gdje je sve drveće ogolilo svoje lijepo savijene grane. I u zimskom se snu spustiše oblaci ledene magle — vladar snivaše o danima svoje mladosti i muževnog doba, a u zoru sva se šuma ukrasi injem: bijaše to ljetni san Zime. Ali sunčane zrake otopiše inje s granja.

— Kad će proljeće? — pitali vrapci.

»Proljeće!« — odzvanjalo poput jeke s brežuljaka pokrivenih snijegom. A sunce bivalo sve toplije i toplije, snijeg se topio, ptice cvrkutale: »Proljeće! Proljeće!«

U visini pak plovila prva roda, druga odmah za njom. Svaka nosila krasno djetešce na leđima. A djeca sišla na široka polja, poljubila zemlju i zamišljenog starca, a on nestao poput Mojsija s brijega, nošen oblacima.

Priča je o godini svršena.

— Sasvim je točna! — rekoše vrapci. — I veoma lijepa, samo nije po kalendaru i zato ne valja.

NA SRDAŠCU JADI

Ovo što ćemo čuti zapravo je priča u dva dijela; prvi dio mogao bi i otpasti, lako bismo bez njega, ali nam daje objašnjenja, a ona su korisna.

Nalazimo se na ladanju, u vlasteoskom dvoru, a dogodilo se da su gospodari na jedan dan otputovali. Istog dana iz obližnjeg trgovišta stigla vremešna gospođa. Sa sobom je dovela i svoga malog mopsa, a došla je, kako reče, da na prodaju ponudi dionice svoje kožare. Papire je imala uza se. Mi je svjetovasmo da ih stavi u omot, na omotu da napiše naslov vlasnika imanja: »Generalni vojni komesar, vitez, et cetera.«

Ona nas posluša, uze pero, zastade i zamoli nas da joj ponovimo naslov, ali polagano. Učinismo tako, a ona uze pisati, no usred onoga »generalni vojni . . .« zape i uzdahne:

— Ah, ja sam samo žena!

Prije nego što je počela da piše, mopsa je spustila na pod, a on okrenuo da reži: tà uzela ga je sa sobom da mu bude zabavno i da mu koristi zdravlju, pa onda nije red da ga stavlja na pod. Prćast nos i tusta leđa bijahu značajke njegove vanjštine.

— Ne grize — objasni gospođa — nema zubâ. Smatramo ga gotovo za člana obitelji. Vjeran je, ali čangrizav, jer ga moji unuci

natežu i draže. Igraju se svatova pa žele da on bude djeveruša. A to je naporno za njegove stare kosti.

I ostavi svoje papire, a psića uze na ruku.

To je prvi dio — koji je baš mogao izostati.

*

Psić je uginuo — to je drugi dio.

Bilo je to tjedan dana kasnije. Došli smo u trgovište i odsjeli u svratištu. Naši su prozori gledali na dvorište što plotom bijaše razdijeljeno u dva dijela. U jednom visjele sirove i učinjene kože i stajao kožarski pribor, bijaše ondje kožara one udovice.

Mops je toga jutra uginuo te je pokopan u onome dvorištu. Unuci — a to će reći unuci kožareve udovice, jer mops, nije bio oženjen — zatrpali grob i spljeskali baš lijep humak, zacijelo bijaše pravi užitak ležati pod njim.

Grob ogradili rbinama glinenog lonca i zasuli pijeskom, a na vrh mu stavili polovinu pivske boce, s grljkom uzgor, ali to nije bilo alegorično.

Djeca poigravala oko groba, a najstariji dječak, praktičan mališ od sedam godina, predloži da prirede izložbu psećeg groba, i to za cijelu ulicu. Ulaznina bi se plaćala jednim pucetom; to ima svaki dječak, a može ga dati i za djevojčice.

Prijedlog su jednoglasno prihvatili.

I sva djeca, kako s gornjeg tako i s donjeg dijela ulice, dođoše i dadoše svoje puce. Mnogi su toga poslijepodneva pridržavali hlače samo jednom naramenicom, ali su zato vidjeli psićev grob, a toliko svakako vrijedi.

A pred dvorištem kožare, tik kraj ulaza, stajala odrpana djevojčica, dražesno stvorenje prekrasne kovrčave kose i očiju tako modrih i bistrih da bijaše milina u njih zagledati.

Nije ni riječi govorila, nije ni plakala, samo je gledala, uporno gledala svaki put kad bi se vrata otvorila. Nije imala ni jednog pu-

ceta, znala je to, pa je zato tužna stajala vani, stajala sve dok nije izišao i posljednji posjetitelj. Onda sjede na tlo, pokri oči sitnim, smeđim ručicama i briznu u plač: eto, samo ona nije vidjela psićeva groba.

Na srdašce pali jadi, jadi golemi — jadi štono odrasle često snalaze.

Mi smo ih vidjeli odozgo — a gledani odozgo, ti jadi, baš kao i mnogi drugi naši i tuđi jadi, čine se smiješni!

To je ta priča, a tko je ne razumije, neka kupi dionice udovičine kožare.

PETERO IZ GRAŠKOVE MAHUNE

Ono vam jednom bila graškova mahuna, a u njoj pet zrna graška. Zrna bila zelena, zelenjela se i mahuna, pa mišljahu da je sav svijet zelen, a u tome baš i nisu imali krivo! Mahuna rasla, a zrna krupnjela. Prilagodivši se kućnim prilikama, zrna se u red svrstala, pružila se koliko im dopuštao pokrivač.

Vani sjalo sunce i grijalo mahunu, a kiša je prala, tako te je postala svijetla: u njoj bilo ugodno i dobro, svijetlo danju, a tamno noću, kako već treba da bude. Zrna rasla i bujala, a kako bijaše vremena, sve su više razmišljala, jer nečim su se, naposljetku, morala baviti.

— Zar ćemo uvijek ovdje čamiti? — pitala se zrna redom. — Samo da ne otvrdnemo od pustog sjedenja. A sve se čini da jest nešto vani, naprosto slutiš da je tako.

Promicao tjedan za tjednom, zrna žutjela, zlatila se mahuna.

— Sav je svijet žut! — rekoše zrna, a to su mogla reći.

Odjednom osjetiše trzaj u mahuni: ljudske je ruke ubrale, i ona dospje u džep na kaputu, sa mnogo drugih, punih mahuna.

— Ubrzo će nam, evo, otvoriti! — kliknuše zrna puna napeta očekivanja.

— Rad bih znati koje će između nas dospjeti najdalje! — javi se najmanje zrno. — Sad će se ubrzo pokazati.

— Neka bude što biti mora! — sa svoje će strane najkrupnije zrno.

U taj se čas mahuna raspukla — »hrsk!« — i svih pet zrna izišlo na danje svjetlo. Počivali su u dječjoj ruci — to ih držao malen dječak i govorio da će biti baš dobra za njegovu pucaljku. I odmah u nju stavi prvo zrno i odape.

— Evo letim u široki svijet! Čik, uhvati me ako možeš.

I nestade ga.

— A ja — zatim će drugo — letim pravo u sunce. Ono je baš mahuna kao stvorena za me!

I ne bî ga više.

— Mi spavamo kamo god dođemo — kaza treće i četvrto zrno — ali ćemo se ipak otkotrljati naprijed!

I otkotrljaše se — padoše na pod, pa tek onda stigoše u pucaljku.

— Mi ćemo najdalje! — rekoše kad bijahu ispaljeni.

— Neka bude što biti mora! — ponovi posljednje zrno kad se nađe u pucaljki.

I odletje uvis i pade na staru dasku pod prozorom tavanske sobice, baš u pukotinu punu mahovine i meke zemlje, a mahovina se sastavi nad njim. Tu je ležalo sakriveno — sakriveno ali ne i zaboravljeno.

— Neka bude što biti mora — govorilo zrno.

U sobici u potkrovlju stanovala siromašna žena što je danju izlazila da čisti peći, čak da cijepa drva i obavlja teške poslove, jer bijaše snažna i marljiva, ali je uza sve to ostala siromašna.

Kod kuće je, u maloj sobici, ležala njezina kći jedinica, dijete veoma nježno i slabunjavo: čitavu je godinu dana provelo u postelji, ni živo ni mrtvo.

»Otići će k svojoj sestrici!« govorila je žena. »Imadoh samo to dvoje djece, pa i za to dvoje jedva stigoh štogod priskrbiti; smrt je taj teret podijelila sa mnom i jedno pokosila. Vruća mi je želja da mi ovo drugo poštedi, ali ona kao da ne želi da budu rastavljena, pa će i ovo svojoj sestrici.«

Ali je bolesna djevojčica ostala. Cio dan mirno i strpljivo ležala dok bi joj majka bila vani da štogod zasluži.

Bijaše proljeće. Jednog ranog jutra, baš kad je majka htjela na posao, sinulo sunce tako lijepo kroz prozor i prosjao po podu male sobice, te je bolesna djevojčica pogledala prema najnižem oknu.

— Što se ono zeleni i viri kroza staklo? Gle, njiše se na vjetru!

Majka priđe prozoru te ga odškrinu.

— Ah! — uzviknu. — Pa to je mali grašak niknuo i razvio svoje listove! Kako je samo dospio ovamo, u ovu pukotinu? Evo, imaš vrtić da ti razveseli oko!

I majka bolesnici privuče postelju bliže k prozoru, tako da je djevojčica mogla vidjeti mladi grašak. Zatim majka ode na posao.

— Čini mi se, majko, da se oporavljam! — reče djevojčica uvečer. — Sunce mi je danas tako toplo sjalo. Mali grašak tako lijepo napreduje. I ja ću se oporaviti, pa ću moći van, na sunce.

— Dao bog! — uzdahnu majka, ali nije vjerovala da to može biti.

Ipak uza zelenu biljčicu, koja je djetetu dala malko životne radosti, utaknu štapić, da je vjetar ne slomi. Za dasku i gornji okvir prozora priveza čvrst konac, da stabljika nađe oslona i da se može ovijati kad se počne penjati. Tako je i bilo: grašak rastao i penjao se, iz dana u dan moglo se vidjeti kako napreduje.

— Gle, već i cvate! — uzviknu žena jednog jutra, pa se najposlije i ona poče nadati i vjerovati da će bolesna djevojčica ozdraviti.

Opazila je kako dijete u posljednje vrijeme življe razgovara, a toga je jutra samo sjelo u postelju i sjajnim očima promatralo svoj mali vrt u kojem je rastao cigli jedan grašak.

Poslije tjedan dana ustala bolesnica prvi put te dulje od jednog sata ostala izvan postelje; blaženo je sjedila na toplom suncu. Prozor bio otvoren, a pred njim cvao grašak svojim bijelo-crvenim cvjetovima. Djevojčica prignu glavicu i nježno poljubi fine latice. Taj joj dan bijaše kao pravi blagdan.

— Sam ga je bog zasadio, čedo moje drago, i odnjegovao ga da nam ulije nadu i da nas obveseli! — reče radosna majka i nasmiješi se cvijetku kao dobrom anđelu božjem.

A ostala zrna? Što se s njima zbilo?

Ono koje je s riječima »Čik, uhvati me ako možeš!« odletjelo u širok svijet, palo je u žlijeb i dospjelo golubu u gušu, gdje je počivalo kao Jona u kitovoj utrobi. Ona dvojica lijenčina dospješe jednako daleko, pa su i njih pozobali golubovi, a to znači da nisu propali bez svake koristi. Ono pak zrno koje je htjelo pravo u sunce, pade u jarak, proleža ondje mnoge dane i tjedne u prljavoj vodi i silno nabubri.

— Ah, baš se divno debljam! — reče zrno u jarku. — Puknut ću od debljine, a dalje, mislim, ne može grašak ni dotjerati niti je ikad dotjerao. Ja sam najznatniji od nas petero iz graškove mahune.

Jarak mu povladi.

A kraj prozora u potkrovlju stajala mlada djevojka; oči joj se krijesile, a zdrava joj rumen oblila obraze; nježne je ruke sklopila nad graškovim cvijetom i bogu na njem zahvaljivala.

— Meni je moje zrno drago — jarak će svoju.

ZVEKAN

Stara priča nanovo kazivana

Na starom nekom imanju živio star posjednik koji je imao dva sina što bijahu tako pametna da bi i polovina njihove pameti već dostajala.

Ta dvojica sinova nakane prositi kraljevu kćer, a to mogahu, jer je kraljevna po svoj kraljevini razglasila da će poći za onoga za koga utvrdi da je najrječitiji.

Osam dana pripravljala se braća za taj pothvat — toliko su imali vremena; više im nije trebalo, jer su sabrali dovoljno prethodnog znanja, a to uvijek dobro dođe.

Bijahu tako učeni da je jedan od njih dvojice naizust znao cio latinski rječnik i tri godišta gradskih novina, i to kako s početka tako i natraške; drugi je znao sve paragrafe u cehovskim zakonima i propisima i u malom prstu imao sve ono što mora znati svaki stari cehovski majstor, pa je zato mislio da bi mogao kazati svoju i kad je riječ o državnim poslovima. Osim toga, razumio se i u vezenje naramenica, jer je, štono riječ, bio fin i imao spretne prste.

— Mene će zapasti kraljevna! — povikala obadvojica, pa im otac svakom dade lijepa konja.

Onaj što je naizust znao rječnik i novine dobi čila vranca, a onome što je znao cehovske zakone i umio vesti dopade divan bijelac.

Namazaše kutove na ustima ribljim uljem, da im budu što gipkija, i pođoše na put.

Sva se čeljad sjatila na dvorištu da vide kako će braća konje pojahati. Kad već braća bijahu u sedlu, eto ti i trećeg brata. Stari je posjednik, naime, imao tri sina, samo trećeg nitko i ne spominjaše: zatajivahu ga, jer ne bijaše učen kao ona dvojica, pa ga zvahu Zvekanom.

— Gle-gle! Kamo ste to naumili? — upita ih Zvekan. — I kakvo je to svečano ruho?

— Idemo u kraljevske dvore da isprosimo kraljevnu. Zar ti nije znano što je po svoj kraljevini razglašeno? — te mu kazaše što je posrijedi.

— Nuto vraga! — E, onda mi valja s vama! — reče Zvekan, a braća mu se nasmijaše i odjahaše.

— Oče, daj i meni konja! — povika Zvekan. — Ponijela me želja da se ženim. Ako me uzme, uzet će me; ne uzme li me, uzet ću ja nju.

— Ne budali, Zvekane! — uzvrati mu otac. — Ne dam ti konja, ne znaš ti govoriti. Gdje ćeš se ti s braćom mjeriti! Oni su momci i pol!

— Kad mi ne daš konja — priklopi Zvekan — uzet ću jarca; moj je, pa me može i nositi!

To reče pa uzjaha na jarca, podbode ga petama te zagrabi cestom da se sve prašilo.

Hopa-cupa! Hopa-cupa! Da vidite kako je jezdio!

— Evo i mene! — podviknu Zvekan kad je braću sustigao, pa zapjeva da se sve orilo.

A braća ni bijele da probijele, ni glasom da se oglase, već zapeli razmišljati; valjalo im je još jednom dobrano prebrati sve mogućnosti što bi se mogle iznijeti.

— Hej-hoj! — povika Zvekan. — Evo me! Pogledajte što sam našao na cesti! — pa im pokaza crknutu vranu što je bijaše sa zemlje podigao.

— Zvekane! — rekoše braća. — Što ćeš s time?

— Poklonit ću je kraljevoj kćeri!

— Samo joj pokloni! — priklopiše braća smijući se te potjeraše konje.

— Hej-hoj! Evo me! — opet će Zvekan sustigavši braću. — Gledajte što sam sada na cesti našao! Ovo se ne nalazi svakog dana!

Braća se obazreše da vide što je sad našao.

— Zvekane! Pa to je stara drvena klompa, još joj gornji dio odbijen! Hoćeš li i nju kraljevni pokloniti?

— Dabome da hoću! — odsiječe Zvekan, a braća se nasmijaše, podbodoše konje i poodmakoše.

— Hej-hoj! — povika opet Zvekan. — Evo me, evo! Gledajte! Sve gore i gore! Hej-hoj! Ovo je bez premca!

— Što si to opet našao? — upitaše ga braća.

— Pogledajte! Ne treba ni pominjati koliko će se kraljevna ovome radovati.

— Pi! — procijediše braća. — Pa to je mulj što se izbacuje iz jarka.

— Mulj, nego što! — potvrdi Zvekan. — Najfiniji mulj, jedva ga u ruci držiš, kroz prste se cijedi!

I napuni džep muljem.

A braća podbodoše konje i potekoše da su sve iskre skakale; cio sat prije Zvekana stigoše na gradska vrata.

Kad oni prijestolnici na vrata, a ono se natislo toliko mnoštvo prosaca da im je valjalo brojeve izdavati i sve ih po šest u jedan red svrstavati; bila takva stiska da nisu mogli rukama micati: i to bijaše dobro, jer bi inače jedni druge u leđa udarali, ako ni za što, a ono zato što su jedni stajali ispred drugih.

A ostali stanovnici one zemlje slegli se oko kraljevskih dvora, natiskali se sve do prozora da vide kako kraljevna dočekuje prosce. Ali kako bi koji preskočio prag i stupio kraljevni u dvoranu, tako bi mu se oduzimao i dar govora: ni riječi, jadnik, da istisne.

— Ne valja! — govorila bi kraljevna. — Na stranu!

Naposljetku dođe red i na onog brata što je naizust znao cijeli riječnik, ali ga i sasvim zaboravio stojeći u redu. Kad uđe u dvoranu, a ono pod škripi, a strop od samog ogledala, tako te vidje sebe gdje stoji na glavi; kraj svakog prozora stajala trojica pisara i jedan starješina, pa zapisivali sve što se kazuje, da odmah ode u novine i da se na uglu proda za dva novčića. Zaista strašno! A po vrhu toliku vatru naložili da se sva peć žarila.

— Ovdje je strahovita vrućina! — prozbori prosac.

— Moj otac danas peče pjetliće, pa odatle vrućina — prihvati kraljevna.

— He-he — promuca prosac i zape, jer takva razgovora nije očekivao; nije umio ni riječi više izustiti, premda je htio štogod duhovito kazati.

— Ne valja! — reče kraljevna. — Na stranu!

I morade van. Za njim uđe drugi brat.

— Ovdje je strašno vruće — poče on.

— Vruće je zato što danas pečemo pjetliće — priklopi kraljevna.

— Kako izvo . . .? — zastade sred pitanja, a pisari zapisaše »Kako izvo . . .?«

— Ne valja! — opet će kraljevna. — Na stranu!

Na redu bijaše Zvekan. On na svom jarcu ujaha ravno u dvoranu.

— Kakva je ovdje vrućina! — zamijeti on.

— Pečem pjetliće, pa stoga vrućina — uzvrati mu kraljevna.

— Baš dobro! — primetnu Zvekan. — Tu bih onda i ja mogao vranu ispeći?

— To ćemo vam rado dopustiti — nadoveza kraljevna. — Samo imate li štogod u čemu ćete je peći, jer pri ruci nemam ni lonca ni tave.

— Sve ja imam! — dočeka Zvekan. — Evo posude da ne može biti bolja! — pa izvuče staru klompu i u nju stavi vranu.

— Pa to je čitav objed! — napomenu kraljevna. — Ali odakle ćemo smoći umaku?

— Donio sam je u džepu! — prihvati Zvekan. — Imam je za bacanje!

I nato istrese nešto mulja iz džepa.

— To mi se sviđa! — reći će kraljevna. — Umiješ odgovarati; znaš govoriti; ti ćeš mi biti muž. Samo ti valja znati da zapisuju svaku riječ što je izgovorimo i što smo je izgovorili, te će sutra izići u novinama. Vidiš, kraj svakog su prozora po tri pisara i jedan starješina, a najgori je starješina, jer ništa ne shvaća.

Kraljevna ovo reče samo zato da bi Zvekana uplašila, a pisarâ nato stade vìska, te još i tintu razliše po podu.

— To li je ta gospoština! — uzvrati Zvekan. — Dat ću ja tome starješini što ga ide!

To rekavši izvrnu džepove pa starješinu osu muljem po licu.

— Ta ti valja! — oduši kraljevna. — Ja ne bih tako znala, ali ću već znati!

I tako Zvekan postade kraljem, dobi ženu i krunu, i zasjede na prijestol — kako smo razabrali iz novina, a njima čovjek ne smije vjerovati.

DVA BRATA

Na jednome između danskih otoka, ondje gdje se usred oranice uzdižu stara kamena sudačka sjedišta i golemo drveće u bukovim šumama, leži gradić sa crvenim krovovima na niskim kućama.

U jednoj od tih kuća, nad ražarenim ugljenom na ognjištu, pripravlja se mnogo toga neobičnog: vari se u staklenim posudama, miješa i prekapljuje, tuca se bilje u stupama, a vremešan čovjek skrbi se o svemu tome.

»Valja pronaći ono pravo!« govoraše čovjek. »Jest, ono pravo, jedino istinito. Treba spoznati istinu u svemu što je stvoreno, i nje se držati!«

U sobi, kraj vrijedne domaćice sjedila dvojica njezinih sinova, obadvojica još nejaki ali zrelih misli. I majka im uvijek govorila o pravu i pravici, i kako se valja držati istine, jer je istina božje lice na ovom svijetu.

Stariji dječak, po izgledu vragolast i smion, volio da čita o prirodnim silama, o suncu i zvijezdama, i nijedna mu bajka ne bijaše

od tog ljepša. O, kakve li sreće otići na otkrivačko putovanje, ili pronaći kako bi se mogla sagraditi krila poput ptičjih, pa uzletjeti! Jest, to bi značilo naći ono pravo, ono istinsko. Ima pravo otac, i majka pravo veli: istina svijet drži.

Mlađi brat bio tiši, sav se predao knjigama.

Kad bi čitao o Jakovu kako se pokrio jarećom kožom da bude nalik na Ezava i da ga tako prevari za prvenstvo, onda bi, ogorčen na varalicu, gnjevno stiskao malu šaku. A kad bi čitao o tiranima, o svoj nepravdi i o zlu što vlada u svijetu, suze bi mu na oči navrle. Misao o pravdi, o istini, koja treba i mora da pobijedi, sasvim ga zanosila.

Jedne večeri mališan otišao na počinak, ali kako zavjese oko postelje ne bijahu sasvim navučene pa svjetlo dopiraše do njega, uze on opet knjigu u ruke, jer je htio da dočita priču o Solonu[1].

I misli se vinuše i ponesoše ga u čudesne daljine: bijaše kao da mu se postelja pretvorila u brod što plovi razvijenih jedara... Sanja li? Što je to? Klizi brod preko silnih voda što se valjaju, preko pustih valova vremena, a on sluša glas Solonov — jasno se i razumljivo, premda na stranom jeziku, razliježe dansko geslo: »Na zakonu treba zemlju podizati!«[2]

I genij ljudskog roda obrete se u toj siromašnoj sobi, naže se nad postelju i poljubi dječaka u čelo: »Čuvaj čast i budi jak u životnoj borbi! S istinom u srcu poleti prema zemlji istine!«

Stariji brat još ne bijaše legao; stajao je kraj prozora i promatrao maglu što se dizala s livada. Nisu to bijele vile u kolu, kako mu je pripovijedala stara sluškinja. On zna bolje: to su pare, toplije od uzdaha, pa se uvis dižu.

---

[1] Solon (6. st. stare ere), atenski državnik, jedan od sedam mudraca, prvi arhon i reformator zakonodavstva. — *Prev.*

[2] U originalu: »*Med Lov skal man Land Bygge!*« To je poznato drevno načelo Skandinavaca, koje na staronordijskom glasi: »*Medh lögum skal land várt byggja — en medh úlögum eydha*« — Na zakonu treba da se naša zemlja gradi, jer će u bezakonju propasti.« — *Prev.*

Prosu se zvijezda i u padu zasja, a dječakove se misli u isti čas vinuše sa zemaljskih isparivanja gore do sjajnog meteora. Zvijezde su na nebu treperile, pa se činilo kao da duge zlatne niti vode od njih do zemlje.

»Poleti sa mnom!« zvonilo u dječakovu srcu, a moćni genij ljudskog roda, brži od ptice, brži od strijele, brži od bilo čega zemaljskog što može letjeti, ponese ga u prostore gdje zrake od zvijezde do zvijezde povezuju nebeska tijela; naša se zemlja okretala u rijetkom uzduhu, gradovi naoko bili jedan tik do drugoga. Kroza sfere razlijegao se glas:

»Što je blizu, a što daleko kad te nosi moćni genij duha!«

Dječak je svejednako stajao kraj prozora i gledao van, a mlađi je brat ležao u postelji i čitao, dok ih majka ne zovnu po imenu:

— Anderse! Hans-Kristijane!

Danska ih zna, svijet zna dvojicu — Örsted.[3]

DVANAEST PUTNIKA

Studen stegla, nebo bilo jasno, zvjezdano, u zraku ni ćuha vjetra. »Tres!« — razbiše lonac o vrata. »Bum!« — odjeknu hitac u slavu nove godine. Bijaše Silvestarska noć, Staro ljeto: na tornju izbi dvanaest.

»Tratarattra!« — stiže pošta. Velika se poštanska kola zaustaviše pred gradskim vratima. Dovezoše dvanaest osoba; više ih nije stalo, sva mjesta bijahu popunjena.

»Sretno novo ljeto!« orilo se po kućama gdje su slavili Silvestrovo, pa ljudi ustali, s punom čašom u ruci, i pili novogodišnju zdravicu.

— Zdravlja i veselja u novoj godini! — klicahu. — Dragu ženicu! Mnogo novaca! Kraj neprilikama!

---

[3] Braća Örsted: Hans Kristian (1777—1851), pronalazač elektromagnetizma, i Anders (1778—1860), danski državnik. — *Prev.*

Tako su jedni drugima željeli pa se kucali, a pred gradskim vratima stajala poštanska kola sa stranim gostima, sa dvanaest putnika.

Kakvi to bijahu ljudi? Imali su putne listove i prtljagu, pa čak i darove za tebe i za mene i za sve ljude u gradu. Tko bijahu ti stranci? Što su htjeli, što su donijeli?

— Dobro jutro! — nazvaše straži na vratima.

— Dobro jutro! — prihvati im straža, jer dvanaesti sat bijaše već izbio.

— Vaše ime? Vaše zvanje? — upita stražar prvoga što je sišao s kola.

— Pogledajte u putni list! — odgovori čovjek. — Ja sam ja!

Bijaše to ljudina i pô, odjeven u medvjedinu, a na nogama mu krznene čizme.

— Ja sam onaj u koga mnogi polažu nade. Dođi sutra pa ćeš dobiti novogodišnji dar! Ja razbacujem sitniš i zlatnike, dijelim darove, a priređujem i plesove, ravno trideset i jedan ples, jer više noći nemam. Moji su se brodovi zaledili, ali je toplo u mojoj poslovnici. Ja sam veletrgovac, a zovem se Siječanj. Uza se imam samo račune.

Zatim siđe drugi: bijaše to veseljak, priređivač komedija, maskerada i svih mogućih zabava. Sva mu se prtljaga sastojala od jedne velike bačve.

— Iz ove ćemo bačve o Pokladama istjerati više negoli mačka![1] — uzviknu. — Želim da razveselim i druge i sebe, okrećem brigu na veselje, jer je meni između sviju u obitelji dosuđen najkraći život: živim svega dvadeset i osam dana! Možda mi priklope još jedan, ali što mari. Hura!

— Ne smijete toliko vikati — upozori ga straža.

[1] Riječ je o danskom narodnom običaju: mladež o Pokladama razbija bačvu — simbol zaleđene zemlje — a tome se kaže »Tjerati mačka iz bačve«, jer je zaista mačak u takvoj bačvi. (Iz razbijene bačve iskoči preplašeni mačak, a to znači: zemlja se oslobađa svoje ledene kore.) — *Prev.*

— Smijem i hoću! — odsiječe momak. — Ja sam Kraljević Karneval i putujem pod imenom Veljača.

Za njim siđe treći. Bijaše on kao sam korizmeni post, kao utjelovljena glad, ali je visoko dizao nos, jer je bio u rodu sa »četrdeset vitezova-mučenika«, a k tome i gatač vremena. To, dakako, nije masna služba, pa je zato pred svima hvalio post. Nakit mu se sastojao od stručka ljubica u zapučku, ali mu ljubice sasvim sitne.

— Ožujče-Lažujče, naprijed! — podviknu četvrti i gurnu prethodnika. — Naprijed, Ožujče! Hajde u stražarnicu, ondje ima kuhane rakije, dovde je mirišem.

Ali nije bila istina: htio ga je samo prevariti, zbiti s njime aprilsku šalu. Tako započe Travanj, četvrto momče. Na izgled bijaše žustar momak, a ipak nije mnogo obavio, jer je mnogo svetkovao.

— Sad ovako, sad onako: takva mi je ćud — govoraše Travanj. — Čas kiša, čas sunce; ovdje iseli, ondje useli, jer sam i selidbeni posrednik; ja pozivam na posmrtne daće, smijem se i plačem! U kovčegu nosim ljetna odijela, ali bi ludo bilo da ih obučem. Evo me! Za paradu idem u svijetlim čarapama i s krznenim kolčakom.

Iz kočije iziđe žensko čeljade.

— Gospođica Svibanj! — predstavi se dama.

Pojavila se ona u ljetnoj odjeći, a na nogama joj kaljače. Imala je na sebi svilenu haljinu, zelenu poput bukova lišća, i sase u kosi, a tako je mirisala na lazarkinju da je straža morala kihnuti.

— Nazdravlje! — reče gospođica i tako ujedno pozdravi.

Bila je tako ljupka! Znala je i pjevati, ali ne u kazalištu, nego vani, u šumi. Nije pjevala pod šatorom, ne! Prolazila je svježom, zelenom šumom i pjevala sebi za zabavu. U košarici za pletivo imaše *Drvoreze* Christiana Winthera[2], jer su vjeran odraz bukove šume, i Richardtove *Pjesmice*[3], koje su poput lazarkinja.

[2] Christian Winther (1796—1876), danski pjesnik romantik. Od pjesama su mu najpoznatije i najomiljelije genre-slike i seoske idile u zbirci *Drvorezi (Traesnit,* 1828). — *Prev.*

[3] Christian Richardt (1831—1892), danski pjesnik koji se proslavio zbirkom *Pjesmice (Smaadigte,* 1861). — *prev.*

— Na redu je gospođa, mlada gospođa! — najaviše iz kola, a nato iziđe mlada i otmjena, ponosna i lijepa žena.

Odmah se moglo vidjeti da je rođena za to da slavi »Sedam efeskih spavača«[4]. Na najduži dan u godini priređuje gozbu, tako da ljudi imaju vremena pojesti sva ona raznovrsna jela. Imala je, doduše, sredstava da se vozi u vlastitoj kočiji, ali se uza sve to dovezla u poštanskim kolima kao i drugi: htjela je pokazati kako nije ohola. Ipak nije putovala sama, nego ju je pratio njezin mlađi brat Srpanj.

Taj pak bijaše sama jedrina, krepak čovjek odjeven u ljetno odijelo, sa slamnim šeširom na glavi. Imao je sa sobom veoma malo prtljage, jer mu po vrućini samo smeta: nosio je samo ono što mu treba za kupanje — kapu i gaćice, a to nije mnogo.

Zatim iziđe i časna gospa Kolovoz, trgovkinja voćem na veliko, vlasnica mnogih bačava ribe, seljakinja u velikoj krinolini. Bila je tusta i ugrijana, na sve je stizala, čak je sama ljudima na njivu nosila bačvicu s pivom.

— U znoju lica svoga jest ćeš kruh svoj — govorila ona. — Tako stoji u Bibliji. A poslije toga možemo proslaviti šumsku svečanost i prirediti žetvenu gozbu.

Bijaše ona dobra gospodarica.

Sad se opet pojavi muškarac, slikar po zvanju, majstor boja. Zna ga šuma, pa se lišće odijeva u druge, prekrasne boje kad on zaželi. I šuma doskora postaje crvena, žuta i smeđa. Majstor umije zviždati poput crnog čvorka, okretan je radnik; oko svoga pivskog vrča ovio je smeđezelenu lozu hmelja i tako ga okitio. A za nakit i ukras u njega je dobro oko. Evo ga s loncem boja, to mu je sva prtljaga.

Za njim eto posjednika, taj misli na sjetvu, na oranje i obradu tla, a pomalo i na radosti lova. Ima psa i pušku, u torbi mu zveče

[4] Riječ je o kršćanskim svecima, o sedmorici slugu cara Decija o kojima legenda veli kako su se, bježeći pred progoniteljima, g. 251. skrili u nekoj pećini kod Efesa, pa ondje zaspali, a probudili se istom g. 446. Njihova je svetkovina dne 27. lipnja. — *Prev.*

orasi, krc, krc! Mnogo toga vuče sa sobom, čak i jedan engleski plug. Raspričao se o poljodjelstvu, ali se malo šta moglo čuti, zbog silnog kašlja i šmrcanja što je spopalo njegova susjeda dolazio je Studeni.

Imao je hunjavicu, strašnu hunjavicu, tako da mu je trebala čitava plahta umjesto rupčića. Ipak će, kaza on, pomoći djevojkama u poslu, a prehlada će već proći kad on prione da cijepa drva, a to će i učiniti, jer je on od pilarskog ceha. Večeri provodi izrađujući klizaljke: zna da će se za koji tjedan uvelike upotrebljavati ta zabavna obuća.

Posljednja iziđe bakica s posudom za grijanje, punom žerave. Zebla je bakica, ali su joj oči sjale poput dviju sjajnih zvijezda. Nosila je lonac za cvijeće: u loncu bila zasađena majušna jela.

— Njegovat ću je i paziti da do Badnjaka naraste — reče bakica — da segne od poda do stropa, pa da se nakiti upaljenim svjećicama, pozlaćenim jabukama i drugim nakitom. Lonac sa žeravicom grije poput zemljane peći, a ja iz džepa vadim knjigu s bajkama i naglas čitam, tako da sva djeca u sobi šute, a lutke na drvetu ožive, te mali voštani anđeo navrh drveta zalepeće zlatnim krilima, sleti sa zelenog vrha i poljubi i malo i veliko u sobi, pa i onu siromašnu dječicu što stoje vani i pjevaju božićnu pjesmu . . .

— Kočija može nastaviti put — objavi straža. — Svi su na broju. Druga su kola na redu.

— Čekaj da najprije ovih dvanaest uđe! — reče zapovjednik straže. — Jedan po jedan! Putni ću list zadržati. Vrijedi za svakoga po jedan mjesec. Kad izmine mjesec dana, upisat ću svakome kako se vladao. Budite ljubazni, gospodine Siječnju, pa izvolite ući!

I Siječanj uđe.

Kad prođe godina, reći ću ti što je ovo dvanaest putnika donijelo tebi, meni i nama svima. Sada još ne znam, a ni oni ne znaju — jer čudna su vremena u kojima živimo.

SNJEŠKO

»Sve puca u meni, tako je divna studen!« govorio u sebi Snješko. »Zaista, kad vjetar brije, život ti udahnjuje. A kamo se to izgubilo žarilo što je u me sjalo?« To je mislio na sunce što je zapadalo. »Neće ono mene prisiliti da zažmirim; čvrsto ću ja držati svoje rbine.«

A rbine — dvije trouglaste rbine razbijena crijepa — imao u glavi umjesto očiju. Usta mu bila komad starih grabalja, pa je tako i zube imao.

Rodio se uz radosne poklike dječaka, pozdravljen zvekom praporaca i pucketanjem biča sa saonica.

Zapalo sunce, a izašao pun mjesec, okrugao i velik, jasan i lijep u modrome zraku.

»Gle ga opet, samo s druge strane«, reče u sebi Snješko, misleći da se to sunce opet ukazalo. »Ipak sam ga odučio od toga da u mene sija. Može gore visjeti dokle mu drago, i svijetliti, da mogu sam sebe vidjeti. Da mi je samo znati kako da se maknem s mjesta. Tako bih se rado kretao! Kad bih samo mogao, sišao bih na led, da se kližem kao što se i dječaci kližu. Ali ne znam trčati.«

»Vau-vau!« zalaja stari pas na lancu, nešto promukao; a promukao je otkad više nije u sobi i ne leži podno peći.

— Sunce će te već naučiti da trčiš! — reče pas Snješku. — Naučit će te ono kako se kliže, kao što je, vidjeh dobro, naučilo i tvog prethodnika lani i njegova prethodnika preklani. Vau-vau! Svi su otišli bez traga.

— Ne razumijem te, druže — kaza mu Snješko. — Zar će me onaj ozgo naučiti da se kližem?

To je Snješko mislio na mjesec.

— Tä i sam se maloprije otkliznuo — nastavi Snješko — kad sam ga oštrije pogledao. Eno, sad se šulja s druge strane.

— Ti baš ništa ne znaš! — uzvrati mu pas. — A nije ni čudo, jer su te tek nedavno spljeskali i složili. Što sad vidiš, to je mjesec, a što je zašlo, bijaše sunce. Ono će ujutro opet izići, pa će te već naučiti da otklizneš u jarak. Vrijeme će se uskoro promijeniti, osjećam to u lijevoj zadnjoj nozi. Trga me u nozi, bit će promjene.

»Ne razumijem ga«, govorio je Snješko u sebi. »Ne razumijem ga, ali mi osjećaj kazuje da nije ugodno što mi reče. Jedno je jasno: ono što je sjalo i zašlo, a što on suncem zove, nikako mi ne može biti prijatelj. Ja to dobro osjećam.«

»Vau-vau!« zalaja pas na lancu, okrenu se triput oko sebe i leže u svoju kućicu da spava.

Vrijeme se doista promijenilo.

Sva krajina osvanula pokrivena gustom, vlažnom maglom. U cik zore počelo puhati. Hladan vjetar šibao, u kosti prodirao. No kakva li divna prizora kad je sunce granulo! Sve drveće i grmlje injem pokriveno, sva krajina poput šume od bijelih koralja. Rekao bi, grane se prekrile blještavim cvjetovima. Bezbroj ogranaka i grančica što se ljeti i ne vide od lišća, sad se jasno ističe; svaka se grančica sija i blista, kao da iz svake izbija bijeli sjaj. Žalosna se vrba na vjetru njiše, u njoj ima života kao ljeti u drveću. Zaista, neusporediva ljepota. U sunčevu sjaju sve se iskri, sve blliješti, kao da je posuto dijamantnim prahom, a po snježnom pokrovu sjaju veliki prozračni dragulji. Pomislio bi da gori nepregledno mnoštvo sitnih svjetala, blistavijih i bjeljih i od samoga bijelog snijega.

— Koje li neusporedive krasote! — uzviknu djevojka što je s mladićem došla u vrt.

Dvoje se mladih ustavilo kraj Snješka i gledalo drveće u sjaju.

— Ljepšeg prizora ni usred ljeta nema! — reče djevojka, a oči joj zablistaše.

— Ni ovakva momka — nadoveza mladić i pokaza na Snješka. — Baš je momak i pô!

Mlada se djevojka nasmiješi, kimnu glavom Snješku i sa svojim prijateljem odskakuta po snijegu, što je pod njihovim nogama škripao kao da gaze po samome škrobu.

— Tko su ono dvoje? — upita Snješko psa na lancu. — Ti si na ovom dvorištu duže od mene, pa ćeš ih zacijelo znati.

— Kako ih ne bih znao! — uzvrati pas. — Tä ona me gladila, a on mi često kost dobacio; njih neću ugristi.

— A što su oni ovdje? — dalje će Snješko.

— Zaručnici! — priklopi pas. — Zajedno će stanovati u kućici i zajedno glodati kosti. Vau-vau.

— Jesu li oni isto što i ja i ti? — priupita Snješko.

— Spadaju u gospodare! — otrese se pas. — Sad po tebi vidim kako malo znaju oni što su jučer na svijet došli. Ja sam star i iskusan, poznajem svakog na dvorištu. A znao sam i doba kad nisam bio na lancu i na studeni. Vau-vau!

— Studen je divna — prihvati Snješko. — Pričaj, pričaj. Samo nemoj tako lancem zveckati, jer odmah u meni nešto puca.

— Vau-vau! — zalaja pas na lancu. — Nekoć bijah psetance, lijepo i umiljato, tako barem kazivahu. U ono sam doba ležao unutri. u kući, na stolcu presvučenu baršunom, ležao najvećoj gospodi u krilu. Cjelivahu me posred njuške, a šape mi otirahu vezenim rupčićem. Od milja me zvahu »najljepšim«, »slatkim mišićem«, a onda im se najednom učinih prevelikim, pa me dadoše pazikući. Dođoh u stan u podrumu. Možeš odatle poviriti u sobu gdje ja bijah gospodarom; u pazikuće sam se zaista banio i šepurio. Bijaše, doduše, neznatnije mjesto nego li gore, ali zato udobnije; nisu me djeca gnjela i navlačila. Hranu dobivah jednako dobru kao i prije, ali je bijaše mnogo više. Imao sam svoj vlastiti jastuk, a osim toga, bila je ondje i peć, što je, osobito u ovo doba, najljepša stvar na svijetu. Sasvim sam se pod peć zavlačio da me upravo nestajalo. I sad o njoj sanjam. Vau-vau!

— Zar je peć tako lijepa? — upita Snješko. — Je li na me nalik?

— Prava je opreka tebi! Crna je kao ugljen, dugovrata, s mjedenim bubnjem; proždire drva, tako da joj plamen iz ždrijela liže. Valja joj stajati sa strane ili pod njom, pa da vidiš ugodne topline! Odatle gdje stojiš zacijelo je kroz prozor možeš lijepo vidjeti.

Snješko se naviri i zaista opazi nekakav crn, sjajan predmet s mjedenim bubnjem; vatra odonud odsijevaše po podu.

Snješku postade nekako čudno pri duši, obuze ga osjećaj što ga sebi ne znade objasniti; proželo ga nešto što prožima sve ljude ako nisu od snijega.

— A zašto si je napustio? — opet će Snješko, sluteći da je onaj predmet ženskog roda. — Kako si mogao ostaviti takvo mjesto?

— Morao sam — reći će pas na lancu. — Izbacili me i na lanac vezali; ugrizao sam za nogu najmlađeg među gospodarima, jer mi je odgurnuo kost što sam je glodao. Kost za kost, pomislih ja. Ali oni za zlo uzeli, te sam odonda privezan na lancu; te izgubih i svoj jasan glas; čuj kako sam promukao: vau-vau! Pjesmi je kraj.

Ali ga Snješko više nije slušao; neprestano je gledao u podrumski stan pazikućin, virio u sobu gdje je stajala peć na četiri željezne noge, velika kolik i Snješko.

— Čudnovato u meni pucketa — kaza Snješko. — Zar nikad neću onamo ući? To je tako nevina željica, a barem bi nam se nevine želje morale ispuniti. To mi je najveća želja, moja jedina želja, te bi gotovo bila nepravda da mi se ne ispuni. Valja mi onamo, moram se na nju nasloniti, sve ako bi trebalo i prozor razbiti.

— Nikad ti nećeš onamo! — pripomenu pas. — A da i stigneš do peći, bilo bi svršeno s tobom. Vau-vau!

— Meni je ionako otkucnulo! — dočeka Snješko. — Sve mi se čini da ću se sav raspasti.

Snješko je cio dan prostajao gledajući unutra, a kad se smrklo, soba mu postade još privlačljivijom. Iz peći je tako blago sjalo kako ne može sjati ni mjesec ni sunce, nego samo peć kad u njoj štogod ima.

Čim bi se otvorila vrata na peći, liznuo bi plamen — takva mu bila navada; Snješkovo bi se bijelo lice tada oblilo vatrenim rumenilom, a žarka mu se rumen prelila i preko prsiju.

— Teško ću joj odoljeti — izusti Snješko. — Tako joj lijepo pristaje kad jezik isplazi.

Noć bila duga, ali se Snješku nije takvom činila; on se zanio u svoje slatke misli, a one se smrzavale da su sve pucale.

Ujutro podrumski prozori osvanuli zamrznuti; nakitili se najljepšim ledenim cvijećem što ga Snješko može poželjeti, ali cvijeće sakrilo peć. Stakla se na prozorima nisu htjela odmrznuti, tako te Snješko nije mogao vidjeti svoje premile peći.

Sve škripalo i pucalo koliko je studen stegla; zima svojski pritisla, Snješku na radost, ali se Snješko nije radovao. Mogao se i smio radovati i sretnim osjećati, a ipak nije bio sretan: izgarao je od čežnje za svojom peći.

— Opasna je to bolest za jednoga Snješka — govorio pas s lanca. — I ja sam jednom istu bolest bolovao, ali sam je i prebolio. Vau-vau! Bit će opet promjene u vremenu.

I zaista se vrijeme promijenilo, objužilo.

Jugovina rasla, Snješko se smanjivao. Ništa nije govorio, nije se jadao, a to je pravi znak.

Jednog se jutra srušio. Gdje je stajao, stršilo nešto nalik na držak od metle. Oko toga bijahu ga djeca spljeskala i podigla.

»Istom sada poimam njegovu čežnju«, kaza pas u sebi. »Snješko je u tijelu imao žarač; žarač ga je poticao. No sad je Snješko premučio. Vau-vau!«

Doskora i zime nestalo; i njezino prošlo.

»Vau-vau« lajao pas na lancu, a djevojčice na dvorištu pjevale:

Nikni, cvati, milo cvijeće,
nek mi ptica na te slijeće;
ode od nas studen kleta,
ide doba sad od cvijeta.

Vrbo stresi kitne grane,
zlatno sunce, sini na me.

A na Snješka misle koliko i na lanjski snijeg.

PUŽ I RUŽIN GRM

Oko vrta rasla ljeskova živica, a s onu stranu živice pružala se polja i livade po kojima su pasle krave i ovce. Usred vrta rascvao se ružin grm, a pod grmom bio puž, pun i prepun sebe.

— Čekajte samo dok dođe moje vrijeme! — govorio puž. — Ja ću dati nešto više nego što je nositi cvjetove, roditi lješnjacima ili davati mlijeko, kao što čine krave i ovce.

— Mnogo i mnogo očekujem od vas — pripomenu ružin grm. — A smijem li pitati kada će to biti!

— Ima vremena — uzvrati puž. — Vama se uvijek tako strašno žuri! Gdje je žurbe, ondje nema radosti koju osjećamo kad nešto očekujemo. A osim toga, u hitnji se lako i vrat slomi.

Minula godina dana, a puž se sunčao otprilike na istom mjestu pod ružinim grmom, koji je pupao i tjerao ruže, uvijek svježe i uvijek nove. Puž napol izmilje iz kućice, pruži roge pa ih opet uvuče.

»Sve je kao što je bilo i lani! Nema nikakva napretka. Ružin grm cvjeta, nosi ruže, dalje on ne može dotjerati!«

Ljeto se banilo i minulo, došla jesen, a ružin grm svejednako cvao i nosio ruže, zametao nove pupoljke, sve dok nije snijeg oprašio krajinu i vrijeme postalo ružno i vlažno. Tad se ružin grm prignuo tlu, a puž ode u zemlju.

Onda nastala nova godina, granulo proljeće, i ruže ponovo procvale, a puž izmilio iz zemlje.

— Sad ste već staro ružino drvo — reče on — pa valja uskoro pomišljati i na svršetak! Dali ste svijetu sve što ste u sebi imali.

Je li to od kakva značenja, to je pitanje; nisam imao vremena da o tome mislim. Ali je jedno jasno i neprijeporno: niste baš ništa učinili za svoj unutrašnji razvitak, jer biste inače dalje dotjerali i stvorili nešto sasvim drugo. Možete li to opravdati? Naskoro će od vas ostati samo suhe grane! Razumijete li što kažem?

— Vi me plašite — odgovori ružin grm; — o tome nisam nikada razmišljao.

— Dakako! Niste se nikada mnogo bavili razmišljanjem! Jeste li sebi ikada postavili pitanje zašto cvjetate i kako dolazi do toga? Zašto tako, a ne drukčije?

— Ne! — uzvrati ružin grm. — Nosio sam cvjetove, radosno sam cvao, jer drukčije nisam ni mogao. Sunce je tako lijepo i toplo sjalo, zrak bio svjež, upijao sam bistru rosu i jaku kišu, disao sam, živio! Upijao sam snagu iz zemlje i zraka, osjećao sam uvijek novu sreću i radost, i jedno je i drugo sve više raslo, i zato sam neprestano cvao. To mi je bio život, drukčije nisam mogao.

— Imali ste veoma ugodan život! — priklopi puž.

— Tako je! Sve sam imao! — nadoveza ružin grm. — Ali je vama još i više dano! Vi ste jedna od onih misaonih, dubokoumnih i nadasve nadarenih priroda što će zadiviti svijet.

— Takvo što nije mi ni nakraj pameti! — dočeka puž. — Svijet se mene ne tiče! Kakva ja imam posla sa svijetom? Ja sam sebi dovoljan, imam dosta brige oko samog sebe.

— A zar ne bi trebalo da svi na zemlji svoje najbolje damo drugima? Ne bismo li svi morali pridonijeti što možemo? Eto, ja sam dao samo ruže! A vi? Vi, koji ste toliko toga primili, što ste vi dali svijetu? Što mu dajete?

— Što sam mu dao? Što dajem? Pljujem ja na svijet! Ništa on ne vrijedi! Svijet me se ne tiče. Nosite vi ruže, dalje ionako nećete dotjerati! Neka lijeska rodi lješnjacima! Neka krave i ovce daju mlijeko! Svako od njih ima svoju publiku, ja imam svoju u sebi samom! Ja se uvlačim u se i tu ostajem. Svijet me se ne tiče!

I pošto je izrekao svoje, puž se uvuče u kućicu i zatvori se u njoj.

»Žalosno je to!« u sebi će ružin grm. »Ja se ni pokraj najbolje volje ne mogu uvući u se. Uvijek moram van, uvijek pupati, davati plod, rascvjetavati se u ruže. Latice otpadaju, i vjetar ih raznosi! Ipak mi je jedna ruža dugo ostala u bakičinoj pjesmarici, jedan se od mojih cvjetova smjestio na grudima mlade, lijepe djevojke, a jednu su mi ružu poljubila dječja usta u životnoj radosti. I silno sam se radovao, bijaše to pravi blagoslov. To su moje uspomene, eto moga života!

I ružin grm i dalje cvjetao u svojoj nedužnosti, a puž drijemao u svojoj kućici; svijet ga se nije ticao.

A vrijeme se takalo, prolazile godine.

Puž se pretvorio u crnu zemlju, i ružin grm bijaše zemlja u zemlji. Pa i osušene se ruže u pjesmarici raspale... ali u vrtu cvale nove ruže, rasli novi puževi. Puževi se zavlačili u svoje kućice i pljuvali — svijet ih se nije ticao.

Da pričamo priču iz početka? — Ne bi postala drukčija.

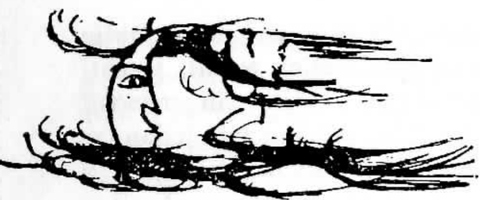
PTICA NARODNE PJESME

Ugođaj

Zimsko je doba; zemlju prekrio snježni pokrivač, bijel kao bijelac-mramor, u stijeni isklesan; vrijeme je vedro, nebo jasno, a vjetar oštar poput mača što su ga skovali patuljci;[1] drveće pod snježnom kitinom bijeli se poput bijelih koralja, kao rascvjetalo bademovo granje, a zrakom struji svježina kao na alpskim visinama; bajna je noć uz sjaj sjeverne svjetlosti i bezbrojnih blistavih zvijezda.

---

[1] U originalu: *Vinden skarp som et dvaergesmedet Svaerd (vjetar oštar poput mača što su ga skovali patuljci)*. U staronordijskim narodnim pripovijetkama *(saga*, pl. *sögur)* patuljcima se pripisuje kovanje čuvenih mačeva različitih junaka. — *Prev.*

Dolaze oluje, navlače se oblaci, stresaju labuđe paperje: praminjaju snježne pahuljice i zameću prolaze, zavijaju klance i kuće, široka polja i uske ulice. A mi sjedimo u toploj sobi, kraj užarene peći; pripovijeda se o starim vremenima, te slušamo ovu priču:

Na brijegu odmah kraj mora nalazi se grob junaka. Na golemi nadgrobnik u ponoćni čas sjeda duh pokopanog junaka što kralj bî za života: zlatna mu kruna oko čela blista, kosa mu se na vjetru vijori, odjeća mu samo željezo i čelik; snuždeno prigiba glavu te duboko i bolno uzdiše, kao da je kakav ukleti duh.

Nailazi brod. Ljudi bacaju sidro, na kopno izlaze. Među njima je i jedan *skald*[2]. On istupi pred kraljev lik te ga pita:

— Koja ti je golema nevolja? Kakvi li te jadi biju?

A mrtvac mu odgovara:

— Nitko ne opjeva djelâ mog života; mrtva su i zaboravom prekrivena; pjesma ne pronosi glas o njima od zemlje do zemlje i od srca srcu. Eto zašto nemam mira ni pokoja.

I kazivaše o svojim velikim i junačkim djelima, što ih njegovi suvremenici poznavahu, a nitko ih ne opjeva, jer među njima ne bijaše *skalda*.

Tada stari *skald* prijeđe po žicama svoje harfe i poče pjevati o junaku, o hrabrosti za njegove mladosti, o snazi muževnog mu doba, o veličini i zamašnosti njegovih djela. A pokojniku se lice ozari, zasja kao rub oblaka na mjesečini: radosna i blažena rasplinu se pojava u sjajne zrake, kojih nestade kao što nestaje sjeverne svjetlosti. Vidio se samo zelen, travom obrastao hum, s kamenjem na kojem ne bijaše urezanih *runa*[3]. Ali na posljednji zvuk žicâ, baš kao da je iz

[2] *Skaldi* su drevni nordijski pjesnici i narodni pjevači (8—13. stoljeće). — *Prev.*

[3] *Rune* (od gotske riječi *rûna, tajna*), najstarije pismo u Germanâ. — *Prev.*

harfe izletjela, pojavi se nad njim mala ptica, prekrasna pjevica s milopojnim grlom drozda: pjev joj pun čuvstva i duše, pun zvukova s rodne grude što ih čuje ptica selica. Ptica poletje preko brda i dolina, iznad šuma i polja: bijaše to ptica narodne pjesme, ptica koja nikad ne umire.

Čujemo tu pjesmu, slušamo je i sad, ovdje u sobi, u zimskoj večeri, dok se vani bijele pčele roje i nevrijeme razmahuje. Ne pjeva nam ptica samo hvalospjeve junacima: i slatke, osjećajne lirske pjesme poje, bogate i bezbrojne, pjeva o vjernosti na Sjeveru; iz zvukova i riječi bajka joj se izvija; riječju se i pjesmom ona glasa, rodnim govorom i zvukom što je poput tajanstvenih runa, o kojima se veli da i

mrtvome govor daju ako mu se pod jezik stave, tako te mrtvac progovara — i zna mu se rodni kraj.

U poganska vremena, u doba Vikinga, savijaše ona gnijezdo u harfi drevnih *skalda*. U dane viteških zamkova, kad je šaka naginjala vagu pravde, a samo sila bila pravo, dok seljak i pas bijahu u jednakoj cijeni — gdje li je onda ptica narodne pjesme nalazila utočišta i zaštite? Surovost i uskogrudnost nisu ni mislile na nju. Na doksatu viteškoga grada, ondje gdje je gospodarica sjedila uz pergamenu i zapisivala stare uspomene u pjesmi i priči, a bakica iz potleušice i trgovac-potukač sjedili na klupi kraj nje i pripovijedali... ondje je, nad njima, lepršala i letjela, cvrkutala i pjevala ptica koja nikad ne umire dok joj zemlja pruža i grudu uporišta — ptica narodne pjesme.

Sad i nama evo u sobi pjeva, a vani se noć krîlî i mećava vije. Rune nam pod jezik stavlja, te prepoznajemo domovinu, osjećamo svoj rodni kraj; bog nam progovara našim materinskim jezikom kroza zvuke narodne pjesme. Stare se uspomene bude, izblijedjele boje osvježuju, priča nas i pjesma snaži, napaja blagoslovljenim napitkom koji podiže duh i misao, tako te se večer pretvara u božićnu svečanost. Snijeg zameće, led puca, bjesni oluja; huji vjetar, u njega je moć, on je gospodar i moguć, ali nije Svemogući.

Zimsko je doba, vihor bridak poput sablje koju su skovali patuljci; snijeg vije — rekao bi, dane i dane već zapada, tjedne i tjedne praminja, te sad leži kao golem snježnik nad velikim gradom: težak san zimske noći. Dokle okom sežeš, sve je snijegom zastrto, sve se pod njim krilo, samo se zlatan križ na crkvi, simbol vjere, izdiže nad snježnim grobom i blista u modrom zraku, na sunčanom sjaju.

A iznad pokopanog grada lete ptice nebeske, male i velike; cvrkuću i pjevaju kako im je već dano, svaka se ptica svojim glasom javlja.

Eto ti najprije jata vrabaca; živkaju oni o svemu sitnome s ulica i cesta, iz gnijezda i kuća, znaju priče iz palača i koliba.

— Poznajemo mi taj pokopani grad! — vele oni. — Piju-pi! Pijukav je u njemu svatko živ! Živ-živ![4]

Crne vrane i gavrani lete nad bijelim snijegom:

— Kvar-kvar! — grakću crne ptice. — Ima dolje još lovine, štogod za utrobu, a ona je najvažnija. Tako misli i većina onih dolje, i taj je sud pra-pra-prav!

Divlji labudovi stižu šumeći krilima te pjevaju o svemu uzvišenom i lijepom što još klija u srcu i duši ljudi u gradu koji počiva pod snježnim pokrovom.

Nije se ondje smrt zacarila, život u gradu buja: razabiremo to iz zvukova što se rune kao da orgulje iz crkve bruje, zanose nas kao što nas zanosi odjek s vilinskog brežuljka, kao pjesme Ossianove[5], kao lepet i šum Valkyrinih[6] krila. Kakva li sklada! Odjekuje u našem srcu, uzdiže nam misao. To što čujemo, ptica je narodne pjesme! A u taj čas topao božji dah dopire odozgo, snježnik se kida i topi, sunce zemlju obasjava, granjuje proljeće. I ptice dolijeću: novi naraštaji, ali sa znanim zvucima zavičaja. Čuj pjesmu godini: snaga snježne vijavice, težak san zimske noći — sve se to razilazi, sve uzdiže u divnom pjevu ptice narodne pjesme, ptice koja nikad ne umire!

---

[4] U originalu: »*Alt Levende derinde har Pip! Pip! Pip!*« Osim vrapčjeg cvrkuta. *Pip* je ovdje *pijuk, pipa, popita* — bolest što se u pticâ i peradi pojavljuje na jeziku ako nemaju zeleni. — *Prev.*

[5] Ossian — legendarni bard (keltski pjesnik i pjevač) iz III stoljeća, sin kralja Fingala. Povijest nije utvrdila da je zaista postojao; zbirku njegovih pjesama što ih je u valu romanticizma na engleskom objavio James Macpherson, smatraju tvorevinom samog Macphersona. — *Prev.*

[6] *Valkyre* (staronordijski *Valkyriur*), u nordijskoj mitologiji boginje rata, bojne vile, što junake, pale u borbi, odvode u *Valhalu*. — *Prev.*

ŠTO JE ČKALJ DOŽIVIO

Pred gospodskim dvorom bio lijep vrt, a u vrtu drveće i cvijeće kakvo se rijetko kada vidi. Gosti se u onom dvoru divili neobičnom drveću i cvijeću, ljudi iz okolnih sela i trgovišta dolazili nedjeljom i blagdanom te molili da vide onaj vrt, čak i cijele škole išle da ga razgledaju.

Izvan vrta, odmah uz ogradu prema putu, rastao povelik čkalj. Lijepo se izvio, a iz korijena mu izbile mnoge stabljike, tako da bijaše cio grm. Nitko ga nije gledao ni zamjećivao osim starog magarca što je vukao mljekarska kola. Istezao bi vrat prema čkalju govoreći:

— Lijep si, rado bih te pojeo!

Ali uže kojim su magarca privezali ne bijaše dovoljno dugačko da bi se mogao čkalju prikučiti i pojesti ga.

U dvoru se sabralo veliko društvo, sve sama blagorodna gospoda iz prijestolnice, mlade, krasne djevojke, a među njima i neka gospođica iz daleka; došla je iz Škotske, potjecala od visoka roda, bila vlasnica mnogih imanja, veoma bogata — »zaručnica kakvu samo poželjeti možeš«, kaza mnogi mladi gospodin i mnoga mati.

Mladost se razišla po tratini, igrala kroket, šetala među cvijećem; svaka mlada djevojka ubrala po jedan cvijet i stavila ga u zapučak kojemu između mlade gospode. Gospođica iz Škotske dugo gledaše naokolo birajući svoj cvijet; ni jedan kanda ne bijaše po njezinu ukusu. Najposlije pogleda preko ograde, za kojom stajaše velik čkaljev grm, načičkan krupnim, crvenomodrim cvjetovima. Kad ga vidje, nasmiješi se te domaćinova sina zamoli da joj jedan ubere.

— To je cvijet iz moje zemlje! — kaza ona. — Resi škotski grb. Uberite mi ga!

Mladić otrgnu najljepši, ali se ubode u prste, kao da ondje bijaše najoštriji ružin trn.

Čkaljevim cvijetom Škotkinja zakiti mladića, a on se osjeti neobično počašćenim. Svaki bi između one mlade gospode dao svoj krasni cvijet da bi se okitio onim što ga je u zapučak stavila Škotkinja svojim lijepim rukama. I dok je domaćinov sin uživao u sreći, što li je tek osjećao čkalj, koji pade u blaženstvo kao da ga je rosa orosila i sunce obasjalo!

»Ja sam nešto više nego što i sam mišljah!« kaza u sebi. »Spadam zapravo unutra, s onu stranu ograde, a ne izvan nje. Nepravda svijetom vlada! No sad je ipak netko od mojih unutri, i to u zapučku!

Svakome pupoljku što bi izbio i propupao pripovijedaše o tom događaju; ne prođe ni nekoliko dana, kad čkalj saznade — i to ne od prolaznika, ne od ptica i njihova cvrkuta, već od samog zraka, što struji i zvuk nadaleko širi, iz najskrovitijih staza u vrtu i odaja u dvoru, kad su vrata i prozori otvoreni — saznade da je mladić, koji je iz fine ruke one Škotkinje dobio čkaljev cvijet, sada dobio i njezinu ruku i srce.

»Ja sam ih vezao!« govoraše u sebi čkaljev grm misleći na cvijet što ga je dao u zapučak. I o tome bi događaju pripovijedao svakome novom cvijetu što bi procvao.

»Sigurno će me sada u vrt presaditi!« mudrovao čkalj. »Možda će me staviti u lonac za cvijeće, a to je najveća počast!«

I čkalj tako živo na to mišljaše da je u potpunu uvjerenju kazao: »Doći ću u lonac za cvijeće!«

Svakom i najmanjem cvijetu što bi izbio obećavaše da će i on u lonac, a možda i u zapučak — najviše mjesto do kojega se može dotjerati. Ali mu nijedan cvijet ne dođe u lonac niti stiže u zapučak; cvjetovi mu i dalje zrak udisali, u svjetlu se kupali, danju sunčane zrake upijali, a noću se rosom pokrivali — cvali i primali posjete pčela i stršljena što sisahu medeni sok.

— Razbojnici! — vikao čkaljev grm. Uh, što ne mogu da vas izbodem svojim trnjem!

Cvijetovi priklanjali svoje glave i venuli, no sveđer se novi pojavljivali.

— Dolazite kao naručeni! — govorio čkaljev grm. — Svakog časa očekujem da prijeđemo unutra, s onu stranu ograde.

Nekoliko bezazlenih tratinčica i bokvica stajalo ondje i zadivljeno slušalo; povjerovaše da je istina sve što kazuje.

A staro magare iz mljekarskih kola s kraja puta pogledalo na čkaljev grm što se rascvao, ali uže bilo prekratko, pa ga ne mogaše dohvatiti.

A čkalj mislio na škotski čkalj, ubrajao se u njegov rod i najposlije povjerovao da i sam potječe iz Škotske i da to njegovi preci krase škotski grb. Bijaše to uzvišena misao, no od velikog čkalja i misli velike.

»Ponetko je često tako visoka roda da ne možeš ni zamisliti!« kaza kopriva što je u blizini rasla te osjećala da bi mogla postati koprinom, uzdići se do tkanine od žare.

I tako prođe ljeto, za njim jesen stigla. S drveća opadalo lišće, cvijeće se šarenilo, ali slabije mirisalo. Mladi vrtlar pjevao u vrtu, pjesma mu se preko ograde razlijegala:

Vrijeme vrti svoje kolo,
idu doba uokolo!

Mlade jele u šumi počele za Božićem čeznuti, no do Božića bijaše još dugo.

»A ja sam sveudilj ovdje!« kaza čkalj. »Kao da su i zaboravili mene! A zaruke su moje zasluga! Zaručiše se, a prije tjedan dana i vjenčaše. Ali neću poduzeti ništa, neću učiniti ni koraka, jer i ne mogu s mjesta.«

Prođe još nekoliko tjedana. Čkalj stajao s posljednjim svojim cvijetom, velik i krupan, dobro ukorijenjen. Hladan vjetar nad njim duhao, otišle mu boje, nestalo krasa, a cvjetna čaška, velika kao graškov cvijet, pojavila se kao da je posrebrena.

U vrt dođe mladi par, sada muž i žena; pođoše duž ograde, a mlada žena pogleda preko nje.

— Još je tu veliki čkalj! — uzviknu ona. — Samo sad ni cvijeta na njemu nema!

— Ostala je još posljednja krpa! — uzvrati mladi čovjek pokazujući srebrnasti ostatak, no ipak cvijet.

— Svejedno je lijep! — napomenu mlada žena. — Takav bi trebalo urezati na okvir oko naše slike!

I mladi čovjek opet morade preko ograde; ubra uveli cvijet i opet se ubode u prste — tà nazvao ga krpom.

Dođe cvijet u vrt, stiže u kuću i u dvoranu, gdje je stajala slika što prikazuje mladence. Mladoženji se na slici vidi čkaljev cvijet u zapučku. Spominjahu prvi cvijet, bijaše govora o ovome drugom što ga doniješe, posljednjem čkaljevu cvijetu što se srebrom prelijevao i što se imao na okvir urezati.

A zrak je riječ o tome nosio daleko naokolo.

»Što se sve može doživjeti!« govorio čkaljev grm. »Prvenac mi dospio u zapučak, a posljednji mi cvijet ide na okvir! Kamo li ću ja doći?«

A magare stajalo s kraja puta i gledalo čkalj:

— Hodi k meni, moj šećeru, jer ne mogu do tebe, uže mi ne dopušta!

No čkalj ni riječi ne uzvrati; sve je dublje u misli tonuo, a o Božiću ovako preumi pomišljajući na svoj cvijet:

»Kad je dijete unutri i kad mu je dobro, roditelju je i vani lijepo!«

— Ta ti na čast služi! — oglasi se sunčev trak. — I tebe će lijepo mjesto zapasti!

— U loncu za cvijeće ili slici na okviru? — upita čkalj.

— U priči! — odgovori sunčana zraka.

I evo ga u priči!

POGOVOR

Andersenov put, djelo i uspon zaista je poput kakve bajke: sin bijedna krpe postolara, siromašan, ružan, neobrazovan i prezren — postaje najpoznatiji danski pisac i jedan od najvećih u svijetu. I vjerovao je u svoju zvijezdu kao što vjeruju junaci iz nordijskih bajki, i bio uporan kao što su i oni uporni, te je još za života vidio iluminaciju kojom ga je počastio njegov rodni gradić, zapali su ga mnogi naslovi i mnoga odličja, doživio je da i sam prisustvuje sjednici odbora koji je odlučivao o statui što su je u Köbenhavnu podizali da ovjekovječe uspomenu na njega. Nekakva gatara bijaše mu prorekla sjajnu sudbinu, i on je u to uporno vjerovao, i sav Andersenov život jest vjera i upornost — vjera u pravdu, istinu i ljepotu, i upornost u borbi za postizanje tih ideala.

Povezuje se neka romantika uz Andersenovu rodovsku povijest, a i on sam bijaše neobičan dječak, sanjar koji je maštao o slavi i neprestano ju je sebi dočaravao, te bi susjedi često govorili: »Lud je baš kao i njegov djed.« Otac mu krpo znao čitati komedije Ludwiga Holberga (sjevernjačkog Molièrea) i priče iz »Tisuću i jedne noći«. Dječak je kasnije došao do Shakespeareovih tragedija u danskom prijevodu, te se nije zadovoljio samo time da ih čita nego ih je i izvodio u kazalištu lutaka što mu ga je otac načinio. I sam je momak zatim počeo pisati igrokaze, ali se ubrzo osjetio manjak u njegovu obrazovanju.

Obudovjela Andersenova mati, koja je sebe i sina uzdržavala pranjem tuđeg rublja, bijaše poslije dječakove krizme odlučila (Andersenu je tada četrnaest godina) da joj sin ide na krojački zanat, ali je dječak, vjerujući u svoju zvijezdu, izmolio dopuštenje da ode u glavni grad. Kad ga je mati upitala što će i kako će on ondje, sin joj je odgovorio da je čitao o mnogim velikim ljudima što su u početku bili siromašni pa se kroz mnoga zla probili do slave. Imao je ušteđenih trinaest talira i s tim je krenuo. Doznajemo sve to iz Andersenove autobiografije »Bajka mog života«.

U prijestolnici je kojekako kuburio u bijednoj potkrovnici. Među inim ogledao se i u baletu, ali je iz baletne škole izišao kao sasvim neupotrebljiv. Najposlije mu je neki zaštitnik isposlovao da se besplatno školuje i da tri godine prima potporu od trista talira. Godine 1822. dolazi u »Latinsku školu« u Slagelse (kod Köbenhavna), i ondje kao momak sedamnaestogodišnjak sjedi u klupama s dvanaestogodišnjim dječacima. Poslije se upisuje na sveučilište.

Pošto je objavio dvije-tri stvari u šaljivu ili ironičnu stilu, uspijeva da dobije stipendiju za putovanje iz fonda *ad usus publicos,* i otad Andersen često i mnogo putuje i dolazi u dodir s mnogim slavnim i utjecajnim ljudima.

Godine 1835. objavljuje prve bajke i roman »Improvizator«, u kojem bogatim bojama slika narodni život u Italiji. Roman mu odmah pronosi slavu i preko granica domovine, dok mu bajke, koje su mu kasnije pribavile neprolaznu slavu, ostaju u početku nezapažene. Objavio je još nekoliko romana, od kojih se jedino »O. T.« i »Samo guslač« po vrijednosti približuju prvome. Od Andersenovih igrokaza mnogi su doživjeli velik uspjeh, od njegovih pjesama neke se i danas čitaju, recitiraju i pjevaju, ali ono čime je Andersen stekao svjetsku slavu nije ni putopis, ni pjesma, ni drama, nego bajka i priča.

Andersenove bajke, priče, zgode, ugođaji i misaone slike, objavljivane u različitim publikacijama od 1835. do 1872, obuhvaćaju se jednim nazivom »Bajke i Priče« (danski: *Eventyr og Historier*). Riječju *bajka* obuhvaća se ono kazivanje u kojem se iznosi nevjerojatno i natprirodno, a sve drugo ide pod naziv *priča.* U priču sam Andersen ubraja sve ono što nije *bajka;* to bi dakle bila priča u najširem smislu riječi (izuzev bajku): basna, skaska o ličnostima i mjestima (saga ili priča u užem smislu), legenda, zgoda, pošurica itd. Ni Andersenova bajka, zapravo, nije uvijek čista bajka, nego se često prepleće s pričom i parabolom; jedne su simbolične, druge za štogod fiksirane, a neke opet iznose kakvu životnu istinu ili piščevo poimanje svijeta. Ponajčešće se u njima, s humorom ili ironijom, daje kritika čovjeka i društva, a pogotovu malograđanštine, pisac izvrgava ruglu sebičnost i glupost, izvještačenost i pretvornost — i ta se kritika iznosi fino i nenametljivo, a veliča se prirodnost i ljepota, otvorenost i pravičnost. U tim kratkim remek-djelima duha pisac pripovijeda djeci — »ali i stariji mogu prisluhnuti«, kako reče sam Andersen.

Svojim bajkama i pričama Andersen je postao slavan prije izvan Danske negoli u samoj Danskoj. Nema kulturnog naroda u kojem se ne poznaju te bajke i priče, i svako ih pokoljenje dobiva u mnogim novim prijevodima. I u nas ih zarana prevode, i bilo je različitih izdanja, od lijepoga Matičina 1877. (u kojem nalazimo prijevode iz pera hrvatskih književnika A. Šenoe, I. Trnskoga, Đ. Deželića, H. Badalića, A. Kovačića i drugih) pa do novijih u kojima ima i prijevoda iz treće i četvrte ruke, a i golih unakaženja.

U bajkama i pričama, bile one prerada danskih pučkih bajki, bile pak izvorno Andersenovo djelo, ogleda se pravi Andersenov književni lik. »Bajka je za književnost najšire područje«, veli danski kritičar Svend Norrild; »u obliku bajke mogao je Andersen svojim suvremenicima kazati mnogu gorku istinu. Ali je još važnije to što je bajka i priča u njegovoj ruci postala ogledalo u kojem su se mogli ogledati ljudi svih narodnih slojeva i upoznati svoj život, jer ga je i Andersen poznavao u svim oblicima, od najgore bijede do najviše krasote. I eto zato je njegova bajka ušla u svjetsku književnost.«

Andersen je umro u sedamdeset i prvoj godini života, ovjenčan slavom i krcat uspjeha, uvukavši se u srca djece i odraslih.

*

Izbor u ovome izdanju drži se redoslijeda kakav je u drugome danskom izdanju Andersenovih sabranih djela. Ovo je prijevod s originala, a temelji se na danskom tekstu iz kritičkog izdanja što su ga priredili Hans Brix i Anker Jensen (Gyldendal, Köbenhavn 1943).

Josip Tabak

PODACI IZ ANDERSENOVA ŽIVOTA

1805 — (2. travnja) rođenje Hansa Christiana Andersena u Odenseu na otoku Fyenu
1819 — (u rujnu) Andersen odlazi u Köbenhavn
1822 — objavljuje prve radove i odlazi u Slagelse, u »Latinsku školu«
1829 — položio Examen philologicum et historicum; objavljuje humorističku skicu »Pješačenje od Holmskog kanala do istočnog rta Amagera«
1830 — zbirka pjesama »Melodije srca«; prvo putovanje u Njemačku
1831 — »Fantazije i skice« i »Prizori s puta po Harzu«
1833 — putovanje u Francusku, Švicarsku i Italiju (s povratkom preko Austrije i Njemačke); objavljuje »Vinjete« i »Dvanaest mjeseci«
1834 — dramska poema »Agneta i vilenjak«
1835 — prvi svezak bajki i roman »Improvizator«
1836 — roman »O. T.«
1837 — prvo putovanje u Švedsku; roman »Samo guslač« doživljuje silan uspjeh
1839 — romantična drama »Mulat«
1840 — »Slikovnica bez slika« (priče) i »Maurka« (tragedija)
1840 — 41, put u Grčku i Tursku
1842 — putopis »Pjesnikov bazar« i putovanje po Italiji
1843 — boravak u Parizu i poznanstvo s V. Hugoom i A. Dumasom
1845 — »Nove bajke«
1845 — 47, »Sabrane bajke i priče«, s ilustracijama V. Pedersena
1847 — putovanje u Englesku, poznanstvo s Dickensom
1848 — epos »Ahasver«
1849 — roman »Dvije baronese«; putovanje po Švedskoj
1851 — »U Švedskoj« (putopis)

1855 — »Bajka mog života« (autobiografija)
1857 — roman »Biti ili ne biti«
1863 — »U Španjolskoj« (putopis)
1866 — »Posjet Portugalu« (putopis)
1869 — Köbenhavn slavi pedesetogodišnjicu Andersenova dolaska u grad
1870 — roman »Sretni Peer«
1872 — posljednji svezak »Bajki i priča«
1875 — (4. kolovoza) Andersen umire na imanju »Rolighed« (vlasništvo obitelji Melchior), u Rosenvaengetu kod Köbenhavna

SADRŽAJ

DO SADA IZAŠLO U BIBLIOTECI VJEVERICA

Anton Ingolič
Dječak sa dva imena

Anđelka Martić
Pirgo

Herminia zur Mühlen
Šta pričaju Petrovi prijatelji

Fran Levstik
Najdihojca

N. Veretennikov
Volođa Uljanov

Johanna Spyri
Heidi

Angel Karalijčev
U svijetu priča

Erich Kästner
Don Quichotte

Nathaniel Hawthorne
Čudesna knjiga

Kornej Čukovski
Doktor Jojboli

Vladimir Colin
Bajke

Kornej Čukovski
Bajke

Marija Majerova
Robinzonka

Makedonski pisci djeci

Josip Vandot
Kekec nad samotnim ponorom

Charles Perrault
Bajke

Mato Lovrak
Devetorica hrabrih

Krišan Čandar
Preokrenuto drvo

Mihail Zoščenko
Priče za djecu

William Saroyan
Tata, ti si lud

William Saroyan
Mama, volim te

Perzijske bajke

Braća Grimm
Bajke

Milan Šega
Čarobni ključić

Vesna Parun
Tuga i radost šume

Knjiga radosti

Danko Oblak
Modri prozori

Josip Vandot
Kekec na vučjem tragu

Erich Kästner
Emil i detektivi

Lewis Carroll
Alica u Zemlji čudesa

Gabro Vidović
Kurir sa Psunja

Miroslav Hirtz
Priče iz prirode

Vojin Jelić
Psiću, a kako je tebi ime

Grigor Vitez
Kad bi drveće hodalo

Erich Kästner
Tonček i Točkica

Ivana Brlić-Mažuranić
Priče iz davnine

Gianni Rodari
Čipolino

Anđelka Martić
Dječak i šuma
Knjiga radosti II

Ivana Brlić-Mažuranić
Čudnovate zgode šegrta Hlapića

Astrid Lindgren
Razmo u skitnji

Milivoj Matošec
Tiki traži Neznanca

Gianni Rodari
Putovanje Plave strijele

Mato Lovrak
Zeleni otok

Vjekoslav Majer
Žuna na telefonu

Nusret Idrizović
Mrav i aždaja

France Bevk
Mali buntovnik

Braća Grimm
Priče

Felix Salten
Bambi

H. C. Andersen
Priče

H. C. Andersen
Bajke

Lewis Carroll
Alica s onu stranu ogledala

Jens Sigsgaard
Robin Hud

Vladimir Nazor
Kurir Loda

Ferenc Molnár
Junaci Pavlove ulice

Stevan Bulajić
Nebeski mornar

Aleksa Mikić
Priče o malim borcima

Oton Župančič
Ciciban

Aleksandar Popović
Tvrdoglave priče

Mato Lovrak
Vlak u snijegu

Ezopove basne

Karel Čapek
Bajke

Branka Jurca
Kućica kraj mora

Gabro Vidović
Trojica iz Male ulice

Marcel Aymé
Priče mačke na grani

Pavel Bažov
Kameni cvijet

Arkadij Gajdar
Timur i njegova četa

Milivoj Matošec
Admiralov otok

C. Collodi
Pinokio

Gianni Rodari
Đelsomino u Zemlji lažljivaca

A. Volkov
Čarobnjak iz Oza

Slavko Kolar
Na leđima delfina

W. M. Thackeray
Ruža i prsten

Desanka Maksimović
Ptice na česmi

France Bevk
Crna braća

J. Broszkiewicz
Velika, veća i najveća

Palma Katalinić
Djetinjstvo Vjetra kapetana

A. R. van der Loeff-Basenau
Lavine bjesne

Aleksej Tolstoj
Zlatni ključić

Gabro Vidović
Zatočenici Pernatog otoka

Erich Kästner
35. maj

Tone Seliškar
Družina Sinjega galeba

Fran Levstik
Pjesme za djecu

Ernest Thompson Seton
Vinipeški vuk

Ivan Cankar
Moj život

Grigor Vitez
Gdje priče rastu

Branko Ćopić
Sin Brkate čete

Vojin Jelić
Hrabriji nego igračka

Ivan Kušan
Domaća zadaća

Marcel Aymé
Druge priče mačke na grani

Ivan Kušan
Uzbuna na Zelenom Vrhu

Gustav Krklec
Majmun i naočale

Ela Peroci
Djeco, laku noć

Gianni Rodari
Telefonske priče

Grigor Vitez
Igra se nastavlja

Ratko Zvrko
Grga Čvarak

Erich Kästner
Čovječuljak

G. Parca—M. Argilli
Čavlićevi doživljaji

Felix Salten
Bambijeva djeca

Mato Lovrak
Družba Pere Kvržice

Stanislav Femenić
Puž na ljetovanju

Milivoj Matošec
Strah u Ulici lipa

Eva Maria Aab
Vjetropirka Eva

Nada Iveljić
Konjić sa zlatnim sedlom

Višnja Stahuljak
Začarani putovi

Pjesme četiri vjetra
(Izbor i prijevod Grigor Vitez)

Hans Peterson
Matija i vjeverica

Henry Winterfeld
Djevojčica iz svemira

Palma Katalinić
Pričanje Cvrčka moreplovca

Zdenka Jušić-Seunik
Vode su pjevale

Stjepan Jakševac
Vesela godina

Erich Kästner
Emil i tri blizanca

Erich Kästner
Čovječuljak i Malena

Erich Kästner
Blizanke

Jagoda Truhelka
Zlatni danci

Zvonimir Balog
Nevidljiva Iva

Dragan Lukić
Neboder C-17

M. Bjažić—
Z. Furtinger
Ništa bez Božene

Sunčana Škrinjarić
Kaktus bajke

Ivan Kušan
Koko i duhovi

Blanka Dovjak-
-Matković
Neobična ulica

Gianni Rodari
Planeta ispunjenih želja

Mladen Kušec
Dobar dan!

Viola Wahlstedt
Aslak dječak sa Sjevera

Anđelka Martić
Vuk na Voćinskoj cesti

Mato Lovrak
Neprijatelj br. 1

H. C. Andersen
Bajke i priče

Dubravka Ugrešić
Mali plamen

Zlata Kolarić-Kišur
Moja Zlatna dolina

Ivan Kušan
Koko u Parizu

Milivoj Matošec
Veliki skitač

Zdenka Jušić-Seunik
Kupi mi vilovita konja

Antoine de Saint-Exupéry
Mali princ

Vlatko Šarić
Miško

Sunčana Škrinjarić
Dva smijeha

Gabro Vidović
Bjelkan

Astrid Lindgren
Pipi Duga Čarapa

Zvonimir Balog
Ja magarac

Stanislav Femenić
Krijesnice

Mladen Kušec
Volim te

Božena Loborec
Četiri dječaka i jedan pas

Blanka Dovjak-Matković
Priče iz Dubrave

Luko Paljetak
Miševi i mačke naglavačke

Drago Ivanišević
Mali, ne maline

Ivan Kušan
Lažeš, Melita

Sunčana Škrinjarić
Zmaj od stakla

Mladen Kušec
Plavi kaputić

Josip Barković
Zeleni dječak

Danko Oblak
Zelena patrola

Višnja Stahuljak
Kućica sa crvenim šeširom

Nada Iveljić
Dobro lice

Gianni Rodari
Torta na nebu

Milivoj Matošec
Dječak sa Sutle

Zvonimir Milčec
Zviždük s Bukovca

Iris Supek
Trepavice Skitalice

Nikola Pulić
Dolina zečeva

Dubravka Ugrešić
Filip i Srećica

Branko Hribar
Adam Vučjak

Ivan Kušan
Tajanstveni dječak

Gernet-Jagdfeljd
Katja i krokodil

Pajo Kanižaj
Šarabara

Edmondo de Amicis
Srce

Danko Oblak
Na tragu

Kazimir Klarić
Mrnjau, grizu me

Sunčana Škrinjarić
Svaštara

Anđelka Martić
Djedica pričalo i čarobni vrutak

Zvonimir Golob
Čemu služe roditelji

L. F. Baum
Čarobnjak iz Oza

Miroslav Antić
Prva ljubav

Gligor Popovski
Mornar Nep

Leopold Suhodolčan
Sakriveni dnevnik

Dragan Lukić
Tri gusketara

Marino Zurl
Mama, kome on to priča

Boro Pavlović
Lipa

Milivoj Matošec
Pustolovina u dimnjaku

Pero Zlatar
Otključani globus

Anton Ingolič
Potopljena galija

Nada Iveljić
Zvijezda na krovu

Toma Podrug
Od Solina do Solina

James Thurber
Trinaest satova i čudesno A

Dobrica Erić
Slavuj i sunce

Miroslav Antić
Garavi sokak

Dragan Božić
Kad se pojavi crveni konj

Anđelka Martić
Šašavi dan

Danko Oblak
Ježek

Miloš Macourek
6000 budilica

Slavko Pregl
Velika pustolovina

Zvonimir Balog
Zlatna nit

Stanislav Femenić
Tikva s nosom

Likovni urednik
Irislav Meštrović

Tehnički urednik
Marijan Bašić

Korektori
Marija Molnar, Vera Barić
Sefija Ibrahimpašić

Izdavačko knjižarsko poduzeće
Mladost
Zagreb, Ilica 30

Za izdavača
Branko Juričević

mladost